

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

*Güvenlik
Bilimleri
Dergisi*

Ankara 2018

*Gendarmerie and Coast
Guard Academy*

*Security Sciences
Institute*

*Journal of Security
Sciences*

Cilt/Vol.: 7

Sayı/Num.: 1

Mayıs/May 2018

*ISSN: 2147-2912
www.jsga.edu.tr*

Güvenlik Bilimleri

Dergisi

The Journal of Security Sciences

GÜVENLİK BİLİMLERİ DERGİSİ

Yıl 7* Sayı 1* ISSN 2147-2912

İMTİYAZ SAHİBİ

Hüseyin KURTOĞLU, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Başkanı*

BAŞ EDİTÖR

Dr. Gökhan SARI, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

EDİTÖRLER

Doç.Dr. A.Serhat ERKMEN, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Dr. Engin AVCI, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

YAYIN KURULU

Doç.Dr. Elif ÇOLAKOĞLU, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Doç.Dr. Gültekin YILDIZ, *Milli Savunma Üniversitesi*

Doç.Dr. Gökhan İbrahim ÖĞÜNÇ, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Dr. C.Korhan DEMİR, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Dr. Mehmet KURUM, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Dr. Giovanni ERCOLANI, *Murcia Üniversitesi (İspanya)*

DÜZELTMENLER

Fatma Jale Gül ÇORUK, *Ankara Üniversitesi*

Fatma BURUNUCU, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Erdem ÖZGÜR, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

İsmail FİDAN, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Her hakkı saklıdır. Güvenlik Bilimleri Dergisi yılda iki defa yayımlanan; yayın prensipleri, bağımsız, ön yargısız ve çift-kör hakemlik ilkelerine dayanan ulusal hakemli bir dergidir.

Yayın Kurulu, yayınladığı makalelerde, konu ile ilgili en yüksek etik ve bilimsel standartlarda olması ve ticari kaygı taşınamaması şartını gözetmektedir.

Makalelerdeki görüş, sav, tez ve düşünceler yazarların kendi kişisel görüşleri olup, hiçbir şekilde Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nin veya Güvenlik Bilimleri Enstitüsü'nün görüşlerini ifade etmez.

Makaleler, Güvenlik Bilimleri Dergisi'ne referans verilerek akademik amaçlarla kullanılabilir.

Güvenlik Bilimleri Dergisi'ne gönderilen makaleler iade edilmez. Dergimiz "Açık erişimli" olup yayınlanan eserlerin tam metinlerine erişim ücretsiz olup, yazı dili Türkçe ve İngilizcedir.

Güvenlik Bilimleri Dergisi; TR Dizin, Akademia Sosyal Bilimler İndeksi (ASOS), Sosyal Bilimler Atif Dizini (SOBİAD) ve Araştırmaz Bilimsel Yayın İndeksi veri tabanlarında taranmakta olup makalelere DOI numarası alınmaktadır.

BASKI

JSGA Basımevi/ANKARA

YAZIŞMA VE HABERLEŞME ADRESİ

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Beytepe / ANKARA

Telefon:0312 464 74 74 Dâhili: 6900 / 6910 / 6970

Web: www.jsga.edu.tr/guvenlik_bilimleri_dergisi/index.html

E-posta: editorgbd@jandarma.gov.tr

THE JOURNAL OF SECURITY SCIENCES

Year 7* Issue 1* ISSN 2147-2912

LICENSEE

Hüseyin KURTOĞLU, President of Gendarmerie and Coast Guard Academy

CHIEF EDITOR

Gökhan SARI, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

EDITORS

Assoc.Prof. S.Ahmet ERKMEN, Ph.D. *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Engin AVCI, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

EDITORIAL BOARD

Assoc.Prof. Elif ÇOLAKOĞLU, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Assoc.Prof. Gültekin YILDIZ, Ph.D., *National Defense University*

Assoc.Prof. G.İbrahim ÖĞÜNÇ, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Caner Korhan DEMİR, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Mehmet KURUM, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Giovanni ERCOLANI, Ph.D., *Murcia University (Spain)*

PROOFREADING

Fatma Jale Gül ÇORUK, *Ankara University*

Fatma BURUNUCU, *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

PUBLICATION COORDINATOR

Erdem ÖZGÜR, *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

İsmail FİDAN, *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

All rights reserved. The Journal of Security Sciences published twice a year; is a nationally peer-reviewed journal based on the principles of publishing, independent, unprejudiced and double-blind arbitration.

In its published articles, the Editorial Board observes the highest ethical and scientific standards in relation to the issue and the requirement not to bear commercial concern.

The opinions, arguments, thesis and thoughts within the articles are reflections of the authors and do not, in anyway, represent those of the Gendarmerie and Coast Guard Academy or Security Sciences Institute.

Articles can be used for academic purposes with reference to The Journal of Security Sciences.

Articles sent to The Journal of Security Sciences will not be sent back.

Our journal is "Open Access" and access to full texts of the published works is free and the literary language is Turkish and English.

The Journal of Security Sciences is being searched in the database of TR Index, Academia Social Sciences Index (ASOS), Social Sciences Reference Index (SOBIAD) and Arastirmax Scientific Publication Index and DOI number is received to the articles.

PRINTED BY

GCGA Publishing House/ANKARA

CORRESPONDENCE AND COMMUNICATION

Gendarmerie and Coast Guard Academy Beytepe / ANKARA

Telephone: 0312 464 74 74 ext: 6900 / 6910 / 6970

Web: www.jsga.edu.tr/guvenlik_bilimleri_dergisi/index.html

E-mail: editorgbd@jandarma.gov.tr

GÜVENLİK BİLİMLERİ DERGİSİ

Danışma Kurulu	
Prof. Dr. Abdülkadir ÇEVİK, <i>Ankara Üniv.</i>	Prof. Dr. Nesrin HİSLİ ŞAHİN, <i>Başkent Üniv.</i>
Prof. Dr. Ahmet İNAM, <i>ODTÜ</i>	Prof. Dr. Nurettin GÜZ, <i>Gazi Üniv.</i>
Prof. Dr. Ali ÇAĞLAR Hacettepe Üniv.	Prof. Dr. Osman CELBİŞ, <i>İnönü Üniv.</i>
Prof. Dr. Ayla Sevim EROL, <i>Ankara Üniv.</i>	Prof. Dr. Recep AKDUR, <i>Ankara Üniv.</i>
Prof. Dr. Canan ATEŞ EKŞİ, <i>Gazi Üniv.</i>	Prof. Dr. Sadi ÇAYCI, <i>Başkent Üniv.</i>
Prof. Dr. Abdulkadir VAROĞLU, <i>Başkent Üniv.</i>	Prof. Dr. Salih CENGİZ, <i>İstanbul Üniv.</i>
Prof. Dr. Doğan KÖKDEMİR, <i>Başkent Üniv.</i>	Prof. Dr. S.Hami BAŞEREN, <i>Ankara Üniv.</i>
Prof. Dr. Feridun YENİSEY, <i>Bahçeşehir Üniv.</i>	Prof. Dr. Şennur TUTAREL KIŞLAK, <i>Ankara Üniv.</i>
Prof. Dr. Gökhan KOÇER, <i>KATÜ</i>	Prof. Dr. Türel YILMAZ ŞAHİN, <i>Gazi Üniv.</i>
Prof. Dr. Haldun YALÇINKAYA, <i>TOBB Üniv.</i>	Prof. Dr. Zehra DÖKMEN, <i>Ankara Üniv.</i>
Prof. Dr. İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU, <i>JSGA</i>	Doç. Dr. Özgür ÖZDAMAR, <i>Bilkent Üniv.</i>
Prof. Dr. Marco GERCKE, Director, Cybercrime Research Institute (İngiltere)	Doç. Dr. Nihat Ali ÖZCAN, <i>TOBB</i>
Prof. Dr. M.Emin ÇAĞIRAN, <i>Gazi Üniv.</i>	Doç. Dr. Edalet HESENOV, <i>Adli Tıp Kurumu (Azerbaycan)</i>
Prof. Dr. Mesut Hakkı CAŞIN, <i>Yeditepe Üniv.</i>	Doç. Dr. Hakan Soner APLAK, <i>MSÜ</i>
Prof. Dr. Hakan KARAN, <i>Ankara Üniv.</i>	Doç. Dr. Ayça GELGEÇ BAKACAK, <i>Hacettepe Üniv.</i>
Prof. Dr. Nevin GÜNGÖR ERGAN, <i>Hacettepe Üniv.</i>	
Hakemleri	
Prof. Dr. Orhan GÖKÇE, <i>Selçuk Üniv.</i>	Dr. Öğr. Üyesi Erdem İlker MUTLU, <i>Hacettepe Üniv.</i>
Prof. Dr. Sadi ÇAYCI, <i>Başkent Üniv.</i>	Dr. Öğr. Üyesi Belma BULUT, <i>SDÜ</i>
Prof. Dr. Sema BUZ, <i>Hacettepe Üniv.</i>	Dr. Öğr. Üyesi Tekin AVANER, <i>YY Üniv.</i>
Prof. Dr. Ceylan Gazi UÇKUN, <i>Kocaeli Üniv.</i>	Dr. Gökhan SARI, <i>JSGA</i>
Prof. Dr. Zerrin TOPRAK KARAMAN, <i>DEÜ</i>	Dr. Engin AVCI, <i>JSGA</i>
Prof. Dr. Soyalp TAMÇELİK, <i>Gazi Üniv.</i>	Dr. Cenker Korhan DEMİR, <i>JSGA</i>
Prof. Dr. Dr. Haldun YALÇINKAYA, <i>TOBB</i>	Dr. Talha ÖVET, <i>J.Gn.K.İği</i>
Doç. Dr. Bilal KARABULUT, <i>Gazi Üniv.</i>	Dr. Yusuf ÖZER, <i>J.Gn.K.İği</i>
Doç. Dr. Ayça GELGEÇ BAKACAK, <i>Hacettepe Üniv.</i>	Dr. Erdem ERCİYES, <i>J.Gn.K.İği</i>
Doç. Dr. Fahri ERENEL, <i>İstinye Üniv.</i>	Dr. O. Kemal FAZLIOĞULLARI, <i>J.Gn.K.İği</i>
Doç. Dr. Serhat Ahmet ERKMEN, <i>JSGA</i>	Dr. Murat BAŞER, <i>J.Gn.K.İği</i>
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU, <i>JSGA</i>	Dr. Özlem ÖZDEMİR, <i>J.Gn.K.İği</i>
Doç. Dr. Cem Harun MEYDAN, <i>MSÜ</i>	Dr. Tarık AK, <i>JSGA</i>
Doç. Dr. Erkan KÖSE, <i>NNY Üniv.</i>	Dr. Yusuf AY, <i>J.Gn.K.İği</i>
Doç. Dr. Mustafa POLAT, <i>MSÜ</i>	

Advisory Board	
Prof. Abdülkadir ÇEVİK, Ph.D., <i>Ankara Univ.</i>	Prof. Nesrin HİSLİ ŞAHİN, Ph.D., <i>Başkent Univ.</i>
Prof. Ahmet İNAM, Ph.D., <i>ODTÜ</i>	Prof. Nurettin GÜZ, Ph.D., <i>Gazi Univ.</i>
Prof. Ali ÇAĞLAR Hacettepe, Ph.D., <i>Univ.</i>	Prof. Osman CELBİŞ, Ph.D., <i>İnönü Univ.</i>
Prof. Ayla Sevim EROL, Ph.D., <i>Ankara Univ.</i>	Prof. Recep AKDUR, Ph.D., <i>Ankara Univ.</i>
Prof. Canan ATEŞ EKŞİ, Ph.D., <i>Gazi Univ.</i>	Prof. Sadi ÇAYCI, Ph.D., <i>Başkent Univ.</i>
Prof. Abdulkadir VAROĞLU, Ph.D., <i>Başkent Univ.</i>	Prof. Salih CENGİZ, Ph.D., <i>İstanbul Univ.</i>
Prof. Doğan KÖKDEMİR, Ph.D., <i>Başkent Univ.</i>	Prof. S.Hami BAŞEREN, Ph.D., <i>Ankara Univ.</i>
Prof. Feridun YENİSEY, Ph.D., <i>Bahçeşehir Univ.</i>	Prof. Şennur TUTAREL KIŞLAK, Ph.D., <i>Ankara Univ.</i>
Prof. Gökhan KOÇER, Ph.D., <i>KATÜ</i>	Prof. Türel YILMAZ ŞAHİN, Ph.D., <i>Gazi Univ.</i>
Prof. Haldun YALÇINKAYA, Ph.D., <i>TOBB Univ.</i>	Prof. Zehra DÖKMEN, Ph.D., <i>Ankara Univ.</i>
Prof. İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU, Ph.D., <i>GCGA</i>	Assoc.Prof. Özgür ÖZDAMAR, Ph.D., <i>Bilkent Univ.</i>
Prof. Marco GERCKE, Ph.D., Director, <i>Cybercrime Research Institute (İngiltere)</i>	Assoc.Prof. Nihat Ali ÖZCAN, Ph.D., <i>TOBB</i>
Prof. M.Emin ÇAĞIRAN, Ph.D., <i>Gazi Univ.</i>	Assoc.Prof. Edalet HESENOV, Ph.D., <i>Adli Tıp Kurumu (Azerbaycan)</i>
Prof. Mesut Hakkı CAŞIN, Ph.D., <i>Yeditepe Univ.</i>	Assoc.Prof. Hakan Soner APLAK, Ph.D., <i>NDU</i>
Prof. Hakan KARAN, Ph.D., <i>Ankara Üniv.</i>	Assoc.Prof. Ayça GELGEÇ BAKACAK, Ph.D., <i>Hacettepe Univ.</i>
Prof. Nevin GÜNGÖR ERGAN, Ph.D., <i>Hacettepe Univ.</i>	
Referees	
Prof. Orhan GÖKÇE, Ph.D., <i>Selçuk Univ.</i>	Instructor Erdem İlker MUTLU, Ph.D., <i>Hacettepe Univ.</i>
Prof. Sadi ÇAYCI, Ph.D., <i>Başkent Univ.</i>	Instructor Belma BULUT, Ph.D., <i>SDÜ</i>
Prof. Sema BUZ, Ph.D., <i>Hacettepe Univ.</i>	Instructor Tekin AVANER, Ph.D., <i>YY Univ.</i>
Prof. Ceylan Gazi UÇKUN, Ph.D., <i>Kocaeli Univ.</i>	Gökhan SARI, Ph.D., <i>GCGA</i>
Prof. Zerrin TOPRAK KARAMAN, Ph.D., <i>DEÜ</i>	Engin AVCI, Ph.D., <i>GCGA</i>
Prof. Soyalp TAMÇELİK, Ph.D., <i>Gazi Univ.</i>	Çenker Korhan DEMİR, Ph.D., <i>GCGA</i>
Prof. Haldun YALÇINKAYA, Ph.D., <i>TOBB</i>	Talha ÖVET, Ph.D., <i>Gendarmerie General Command</i>
Assoc.Prof. Bilal KARABULUT, Ph.D., <i>Gazi Univ.</i>	Yusuf ÖZER, Ph.D., <i>Gendarmerie General Command</i>
Assoc.Prof. Ayça GELGEÇ BAKACAK, Ph.D., <i>Hacettepe Univ.</i>	Erdem ERCİYES, Ph.D., <i>Gendarmerie General Command</i>
Assoc.Prof. Fahri ERENEL, Ph.D., <i>İstinye Univ.</i>	Orhan Kemal FAZLIOĞULLARI, Ph.D., <i>Gendarmerie General Command</i>
Assoc.Prof. Serhat Ahmet ERKMEN, Ph.D., <i>GCGA</i>	Murat BAŞER, Ph.D., <i>Gendarmerie General Command</i>
Assoc.Prof. Elif ÇOLAKOĞLU, Ph.D., <i>GCGA</i>	Özlem ÖZDEMİR, Ph.D., <i>Gendarmerie General Command</i>
Assoc.Prof. Cem Harun MEYDAN, Ph.D., <i>MSÜ</i>	Tarık AK, Ph.D., <i>GCGA</i>
Assoc.Prof. Erkan KÖSE, Ph.D., <i>NNY Univ.</i>	Yusuf AY, Ph.D., <i>Gendarmerie General Command</i>
Assoc.Prof. Mustafa POLAT, Ph.D., <i>MSÜ</i>	

İçindekiler

Editör'den

Yumuşak Güce Bütünsel Bakış.....1-27
Cengiz ÖZEL

Savaşın Değişen Karakteri: Teori ve Uygulamada Hibrit Savaş... 29-56
Yusuf ÖZER

Küresel İklim Değişikliği ve Güvenlik 57-86
Çağla VURAL

**Karar Verme Yöntemleri ve Askeri Muharebe Fonksiyonları
Alanlarına Yönelik Uygulamalar..... 87-110**
Hakan Soner APLAK

**Silahlı İnsansız Hava Araçlarının Kullanımında Karar
Mekanizmaları.....111-130**
Tarık AK

**Özel Güvenlik Görevlilerinde Kurumsal Uzmanlaşma: Bir
Model Önerisi 131-158**
Hüseyin ARAS

Makale Yazım Esasları 159-174

Contents

Editor's Note

Holistic View To Soft Power.....01-27

Cengiz ÖZEL

**The Changing Character Of War: Hybrid War in Theory
And Practice.....29-56**

Yusuf ÖZER

Global Climate Change And Security.....57-86

Çağla VURAL

**Decision Making Methods And Application For Combat
Field Functions.....87-110**

Hakan Soner APLAK

**Decision Mechanisms At Using Of Armed Unmanned
Aerial Vehicle.....111-130**

Tarık AK

**Institutional Specialization For Private Security Officers:
A Model Suggestion.....131-158**

Hüseyin ARAS

Publishing Principles.....159-174

EDİTÖR'DEN

Değerli “Güvenlik Bilimleri Dergisi” okuyucularımız,

İnsanoğlu varolduğu günden bugüne kadar rakiplerini, içinde bulunduğu doğayı ve kendini kontrol etme gayreti içinde olmuştur. Kontrol etme çabalarının bizzat kendisinin kontrol edilememesi; toplumsal olarak savaşımlara, bireysel olarak psikolojik sorunlara, çevresel olarak da geri dönülemeyen felaketlere neden olabilmektedir.

Kontrol edebilmek için bu yeterliliğe veya diğer bir deyişle bunu başarabilecek güce sahip olmak gereklidir. Güç ise en basit tanımı ile; “birinin yapmak istemediği bir şeyi yaptırabilme veya yapmak istediği bir şeyi yapmasına engel olabilmek”tir. Türk Dil Kurumuna göre ise; “fizik, düşünce ve ahlak yönünden bir etki yapabilme veya bir etkiye direnebilme yeteneği” olarak tanımlanmaktadır. Güç sadece fiziksel değil, kültürel, sosyal, ekonomik gibi yumuşak yönü de olan güvenlik ile doğrudan ilişkili ve göreceli bir kavramdır.

Bu çerçevede güç, güvenlik, karar süreçleri ve özel güvenlik konuları bu sayımızda ele alınmaya çalışılmıştır. Güç ile ilişkili ilk makalemiz, **ÖZEL** tarafından gücün, yumuşak yönünün ele alındığı çalışmadır. Bu makale ile Joseph S. Nye tarafından ortaya atılan “yumuşak güç” kavramı; kaynak, davranış, araç, kavram ve ifade çerçevesinde incelenmiş ve yumuşak güce yeni tanımsal bir yaklaşım getirilmeye çalışılmıştır.

Gücün diğer yüzünü, sert güç oluşturmaktadır. Gücün, şiddet olarak yansıdığı ve sert güç kapsamında değerlendirilen savaş, bugün geçmişten çok farklı bir karakterdedir. Savaşın bu değişen karakterinin “hibrit savaş” konseptinde ele alındığı makalede **ÖZER**, hibrit savaşların özelliklerini, mantığını ve farklılıklarını incelemiş ve bu eksende hibrit savaş teorisini açıklamaya çalışmıştır.

Güç kontrol edilebilir olduğu sürece yararlıdır. Gücü kontrol edemediğimizde, kendimizden başlayarak içinde bulunduğumuz ortama zarar verebilmektedir. İçinde yaşadığımız doğa da bu kontrolsüz güç yarışından olumsuz etkilenmekte ve insanoğlundan intikamını bazen aniden, bazen de zaman içinde almaktadır. **VURAL**, küresel iklim değişikliğinin yarattığı güvenlik sorununu ele aldığı makalesinde, ekolojik dengenin bozulmasının sonuçlarına vurgu yapmakta ve çeşitli öneriler getirmektedir.

Güç, akıl ve sonuçlar üçlemesinin en önemli bağlantı noktası her halde karar vermedir. Karar ortamı da çoğunlukla belirsizlik ve risk durumlarında öne çıkmaktadır. **APLAK** makalesinde askeri muharebe alanlarında karar verme süreçlerini, uygulanabilecek analitik yöntem ve uygulamalarını çok yönlü olarak incelemiştir. Ayrıca muhtemel problem alanlarına yönelik karar süreçlerine ilişkin ortaya konulan yaklaşım ve açıklamaları ile alanında önemli bir boşluk doldurulmuştur.

Karar süreçleri ve muharebe sahası uygulamaları ile ilişkili diğer bir makale silahlı insansız hava araçlarının kullanımında karar mekanizmalarına ilişkindir. Uygulayıcı veya karar vericilerin muharebe sahasının etkilerinden uzak olmasının alınacak kararlarda nasıl bir etki doğuracağını, yetki ve sorumluluk sınırlarının ne olacağını incelendiği makalede **AK**, özellikle karar vericilere yönelik öneriler sunmaktadır.

Güvenlik çalışmaları sadece kamu personeline yüklenen bir görev olarak düşünülürken, günümüzde giderek özel sektörün sürece dahil olması ile birlikte özel güvenlik teşkilatları, kamunun bir çok alanında, hizmetlerinden faydalanılan bir sektöre dönüşmüştür. **ARAS**, çalışmasında özel güvenlik hizmetlerinde uzmanlaşmanın önemine ve bu konuda verilecek eğitim ve yeterlilik süreçlerine odaklanarak bir model önerisi sunmaktadır.

Giderek artan yayın talepleri, müracaat edilen endeksler ve güçlenen kadrolarımız ile birlikte dergimiz, adım adım belirlediğimiz yolda ilerlemektedir. Bizleri bu yolda cesaretlendiren, siz değerli okuyucu ve yazarların yoğun ilgisidir. Sizlerin desteği ile bu sayımızdan itibaren yayın kurulumuzu ve danışma kurulumuzu daha da güçlendirerek çalışmalarımızı uluslararası niteliklere yöneltmeye gayret ettik. Ulusal ve uluslararası veri tabanlarına üyelik yolunda önemli adımlar attık. Gerek bu sayımızda gerekse dergimizin gelişmesinde özveri ile katkı sağlayan yazar, hakem, danışman, dergi çalışanlarına bu vesile ile teşekkürü bir borç biliriz.

Saygılarımızla,

Dr. Gökhan SARI
Başeditör

EDITORIAL

Dear "Journal of Security Sciences Readers" ,

Mankind has been trying to control his opponents, the nature and the self since the day he existed. The control efforts itself can not be controlled; it can cause socially, individualistically psychological problems, environmentally irreparable disasters.

In order to be able to control, it is necessary to have this capability, or in other words, to have the power to do so. Power is in the simplest definition; "To make someone do something that he/she does not want to do, or to prevent doing something he/she wants to do". According to the Turkish Language Association, is defined as "the ability to make an impact in physics, thought and morality, or to resist an influence". Power is a relative concept that is directly related to security, not only physical but also has a soft aspect, such as cultural, social, economic.

In this context, power, security, decision-making processes and special security issues have been tried to be dealt with in this issue. Our first article related to power is **ÖZEL's** work on power that handles its soft aspect. In this article, the concept of "soft power" introduced by Joseph S. Nye; is studied as part of source, behavior, tool, and expression and attempted to introduce a new descriptive approach to soft power.

Hard power forms the other side of the power. The war, which is reflected as power and violence, and which is regarded as a hard power, has now a very different character from the past. In this article, the changing character of the war is discussed in the concept of "hybrid warfare", **ÖZER** has studied the characteristics, rationale and differences of hybrid warfare and tried to explain the theory of hybrid warfare in this axis.

Power is useful as long as it is controllable. When we can not control power, it can damage the atmosphere that we are in, starting from ourselves. The nature we live in is also adversely affected by this uncontrollable power race, and it takes its revenge from mankind sometimes suddenly, and sometimes in time. **VURAL** emphasizes the consequences of degrading ecological balance and introduces various suggestions in his article on the issue of security created by global climate change.

Perhaps the most important connection point of power, reason and conclusion triplet is decision. The decision environment also becomes prominent in uncertainty and risk situations. In his article **APLAK** has

---

---

examined the decision-making processes in military battlefields, the analytical methods and applications that can be applied in a multifaceted way. In addition, an important gap in the field has been filled with the approaches and explanations regarding the decision processes for probable problem areas.

Another article related to decision-making processes and battlefield applications relates to decision mechanisms in the use of armed unmanned aerial vehicles. **AK**, in particular, provides recommendations for decision-makers as to how the effect of the discipline of practitioners or decision-makers on the battlefields will be influenced by the decisions to be made and the limits of authority and responsibility.

While safety studies are considered to be a duty only of the public personnel, nowadays the private sector has been transformed into a sector benefiting from its services in many fields of private security services and the public sector. **ARAS** presents a model proposal focusing on the importance of specializing in private security services in his study and focusing on the training and competence processes to be provided in this regard.

With increasing demand for publications, applied index and stronger staff, our magazine proceeds on its way step by step. It is the intense interest of you readers and writers who encourage us on this path. We have endeavored to direct our work to international qualifications by further strengthening our publishing and consulting establishment with your support. We have taken important steps towards membership in national and international databases. We thank our writers, referees, consultants and magazine staff for their dedication and contribution to the development of our magazine.

Best regards,

Dr. Gökhan SARI
Editor in Chief

YUMUŞAK GÜCE BÜTÜNSSEL BAKIŞ*

Cengiz ÖZEL**

Öz

Uluslararası ilişkileri anlamada çok önemli bir yere sahip olan güç kavramına her bir uluslararası ilişkiler teorisi farklı bir pencereden bakarken, 1990'lardan itibaren akademik alanda olduğu kadar medya ve siyasetçiler üzerinde popülerite elde eden yumuşak güç kavramı, güç tartışmalarına yeni bir soluk getirmiştir. Gücü inşacı ve neo-liberal bir yaklaşım çerçevesinde ele alan yumuşak güç, Joseph S. Nye tarafından ilk kez "Liderliğe Zorunluluk: Amerikan Gücünün Değişen Doğası" adlı eserinde, Amerikan ulusunun 1980'ler boyunca düşüşte olduğu bir dönemde Amerika Birleşik Devletleri hegemonyasının sürdüğünü açıklamak amacıyla ele alınmış bir kavramdır. Yumuşak güç kavramı, Joseph S. Nye tarafından 1990 yılında ele alınmasını müteakip popülerleştirilmekle birlikte tartışmaları da beraberinde getirmiş ve halen üzerinde uzlaşa sağlanamamıştır. Joseph S. Nye'in geliştirdiği bu kavrama yönelik eleştiriler, yapılan yumuşak güç tanımından; yumuşak gücün kaynak, davranış şekli ve araçlarına; kavram ve ifadelerin yeterince analitik süzgeçten geçirilmemesine veya bunların birbiri ile karıştırılması suretiyle yaratılan terminolojik kaosa kadar geniş bir yelpaze yer almaktadır.

Bu çalışmada Joseph S. Nye'in geliştirdiği yumuşak güç kavramına yönelik yapılan eleştiriler; kavramın teorileştirilmesindeki yetersizliğe yönelik eleştiriler, yeni bir kavram olup olmadığına yönelik eleştiriler, kullanım zorluğuna yönelik eleştiriler başlıkları kapsamında incelenecektir. Çalışmada, yapılan bu eleştiriler ışığında özellikle Nye'in ele aldığı muğlak yumuşak güç tanımı, kaynakları ve davranışları sorunsalına cevap bulmaya yönelik yeni bir yumuşak güç önerisinin sunulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Güç, yumuşak güç, yumuşak güce bütünsel bakış.

HOLISTIC VIEW TO SOFT POWER

Abstract

While each of international relations theories looking from a different perspective to the notion of power, which has a very important place in understanding international relations, the soft power concept that has achieved popularity as well as the media and politicians in the academic field from the 1990s, has brought a new breath to the power debate. Soft power, addressing the power from constructive and neo-liberal approach, is the notion that was first introduced by Joseph Nye in his book, "Bound to Lead: The Changing Nature of American Power" to explain the persistence of the US hegemony during the days of American national decline in the 1980s. After developed in 1990, soft power was popularised along side with its controversial points by Joseph S. Nye, though still a disagreed notion. Criticism, towards the concept developed by Joseph S. Nye had enhanced, has a wide range of points as to definition of soft power, resources, behaviours and tools of soft power, lack of analytic filtering in regards to notions and statements or mixing those terms with each other to create terminological chaos.

In this study, the criticisms of the soft power concept developed by Joseph S. Nye will be examined under the titles of criticism based on inadequacy in theorizing of the concept, criticism of whether it is a new concept or not, and criticism towards the difficulty of use. The study aims at presenting a new soft power proposal to find out the soft power's vague definition, sources and behaviours that Nye has addressed in the light of the criticisms in response to the problem.

Keywords: Power, soft power, holistic view to soft power.

* Bu çalışma, yazarın İnönü Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim dalında yaptığı "Afganistan'ın Yeniden İnşasında Türkiye'nin Yumuşak Güç Stratejisi" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr.J. Bnb., Disiplin ve Hukuk İşleri Şube Müdürü, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, ozelcen@gmail.com

1. GİRİŞ

Uluslararası ilişkiler disiplini, her ne kadar 1648 Vestfalya Anlaşması gibi değişik dönemlere kadar götürülse de modern şekliyle I. Dünya Savaşı ve onun getirdiği katliam ile öne çıkan bir süreç sonrası doğmuştur (Brown ve Ainley, 2007: 31).

II. Dünya Savaşından sonraki dönemde yapılan verimli çalışmalarla uluslararası ilişkiler teorileri de geniş bir yelpazeye oturmuştur. Yapılan çalışmalarda uluslararası ilişkiler teorileri ile birlikte güç kavramı da önem kazanmaya başlamıştır. Güç kavramı her ne kadar zamanla realist ekolle özdeşleştirilmiş ise de kavrama diğer teoriler de merkezî bir önem atfetmektedir. Ancak uluslararası ilişkiler çerçevesinde mütalaa edilen her bir teorik akımın güç kavramını kendi penceresinden ele alarak farklı şekillerde kurguladığını da belirtmekte fayda bulunmaktadır. Nitekim realizme özgü olan varsayım, gücün kaba uygulamalarına yönelik iken (Özdemir, 2008: 114; Wendt, 1999: 96-97), diğer yaklaşımlarda kaba kuvvet yerine yapı, kültür, fikirler, kurumlar gibi gücün diğer kaba olmayan yumuşak güç unsurlarına vurgu yapması onların sadece gücün farklı bir yönüne yaptığı vurgu ile açıklanabilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde Thucydides'ten Makyavelli'ye kadar giden realist düşünce ve mevcut güçlü realist gelenek I. Dünya Savaşı sonrasında yerini yaygın bir şekilde kabul gören idealizme bırakmıştır (Arıboğan, 1998: 195; Yılmaz, 2012: 137). Ancak çok geçmeden, Versay Antlaşması'nın getirdiği sorunlar ile İtalya ve Almanya'nın taleplerinin yanısıra oluşan siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar barışın tesisinde ve sürdürülmesinde, umut bağlanan Milletler Cemiyeti gibi uluslararası örgütler ile uluslararası hukukun beklenileni karşılamamasına ve nihayetinde güç ve çatışmanın yeniden belirleyici faktörler olmasına neden olmuştur. Böylece idealizmin getirdiği iki savaş arası dönemdeki liberal iyimser hava bir ütopya olarak II. Dünya Savaşının yıkıntılarında yok olmuş ve realist akım uluslararası ilişkilerde yeniden hâkim hale gelmiştir (Yılmaz, 2012: 137-139; Arıboğan, 1998: 166).

1970 sonrası dönemde ise değişen uluslararası ortam ve küreselleşmenin etkisiyle birlikte ulus devlet sisteminin aşınması, uluslararası ilişkilere yeni boyutlar kazandırarak uluslararası ilişkiler teorilerinin de yeniden gözden geçirilmesini gerekli kılmıştır. Böylece

realizm ve liberalizm, neorealizm ve neoliberalizm olarak yeniden formülize edilirken, bu arada düşünsel faktörlerin kimlik, çıkar ve tercihlerde maddi etkenlerden daha önemli olduğunu, dünyayı kendi yaptığımız bir şey ve sosyal inşa olarak gören konstruktivist (inşacı) yaklaşım ve diğer yaklaşımlar, uluslararası ilişkiler teorileri içerisinde önem arz etmeye başlamışlardır (Yılmaz, 2012: 140; Kaya, 2008: 87, 108-109).

1990'lardan itibaren akademik alanda olduğu kadar medya ve siyasetçiler üzerinde de popülerite elde eden yumuşak güç, güce realist yaklaşımın tersine inşacı/neo-liberal yaklaşım çerçevesinde yaklaşmaktadır (Gallarotti, 2011: 2; Gallarotti ve Al Filali, 2014: 2). Nitekim askerî kapasite başta olmak üzere gücün nüfus, coğrafya ve ekonomik kaynakları gibi maddi kapasitif boyutunu önceleyen realist yaklaşım gücün ele alınışında gücün birinci yüzüne ve kaba (sert) yönüne yönelirken; demokratikleşme, ekonomik entegrasyon, uluslararası hukuk, karşılıklı bağımlılık, yapı ve işbirliğini önceleyen neoliberaler ile (Yılmaz, 2012: 153-154; Serdar, 2015: 21-22; Sönmezoğlu, 2014:114-115; Keohane ve Nye, 1998: 83); fikirleri inanılan kurgular olarak ele alarak (Berry ve Roskin, 2014: 58), aktör davranışlarının tanımlanmasında kültür ve kimliği ön plana çıkaran inşacılar (Özdemir, 2008: 134; Erçandırılı, 2009: 64-65; Wendt, 1999: 103-109), gücün yumuşak yönüne yönelmektedirler.

Bu bağlamda Russell'ın (1994: 140) ifadesi ile kadir-i mutlak olan düşünce, her dönemde bütün iktidar biçimlerini beslerken, her alanda etkisini artıran ve bilgi devrimini de bünyesinde barındıran küreselleşme ile birlikte askerî ve ekonomik güç unsurlarından ziyade fikirler üzerindeki gücü vurgulayan yumuşak gücü günümüzde çok daha önemli hale getirmiştir (Nye, 2005: 37; Yılmaz, 2011: 1). Diğer taraftan askerî güç ve ekonomik güç kullanımının getirdiği ağır maliyetler de yumuşak gücün öneminin artmasında diğer bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (Keohane ve Nye, 1987: 733).

Ancak yumuşak gücün arzulanan etkiyi yaratmaktaki sınırları, yumuşak güç kavramıyla birlikte sert ve yumuşak gücün ustaca konbinezyonunu ifade eden akıllı güç kavramının da popülerite kazanmasına neden olmuştur (Armitage ve Nye, 2007: 6-7; Gallarotti, 2011: 3).

Diğer taraftan artan önemiyle birlikte gerek yazında gerekse uluslararası politikada çok yaygın bir kullanım alanı elde eden yumuşak güç halen üzerinde tam anlamı ile akademik bir uzlaşma elde edilememiş bir kavram olarak ele alınmaktadır (Akhundova, 2015: 18; Vuving, 2009: 2; Fan,2008:1).

Uzlaşma yetersizliğinin temelinde yumuşak güç kavramını Nye'in muğlak bir şekilde ele alması ana etken olmakla birlikte, yapılan diğer çalışmalardaki kısmi kısmi eleştiriler de onun teorik boyutunu bütünsel anlamda yeniden ele almadığından yazında yeni muğlak alanların oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum yumuşak güç kavramının teorileştirilmesini de zora sokmaktadır. Buradan hareketle bu çalışmada, özellikle Nye'in geliştirdiği yumuşak güç kavramında ileri sürdüğü yumuşak güç tanımı, yumuşak güç davranışları ve yumuşak güç kaynakları genel çerçevede ele alınarak yumuşak güç, ilişkisel gücün gerek yaratılan etki gerekse etkinin yaratılmasında kullanılan davranışın bir niteliği olarak bütünsel bir bakış açısıyla yeniden ele alınmaya çalışılacaktır. Zira Nye'in yumuşak güç kavramını temellendirdiği yumuşak güç tanımını değişik şekillerde ele alması, yumuşak güç kaynakları ve yumuşak güç davranışları tanımlamasında istisnalar getirmesi kavramın teorileştirilmesini zora soktuğu kadar kafa karışıklıklarına da neden olmaktadır. Bu bağlamda yapılacak çalışma ile kafa karışıklıklarına neden olan temel hususların yeniden ele alınması, kavrama getirilen eleştiriler bağlamında oluşan sorunsala cevap olabildiği ölçüde, bu alanda önemli bir boşluğu giderebileceğine inanmaktayız. Bu maksatla çalışma üç aşamada ele alınacak olup, ilk olarak Joseph S. Nye'in geliştirdiği yumuşak güç kavramı izah edilmeye çalışılacaktır. Ardından Joseph S. Nye'in geliştirdiği yumuşak güç kavramına yönelik yapılan eleştirilere; kavramın teorileştirilmesindeki yetersizliğe yönelik eleştiriler, yeni bir kavram olup olmadığına yönelik eleştiriler, kullanım zorluğuna yönelik eleştiriler ışığında yer verilecektir. Son aşamada ise bu eleştiriler ışığında "Yumuşak Güce Bütünsel Bakış" başlığı altında yeni bir yumuşak güç önerisi sunulacaktır. Yapılacak olan yeni yumuşak güç önerisiyle;

a. Yumuşak güç, ilişkisel gücün gerek yaratılan etki gerekse etkinin yaratılmasında uygulanan davranışın bir niteliği bağlamında bütünsel bir yaklaşımı gerektiren güç türüdür,

b. Yumuşak güç, Nye'in ifade ettiği sert güçten bağımsız olmayan bilakis sert güç unsurlarından da beslenen, kapasitif olarak güçlü nicel ve nitel unsurlara sahip olmayı, bunların hedef aktörde olumsuz bir etkiye dönüşmeyecek şekilde kullanılmasını ve nihayetinde sosyalleştirilmesini ifade eder, varsayımlarına yer verilerek Nye'in geliştirdiği yumuşak güç konseptine yönelik eleştirilerle oluşan sorunsal giderilmeye çalışılacaktır.

2. YUMUŞAK GÜÇ KAVRAMI

Yumuşak güç kavramı, Joseph S. Nye'in kendi ifadesi ile ilk defa 1990 yılında yayımlanan "Liderliğe Zorunluluk: Amerikan Gücünün Değişen Doğası" adlı kitabında ve bu kitabından derlediği "Yumuşak Güç" adlı makalesinde ele alınmıştır. Nye, Amerikan gücünün çağdaşlarınca düşüşte olduğu tartışmalarına (Alpaydın, 2010: 8), ABD'nin sadece askerî ve ekonomik anlamda değil yumuşak gücünü ifade eden üçüncü bir boyutta da güçlü olduğunu kanıtlamak amacıyla ortaya attığı bu kavramı (Nye, 1990b: 155), 1991 yılında yayımladığı "Amerikan Gücünün Paradoksu" adlı eserinde ve 2004 yılında yayımlanan "Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Yolu" adlı çalışmasında ayrıntılı olarak ele almıştır (Nye, 2004a: 7). Yumuşak güç kavramının yazında geniş yer edinmesiyle birlikte yazar, bu kavrama çalışmalarında sıkça yer vermiş ve zaman zaman eleştirileri de göz önüne alarak eklemelerde bulunmuştur. Nitekim yumuşak güç kavramı yine yazarın 2011 yılında yayımladığı "Gücün Geleceği" adlı eserinde detaylı olarak ele alınmıştır (Nye, 2011).

Yumuşak güç kavramının ele alındığı dönem incelendiğinde, ABD'nin hegemonik güç kurgusu arayışlarında bir araç olduğu görülmektedir. Nitekim Soğuk Savaş'ın sonunda 2 + 3 (ABD - Sovyetler Birliği + Çin - Japonya - AB) güç dengesinin yerini Rusya'nın gerilemesi ile 1 + 4 (ABD + Rusya - AB - Japonya - Çin) güç dengesi almış, ABD bu yeni konumunda her istediği bölgede tehditkâr, garantör, müttefik veya müdahaleci bir yapıya evrilirken uluslararası toplumu yanına çekecek yumuşak güce de ihtiyaç duyar hale gelmiştir (Yılmaz, 2016: 4).

Peki, yumuşak güç nedir? Yumuşak güç kavramı, Nye'in ilk orijinal tanımına göre, Dahl'in ifade ettiği, aksi takdirde yapılmayacak olan bir hususun yapılmasını dikte eden emretme gücünün aksine (Dahl, 1957:

202-204; Lukes, 1974: 16-17), başkalarının kendi istediklerimizi istemelerini sağlayan anlamına gelen, “co-optive power” olarak ele alınmıştır (Nye, 1990a: 188; Nye, 1990b: 166; Lee, 2009: 1).

Co-optive kelimesi, sözlük anlamına bakıldığında Latince “cooptare” kelimesi orijinli olduğu, co- (birlikte) ve optare (seçmek) sözcüklerinin birleşmesiyle türetildiği görülmektedir (www.oxforddictionaries.com/definition/english/co-opt). Bu bağlamda “co-optive” kelimesi, bir fikir veya politikanın, kaynak aktörün kendi amaçları doğrultusunda hedef aktöre benimsetilmesi, kendine çekme, işbirliği, tercihte müştereklik yaratma veya meylettirme anlamına geldiği ifade edilebilir.

Kavram ile ilgili olarak Nye (2004a: 5) sert gücü, başkalarının pozisyonunu değiştirebilmek için askerî veya ekonomik güç kullanarak havuç veya sopaya başvuran bir güç türü olarak ele alırken; yumuşak gücü, bir ülkenin sahip olduğu değerler, refah seviyesi, fırsatlar...vb. hususlar nedeniyle ona hayranlık duyan ülkelerin, o ülkeyi takip etmesi ve izlemesi şeklinde vurgulamaktadır. Buradan hareketle yumuşak güç, herhangi açık bir tehdit veya değiş tokuş olmadan başkalarının davranışını ikna veya cazibe ile belirleme gücü olarak da tanımlanmaktadır. Ancak aktörler bunu yaparken, para ya da baskı araçlarını kullanmamakta; ortak değerlere çekme ve bu değerlere ulaşmaya katkıda bulunmanın doğruluğunun benimsetilmesini yegâne yol olarak görmektedirler (Nye, 2005: 14-15).

Ortak değerlere çekmek veya cezbederek yumuşak güç üretmek bağlamında meşruiyetin ve uluslararası kurumların tesisi önem kazanmaktadır. Böylece yüksek maliyetli geleneksel ekonomik ve askerî güç unsurlarının kullanım gereksinimi kalkmakta veya minimum düzeye inmektedir (Keohane ve Nye, 1998: 86). Bu bağlamda verilebilecek en güzel örneklerden bir tanesi Türkiye'nin batılılaşma örneğidir. Nitekim Türkiye'de 1800'lü yıllardan itibaren “Batılılaşma” akımı ile getirilen mecburi kültür değişimi, 1959 yılında AET'ye ortaklık başvurusu ile birlikte serbest kültür değişimine evrilmiştir. Bu süreçte Türkiye'nin dış politikada karşılıklı ödün olarak alıp verebileceği bazı meseleler, Türkiye'nin AB'ye bir katılım şartı olarak kendi isteği ile Birlik lehine çözdüğü meseleler haline geldiği görülmüştür (Bozkurt, 1997: 271-280).

3. YUMUŞAK GÜÇ KAYNAKLARI VE DAVRANIŞ BİÇİMLERİ

Yapılan çalışmalarda yumuşak gücün belirli kaynaklardan beslendiği ve bazı davranış biçimlerini tercih ettiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda Nye (2002: 6), uluslararası politikada yumuşak gücü oluşturan kaynakları; çoğunlukla bir kuruluşun ya da ülkenin kendi kültüründe ifade ettiği değerlerinden, kendi içindeki uygulamaları ve politikalarıyla oluşturduğu örneklerden ve başkalarıyla ilişkilerini sürdürme şekline kaynaklandığını ifade etmektedir. Bunlar haricinde Nye tarafından sıklıkla kurumların da bir ülkenin yumuşak gücüne katkıda bulunduğu ifade edildiği görülmektedir. Dolayısıyla Nye'in esas aldığı bir ülkenin yumuşak gücünün temel kaynaklarını:

- a. Başkalarına çekici geldiği takdirde kültürü,
- b. Yurtiçi ve yurtdışında uyumlu hareket ederek sadık kaldığı siyasi değerleri,
- c. Meşru ve ahlaki olarak otoriter görülen dış politikaları (Nye, 2008b: 97),
- d. Gündem yarattığı ve gündemin çerçevesini belirlediği, kendine meylettirdiği hallerde kurumlar veya devlet dışı örgütler, olmak üzere dört başlık altında sıralayabiliriz (Nye, 1990b: 166; Keohane ve Nye, 1998: 86).

Ne var ki yumuşak güç ve sert güç tanımlamalarında keskin bir ayrıma giden ve bu ayrımda kaynakları temel unsur olarak kullanan Nye (2004a: 5), nitelikli ekonomik ve askerî yapı, yenilmezlik miti, insanların kuvvete meyletmesi, askerî işbirliği ve eğitim programları gibi bazı durumlarda sert güç kaynaklarının da yumuşak güç yarattığını kabul etmektedir (Nye, 2011: 85-86; Nye, 2008b: 106).

Yumuşak gücü ve sert gücü, başkalarının davranışını etkileyerek amaca ulaşma becerisinin her iki kolunu oluşturması nedeniyle ilişkili gören Nye (2004a: 6-7), ikisi arasındaki farkı; hem davranışın doğasından hem de kaynaklarının somutluğundan kaynaklandığını ifade etmektedir.

Nye (2004a: 6-9) ilk çalışmalarında yumuşak güç davranış biçimlerini, sert gücün "zorlama ve ikna" davranış biçimleri yelpazesinde karşısında "cezbetme, gündem yaratma" yelpazesinde ele almıştır. Ancak sonraki çalışmalarında ise kısmi bir değişiklikle sert güç davranış biçimlerini "zorlama, tehdit, ödeme, yaptırım" olarak ele alırken, yumuşak güç davranış

biçimlerini “gündem belirleme, ikna ve cezbetme” yelpazesi olmak üzere üç başlıkta ele almıştır (Nye, 2011: 20-21, 90-91). Buna göre Nye’in davranış çeşitleri ve belirli kaynaklar arasındaki kurduğu genel bağlantı, ilk çalışmasında Nye tarafından aşağıdaki tablo ile ortaya koyulmuştur:

Tablo I: Güç

	Sert	Yumuşak
Davranış Spektrumu	zorlama ikna etme Emir ← ● — ● — ● — ● → Yanına çekme	gündemi yaratma cazibe
En Uygun Kaynaklar	baskı yaptırımlar ödemeler rüşvet	kurumlar değerler kültür politikalar

Kaynak: Nye, 2005:17

Nye (2005: 16-17) geliştirdiği bu “Sert ve Yumuşak Güç Davranış Spektrumu” ile emir gücünün (command power), zorlama (coercion) ve iknaya (inducement) dayanabileceğini; kendi yanına çekme (co-optive) gücünün ise, kaynak aktörün kültürünün ve değerlerinin çekiciliğine, diğerlerinin tercihlerini uygunsuz gösterecek şekilde manipüle (hile, oynama) etme becerisine dayanabileceğini ifade etmektedir.

4. YUMUŞAK GÜÇ KAVRAMINA YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Yumuşak güç kavramının, Nye tarafından ortaya atılması ve kendisince popülerleştirilmesi ile birlikte (Baldwin, 2013: 288), akademik alanda olduğu kadar politika alanında sık kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Ancak yazında ve uluslararası politikada çok yaygın bir kullanım alanı elde etmesine rağmen yumuşak güç kavramı üzerinde halen akademik bir uzlaşma elde edilememiştir (Akhundova, 2015: 18; Vuving, 2009: 2-3; Fan, 2008: 1; Alpaydın, 2010: 8; Çavuş, 2012: 26).

Popülaritesinin yanında bu kavram Nye'a (2006: 1) göre bazen değişikliğe uğrayarak, bazen yanlış yorumlamalarla bazen de yanlış kullanımları nedeniyle eleştirilere maruz kalmaktadır. Ancak yine ifade edilmesi gerekir ki bu eleştirilerin önemli bir kısmının temelinde, Nye'ın kavramın teorik temelini netliğe kavuşturmamış olması yatmaktadır.

Vuving (2009: 3) kavram ile ilgili olarak yanlış kullanım ve uzlaşma yetersizliğindeki nedenleri; kavramın teorileştirilememiş olmasına, kavram ile ilgili akademik arıtma eksikliği ve analitik bulanıklığın varlığına bağlamaktadır.

Genel olarak Nye'ın ele aldığı yumuşak güç kavramında ortaya çıkan kargaşa ve eleştirileri:

- Kavramın teorileştirilmesindeki yetersizliğe yönelik eleştiriler,
- Yeni bir kavram olup olmadığına yönelik eleştiriler,
- Kullanım zorluğuna yönelik eleştiriler olmak üzere üç grupta toplamak mümkün görünmektedir.

a. Yumuşak Güç Kavramının Teorileştirilmesindeki Yetersizliğe Yönelik Eleştiriler

Eleştiriler içerisindeki en önemli hususlardan biri kavramın yetersiz teorileştirilmesi üzerinedir. Joseph S. Nye'ın bu kavramı tam olarak teorileştirmemiş olması ve yaptığı açıklamaları muğlak ve esnek olarak değişik şekillerde yapmış olması, yumuşak güç kavramındaki bulanıklığın ana nedeni görülebilir (Akhundova, 2015: 18; Alpaydın, 2010: 8; Çavuş, 2012: 26; Fan, 2008: 2). Joseph S. Nye'ın geliştirdiği yumuşak güce yönelik eleştirilerin, yapılan yumuşak güç tanımından; yumuşak güç kaynaklarına, davranışlarına ve araçlarına; kavram ve ifadelerin yeterince analitik süzgeçten geçirilmemesine veya birbiri ile karıştırılmasına; bunların ortaya konulmasında kullanılan terminolojik kaosa kadar geniş bir yelpazede yer aldığı görülmektedir.

Kavramın teorileştirilmesini zora sokan Nye'ın yumuşak güç tanımlamalarını basitçe aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

- a. Yumuşak güç başkalarının tercihlerini şekillendirebilme becerisidir (Nye, 2005: 15),

b. Yumuşak güç, havuç ya da sopa kullanan sert gücün aksine, istediğimiz sonuçlara somut para ya da tehdit kullanmadan, dolaylı yoldan yani gücün ikinci yüzünü kullanarak erişebilme yeteneğidir (Nye, 2005: 14-15),

c. Yumuşak güç, tartışma yoluyla ikna ve aynı zamanda cezbetme yeteneğidir (Nye, 2005: 15),

d. Basitçe yumuşak güç davranışsal açıdan çekici güçtür, kaynaklar açısından ise böyle bir cazibeyi oluşturan değerlerdir (Nye, 2005: 15),

e. Yumuşak güç ortak değerlere çekme ve bu değerlere katkıda bulunma doğruluğu ve sorumluluğunu hissettirme yeteneğidir (Nye, 2005: 16),

f. Yumuşak güç ve sert güç başkalarının davranışlarını etkileyerek amaca erişmenin her iki kolunu oluşturur. Aralarındaki fark hem davranışın türünde hem kaynakların somutluğundadır. Emir gücü (başkalarının davranışlarını değiştirebilme), zorlama veya iknaya (ekonomik) dayanabilirken yanına çekme gücü (başkalarının tercihlerini şekillendirebilme), o kişinin kültür ve değerlerinin çekiciliğine veya abartılı veya gerçek dışı görünmelerini sağlayarak siyasi tercih gündemini kendi amacına göre kullanabilme yeteneğine dayanabilir (Nye, 2005:16-17).

Dikkat edileceği üzere tanımlamalar “cezbetme” çıkışlı bir yaklaşımla bir yandan Dahl’ın (1957) ortaya koyduğu gücün birinci yüzüne yapılan vurgunun karşısına oturtulurken, diğer yandan coğrafya, doğal kaynaklar, endüstri kapasitesi, nüfus, bilim ve teknoloji gibi diğer somut güç kaynakları göz ardı edilerek (Yılmaz, 2011: 35), sert güç kaynak ve davranışlarının karşısına oturtulmaktadır. Ancak bu şekilde farklı ve geniş tanımlama gayreti ile birlikte istisnai durumların getirilmesi tanımsal muğlaklığı da beraberinde getirmektedir.

Nitekim Nye’in (2004a: 6-7, 19, 25) istisna tutmakla birlikte, sert güç kaynaklarının (ekonomik, askerî) bazı durumlarda yumuşak güce de kaynaklık edebileceğini; yumuşak kaynakların (politika, siyasi değerler, kültür-tarih) da sert güce kaynak teşkil edebileceğini belirtir açıklamaları, genelgeçer bir teori geliştirilmesini zora sokmaktadır. Zira her iki güç arasındaki en önemli farklardan biri olarak gördüğü kaynakların somutluğu hususu kavramın temellendirmesinde son derece önemli yer edinmektedir.

Kaynaklarla ilgili diğer bir eleştiri konusu ise kaynaklarının güç değeri ve davranışlarla karıştırılması ile ilgilidir. Vuving (2009: 4-6), bu sorunu çözmek için gücün kaynakları ile değeri arasındaki ince fark üzerinde durmak gerekir demektedir. Nitekim güç, kuvvetlerin işlevleri ile elde edilen verimi ifade ederken (Bayat, 1986: 95,96); kaynak ifadesi kuvvetini beslediği memba tanımına daha yakın bir anlamdadır (TDK, 2015). Diğer taraftan aynı güç kaynakları, hem yumuşak hem de sert güç üretebilmektedir. Nitekim sert güç kaynağı olarak algılanan silahlı kuvvetler, zaferini elde ederken bazılarını zorlayıcı gelirken bazıları için cezbedici olabilmektedir.

Geun Lee (2009: 4-8) ise Nye'in konseptinde görülen bu tanımlama problemini ortadan kaldırmak amacıyla yumuşak güce, kaynak tabanlı bir bakış getirmiştir. Lee, "Kaynak Tabanlı Yumuşak Güç Teorisi" olarak ele aldığı teorisinde yumuşak güç ile yumuşak kaynaklar arasındaki vurguya önem vererek; semboller, kültür, eğitim, kuram ve söylemler ile uzmanlık, uluslararası şöhretlerin yumuşak güç üretebilecek yumuşak güç kaynakları olduğunu ifade etmektedir. Ancak yumuşak güç kaynaklarının sadece varlığının yumuşak güce sahip olmak anlamına gelmediğini, bunun için bu kaynakların diğerlerinin davranışını etkileme anlamında kullanılması gerektiğini savunmaktadır.

Yumuşak güç kavramının teorileştirilmesindeki yetersizliğe yönelik yapılabilecek eleştirilerin bir kısmı da genel olarak davranış spektrumunda ele alınan güç uygulamasındaki davranış biçimleri ile ilgilidir. Bunları kabaca üç farklı biçimde ele alabiliriz.

İlk olarak Nye'in ileri sürdüğü davranış spektrumu, cezbetme davranışı ile emretme davranışı arasındaki davranış şekilleri yarı yumuşak güç ve yarı sert gücü ifade eden bir durumu ifade etmekte böylece bizatihi kendisi bir muğlaklık yaratmaktadır. Aynı durum kaynaklar açısından da geçerlilik arz etmektedir (Vuving, 2009: 5-7).

İkinci olarak güç davranışları ve yelpaze içerisinde işgal ettiği yer teorik çerçevenin oturtulmasında önemli bir yer işgal etmesine rağmen, bu maksatla oluşturulan tablo bizatihi kendisi muğlak bir görüntüye sebebiyet vermektedir (Bkz. Tablo I). Nitekim Nye, 2004 yılındaki çalışmasında,

yumuşak güç davranış biçimlerini gündem yaratma ve cazibeye dayandığını, sert güç davranış şeklinin ise zorlama ve ikna yöntemlerine dayanabildiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda zorlama davranışı kaynak olarak baskı ve yaptırım vasıtalarına başvurmakta, ikna davranışı ise kaynak olarak rüşvet ve ödeme vasıtalarına yönelmektedir. Burada sert güç davranış spektrumunda gösterilen ikna davranışı, irdelenmesi gereken bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Nye'in güç kaynakları kuramı doğru kabul edildiği takdirde kişilerin ikna süreci ekonomik güç kaynaklarını kullanmak suretiyle olabileceği gibi, tercihlerin mantıksal boyutunun değiştirilmesi suretiyle de olabilmektedir. Eğer ikna süreci Nye'in ifade ettiği gibi ekonomik kaynaklar kullanılarak gerçekleştirilmişse, bu durumda hedef aktörün davranışındaki şartlar değiştirildiğinden sert güç tanımlamasına uygun olarak, "razı etme veya rıza gösterme" kavramlarının kullanılmasının daha uygun olacağını düşünmekteyiz. Eğer ikna sürecinde kullanılan kaynaklarla, hedef aktörün davranış şekli kendisinin de arzu ettiği ve mantıksal/fikirsel uyumun sağlanabildiği bir noktaya taşınabilmişse, ikna etme kavramının kullanılmasının daha uygun olacağını ifade edebiliriz. Bu durumda da "ikna etme" davranışının yanına çekme davranış spektrumuna kaydığını, dolayısıyla sert değil bir yumuşak güç davranış şekli olduğunun ifade edilmesinin daha uygun olacağını belirtebiliriz (Bkz. Nye, 2005: 16-17). Nitekim Nye (2011: 20-21), yapılan eleştiriler doğrultusunda davranış spektrumundaki emir davranışını, yaptırım, ödeme, tehdit ve en uçta zorlama ile birleştirirken; kendine çekme davranışını ise gündem yaratma, ikna ve en uçta cezbetme davranışı ile birleştirecek şekilde geliştirmiştir.

Üçüncü bir eleştiri olarak ifade edilmesi gereken diğer bir husus da Nye'in Tablo 1'de genel hatları ile ortaya koyduğu yumuşak ve sert güç tanımlamasında ifade edilen kaynak türleri de esasen uygun bir ifade türü değildir. Zira en uygun kaynak olarak ifade edilen baskı ve yaptırım ifadesinin, yukarıdaki şema esas alındığında bir davranış türü olarak ifade edilmesinin daha uygun bir yaklaşım olacağını düşünmekteyiz.

Bu açıklamalar bağlamında Nye'in, sert güç (askerî, ekonomik) ve yumuşak güç arasındaki temel farkları; davranış, kullanılan temel araçlar ve hükümet politikaları açısından ele alarak izahta kullandığı aşağıdaki tablonun da incelenmesinde fayda bulunmaktadır:

Tablo II: Gücün Üç Türü

	Davranışlar	Temel Araçlar	Hükümet Politikaları
Askerî Güç	zorlama caydırma koruma	tehdit kuvvet	zorlayıcı diplomasi savaş ittifak
Ekonomik Güç	teşvik zorlama	para verme yatırım	yardım rüşvet yardım
Yumuşak Güç	hayranlık uyandırma gündem yarat- ma	değerler kültür politikalar kurumlar	kamu diplomasisi iki taraflı ve çok taraflı diplomasi

Kaynak: Nye, 2005: 37

Nye'in ortaya koyduğu Tablo II detaylı olarak incelendiği takdirde, Nye'in belirlediği yumuşak güç davranışları içerisinde, yukarıda da ifade edildiği gibi sonraki çalışmalarında ağırlıklı yer verdiği ikna davranışının çizelgede yer bulmadığı görülecektir. Bunun dışında "temel araçlar" olarak belirlediği kavramlar incelendiğinde sert güç (ekonomik ve askerî güç) temel araçları "tehdit, kuvvet, para verme, yaptırım" olarak ifade edilirken; yumuşak güç temel araçları "değerler, kültür, politikalar, kurumlar" olarak ifade edilmektedir. Buradan da görüleceği üzere davranış, araç ve kaynakların ifadesinde kafa karışıklığına neden olacak ifadelerin tercih edildiği görülmektedir.

Yapılan bu eleştirilere ek olarak üzerinde durulması gereken diğer önemli bir husus da yapılan çalışmalarda, verilerin analitik süzgeçten geçirilmeden doğrudan kabul edilip kullanılması üzerine olabilir. Nitekim detaylı incelendiği takdirde Nye'in yazında sıkça karşılaşılan "Gücün Üç Türü" çizelgesinde hükümet politikası ve temel araçlar başlığı altında ifade edilen "sanctions" kelimesi, "yardım" ve "yatırım" şeklinde yazında karşılık bulmuş, böylece basım esnasında, sehven veya başka şekillerde yapılan bu çeviri hatası diğer çalışmalarda analitik süzgeçten geçirilmeden doğru kabul edilerek kullanılması yazında yeni karmaşaları da beraberinde getirmiştir (Bkz. Nye, 2004a: 31; Nye, 2005: 37; Yılmaz, 2011: 54;

Aydoğan, 2011: 11; Şener, 2014: 3). Aynı durumun Nye'in Güç Çizelgesinde de var olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Zira yukarıda ele aldığımız Türkçe çevirisinde "ikna" olarak karşılık bulan "inducement" kavramı da yazında çelişki yaratacak şekilde muğlak bir biçimde kullanılmıştır (Bkz. Nye, 2004a: 8; Nye, 2005: 17; Şener, 2014: 3; Güven, 2012: 3; Arpacıoğlu, 2012: 9; Cambridge, 1998: 723). Böylece yukarıda ifade ettiğimiz hususlar ile birlikte bu durum, terminolojik kaos olarak da ifade edebileceğimiz bir soruna neden olmaktadır.

Bu eleştiriler ışığında var olan karmaşanın önüne geçmek maksadıyla Nye'in teorisine temelde sadık kalarak Nye'in "Sert ve Yumuşak Güç Davranış Spektrumu"na alternatif bir "Sert ve Yumuşak Güç Davranış Spektrumu Tablosu" ortaya koymak gerekirse aşağıdaki tablonun daha uygun olacağını değerlendirmekteyiz:

Tablo III: Sert ve yumuşak güç davranış spektrumu tablosu

Gücün Niteliği		Sert	Yumuşak
Davranış Spektrumu		Zorlama tehdit razi etme Emir ← ● ——— ● ——— ●	ikna gündem cezbetme yaratma ● ——— ● ——— ● → Yanına çekme
Niteliler:	Kaynak Aktör	Emredici-Baskıcı-Caydırıcı	İkna edici-İşbirlikçi-Cezbedici
	Hedef Aktör	Gönülsüz-Reddedici	Gönüllü-Benimseyici
	Güç Uygulama Biçimi	Doğrudan-Dolaylı	Dolaylı-Doğrudan

b. Yeni Bir Kavram Olup Olmadığına Yönelik Eleştiriler

Yumuşak güç kavramı ile ilgili diğer bir tartışma konusu da kavramın yeni olup olmadığı hakkındadır (Fan, 2008: 3). Zira 2500 yıl önce askerî stratejist Sun Tzu'nun (İÖ. 544-496) "savaşmadan kazanmak" şeklinde

ifade ettiği felsefede köklerini bulan, gücün görünür olmayan yüzüne vurgu yapan yumuşak güç kavramının, benzer şekilde diğer disiplinlerde de ortaya koyulduğu görülmektedir (Lee, 2009: 1).

Nitekim fiziksel güç (kaba güç) kullanma tekeline sahip siyasal girişim olan devlet aygıtının meşru olan gücünü ele alan Weber'in otorite kavramı, yumuşak güç kavramı ile benzerlikler taşımaktadır (Weber, 2014: 98-99, 326; Eşki, 2010: 191). Ayrıca hem her yerde olma hem de görünmek istememeye yaptığı vurgu ile gücün öteki yüzüne değinen, inancın üretildiği ve bir gerçeklik inşa etme gücü olarak tanımlanabilen Bourdieu'nun (1977: 1, 5, 8) ortaya koyduğu sembolik güç kavramı da yumuşak güçle benzerliği kapsamında verilebilecek örneklerden biridir (Swartz, 2009: 182-183).

Bu bağlamda ele alınabilecek bir diğer örnek de Gramsci'nin hegemonya çalışmasıdır. Her ne kadar günümüzde iktisadi, toplumsal, ahlaki ve kültürel unsurlar ile zor ve rıza unsurlarını içerecek şekilde tanımını genişletmekle birlikte (Gökten, 2013: 19-20; Fontana, 2008: 81), rıza ve zoru devletin ortak iki boyutu olarak ele aldığımızda, rızanın elde edilmesi ve meşruiyetin tesis edilmesine vurgu yapan hegemonya kavramının yumuşak güçle benzerliği dikkat çekicidir (Çoban, 2013: 64-65, 69). Nitekim Gramsci'nin (1986: 73-74) hegemonya kavramını, temel ögesi rıza ve ikna olan bağımlı bilinç biçimlerinin şiddet ya da zora başvurmadan inşa edildiği rızanın örgütlenmesi olarak ele alması (Fontana, 2013: 272; Barret, 1996: 65), yumuşak güç ile önemli paralellikler sergilemektedir.

Diğer taraftan yukarıda ifade edilenlerin haricinde Nye'in geliştirdiği yumuşak güç kavramına benzer kavramların uluslararası ilişkiler disiplininde de ele alındığı görülmektedir.

Bu bağlamda ikna gücünü, siyasi bir liderin en temel unsuru olarak tanımlayan E. H. Carr (2010: 152; 2010: 173-180), 1939 yılında kaleme aldığı "Yirmi Yıl Krizi" adlı çalışmasında uluslararası alanda vücut bulan siyasi gücü, askerî, ekonomik ve kanaat oluşturma gücü başlıklarıyla üç kategoride toplayarak ele almış ve kanaat oluşturma gücünün, askerî ve ekonomik güçten daha önemsiz olmadığını, onlarla birlikte hareket ettiğini vurgulamıştır. Ayrıca Carr'ın kanaatler üzerindeki güç ile ilgili olarak; kralların uysal tebaasını vahşi hayvanlar gibi yönlendirmesi, dinin kitleler üzerindeki cazibesi, özgürlük, komünizm ve demokrasi gibi evrensel

değerlere sahip ideolojilerin kitleler üzerinde yarattığı etkiye yaptığı vurgu kayda değer niteliktedir. Ayrıca Nye'in gücün somut olmayan kaynakları bağlamında yumuşak güç kaynakları olarak ifade ettiği hususların, Morgenthau'nun (1970: 140-195) çok daha önceden ulusal gücün 9 elementi içerisinde ulusal karakter, ulusal moral (ahlak ve manevi kuvvet), diplomasinin kalitesi ve hükümetin kalitesini aynı şekilde somut olmayan (nitel) unsurlar başlıkları altında ele aldığı görülmektedir. Gerek Carr'ın (2010) gücü tasnifleme şekli gerek Morgenthau'nun gücün kaynaklarına yönelik tanımlamaları birlikte değerlendirildiğinde, Nye'in yumuşak güç ve yumuşak güç kaynakları tasnifinin benzerliği dikkat çekicidir (Fan, 2008: 3).

Bunların haricinde Peter Bachrach ve Morton Baratz'ın (1962) gücün ikinci yüzünü ele alan çalışması ile Steven Lukes'un (1974), gücün üçüncü yüzünü ele alan çalışması, Nye'in yumuşak güç kavramı ile benzerliğinde üzerinde durmayı gerektirecek nitelikte olan çalışmalardır. Hatırlanacağı üzere gücün birinci yüzü, Dahl'ın (1957) temellendirdiği, gücün gözlemlenebilir yönüne vurgu yapan, yaptırma ve uygulama gücünü ifade etmektedir. Gücün ikinci yüzü ise gücün gözlemlenmesi zor yönünü, yaratılan sistem içerisinde, hâkim değerler, siyasal inançlar, süreçler ve kurumların sürekli ve tutarlı bir şekilde bazı aktörlere diğerleri karşısında çıkar sağladığı, gündem yaratma ve tartışmayı sınırlama, diğerlerinin ne düşüneceğini manipüle etme hususlarını ele almaktadır (Bachrach ve Baratz, 1962: 949-952). Gücün üçüncü yüzünde ise Lukes (2005: 485-486), gücün görünmeyen diğer yüzü olarak yalnızca gündemin değil, aktörlerin tercihlerinin şekillendirilmesinin de önemine vurguda bulunmuştur. Bu bağlamda Lukes, Nye'in ifade ettiği yumuşak güç kavramının kendi çalışmasına benzerliği nedeniyle "ikizi" vurgulamasında da bulunmaktadır. Diğer taraftan Nye (2008a: 29, 156) yumuşak güç çalışmasında Bachrach ve Baratz'ın etkisini kabul etmekle birlikte; yumuşak gücün, gücün bu ikinci yüzünde temellendiği ancak ondan ayrıştığını ifade etmektedir. Esasen dikkatlice incelendiğinde yumuşak güç, gücün hem ikinci yüzünde hem de üçüncü yüzünde ele alınan; gücün bu iki yüzünü de içeren bir kavram olarak ele alınmaktadır.

Sonuç olarak, yumuşak güç kavramının mevcut veriler ışığında, kavramsal olarak benzer şekilde daha önce yapılan çalışmalarda ele alındığı ancak yumuşak güç ifadesinin ilk olarak Joseph S. Nye tarafından dile getirildiği ifade edilebiliriz.

c. Kullanımındaki Zorluklara Yönelik Eleştiriler

Yumuşak güce yönelik yukarıdaki ifade edilen hususların dışında yumuşak gücün kullanımında karşılaşılan güçlüklerle ilgili de eleştiriler bulunmaktadır. Yumuşak gücün sınırlarının çizilerek kullanımındaki zorlukların belirlenmesi hususu esasen öncelikle yumuşak güç kavramının tamamen ortaya koyulması gerekliliğini de beraberinde getirmektedir. Ancak yumuşak güç kavramının da tam olarak netliğe kavuşturulmamış olması, temelde yumuşak güce yönelik zaafaların ortaya konulmasını zorlaştırmakla birlikte bu durum bizlerin genel değerlendirmelerde bulunmasına bir engel teşkil etmemektedir.

Yılmaz'a (2011) göre bu güçlüklerin ilki, ülkelerin yumuşak güç kaynaklarının büyük bir kısmının devletlerin kontrolü dışında olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim yumuşak güç hükümetlerden daha ziyade toplumla ilişkili olarak değerlendirilmektedir (Nye, 2008b: 95; Noya, 2005: 4). Hükümetler giderek yaygınlaşan ve birer yumuşak güç aktörü olan sivil toplum örgütleri ile bireyler üzerinde, iletişim teknolojilerinin de başlı başına bir güce (siber güç) dönüşmesi gerçeği göz önüne alındığında, daha az tasarruf imkânı bulmaktadır. Bu da analiz düzeyi devletler kabul edildiği takdirde yumuşak güç kullanımını zorlaştırmaktadır (Akhundova, 2015: 27). Ancak Nye (2004a: 14-15) yumuşak güç kaynaklarının büyük bir kısmının devletlerin kontrolü dışında olmasına yönelik eleştirileri yerinde görmekle birlikte, hükümet politikalarının kontrol edemediği bir yumuşak güç kaynağı olgusunun da bazen yumuşak gücün kaynağı olabildiğini ifade etmektedir.

İkinci olarak ifade edebileceğimiz ve Nye'in (2004a: 15) ilkinde olduğu gibi hak verdiği diğer bir husus, taklit ve/veya başarılı taklitleri izlemenin, kaynak aktörün yumuşak güç kaybetmesine yol açabilmesidir. Nitekim 1980'lerde yenilikçi endüstriyel gelişimi sayesinde Japonya büyük hayranlık uyandırmış ancak diğer ülkelerdeki şirketlerin Japon mucizesini taklidi, Japonların pazardaki gücünün azalmasına da sebebiyet vermiştir. Dolayısıyla yumuşak güç kazandıran başarılı taklitler rakiplerce kolayca taklit edilerek yumuşak güç kaybına sebebiyet verebilmektedir.

Yumuşak gücün kullanılmasında eleştirilere konu olan diğer bir güçlük, yumuşak güç kaynaklarının dolaylı yoldan işlenmesi ve bazen istenilen sonuçların elde edilmesinin uzun yıllar alabilmesidir. Bir diğer güçlük ise,

yumuşak güç uygulamalarının etkisinin büyük ölçüde hedef aktörün algısına bağlı olması, istenilen etkinin sağlanabilmesi için de hedef aktörlere yönelik ayrıntılı analizlerin yapılmasına ve kaynakların koordineli kullanılmasına ihtiyaç duyulmasıdır. Yumuşak güç uygulamalarında, her hedef ülkenin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. Örneğin Latin Amerika'da hayranlık yaratan Hollywood filmleri, Suudi Arabistan'da ve Pakistan'da ters etki yaratabilmektedir (Yılmaz, 2011: 36; Sabuncu, 2013: 22). Bazı hallerde ise her ülkenin ayrı ayrı ele alınmasının bile yeterli olmayacağı, hedef ülkenin kendi içinde de verilen mesaja farklı tepkiler üretebileceği görülmektedir. Nitekim aynı örnekten hareketle, Hollywood filmleri, İran'da genç kuşaklara çekici gelmekte iken, muhafazakârlara tam ters bir etkiyle itici bir boyut kazanabilmektedir.

Yumuşak gücün kullanımı ile ilgili eleştiriler kapsamında ele alınabilecek diğer bir husus da çekiciliğin her zaman bir eylem değişikliğine gitmeyebileceğidir. Nitekim Amerika'nın Irak'ı işgalinde kabul oranı %10-15'i ancak bulmasına rağmen bu onun Irak'ı işgal ettiği gerçeğini değiştirmemiştir (Womack, 2010: 67). Diğer taraftan iki asırdan daha fazla bir süredir Batının cezbeden yüzüne dönerek, "batılılaşma" siyaseti bağlamında reformlar gerçekleştiren ve bu bağlamda NATO'nun ayrılmaz bir parçası, AB üyeliğinin sınırsız sabırlı adayı olan Türkiye'nin, 2003 yılında ABD'nin cazibesine rağmen Irak Savaşında Amerikan askerlerinin topraklarından geçmesine müsaade etmemesi, cezbedici gücün sınırlarını sergilemesi açısından iyi bir örnek olarak görünmektedir.

5. YUMUŞAK GÜCE BÜTÜNSEL BAKIŞ

Yumuşak güce yapılan eleştirilerin kapsamı ve derinliği onun yeniden ele alınması zaruretini de beraberinde getirmektedir. Nitekim Nye'in ifade ettiği muğlak yumuşak güç kavramının genel esaslarına sadık kalınarak yapılan kısmi eleştiriler onun, teorik boyutunu bütünsel anlamda yeniden ele almadığından yazında yeni muğlak alanların da oluşmasına neden olmaktadır. Buradan hareketle bu bölümde, "yumuşak güce bütünsel bakış" başlığı ile yumuşak gücü, ilişkisel gücün gerek yaratılan etki gerekse etkinin yaratılmasında kullanılan davranışın bir niteliği bağlamında kapasitif ve ilişkisel yönüne eleştirileri de kapsayacak şekilde bir bütün olarak yeniden ele almaya çalışacağız. Nitekim kavramı bu denli tartışılır kılan ana etken de bu ince çizginin kaçırılmasıdır.

Nye'in yumuşak gücü ele alırken yakaladığı çıkış noktası olan "cezbetme gücü" ifadesi, yumuşak güç kavramı ile özdeşleştiğinden ve de yaratılan etkiyi ifade ettiğinden yeniden başlangıç noktası olarak ele alınması isabetli görünmektedir. Bu bağlamda ele alınması gereken öncelikli husus "Cezbetme gücü nedir?" sorusunun cevabı iken; ikinci cevap bekleyen husus "Cezbetme gücünü yaratan nedir?" sorusunun sorulmasıdır. Bundan sonraki aşama, gücün genel bir kavram olarak ele alınmasından çıkarılan sonuçlar içerisinde, yumuşak gücün güç kavramı içerisinde işgal ettiği yerin belirlenmesi hususu analitik bir çerçevenin çizilmesinde ve kavramın bütüncül bir yaklaşımla anlaşılabilmesinde önemli bir rol oynayabilecektir.

Güç bir bütün olarak nitel ve nicel kaynaklardan beslenmekte aynı şekilde nicel ve nitel güç unsurlarıyla bir bütünü oluşturmaktadır (Bayat, 1986). Bu durum onun hiçbir zaman bazı kaynakları veya bazı güç unsurlarını ihmal ettiği anlamına gelmemektedir. Esasen aynı durumun yumuşak güç için de sert güç için de geçerli olduğunu ifade etmekte bir beis bulunmamaktadır. Nitekim yumuşak güç de sert güç de bütün kaynaklardan beslenmekte, durum ve şartlara göre bazı güç unsurları, yarattığı verim açısından ön plana çıkabilmektedir. Aralarındaki fark ise beslendiği kaynaklar ile ilgili olmayıp, temelde hedef aktörde yarattığı etki ile ilgilidir. Nitekim yumuşak güç kaynağı olarak ifade edilen kültür, Türk askerî yapısında ortaya çıkan cesaret ve feragat niteliği ile kimilerine cezbedici kimilerine caydırıcı ve tehditkâr olabilmektedir. Yumuşak güçte davranışlarla ilgili önem arz eden husus ise davranışın türünden ziyade davranışın niteliğinin yaratılan etkiye katkısı bağlamında ortaya çıkmaktadır. Nitekim 2003'te Amerikan askerlerinin Irak'ı saldırgan, sert bir tutumla işgali bazı Irak vatandaşlarında itici bir nitelik arz etmediği gibi, fikirde müştereklik gücü (yanına çekme) temelinde Saddam heykellerinin kırılıp parçalanması görüntüleriyle desteklenmiştir.

Diğer taraftan ekonomik ve askerî güç kaynakları yüksek olmayan ancak yüksek evrensel değerlere sahip ilkel toplulukların, nasıl cezbedici yumuşak gücü olduğunu iddia edemezsek; zayıf nitelikte kuşatıcı değerlere sahip olmayan ancak yüksek ekonomik ve askerî gücü olan toplulukların da yumuşak gücünün olduğunu iddia edemeyiz. Bu durumda cezbetme gücünün, sadece yumuşak kaynak veya unsur tabanlı olmadığını ancak ekonomik ve askerî güç başta olmak üzere yüksek nicel unsurları ile

temellendirilmiş bir gücün, kuşatıcı ve kucaklayıcı nitel güç unsurlarıyla devinim kazanmış durumu olduğu da ifade edilebilir. Dolayısıyla yumuşak güç, Nye'in ifade ettiği sert güçten bağımsız olmayan bilakis sert güç unsurlarından da beslenen, güçlü nicel ve nitel unsurlara sahip güç türüdür.

Yumuşak gücü yaratan olgunun; ilk olarak yüksek değerli nitel ve nicel güç unsurlarına sahiplik yani yüksek kapasitif güce sahip olmak ve bu gücü meşruiyet ve kabulü mümkün bir tarzda kullanılması yeteneği ile hedef aktör üzerinde kazanılan bu cazibenin sosyalleştirilmesi olduğu ifade edilebilir. Buradan hareketle gerek nitelikli kapasitif güce sahip olmanın gerekse bu sahip olduğumuz kapasitif gücün kullanılma şeklinin yumuşak gücün yaratılmasında tek başına yeterli olmayacağı da ifade edilebilir. Yumuşak gücün yaratılmasında en az bunlar kadar tüm bunların hedef aktör üzerinde yarattığı etkinin veya bunların algılanış biçiminin de irdelenmesi gerekmektedir. Yine bunlar kadar önemli bir diğer husus da yaratılan bu cazibenin hedef aktör tarafından sosyalleştirilmesidir. Zira güç uygulaması sonrasında sosyal bir davranış formu olarak sosyalleştirilmemiş bir etki olgusu, sadece hedef aktör üzerinde güce dönüşmemiş bir cazibe olarak da kalabilecektir. Bu bağlamda güç uygulaması etkileşimi ile hedef aktörde algılanacak yumuşak güç ve sert güç uygulaması ve bunun etkilerini aşağıda oluşturduğumuz diyagram ile kabaca açıklayabiliriz.

Tablo IV: Güç uygulaması etkileşim diyagramı

GÜÇ UYGULAMA ŞEKLİ	AKIŞ	HEDEF AKTÖRDE YARATTIĞI ETKİ		AKIŞ	ALGILANAN GÜÇ TÜRÜ
Yumuşak/Sert Güç	⇒	itici		⇒	Zorlayıcı güç
	⇒	çekici		⇒	Tercihle ortaklık gücü
Yumuşak/Sert Güç (Siyasal ve psiko-sosyal kültürel tabanlı)	⇒	Yeni düşünme ve davranış şekli	Kaynak aktöre paralel	⇒	Tercihle ortaklık gücü
			Kaynak aktöre zıt	⇒	Zorlayıcı güç
Yumuşak/Sert Güç (Algılanan güç türünü pekiştirici düzenli güç uygulaması)	⇒	Hedef aktörde yaratılan güç etkisinin sosyal bir alışkanlık formuna dönüşümü		⇒	Yumuşak/Sert Güç (uzun vadeli)

Diyagramdan da anlaşılacağı üzere yumuşak veya sert güç uygulaması hedef aktörde korku, şüphe, nefret gibi olumsuz duygulara neden olabileceği gibi; cazibe, güvenlik, huzur, itimat, saygı gibi olumlu duygulara da neden olabilmektedir. Bu durum, hedef aktörün itici veya çekici bir tutuma girmesine neden olmakta böylece kaynak aktör açısından zorlayıcı veya tercihte müştereklik gücüne hizmet etmektedir. Benzer bir durum da özellikle siyasal ve psiko-sosyal kültürel tabanlı güç uygulamasının kaynak aktöre paralel veya zıt yeni düşünme ve davranış şekline neden olduğunda ortaya çıkmaktadır. Ancak gerek zorlayıcı gücün gerek tercihte ortaklık gücünün bir yumuşak güce dönüşmesi için hedef aktörde yaratılan güç etkisinin sosyal bir alışkanlık formuna dönüşmesi gerekmektedir. Bunun için de hedef aktörün olumlu tutumunun düzenli olarak pekiştirilmesi gerekmektedir.

Yumuşak güç bağlamında amaç, hiçbir zaman hedef aktörü ötekileştirmek, yok etmek değil; hedef aktörün algı ve düşünce boyutuna odaklanarak en az arzu edilen sonuç kadar hedefin cezbedilmesidir. Bu maksatla hedef aktörün duyu ve mantık mekanizmaları, kaynak aktör ile fikirde müşterekliğe gidecek ve aynı ideal ve amaçlara ulaşmak yönünde sevk edilecek şekilde içsel ve dışsal dengesi olan değerler ve politikalar yürütülmelidir. Burada esas olan, kaynak aktörün yüksek kapasitif gücü, hedef aktörde somut değerlere yönelik hayranlık uyandırırken; kuşatıcı ve kapsayıcı yüksek siyasal ve kültürel değerleri de hedef aktörde cazibe yaratması ve hedef aktörü cazibe yaratan bu değerlerinin elde edilmesi yönünde bir istikamete yöneltmesidir.

Sonuç olarak, burada tanımlamaya çalıştığımız yumuşak güç, Nye'in sadece yumuşak güç kaynaklarını ve davranışlarını ele almasından farklı olarak, hem soyut hem de somut güç unsurlarının yüksek bir felsefe ile harekete geçirilerek kaynak aktöre yönelik olumsuz bir algı yaratmadan, fikirde müşterekliğe gidecek şekilde hedef aktörde tutum değişikliği yaratılması ve nihayetinde sosyal alışkanlık formuna dönüştürülmesi kapasite ve yeteneği olarak ifade edilebilir.

6. SONUÇ

Russell'ın (1994:140) ifadesi ile kadir-i mutlak olan düşünce, esasen sadece iktidar biçimlerini beslememekte analiz düzeyi ne olursa olsun tüm aktör davranışlarını temellendirmektedir. Güç uygulaması, iradenin karşı

tarafa tahakkümü olarak ele alındığında hedef aktörün istenilen davranış veya tutum değişikliğine sürüklenebilmesi, süreklilik unsuru gözetildiğinde, öncelikle düşünce boyutunda gerçekleşerek mümkün olmaktadır. Yumuşak güç bu bağlamda uluslararası ortamda artan aktör çeşitliliği nedeniyle de gün geçtikçe önemini artırmaktadır.

Nye'in yumuşak güç kavramını değişik şekillerde ele alması ve bazen de istisnalar getirerek ortaya koyması, muğlak alanların oluşmasına neden olmuş, bu muğlaklığın giderilmesi maksadıyla yapılan çalışmalarda da bir uzlaşma elde edilememesi kavramı daha da muğlak hale getirmiştir. Yapılan çalışmalarda yumuşak güç kaynak ve davranışları önemli bir yer işgal etmiş ancak kavramın cezbetme odaklı çıkış noktası bazen gözden kaçırılarak "yumuşak" ifadesine verilen önem bazen kaynakların bazen de davranışların türüne gereğinden fazla önem verilmesine neden olmuştur. Ayrıca cezbetmenin her zaman aktör davranışlarında bir değişikliğe gitmemesi olgusuna cevap arayışı genellikle göz ardı edilmiştir.

Bu bağlamda Nye'in teorisine sadık kalarak yapacağımız "yumuşak güç, bir ülkenin elde etmek istediği sonuçları, sert güç yani askerî veya ekonomik güç kaynaklarını kullanmadan; temel olarak kendi kültürü, politika ve değerlerini kullanarak, güç kaynaklarının o ülkeye sağladığı cazibe, meşruiyet, ikna ve gündem yaratmak suretiyle dolaylı olarak elde etme yeteneğidir" şeklindeki kapsayıcı bir tanımdan ziyade; "yumuşak güç, hem soyut hem de somut güç unsurlarının yüksek bir felsefe ile harekete geçirilerek kaynak aktöre yönelik olumsuz bir algı yaratmadan, fikirde müşterekliğe gidecek şekilde hedef aktörde tutum değişikliği yaratılması ve nihayetinde sosyal alışkanlık formuna dönüştürülmesi kapasite ve yeteneğidir", şeklinde bir tanımlamanın daha kapsayıcı ve muğlaklığı giderici olduğunu değerlendirmekteyiz.

Böylece yeniden tanımlamaya çalıştığımız yumuşak güç, ilişkisel gücün bir türü olarak etki ve yetenek odaklı bir yaklaşımla bütünsel bir bakışla ele alınarak bir yandan yumuşak gücün kapasitif boyutu daraltılmadığından, yumuşak ve sert güç kaynakları arasındaki muğlaklık diğer yandan yumuşak ve sert güç davranış türleri arasındaki muğlaklık giderilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akhundova, J. (2015). Rusya'nın Yumuşak Güç politikaları. İstanbul: Ekin Yayınevi.
- Alpaydın, U. A. R. (2010). Soft Power in Turkish Foreign Policy Under The Akp Governments: 2002-2009. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Bilkent Üniversitesi.
- Arı, T. (2008). Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika. Bursa: Marmara Kitap Merkezi.
- Arıboğan, D. Ü. (1998). Kableden Küreselleşmeye, İstanbul: Sarmal Yayınları.
- Armitage, R. L., Nye J. S. (2007). CSIS Commission on Smart Power, www.csis.org> (23.08.2014).
- Arpacioğlu, K. (2012). Bir Yumuşak Güç Aracı Olarak Kamu Diplomasisinin Terörle Mücadelede Uygulanması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Polis Akademisi.
- Bachrach, P., Baratz, M. S. (1962). Two Faces of Power. American Political Science Review, 56: 947-52.
- Baldwin, D. (2013). A Handbook of International Relations İçinde W. Carlnases, T. Risse ve B.A. Simmons (Ed.), Power and International Relations (ss. 273-298). Washington D.C.: SAGE Publications.
- Barrett, M. (1996). Marx'tan Foucault'ya İdeoloji (Çev. A. Fethi), Ankara: Sarmal Yayınevi.
- Bayat, M. (1986). Milli Güç ve Devlet, İstanbul: Belge Yayınları.
- Berry, N.O., Roskin G.M. (2014). Uluslararası İlişkiler, (çev. Ö. Şimşek), Ankara: Adres Yayınları.
- Brown, C., Ainly K. (2007). Uluslararası İlişkileri Anlamak, (çev. A. Oyacıoğlu), İstanbul: Yayınodası Yayıncılık.
- Bourdieu P. (1977). Sembolik İktidar Üzerine, (Çev. K. Yoğurtçu). http://www.academia.edu/16688886/Sembolik_%C4%B0ktidar_%C3%9Czerine-Pierre_Bourdieu (Erişim Tarihi: 25 Ağustos 2017).

- Bozkurt, V. (1997). Avrupa Birliği ve Türkiye, Siyasal Kurumlar, Çıkar Grupları, Kamuoyu Ortaklık Belgeleri. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Cambridge, (1998). International Dictionary of English. New York: Cambridge University Press.
- Carr, E. H. (2010). Yirmi Yıl Krizi (1919-1939). (Çev. C. Cemgil), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çavuş, T. (2012). Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı. http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/Images/images/files/2012-2-3_0.pdf (Erişim Tarihi: 23 Kasım 2014).
- Çoban, S. (2013). Hegemonya Aracı ve İdeolojik Aygıt Olarak Medya. İstanbul: Parşömen Yayıncılık.
- Dahl, R. A. (1957). The Concept of Power. Behavioral Science, 2: 201-15.
- Ercandırlı, Y. (2009), Uluslararası Politikada Güç ve Güce İlişkin Alternatif Stratejiler, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi.
- Eşki, H. (2010). Bugünü Anlamak İçin Max Weber'i Yeniden Okumak. ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 6(11), 187–198.
- Fan, Y. (2008). Soft Power: Power of Attraction or Confusion?, Place Branding and Public Diplomacy, 4(2), 147-158.
- Fontana, B. (2008). Hegemony and Power in Gramsci İçinde R. Howson ve K. Smith (Der.), Hegemony: Studies in Consensus and Coercion (ss.80-107). New York: Routledge.
- Gallarotti, G., Al Filali, I.Y. (2014), The Soft Power of Saudi Arabia, International Studies, 2014, 49 (3&4).
- Gallarotti, G. M. (2011). Soft Power: What It Is, Why It's Important, and The Conditions For Its Effective Use. Journal of Political Power, 4(1), 25-47.

- Gökten, Y. S. (2013). Hegemonya İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği. Ankara: NotaBene Yayınları.
- Gramsci, A. (1986). Hapishane Defterleri: Tarih, Politika, Felsefe ve Kültür Sorunları Üzerine Seçme Metinler. (Çev. K. Somer), İstanbul: Onur Yayınları.
- Güven, E. (2012). Rusya Federasyonu'nun Yumuşak Güç Geliştirme Gayretleri ve Çevresel Politikalarına Etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Beykent Üniversitesi.
- Kaya, S. (2008). Uluslararası İlişkilere Konstruktivist Yaklaşımlar, AÜSBF Dergisi, 2008-3.
- Keohane, R. O., Nye, J. S. (1987). Power and Interdependence Revisited. *International Organization*, 41(4), 725-753.
- Keohane, R. O., Nye, J. S. (1998). Power and Interdependence in the Information Age. *Foreign Affairs*, 77(5), 81-94.
- Lee, G. (2009). A Theory of Soft Power and Korea's Soft Power Strategy. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.108> (Erişim Tarihi: 05 Aralık 2014).
- Lukes, S. (2005). Power and the Battle for Hearts and Minds, *Millennium*, 33(3), 477-493.
- Lukes, S. (1974). *Power: A Radical View*. London and New York: Macmillan.
- Morgenthau, H. (1970). *Uluslararası Politika, I-II*, (çev. B. Oran), Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları.
- Noya, J. (2005). The Symbolic Power of Nations. Real Instituto Elcano, Working Paper (WP) 35/2005. www.isn.ethz.ch/Digital-Library (Erişim Tarihi: 12 Ekim 2014).
- Nye, J.S. (1990a). *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. New York: Basic Books.

- Nye, J.S. (1990b). Soft Power. Foreign Policy, 80,153-171.
- Nye, J.S. (2002). The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go it Alone. New York: Oxford University Press.
- Nye, J.S. (2004a). Soft Power The Means to Succes in World Politics. Newyork: Public Affairs.
- Nye, J.S. (2004b). Soft power and American Foreign Policy. Political Science Quarterly, 119(2), 255-270.
- Nye, J.S. (2005). Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu. (Çev. R. İ. Aydın), Ankara: Elips Kitap.
- Nye, J.S. (2006). Think Again: Soft Power. Foreign Policy. http://www.foreignpolicy.com/story/cms.php?story_id=3393 (Erişim Tarihi: 12.10.2014).
- Nye, J.S. (2008a). The Powers to Lead. New York: Oxford University Press.
- Nye, J.S. (2008b). Public Diplomacy and Soft Power. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 616(1), 94-109.
- Nye, J.S.(2011). The Future of Power, New York: Public Affairs.
- Özdemir, H. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 63(03), 113-144.
- Russell, B. (1994). İktidar. (Çev. M. Ergin), İstanbul: Cem Yayınevi.
- Sabuncu, H.B. (2013). Türkiye'nin Afrika Kıtasında Yumuşak Güç Olma Potansiyeli. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ufuk Üniversitesi.
- Serdar, İ. (2015) Neorealizm, Neoliberalizm, Konstruktivizm ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslararası Sistemsel Değişikliklere Bakış, The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies, 1,1.

- Swartz, D. (2009). Kültür ve Din İncelemeleri Arasındaki Köprü: Pierre Bourdieu'nun Sembolik Gücün Politik Ekonomisi. (Çev. İlkey Şahin), Dergi Karadeniz, 17(17).
- Şener, B. (2014). Dış Politikada Yumuşak Güç Olgusu. <http://www.21yyte.org/> (Erişim Tarihi: 09 Mart 2014).
- Sönmezoğlu, F. (2014), Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, İstanbul: Der Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (TDK), (2015). Büyük Türkçe Sözlük. <http://www.tdk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 10.05.2015).
- Vuving, A. (2009). How Soft Power Works. <http://www.apcss.org/Publications/Vuving%20How%20soft%20power%20works%20APSA%202009.pdf> (Erişim Tarihi: 09 Mart 2014).
- Weber, M. (2014). Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı. (Çev. Ö. Ozankaya), İstanbul: Cem Yayınevi.
- Wendt, A. (1999), Social Theory of International Politics, Cambridge: Cambridge University Press.
- Womack, B. (2010). China Among Unequals, Attention, Attraction, and Persuasion: Dissecting Soft Power. Singapore: World Scientific publishing.
- Yılmaz, S. (2008). Güç ve Politika. İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Yılmaz, S. (2011). Yumuşak Güç ve Evrimi. Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi, 12, 31-36.
- Yılmaz, S. (2012). Akıllı Güç. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Yılmaz, S. (2016). ABD Hegemonyası. [http://usam.aydin.edu.tr/ABD_HEGEMONYASI\(4a5a\).pdf](http://usam.aydin.edu.tr/ABD_HEGEMONYASI(4a5a).pdf) (Erişim Tarihi: 10 Aralık 2016)

SAVAŞIN DEĞİŞEN KARAKTERİ: TEORİ VE UYGULAMADA HİBRİT SAVAŞ

Yusuf ÖZER*

Öz

Bariş zamanı karar vericilerin temel görevi, olası savaşlara karşı hem zihinsel hem de teknolojik olarak hazır bulunmaktır. Bunun için gelecekteki savaşların nasıl olacağının tahmin edilmesi öncelikli hedeflerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 21'inci yüzyılda içerisinde kimlerin yer aldığı ve hangi teknoloji ile mücadele edildiğinin bilinmediği çatışmalar, yeni savaş kavramlarını yaratmıştır. Bu makalede, bahse konu savaş kavramlarından birisi olan hibrit savaş teorisi incelenmiştir. Makalenin temel amacı, savaşın değişen karakteri doğrultusunda hibrit savaşların özelliklerini incelemek, mantığını anlamak ve konvansiyonel savaşlardan hangi yönlerde ayrıldığını açıklamaktır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle savaş nedir sorusuna cevap aranmış, hibrit savaş teorisine temel oluşturan savaş tanımlamaları ele alınmış ve küresel örnekler verilerek hibrit savaş teorisi açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler : Savaş, Hibrit Savaş, Sınırsız Savaş, Dördüncü Nesil Savaş, Birleşik Savaş

THE CHANGING CHARACTER OF WAR: HYBRID WAR IN THEORY AND PRACTICE

Abstract

The main mission of decision makers is to be ready to potential wars both in technological and mental manner during the peacetime. For his reason the prediction of how the future wars will be made is emerged as a primary goal. Especially, the conflicts with unknown involvers and technologies have created new concepts of wars during the 21st century. The hybrid theory of war as one of these concepts is examined in this article. The main purpose of this paper is to examine the features of the hybrid wars, understand the basic idea and explain the distinct aspects from the conventional wars. For this purpose, the question of "What is war?" is argued at the outset and the definition of war which is based on the hybrid war term is considered by giving global examples.

Keywords : War, Hybrid Warfare, Compound War, 4th Generation Warfare, Unrestricted Warfare

---

* Dr., yusufozer72@yahoo.com

GİRİŞ

Büyük gövdeli uçaklar tarafından 11 Eylül 2001’de Amerika Birleşik Devletleri topraklarında gerçekleştirilen intihar saldırılarının, savaş alan yazınında yeni bir çağın başlamasına neden olduğu söylenebilir. Ortaya çıkan bu yeni çağ, öncekilerden farklı olarak, kendi çatışma yöntemlerini de beraberinde getirmiştir. Clausewitz’in *her çağ kendi savaşını yaratır* sözünü doğrular şekilde bu tarihten itibaren yeni savaş yöntemleri ortaya çıkmaya başlamıştır (Hoffman, 2007:11).

İletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte küreselleşen dünyamızda savaşlar daha karmaşık ve daha tehlikeli bir hal almaya başlamıştır. Özellikle içerisinde kimlerin hangi motivasyonla yer aldığı bilinmediği çatışmalar yeni savaş kavramlarını yaratmıştır. Bu makalede, bahse konu savaş kavramlarından biri olan ve üzerinde ciddi tartışmalar yapılan hibrit savaş kavramı incelenmiştir. Hibrit savaş terimi her ne kadar geçmişte kavramsal olarak doğrudan kullanılmamış olsa da yöntemsel olarak bakıldığında bu yaklaşımın dolaylı bir şekilde kullanıldığı ve savaş olgusu kadar eski olduğu görülmektedir.

Günümüz dünyası, konvansiyonel olmayan ve içerisinde çok çeşitli tehditleri barındıran çatışma ortamları içermektedir (Josan ve Voicu, 2015: 49). Bu ortamlardan birisi olan hibrit savaş, konvansiyonel savaşların tamamlandığını göstermemektedir; ancak 21’inci yüzyılın savunma planlamacılarına çok daha fazla karmaşıklık getireceği aşikârdır (Barbu, 2015:50).

Hibrit savaş ortamında; teknolojiden medyaya kadar uzanan çok çeşitli yöntem ve bu yöntemleri uygulayan savaşçılar bulunmaktadır. Bu savaşçılar, teknolojik yetkinlikler ile donatılmış askerler olmakla birlikte dinî, ideolojik, etnik ve kendinî tatmin motivasyonlarıyla hareket eden gerilla, terörist ve yabancı savaşçılar da olabilmektedir. Bununla birlikte siyasi olarak zayıf (*weak*) ve başarısız (*failed*) devletler, Hibrit savaşın temel aktörleri olarak görülmektedir (Schroefl ve Kaufman, 2014:868).

Bu makalenin temel amacı, savaşın değişen karakteri doğrultusunda hibrit savaşların özelliklerini incelemek, mantığını anlamak ve konvansiyonel savaşlardan hangi yönlerde ayrıldığını açıklamaktır. Makalede çözüm aranan temel problem, geçmişten günümüze niteliği sürekli değişen savaş içerisinde hibrit savaşın yeri ve kendisinden önceki savaş türlerinden farkı veya benzerliği nedir? şeklinde belirlenmiştir.

Belirtilen bu problemin çözümüne yönelik olarak makalede öncelikle savaş nedir sorusuna cevap aranmış, hibrit savaş terimine temel oluşturan savaş tanımlamaları ele alınmıştır. Makale içerisinde incelenen savaş terimleri, içerisinde bulunan duruma ve zaman göre sürekli değişim göstermektedir. Eleştirel bir gözle bakıldığında ise, savaşa ilişkin tanımlamalar ne olursa olsun, özellikle toplum üzerinde yarattığı şiddet, korku ve etkinin aynı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla zaman içerisinde çeşitli çalışmalarla ile ortaya atılan bu kavramlar ne ilk ne de son olacaktır.

2. SAVAŞ NEDİR?

Kapsamı itibarıyla savaşın, biyolojik, etnolojik, psikolojik, sosyolojik, antropolojik, ekonomik, coğrafi, tarihî ve siyasi yönleri bulunan çok disiplinli bir kavram olduğunu söylemek mümkündür. Her disiplinin kendine göre bir savaş tanımı bulunmaktadır. Günlük kullanımda da sıkça rastlandığı üzere, *hastalıklarla savaşmak*, *kötülüklerle savaşmak*, *düşmanla savaşmak*, *kendimizle savaşmak* veya *yoksullukla savaşmak* gibi içerisinde savaş teriminin yer aldığı birçok ifade bulunmaktadır. Bu ifadeler incelendiğinde tümünün içeriğinde bir mücadele olduğu görülmektedir. Quincy Wright'ın 1942 yılında yazdığı "A Study of War" isimli eserinde savaş, aynı türler arasındaki farklı bireyler arasında gerçekleşen şiddet şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanım içerisinde; aslanlar ve kaplanlar arasındaki kavga, ilkel iki kabile arasındaki mücadele ve iki modern devlet arasındaki düşmanlıklar yer almaktadır (Wright, 1942: 8; Yalçınkaya, 2004: 20).

Clausewitz'e göre (2013:41) savaş, kendi irademizi karşı tarafa kabul ettirmek amacıyla uygulanan bir şiddet hareketidir. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere savaşın doğasında şiddet vardır. Diğer taraftan dünya ekonomisi temelinde bir tanım yapan Wallerstein'a göre savaş, mevcut

ekonomik aktörlerin lehine işleyen bir dünya pazarı oluşturması maksadıyla kapitalist dünya ekonomisinin kurumsal yapılarını şekillendirme mücadelesidir (Yalçınkaya, 2004:20). Savaş, kuvvet kullanmanın en yoğun, en kapsamlı ve etkileri en ağır olan biçimidir ve çıkış noktası olarak hukuk dışı bir kavramdır (Keskin, 1998:70). Kısaca savaş, zaman ve mekân fark etmeksizin en az iki aktör arasında görülen şiddet içerikli çatışma halidir. Bu aktörler; krallıklar, imparatorluklar ve ulus devletler gibi büyük yapılar olmakla birlikte insanlar, yerel topluluklar ve savaş grupları gibi küçük yapılar da olmuştur (Eker, 2015:34).

Geleneksel uluslararası hukuka göre savaş kavramının tanımlanabilmesi için şu kriterler aranmaktadır: a) iki veya daha fazla devlet arasında gerçekleşmesi, b) ilan edilmesi, c) tarafların amacı ve niyetinin ortaya konulması, d) çatışmaların süresi ve yoğunluğu. Savaşan tarafların niyeti ne olursa olsun, savaş ilan edilsin ya da edilmesin, eğer çatışma varsa, uzun süredir devam ediyorsa ve yoğunluğu buna uygunsuzsa bir çatışmanın savaş olarak kabul edilebileceği ileri sürülmüştür. Kısaca savaş, silahlı güçler tarafından yürütülen bir çatışmadır ve taraflar arasında bir silahlı çatışmanın bulunması şarttır (Keskin, 1998:68). Clausewitz savaşı bir *bukalemun*'a benzetir. Bulunduğu ortama uyum sağlayan bukalemun'un sadece dış görünüşü değişmekle birlikte doğasında bir değişim olmamakta, yani doğası sabit kalmakta ancak niteliği değişmektedir. Bukalemun örneğinde olduğu gibi savaşın da niteliği değişmekte ancak doğası sabit kalmaktadır (Yalçınkaya, 2010:14).

Uluslararası ilişkiler disiplininde savaş kavramı açıklanırken analiz seviyesi olarak genellikle devletler ele alınmaktadır. 19'uncu yüzyıla gelene kadar savaş sadece askerlerin ilgi alanında yer alırken Napolyon Savaşları'nda tüm ulusun askerleşmesi sonrasında toplumun bütün tabakasını ilgilendirir hale gelmiştir (Yalçınkaya ve Türkeş, 2008:58–60). Savaş kavramı, maddesel ve bilişsel yaklaşım olmak üzere iki temel yaklaşıma dayalı olarak açıklanmaktadır. Maddesel yaklaşım; düşmana karşı teknolojik, ekonomik ve fiziksel güce sahip olmayı gerektirir ve bu yaklaşımda temel amaç düşmanın ağırlık merkezini oluşturan askerî, politik

ve ekonomik değerlerinin yok edilmesidir. Bu bir nevi sert gücün kullanımını ön görmektedir. Diğer bir yaklaşım ise bilişsel yaklaşımdır. Bu yaklaşımda düşmanın niyeti, düşünceleri ve fikirleri, savaşın merkezinde yer alır. Bu yaklaşım, düşmanın zihinsel durumunu, fikir yapısını, hislerini, algılarını, davranışlarını ve kültürünü içerir. Bu yaklaşımın, maddesel yaklaşıma göre, daha az maliyetle daha etkili olduğu söylenebilir. Bu yaklaşımda temel hedef, düşmanın kandırılması, caydırılması, gözünün korkutulması, düşmanın savaşma azim ve iradesinin kırılmasıdır (Sadowski ve Becker, 2010:5). Her iki yaklaşımın eş güdümlü ve eş zamanlı kullanımı, hibrit savaşın temelini oluşturmaktadır.

3. YENİ SAVAŞ YAKLAŞIMLARI

Savaşlar ve çeşitli çatışmalar, İbni Haldun'a göre, dünyanın yaratılışından itibaren var olmuştur (Yalçınkaya, 2004:21). Bir başka ifadeyle şiddet içeren eylemler, Kabil'in kardeşi Habil'i öldürmesine kadar eskiye dayanmaktadır (Özer, 2015:56).

Genel olarak savaş konusundaki yaklaşımlar üç kategoride incelenmektedir: Klasik savaşlar, modern savaşlar ve yeni savaşlar. Makalenin bu bölümünde savaşın farklı tanımlarından yola çıkarak bu üç savaş yaklaşımı incelenmiştir.

Quincy Wright'ın *A Study of War* isimli eserinden aktaran Yalçınkaya'ya (2004:62) göre savaş tarihi Tablo 1'de görüldüğü şekliyle dört bölümde incelenmektedir.

Tablo 1: Dönemsel Olarak Savaşlar ve Özellikleri

Dönem	Tarih Aralığı	Temel Özelliği
Birinci Dönem	1450-1648	Ateşli silahların kullanıldığı dönem
İkinci Dönem	1648-1789	Profesyonel ordular ve hanedan savaşları
Üçüncü Dönem	1789-1914	Savaşın büyüme periyodu
Dördüncü Dönem	1914-1942	Savaşın totaliterleştiği dönem

Birinci dönemde savaşlar; ok, mızrak ve kılıç gibi basit silahlarla başlamış, takiben süvari ve arabalı savaşçıların yer aldığı geniş alanlı savaşlara dönüşmüş, ateşli silahlar da kullanılmaya başlanmış ve Osmanlılar üzerinden Avrupa'ya yayılan barutun icadıyla daha yıkıcı bir hal almıştır (Eker, 2015:35–36; Yalçınkaya, 2004:82).

Mezhep savaşlarını sona erdiren Vestfalya düzeninden Fransız İhtilaline kadar olan dönem (1648-1789), geleneksel devletler arası savaşların görüldüğü dönemdir. Bu dönemde gerçekleştirilen Otuz Yıl savaşları, profesyonel orduların ortaya çıkışını hızlandırmıştır. Güçlü bir kara gücünün yanı sıra zırhlı gemilerin inşasıyla güçlü bir deniz gücüne de kavuşulmuştur (Yalçınkaya, 2004:83). Bu savaş döneminde temel strateji, hareketli topçuların ve tümen sistemine dayalı bir yapının oluşturulmasıdır. Bu dönemde savaş, sınırlı bir düzeydedir (Eker, 2015:35–36).

Klasik savaşlardan modern savaşlara geçiş, Fransız İhtilali ile birlikte ve Napolyon'un yurttaşlar ordusuyla temellendirilen dönemde başlamıştır. Bu dönemde; savaşlar kitlesel bir nitelik kazanmış, sanayi devrimi ve makineli tüfeklerin icadı ile birlikte düşmanın tamamıyla yok edilmesi hedeflenmiştir. Bu dönem, teknolojideki gelişmelere paralel olarak savunma sanayisinin geliştiği dönemdir. Modern savaşları tanımlayan teoriler, savaş; konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan savaşlar olmak üzere iki temel kategoride incelemektedir. Konvansiyonel savaşlar, genellikle dost ve düşmanın eşdeğer kuvvet unsurları arasında gerçekleşir. Bu tür savaşlar simetrik savaş olarak tanımlanabilmektedir. Konvansiyonel olmayan savaşlar ise eşdeğer olmayan kuvvet unsurları arasında yaşanan savaşlardır. Bu tür savaşlar ise asimetrik savaş olarak tanımlanabilir. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte artık konvansiyonel, bir başka ifadeyle simetrik savaşların sona erdiğini ve asimetrik savaşların daha ağırlık kazandığını söylemek mümkündür (Toptaş, 2009:87). Asimetrik savaşlarda düşünce; yöntem ve örgütlenme açısından farklılık yaratılarak hasma karşı dengeyi bozmaktır (Toptaş, 2009:69). Bu denge, asimetrik etkiler yaratarak bozulmaktadır (Toptaş, 2009:76). Öyle ki Sun Tzu'ya göre (2004:45–49) tüm savaşlar aldatma ve şaşırtpmacalara dayanır ve savaşta stratejinin en önemli prensibi düşman ordusunu savaşmadan ele geçirmektir.

Ulaşım ve iletişim alanındaki hızlı gelişmeler düzenli orduların hareket kabiliyetlerini artırmış ve karar verme süreçlerini kısaltmıştır. Modern savaşlar, 1990'lı yıllara gelindiğinde yerini, *yeni savaş* türlerine bırakmaya başlamıştır (Eker, 2015:36–37).Devletler arası konvansiyonel savaşların azalması ile birlikte devlet dışı aktörlerin yarattığı yeni savaş türleri, özellikle masum halkı hedef alarak korku yaratmaya yönelik bir amaç doğrultusunda gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Örneğin, yeni savaş türlerinden birisi olan terörizmin temel hedefi, daha fazla insan öldürmekten ziyade daha fazla korku yaratmak olmuştur. Terörizm, şiddet kullanma ya da şiddet tehdidi içeren normal dışı yollarla siyasal davranışları etkilemek üzere tasarlanmış sembolik bir fiil ve bu fiili yerine getiren teröristin toplum üzerinde korku yaratmak için oynadığı bir oyundur (Özer, 2015:55–56). Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik gerçekleştirilen 11 Eylül 2001 saldırıları, tüm dikkatleri terörizm üzerine çekmiş, politik ve akademik alanda bu tür savaşlar üzerindeki tartışmaları hızlandırmıştır (Schroefl ve Kaufman, 2014:2).

İçerisinde birçok savaş çeşidini barındıran silahlı çatışmalar, karmaşık harekâtlar-*complex operations* olarak adlandırılmaktadır. Diğer bir ifadeyle karmaşık harekâtlar, içerisinde sadece askerî yer almadığı, sivil-asker işbirliğinin en üst seviyede olduğu harekâtlar şeklinde tanımlanmaktadır (Noetzel ve Zapfe, 2010:138–139). Dolayısıyla ortaya çıkan yeni tür savaşlar, karmaşık harekâtın önemli birer unsuru haline gelmiştir. Bu makalenin ana konusunu oluşturan hibrit savaşlar, yeni tür savaşlar içerisinde kendisine önemli bir yer edinen bir savaş türü olarak görülebilir. Makalenin bundan sonraki bölümünde hibrit savaş kavramının gelişimine yön veren ve yeni tür savaş olarak nitelendirilebilecek farklı savaş kavramları tartışılmıştır.

4. HİBRİT SAVAŞA YÖN VEREN SAVAŞ KONSEPTLERİ

Frank Hoffman, hibrit savaşın temelini, sınırsız savaş, birleşik savaş ve dördüncü nesil savaş olmak üzere üç farklı savaş teorisinin oluşturduğunu iddia etmektedir. Hoffman'ın bu iddiası, asker ve sivil akademisyenlerden

oluşan dört farklı grup tarafından şekillendirilmiştir. Daha çok askerî kesimin oluşturduğu birinci grup, Hoffman'ın iddiasını destekleyici şekilde hibrit savaş konseptinin teorik ve konseptsel oluşumunu geliştirmişlerdir. İkinci grup, hibrit savaşın tamamıyla yeni bir savaş konsepti olduğunu ileri sürmektedirler. Üçüncü grup, diğer iki grubun fikirlerini paylaşmakla birlikte muhtemel savaşlar için pratik tavsiyeler üretmekle yetinmişlerdir. Dördüncü grup ise hibrit savaşa eleştirel ve şüpheli bir yaklaşım sergilemektedirler. Bu gruba göre hibrit savaş, yeni bir savaş konsepti değildir, bu savaş türü tarihsel döngüde uygulanmış ve günümüze dek ulaşmış bir savaş konseptidir (Fridman, 2017:42). Hoffman'ın hibrit savaşın temelini oluşturduğunu belirttiği savaş teorileri aşağıda sırasıyla ele alınmıştır.

a. Sınırsız Savaş (*Unrestricted Warfare*)

Sınırsız savaş veya *limitler ötesi savaş* konsepti, Çinli subaylar, Quiao Liang ve Wang Xiangsui, tarafından yazılan *Sınırsız Savaş-Unrestricted War* isimli kitapta ortaya konulmuştur. Savaşı limitler ötesi olarak tanımlayan bu konsept, savaşı sadece mevcut yapısıyla değil etki ve boyutlarının sınırları ile tanımlar. Diğer taraftan bu konseptte göre savaşlar, ahlaki kısıtlamalardan yoksun ve tümüyle sınırsız değildir. Sınırsız savaş tanımı, savaşa ilişkin geleneksel askerî tanımlarının ötesinde bir tanımlama yapmak maksadıyla kullanılmıştır. Bu savaş türünde harekât alanı ile ilgili her şey birbiri içine girmiştir ve aralarında bir mesafe yoktur. Savaş; askerî, yarı askerî veya askerlerin içerisinde yer almadığı bir türde olabilir, içerisinde şiddet barındırabilir veya hiç şiddet içermeyebilir. Diğer taraftan savaşanlar, bazen profesyonel savaşçılar bazen de sıradan insanlardır. Her ikisi de bu savaş türü içerisinde görülebilmektedir (Liang ve Xiangsui, 1999: 206–207).

Sınırsız savaş konsepti, hibrit tehditlerin davranışlarını anlamak için iyi bir metot olmakla birlikte McCulloh ve Johnson'a göre (2013:58) hibrit savaşın tanımlanması adına kesin bir model değildir. Bu yöntemler, birden çok boyutta eşzamanlı etkiler yaratabilir iken geniş stratejik amaçlara ulaşmak için yeterli değildir.

b. Birleşik Savaş (Compound Warfare)

Thomas Huber, savaşın türlerine ilişkin tartışmalara birleşik savaş-*compound warfare* kavramı ile katılmıştır. Huber'e (2004) göre birleşik savaş; düşmana karşı, konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan güçlerin, bir başka ifadeyle, düzenli ve düzensiz kuvvetlerin eşzamanlı kullanımudur. Birleşik savaş fikri, konvansiyonel olmayan kuvvetlerin etkinliğini vurgulamak ve birbirleriyle bağlantılı olarak kullanıldığında düzenli ve düzensiz kuvvetlerin tamamlayıcı doğasını vurgulamak için dördüncü nesil savaş kavramı üzerine inşa edilmiştir. Ancak, birleşik savaş düşüncesi; konvansiyonel, konvansiyonel olmayan, kriminal ve terörist yönlerini içeren hibrit düşüncesinden biraz farklıdır. Birleşik savaş, hibrit savaşın bir ön habercisi gibidir ve niteliksel olarak farklılıklar içermektedir (McCulloh ve Johnson, 2013:8). ABD'nin Vietnam Savaşı bu savaş türü için güzel bir örnektir. Askerî planlamacılar için konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan güçler arasındaki belirsizlik her zaman büyük bir sorun teşkil etmiştir (Hoffman, 2007:21).

Birleşik savaşta, dağıtık vaziyette olan güçler düşmana karşı bir yandan baskı uygularken diğer yandan düzenli ordu imha stratejisini uygulamaktadır. Birleşik savaş, savaşın farklı şekillerinin birleşik komutasını tanımlaması açısından hibrit savaş teorisine önemli katkı sağlamaktadır. Diğer taraftan birleşik savaş, düzenli ve düzensiz güçlerin birlikte yarattıkları etkinin görülmesi ve birçok çatışmanın neden ve sonuçlarının açıklanması yönünden de oldukça önemli görülmektedir. Ancak, tüm çatışmaların birleşik savaş gözüyle analiz edilmesinin zor olduğu ortak bir kanıdır (McCulloh ve Johnson, 2013:58).

c. Dördüncü Nesil Savaş (4th Generation Warfare)

Savaş teorileri kapsamında üzerinde en fazla çalışılan/tartışılan teorinin dördüncü nesil savaş teorisi olduğunu söyleyebiliriz. Adından da anlaşılacağı üzere temeli, kendisinden önceki üç nesil savaş teorisine dayanmaktadır. Bu savaşlar, tarihsel, taktiksel ve teknolojik gelişmelere bağlı bir seyir izlediğinden *nesil* kavramı çerçevesinde tanımlanmıştır.

Birinci nesil savaş; öncelikle 18'inci yüzyıl içerisinde ve 19'uncu yüzyılın başında gerçekleşen, hıza ve istikamet temelli, tek namlulu yivsiz silahın temel teknoloji olduğu, piyade ağırlıklı bir savaş türü olarak kabul edilir. Böylece, savaş yapısının nesillerinin, askerî gücü korumak ve kullanmak için ulusların doğal haklarını meşrulaştıran Vestfalya anlaşmasının oluşturulması ile başladığı söylenebilir (Hammes, 2006; McCulloh ve Johnson, 2013:7; Toptaş, 2009:98–100).

İkinci nesil savaş; 19'uncu yüzyılın ortalarından başlayıp 20'nci yüzyılın başına dek devam eden, ateşin ve ateş destek sistemlerinin yoğun olarak kullanıldığı savaş türüdür. Bu savaş türünde taktikler, ateş ve harekete dayalıdır. Bu savaş türünün birinci nesil savaştan temel farkı, görmeyerek yapılan atışların ön plana çıkmasıdır. “*Toplar fetheder, piyadeler yerleşir*” şeklindeki Fransız atasözü, bu savaş türünü güzel bir şekilde özetlemektedir. İkinci nesil savaş için fikirler ve düşünceler önemli görülse de asıl itici güç teknolojiadaki gelişmeler olmuştur (Lind, Schmitt ve Wilson, 1989:23).

20'nci yüzyıl içerisinde varlığı kabul edilen üçüncü nesil savaş, teknolojinin daha da gelişmesine bağılı olarak hıza ve manevraya dayalı, hava kuvvetlerinin dâhil edilmesi ile düşmanın aldatılması ve yok edilmesine yönelik taktiklerin ön plana çıktığı savaştır. Bu savaşın en önemli itici gücü fikir ve düşüncelerdir. Bu dönemin en temel teknolojik gelişimi tankların ortaya çıkışı olmuştur. Bu sayede, özellikle İkinci Dünya Savaşında operasyonel olarak önemli değişimler yaşanmıştır (Lind ve diğerleri, 1989:23).

20'nci yüzyılın ortalarından başlayıp sonuna dek sürdüğü kabul edilen dördüncü nesil savaş ise sivil ile askerînin, savaş alanı ile güvenlik alanının ve savaş ile barışın sınırlarının net olarak belirlenemediğı bir savaş türüdür. Dördüncü nesil savaşın temel hedefinin, kargaşa ortamı inşa ederek mevcut iktidarı devirmek olduğu söylenebilir. Dördüncü nesil savaş, esas olarak gerilla harekâtı ya da ayaklanmaya karşı gelişmiş, düşmanı, askerî olarak değil siyasi olarak ve yalnızca savaş alanında değil yıllar süren düşük yoğunluklu çatışma ile alt etmeyi hedefleyen bir savaş tarzıdır. Bu

savaşın aktörleri, konvansiyonel olmayan savaşlar ile birlikte askerî etki harekâtları ve stratejik iletişim yöntemlerini kullanmaktadırlar (Hammes, 2006; McCulloh ve Johnson, 2013:7; Toptaş, 2009:98–100).

Dördüncü nesil savaş teorisi; Vestfalyan sistemi ile düşmanın düzenli bir savunma kurmasını, hızlı ve ani saldırılarla engelleyip sonra da hızlı bir şekilde yok etmeyi öngören Almanların ünlü “Yıldırım Savaşı Teorisi (*Blitzkrieg Theory*)” hakkında mitler üzerine kurulmuştur. Bu savaş teorisi, 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra yeniden keşfedilmiştir (Echevarria, 2005:v).

Dördüncü nesil savaş daha önce de belirtildiği şekilde alanyazında en fazla tartışılan savaş teorisi olmuştur. Dördüncü nesil savaşın itici gücü olarak tanımlanan teknolojiadaki gelişmelerin nereye kadar devam edeceği şu an için öngörülemeyen bir konudur. Belli başlı ülkelerin savunma sanayindeki gelişmeler ve ürettikleri silah sistemlerinin, üçüncü bir ülke veya devlet dışı aktörler tarafından elde edilmesi ve kullanılması ile birlikte beşinci nesil savaşın temellerinin atıldığını söylemek mümkündür.

5. HİBRİT SAVAŞ TEORİSİ (*HYBRID WARFARE THEORY*)

Bir ülkenin topraklarına başka bir ülkenin silahlı kuvvetleri tarafından saldırı düzenlendiğinde bunun konvansiyonel savaşa dönüşeceği aşikârdır. Bu tür bir saldırıya uğrayan ülkenin nasıl bir tepki vereceği genel olarak bellidir. Ancak eğer bir ülkeye, siber saldırı, bilgi harbi ve özel kuvvetler gibi farklı oluşumları içeren hibrit tehditler tarafından saldırıldığında en iyi savunma yönteminin ne olduğu akademik ve askerî çalışmalarda henüz tam olarak belirlenebilmiş değildir.

Hibrit kelimesi Türk Dil Kurumuna (TDK) göre *iki farklı güç kaynağının bir arada bulunması* anlamında kullanılmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2016). Savaş stratejileri açısından bakıldığında içerisinde karışık kuvvetlerin yer aldığı bir savaş türü olarak değerlendirilebilir. Hibrit savaşı tanımlamadan önce içerisinde yer alan tehditlerin niteliklerinin anlaşılması önemlidir. ABD Harekât doktrinine (Army, 2008) göre tehditler; geleneksel (*traditional*), düzensiz (*irregular*), felaket getiren (*catastrophic*) ve yıkıcı etki yaratan

(*disruptive*) olmak üzere dört temel kategoriye ayrılmaktadır. Devletler genel olarak bu tehditlere karşı, diplomatik, bilişsel, askerî ve ekonomik tedbirleri içeren milli güç unsurlarını hazır tutmak isterler.

Geleneksel tehditler, karşılıklı güç mukayesesi içerisinde askerî kapasitelerini ve güçlerini ortaya koyan devletlerden oluşmaktadır. Düzensiz tehditler, konvansiyonel olmayan ve asimetrik metotları kullanan güçlerden meydana gelmektedir ve terörizm, ayaklanma ve gerilla savaşları gibi şiddet metotlarını içermektedir. Katstrofik tehditler, kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer silahları içeren kitle imha silahlarını kazanma ve kullanma niyetiyle hareket eden unsurlardır. Bu silahlar, düşmana ani ve felakete yol açan etkiler yaratma yönünde önemli bir üstünlük sağlamaktadır. Son olarak yıkıcı tehditler ise harekât alanında yeni teknolojilerin kullanımı ile üstünlük sağlayan düşmanı tanımlamaktadır. Yıkıcı tehditler, kullanmış oldukları farklı metotlar ve teknolojiler ile tehdidin doğasını anlama yönünde karşı tarafta başarısızlık yaratmaktadırlar. Yıkıcı tehditlerin kullanmış olduğu en büyük silah, *nanoteknoloji* ve *yönlendirilmiş enerji silahları* gibi yeni ve ani ortaya çıkan teknolojilerdir (Army, 2008).

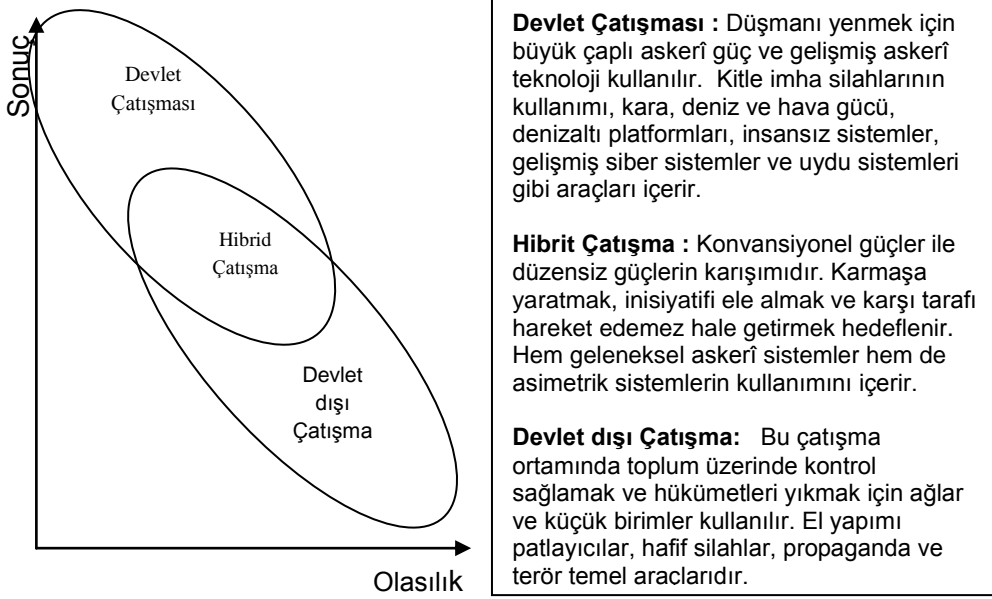
Yukarıda bahsedilen tehdit türlerinin her biri toplumlar üzerinde oldukça yıkıcı etkiler yaratmakta, şiddet ve korku yaratarak kullanıcıların politik hedeflerine ulaşmasında öncü rol oynamaktadırlar. Tüm bu tehdit türlerinin ortak birleşiminden veya kesişim kümelerinden ortaya çıkan tehditleri hibrit tehdit olarak tanımlayabiliriz. Hibrit tehditlerin diğer tehdit türleri ile arasındaki bağlantı, hibrit savaşın tanımı adına kilit rol oynamaktadır (Galkins, 2012:8). Hibrit tehditler; küresel terörizm, düşük yoğunluklu asimetrik çatışmalar, göç, deniz haydutluğu, sınır aşan organize suçlar, demografik sorunlar, yolsuzluk, etnik çatışmalar, teknoloji, başarısız devletler gibi birçok tehdidi içerisinde barındıran şemsiye bir kavramdır (Aaronson, Diessen, De Kermabon, Long ve Miklaucic, 2012:115; Army, 2008). Devlet ya da devlet dışı aktörler ve örgütlerden oluşan hibrit tehditler, politik hedeflerine ulaşmak ve karşı taraf üzerinde etkili olabilmek için şiddetin bütün boyutlarını kullanmaktadırlar (Aaronson vd., 2012:116).

Hibrit savaş terimi ilk kez Frank Hoffman'ın 2007 yılında yazmış olduğu *Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars* başlıklı çalışmasında tanımlanmıştır. Hoffman'a göre devletler arasındaki klasik savaşlar, sivil, asker, organize şiddet, terör, suç ve savaş kavramları arasında kesin ayrımların olmadığı hibrit savaşlar ile yer değiştirmiştir. Bu bağlamda Hoffman tarafından hibrit savaş, içerisinde konvansiyonel güç, düzensiz taktikler ve oluşumlar ile şiddet, zorlama ve kriminal kargaşa içeren terörist faaliyetleri barındıran bir savaş yöntemi olarak tanımlanmıştır. Bu çok metotlu faaliyetler, ayrı birimler veya sinerjik etki yaratabilmek için harekât alanında taktik veya operasyonel olarak yönetilen ve koordine edilen aynı birim tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Bu etkiler harekâtın her seviyesinde kazanılabilmektedir (Hoffman, 2007:29).

Schroefl ve Kaufman'a (2014:7) göre hibrit savaş, düzenli ve düzensiz güçlerin aynı harekât alanında eşgüdümlü faaliyet göstermesidir. Josan ve Voicu'ya göre (2015:50) hibrit savaş, ulus devletlerin yanında devlet dışı aktörler tarafından uygulanan, konvansiyonel askerî yetenekler ve taktikler ile terörizm, şiddet ve kaos yaratma, siber savaş, medya ve ekonomik uygulamalar gibi konvansiyonel olmayan çatışma yaratacak unsurları içeren bir savaş türüdür. Bu tanımlar, hibrit savaşın çok boyutlu bir savaş türü olduğunu göstermektedir. Alexander Lanoszka'ya (2016) göre ise hibrit savaş, yeni bir savaş türünden ziyade yeni bir stratejidir. Çünkü dış politika hedeflerinin başarılabilmesi için milli gücün birçok enstrümanı bu savaş içerisinde yer almaktadır. Bu çerçevede bakıldığında hibrit savaş stratejisinin savunmacı değil saldırgan bir strateji olduğu görülmektedir (Lanoszka, 2016).

Bu savaş türünün en belirgin özelliği, siyasi hedeflere ulaşmak için şiddet kullanımının diğer savaş türlerine benzer şekilde devletlerin tekelinde olmadığıdır. Yani, şiddet kullanımı devlet dışı aktörlerin de gündeminde yer almaktadır. Bununla ötesinde, hibrit savaş düşüncesi, genellikle devlete karşı siyasi, teknolojik ve sosyal yapıları bir araya getiren toplumun tüm unsurlarını içermesi nedeniyle oldukça karmaşık bir yapıdır (Sadowski ve Becker, 2010:4). Hibrit savaşlarda temel hedef, karşı tarafın siyasi otoritesi

ve devlet kurumlarının istikrarsız hale getirilmesidir. Böylece karşı tarafın yönetiminde kaos ve iktidar boşluğunun yaratılması amaçlanmaktadır.

Şekil 1: Çatışma Süreci (Batyuk, 2017:467)

Hibrit tehditlerin yer aldığı hibrit savaş konsepti, her ne kadar hibrit terimi kullanılmamış olsa da Sun Tzu'nun "Savaş Sanatı" adlı eserinde tanımladığı *şaşırtma* ve *aldatmaca* kadar eskiye dayanan bir kavramdır. Ölümsüz eserinde Sun Tzu, tüm savaşların aldatmaca ve şaşırtmaya dayandığını söyler (Tzu, 2004:45). Hibrit savaşlar da bir nevi aldatmaca ve şaşırtmaların olduğu bir savaş türüdür. Eski Roma çağında kriminal suçlular, haydutlar, düzenli ve düzensiz savaşçılar ile 1806 yılında İngiliz ve Portekiz ordusu ile İspanyol gerilla güçlerinin Napolyon'a karşı gerçekleştirmiş olduğu müşterek harekâtlar, hibrit savaşın ilk örnekleri olarak gösterilebilir. Diğer taraftan, düzenli orduyu oluşturan Kuzey Vietnam Halk Ordusu ile düzensiz güçleri oluşturan Vietnam Ulusal Kurtuluş Cephesinin (Viet Kong) müşterek olarak 1965-1973 yılları arasında Fransa ve ABD'ye karşı, Lübnan Hizbullahı'nın ise 2006 yılında düzenli ve

düzensiz savaş taktikleri uygulayarak İsrail ordusuna karşı verdikleri mücadeleler, hibrit savaşın belirgin örnekleri arasında yer almaktadır (McCulloh ve Johnson, 2013:3).

Tablo 2: Diğer Savaş Konseptlerinin Hibrit Savaş İle Karşılaştırılması
(Dvorak, 2016:21)

Konsept	Hibrit savaş ile benzerlikleri	Hibrit savaştan farklılıkları
Topyekûn Savaş (Total War)	Ekonomik altyapı hedefleri arasındadır. Ekonomik yeteneklerin kullanılması	Asimetrik taktiklerin veya konvansiyel olmayan güçlerin sınırlı kullanımı
Sınırsız Savaş (Unrestricted Warfare)	Askerî, siyasi ve ekonomik yeteneklerin kombinasyonu Konvansiyonel ve asimetrik taktiklerin kullanımı	Son derece geniş ve savaş alanı ile sınırlı değil Gelecekte tüm savaş türlerinin yerini alacağına inanılıyor
Birleşik Savaş (Compound Warfare)	Düzenli ve düzensiz kuvvetlerin aynı anda kullanılması Birleştirilmiş komuta ve kontrol	Konvansiyonel ve geleneksel olmayan kuvvetler savaş alanında birleşmez
Dördüncü Nesil Savaş (4th Generation Warfare)	Askerî, siyasi ve ekonomik yeteneklerin kombinasyonu Konvansiyonel ve geleneksel olmayan kuvvetlerin kullanımı	Sivil ve ekonomik hedeflere taarruza odaklı Tamamen entegre olmayan konvansiyonel ve düzensiz kuvvetler

Afganistan ve Irak savaşları, teknolojideki gelişmeler, Avrupa'nın önemli şehirlerine yapılan terörist saldırıları, 2007 yılında Estonya'ya karşı gerçekleştirilen siber saldırılar, 2008 yılında Gürcistan'a yönelik Rus işgali, Güneydoğu Asya'da yeni güçlerin ortaya çıkışı, dünya çapında aşırılık ve milliyetçilik dalgasının yayılması, demografik yapılarıdaki değişimler, 2014 yılında Rusya'nın Ukrayna'ya uyguladığı saldırılar ve son olarak Suriye'deki yükselen tansiyon, ABD, Rusya ve çatışma bölgelerine sınır ülkeler ile NATO'nun güvenlik algılarının ve tedbirlerinin yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur. Tüm bu olaylar aslında hibrit tehdit ve hibrit savaşın ne olduğuna dair önemli derecede bir anlayışa sahip olunmasını sağlamıştır. Çünkü bunların hemen hemen hiçbirisi doğrudan konvansiyonel yapıda olmamakla birlikte değişik savaş yöntemleri ve farklı tehdit aktörleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur (Galkins, 2012:5).

a. Hibrit Savaşın Temel Aktörleri

Hibrit savaşın temel aktörleri, devletler ve devlet dışı aktörlerdir. Devletler özelinde bakıldığında, hibrit savaşlar içerisindeki devletleri üç kategoriye ayırabiliriz. Bunlar; başarısız devletler (*failed states*), yükselen küresel devletler ve güç statülerini yeniden kazanmak için hibrit tehditleri kullanan devletlerdir (Galkins, 2012:14–15).

Başarısız devlet kavramı çok net bir tanım içermemekle birlikte sınırları içerisinde gücünü tekelinde bulunduramayan, zayıf yönetim nedeniyle kamu hizmetlerinin yürütülemediği, anayasal otoritenin yok olduğu ve komşuları ile istikrarsız ilişkilere sahip devletler olarak tanımlanmaktadır (Çelikpala, 2004). Grant'ın tanımına göre başarısız devletler, uluslararası sorumlulukları yerine getirecek hükümetten yoksun, kendi sınırları içerisinde temel toplumsal gereksinimleri sağlayamayan, bireysel güvenliğin olmadığı ve toplumsal düzenin yok olduğu devletlerdir (Grant, 2004). Başarısız devletler, dinî ve etnik şiddet, uyuşturucu trafiği, silah ve insan kaçakçılığı, haydutluk, kontrolsüz sınırlar, teröristlerin barınağı, kontrol edilemeyen mülteci akınları, çevresel tehlikeler ve savaş ağalarının nüfuz etkisi gibi tehlikeler ile karşı karşıya bulunmaktadır. Çoğu zaman bu tür tehlikelerin bertaraf edilmesi oldukça zor olmakta ve devletler iç ve dış politikada istikrarsız hale gelmektedirler (Haims, 2008). Başarısız devletler ile terörizm arasında yakın ilişkiden söz edilmekle birlikte bu devletlerin her an bir silahlı çatışmaya açık bir konumda olabileceği varsayılmaktadır (Comfort, 2003).

Yükselen küresel devletler, son on yıl içerisinde siyasi, ekonomik ve askerî gücü oldukça artan ülkeleri temsil etmektedir. Çin ve Hindistan gibi uluslararası ilişkiler alanında oldukça etkin ve NATO'ya üye olmayı düşünmeyen ülkeler, hibrit tehdit etkisi göstermektedir (Galkins, 2012:15–17). Hibrit savaşların önemli aktörlerinden bir diğeri, güç statülerini yeniden kazanmak için hibrit tehditleri kullanan devletlerdir. Bölgesel veya uluslararası alanda gücü ve etkinliği azalan bu devletler, yeniden güç kazanmak amacıyla hibrit tehditleri kullanabilmektedirler. Rusya'nın son

on yıl içerisinde komşu devletlere ve Doğu Avrupa'ya yönelik uyguladığı ambargolar, siyasi baskılar ve siber saldırılar, hibrit tehditlerin belirgin bir örneği olarak gösterilebilir (Galkins, 2012:17–18).

Hibrit savaşın dördüncü aktörü devlet dışı yapılanmalardır. Bu yapılanmalar, devletten bağımsız hareket eden, konvansiyonel olmayan hareketler gösteren ve terör eylemleri ile sivil halka şiddet uygulayan örgütlenmeleri içermektedir. Bu örgütlerin temel hedefi, ülke içerisinde şiddet ve kaos yardımı ile ülke yönetimine sahip olmaktır. Bu gruplar bireysel olarak veya bir devletin himayesinde hareket etmektedirler (Galkins, 2012:18). Yalçinkaya'ya (2010:27) göre savaş/çatışma alanlarında yer alan devlet dışı unsurlar askerî ve sivil olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Birincisi ulusal, bölgesel, Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında veya bölgesel güvenlik kuruluşları ile koalisyon güçlerinde görev alan askerler ve savaş müteahhitlerinin paralı askerleri, ikincisi ise medya kuruluşları, çok uluslu şirketler, sivil halk, terörist gruplar, organize suç örgütleri, asi güçler, yerel milisler gibi sivillerdir. Bu tür devlet dışı unsurların faaliyetleri hibrit savaş içerisinde oldukça etkin bir yer tutmaktadır. Galkins'e (2012) göre daha kapsamlı bir devlet dışı unsur içeriği veren Yalçinkaya (2010), dönemler içerisinde savaşın tanımında değişimler yaşandığını ve savaşta meydana gelen değişimlerin toplumsal birçok olgunun sonucu olduğunu belirtmektedir. Genel olarak savaşlar, özelinde ise hibrit savaşlar, sadece askerlere bırakılmayacak kadar önemlidir ve farklı birçok disiplini içerisinde barındırmaktadır. Uşaklı ve Alper'e (2010:38) göre geleceğin savaşları devletlerin yer aldığı kitlesel savaşlardan çok, küçük ama etkili devlet dışı unsurların mücadelesi şeklinde gerçekleşecektir. Şüphesiz bu unsurların sahip olduğu ileri teknoloji çatışmaların seyrini değiştirecektir. Özellikle küresel savunma sanayisinde kendini göstermeye başlayan/başlayacak yönlendirilmiş enerji silahları, elektronik savaş, uzaya konuşlu silah sistemleri, toksik ve radyoaktif saldırılar, psikolojik harp ve bilgi kirliliği gibi tehditler (Uşaklı ve Alper, 2010:43) hibrit savaşlarda devlet dışı aktörlerin etkinlikle kullanabileceği silah sistemleri arasında yerini alacaktır.

b. Hibrit Savaş'ın Aktörü olarak Yabancı/Göçmen Savaşçılar (Foreign/Migrant Warrior)

Son dönemlerde özellikle Ortadoğu'da yaşanan çatışmalar içerisinde kendinî gösteren en önemli devlet dışı unsurlardan birisi, yabancı savaşçılar (*foreign fighters*) veya Schroefl ve Kaufman'ın (2014) tanımladığı şekliyle göçmen savaşçılardır (*migrant warrior*). Bu savaşçılar, eğitilmiş/eğitimsiz olup yalnız ya da organize bir şekilde savaşabilme kabiliyetine sahiplerdir. Bu savaşçılar, savaştıkları düşmana karşı iyi motive olmuşlardır ve motivasyonları doğrultusunda farklı çatışma alanlarında yer almaktadırlar (Schroefl ve Kaufman, 2014:9).

Yabancı savaşçıların hibrit savaş içerisindeki rolleri, hâlihazırda çok anlaşılılmamakla birlikte önümüzdeki dönem içerisinde bu savaşçıların yarattığı etkinin oldukça büyük olacağı öngörülmektedir. Zira Yalçinkaya'nın (2015:4) belirttiği gibi, çatışma alanında yer alan bir başka ülkenin mensubu yabancı savaşçıların hayatta kalmayı başarıp evlerine geri dönmeleri ile birlikte asıl tehlike yeni başlamaktadır. Çünkü bu savaşçılar hibrit savaşı, mevcut çatışma alanından geri döndükleri yaşam alanlarına genişletmektedirler. Çatışma bölgesinden ayrılmaya karar veren yabancı savaşçılar ya kendi ülkelerine geri dönmeyi ya da üçüncü bir ülkeye geçmeyi düşünmektedirler. Gittikleri ülkede barışçıl bir şekilde yaşamayı reddeden ve başka çatışmalara katılmaya karar veren yabancı savaşçılar döndükleri ülkede yarattıkları terör eylemleri ile hibrit savaşın kıvılcımını yakmış olmaktadır (Yalçinkaya, 2015:4).

Yabancı/Göçmen savaşçılar, günümüzde Irak, Afganistan ve Suriye gibi çatışma bölgelerinde savaşmaya devam etmektedirler. Afganistan ve günümüzde Suriye, yabancı/göçmen savaşçıların en çok boy gösterdiği çatışma alanları arasında yer almaktadır. Özellikle dünyanın gündemini oldukça meşgul eden Suriye'de gerçekleşen savaş, devlet ve devlet dışı örgütlere ait güçlerin yarattığı hibrit savaşın en belirgin örneklerinden birisi haline gelmiştir (Schroefl ve Kaufman, 2014:10).

6. KÜRESEL ÖRNEKLERLE HİBRİT SAVAŞ

Güney Asya'da yer alan ve 34 eyaletten oluşan Afganistan, hibrit savaşın yoğun yaşandığı bölgelerden birisidir. Afganistan'da savaş, 7 Ekim 2001 tarihinde ABD'nin Sürekli Özgürlük Harekâtı (*Operation Enduring Freedom*) ile başlamıştır. Daha sonra, Kabil ve çevresinin güvenliğini sağlamak ve Afganistan Geçiş Hükümetine destek vermek amacıyla, 42 ülkenin katılımıyla Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (International Security Assistance Force-ISAF) oluşturulmuştur (Özer, 2015:159).

Afganistan savaşına birçok askerî aktör dâhil olmuştur. Bu askerî aktörlerin en bilineni Taliban'dır. 1990'lı yılların ortasında Taliban hem askerî hem de finansal yardımlarla büyümüştür. Belirli bir güce kavuşan Taliban, hibrit savaşın önemli bir aktörü olmuştur. Taliban bu yıllarda merkezî hükümeti devirmek amacıyla hibrit savaş tekniklerini yoğun bir şekilde kullanmıştır (Angstrom, 2017:2).

Hibrit savaşın diğer bir örneği, 2006 yılında Lübnan Hizbullahı ile İsrail Ordusu arasında yaşanan çatışmalardır (Bachmann ve Gunneriusson, 2015:78). Hizbullah bu çatışmalarda sahip olduğu tüm güçleri ile konvansiyonel bir orduya karşı mücadele vermiştir. Bu çatışmalar, hibrit savaş tanımının tipik bir örneği olarak gösterilmektedir (Noetzel ve Zapfe, 2010:138). Hizbullah, İsrail'e karşı, Batı'nın konvansiyonel savaş teknikleri ile antitank füzeleri gibi modern silah sistemlerini kullanmıştır (Angstrom, 2017:3). İsrail-Hizbullah arasında yaşanan bu çatışmalar, gerilla taktikleri ve asimetrik silahlanmadan çok daha fazlasını içermektedir. Bu çatışmalarda ayrıca oldukça etkin bir algı yönetimi gerçekleştirilmiştir. Yaşanan çatışmalar televizyonlar vasıtasıyla dünya kamuoyuna canlı olarak sunulmuştur. Mecklin'in (2017:298) ifadesiyle kamera ve bilgisayarlar bu çatışmaların temel silahları olmuştur.

İsrail-Hizbullah çatışmalarının üzerinden geçen on yıllık bir zaman içerisinde hibrit savaş tekniklerinde hızlı bir gelişme gözlemlenmiştir. Özellikle internet teknolojisindeki gelişmeler hibrit savaş tekniklerini çok daha uygulanabilir kılmıştır. Dünyanın çeşitli bölgelerindeki güvenlik uzmanları, içerisinde internet tabanlı propaganda, kriptolu haberleşme,

siber saldırılar, pozitif ve negatif ekonomik baskılar, casusluk, düzensiz ordu hareketleri gibi birçok uygulamaları içeren uluslararası çatışmaların bu yeni oluşumunun, büyük bir savaşı gerektirmeden politik çıkarlara ulaşmayı sağladığını belirtmektedirler. Rusya'nın 2014 yılında Ukrayna'nın elektrik, bankacılık ve diğer altyapı sistemleri üzerine uyguladığı siber saldırılar, kamuoyu üzerindeki propaganda faaliyetleri ve "küçük yeşil adamlar - *little green men*" olarak adlandırılan düzensiz güçlerin faaliyetleri hibrit savaşın tipik bir örneği olarak gösterilmektedir. Rusya'nın Ukrayna üzerindeki bu uygulaması, ABD'nin eski Sovyetler Birliği ülkelerine yönelik "renkli devrimler" olarak adlandırılan hibrit desteğine karşı bir cevap niteliği taşıdığı değerlendirilmiştir (Mecklin, 2017:298).

Rusya ve Ukrayna arasında 2014 yılı içerisinde Kırım özelinde yaşanan gelişmeler, gerek yabancı gerekse Türkçe alan yazında hibrit savaşın somut bir örneği olarak gösterilmektedir. Josan ve Voicu'ya göre (2015) Kırım'ın işgali Ukrayna krizinin yeni bir boyuta taşınmasına neden olmuş, Rusya ile Batı rekabeti yeniden şekillenmiştir. Bunun neticesinde, hem Batılı devletler hem de Rusya kendi ulusal güvenlik stratejilerini yeniden gözden geçirme ihtiyacı duymuşlardır. Kırım işgalinde Rus Özel Kuvvetleri temel güç odaklarından birisi olmuş, diğer taraftan paralı askerler, siber saldırılar, ekonomik yaptırımlar ve medya desteği Kırım üzerinde yaşanan çatışmaların temel aktörleri olmuştur. Rusya'nın gerçekleştirmiş olduğu harekât, devletler tarafından hibrit savaşın asimetric harekâtlarda kolaylıkla uygulanabileceğini göstermiş ve yeni tip savaşın karakteristiklerini ön plana çıkarmıştır: a) savaş durumunun ilan edilmemesi, b) asimetric çatışmalar süresince askerî harekâtlarda silahlı sivillerin kullanılması, c) eylemci siviller kullanılarak doğrudan temas etmeden askerî birliklerin bloke edilmesi, d) asimetric ve dolaylı yöntemler kullanılması, e) kara, deniz, hava ve siber uzayda eşzamanlı harekât düzenleme, f) medyanın gücü kullanılarak uzaktan etki sağlamak (Josan ve Voicu, 2015:51). Yeni savaşın bu karakteristikleri, Rusya'nın uluslararası arenada devlet olarak zarar görmeden Kırım ve Ukrayna'da üstünlük kurmasına imkân sağlamıştır.

Rusya'nın 2010 askerî doktrininde modern savaşlar; askerî ve askerî olmayan güçlerin bütünleşik kullanımı olarak tanımlanmıştır. 2014 yılında güncellenen doktrinde ise askerî harekâtlara düzensiz silahlı güçler ile özel askerî şirketlerin katılımı ve harekâtlarda dolaylı ve asimetrik yöntemlerin kullanılması şeklinde yorumlar eklenmiştir. Rusya Genelkurmay Başkanı General Valery Gerasimov tarafından yazılan ve *Gerasimov Doktrini* olarak adlandırılan askerî doktrine göre, savaşın kuralları kökten değişmiş, stratejik ve politik hedeflere ulaşma yolunda askerî olmayan unsurların etkinliği artmıştır. Rusya, Şubat 2014'ten itibaren iki farklı harekât düzenlemiştir. Bunlardan birisi Kırım'ın diğeri ise Doğu Ukrayna endüstriyel bölgesinin işgalidir. Kırım'daki işgal, elektronik harp, sabotaj ve yıkıcı faaliyetler, psikolojik baskı, bilgi harbi ve gizli askerî harekât ile başlamıştır. Kırım'ın ilhaki, hava, kara ve deniz gücünden oluşan geleneksel askerî işgal ile tamamlanmıştır (Kofman ve Rojansky, 2015:1–4). Rusya'nın Kırım işgalinde kullandığı en etkili hibrit savaş tekniği, bilgi harbi vasıtasıyla etkili bir propoganda uygulamasıdır.

General Valery Gerasimov'un 2003 yılında yazdığı ve Gerasimov Doktrini olarak tanımlanan *The Value of Science in Prediction* başlıklı makale¹ Hoffman'ın tanımladığı hibrit savaşın özelliklerini ortaya koymasından önemlidir. Bu makalede Gerasimov, Rusya'nın lineer olmayan savaş (*non linear warfare*) konseptini ortaya koymuştur. Gerasimov'a göre 21'inci yüzyılda savaş ve barış arasındaki ayırım bulanıklaşmıştır. Bunun en temel nedeni savaşların artık devletler tarafından resmî olarak ilan edilmemesidir. Bu durum savaşın temel kurallarını değiştirmiştir. Gerasimov Doktrini'ne göre bundan sonraki savaşlarda askerî güçlerin siyasi, bilgi ve diğer askerî olmayan tedbirlerin eşgüdümlü kullanımı öngörülmektedir. Bu yaklaşım, özel kuvvetlerin, silahlı düzensiz güçlerin ve özel askerî şirketlerin harekât alanında kullanımını öne çıkarmaktadır (Klein, 2015:3).

Mary Ellen Connell ve Ryan Evans (2015) tarafından hazırlanan *Russia's "Ambiguous Warfare and Implications for the U.S. Marine Corps* başlıklı raporda; Ukrayna'da Gerasimov Doktrini'nin altı safhada

uygulandığı iddia edilmektedir. Buna göre ilk safhada, hedef ülkenin hükümetine karşı protesto ve direniş eylemlerinde kullanılmak üzere o ülkede yaşayan etnik Rus toplumu kullanılmıştır. Bu sayede Ukrayna toplumu ve hükümeti tarafından azınlık Rus toplumuna karşı tepki gösterilmesi ve ayrımcılık yaratılması hedeflenmiştir. Bir başka ifadeyle müdahale için uygun çatışma ortamı hazırlanmaya çalışılmıştır. İkinci safhada Rusya, hedef ülkenin yönetimini zayıflatmak, sindirmek, zorlamak ve cezalandırmak için ekonomik savaş ve diplomatik / politik baskı uygulamıştır. Üçüncü safhada, hedef ülkede çatışma ortamı yaratmak ve etnik Rus azınlığı ayaklandırmak maksadıyla mahiyeti bilinmeyen askerî ve güvenlik personeli intikal ettirmiştir. Dördüncü safhada, Rusya Silahlı Kuvvetleri, hedef ülkenin savunma ve güvenlik birimlerini etkisiz hale getirmek, kilit noktaları ele geçirmek ve hükümet yapısını bozmak maksadıyla müdahale başlatmıştır. Beşinci safhada, tüm bu uygulamaların diğer devletler nezdinde kabul görmesi için bilgi harbi başlatmıştır. Bu noktada medya etkin bir şekilde kullanılmıştır. Altıncı ve son safhada ise, hedef ülkedeki kazanımlarını sağlamlaştırmış, tansiyonu ve çatışmaları azaltıcı tedbirler almış ve hedef ülke yönetimini etkisi altına almıştır. Altı safhada geliştirilen bu uygulamaların başarısı için konvansiyonel savaşlardan daha ucuz ve etkili bir yöntem olan ve içerisinde askerî ve askerî olmayan güçlerin yer aldığı hibrit savaş tekniği kullanıldığı vurgulanmaktadır (Connell ve diğerleri, 2015).

Akademik alanyazın incelendiğinde hibrit savaş kavramının daha çok Rusya'nın Ukrayna'da uyguladığı faaliyetlerle özdeşleştii görölmektedir. Ancak alanyazındaki çalışmaların genel olarak Batı kaynaklı olduğu göz önüne alındığında hibrit savaşın sadece Rusya'nın faaliyetlerine indirgenmesinin yanılıya neden olabileceği söylenebilir. Bugün Ortadoğu başta olmak üzere dünya üzerindeki tüm çatışma ortamlarında yer alan her bir devletin kendilerine özgü hibrit savaş tekniklerini kullandığını söylemek mümkündür.

SONUÇ

Prusyalı General Carl Von Clausewitz'in *her çağ kendi savaşını yaratır* sözü günümüzde geçerliliğini ispatlamış bir öngörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 11 Eylül 2001 saldırıları ve sonrasında gelişen olaylar, bu çağda konvansiyonel savaşların yerine farklı türde savaşların alacağını göstermiştir. Özellikle içerisinde kimlerin yer aldığı ve hangi teknoloji ile mücadele edildiğinin bilinmediği çatışmalar yeni savaş kavramları yaratmıştır.

Bu kavramlardan birisi olan ve diğer savaş türlerinin aksine belirgin bir ağırlık merkezi olmayan hibrit savaş, konvansiyonel savaşların yerini almamakla birlikte devletler ve devlet dışı aktörler açısından önemli bir kuvvet çarpanı olarak kullanılmaktadır. Geçmişte olduğu gibi gelecekte de konvansiyonel savaşların var olacağı her zaman ihtimal dâhilindedir. Ünlü fizikçi Albert Einstein'in "*3'üncü dünya savaşının hangi silahlarla yapılacağını bilmiyorum ama 4'üncü dünya savaşı taş ve sopalarla olacak*" ifadesi bu olasılığı destekler görünmektedir. Dolayısıyla bundan sonraki dönemlerde hibrit savaş gibi yeni savaş türlerinin devletlerin tek savaş yöntemi olacağı yönündeki düşüncenin doğru olmayacağını söyleyebiliriz. Ancak eski savaşların doğasının sabit kalmakla birlikte niteliklerinin de değiştiğini kabul etmek durumundayız.

Makale içerisinde tartışılan çeşitli savaş teorilerini bu değişimin önemli kanıtları olarak görebiliriz. Gelecekte de bu savaş teorilerine yenilerinin eklenmesi olası görünmektedir. Dolayısıyla devletler hayatta kalabilmek için bu tür yeni savaş teorilerine yönelik tedbirlerini almak veya bunları uygulamak durumundadırlar. Hibrit savaşın avantajları kadar dezavantajlarının da olabileceği göz ardı edilmemelidir. Öncelikle konvansiyonel savaşlarda olduğu gibi kısa vadede etkilerinin görülme olasılığı düşüktür. Bu yüzden sabır ve süreklilik isteyen bir uygulamadır.

Hibrit savaş, hedef ülkede çatışma ortamının sürekliliği sağlanarak siyasi hedeflere ulaşmak amacıyla kullanılan bir savaş yöntemidir. Devletlerin hibrit savaş tekniklerini kullanmaları, onların bir zayıflığı değil

bilakis konvansiyonel savaşta yaşayacakları kayıpları vermeden güçlerini en etkin bir şekilde ve üçüncü tarafları kullanarak göstermeleridir. Hibrit savaşın her zaman tek başına başarılı olacağını söylemek pek mümkün değildir. Ancak askerî harekâtlar ile birlikte kullanıldığında başarı oranının artacağı ihtimal dâhilindedir.

SONNOT

¹ General Valery Gerasimov tarafından 2013 yılında yazılan ve Rusya Askerî Bilimler Akademisinin (Russian Academy of Military Science) "Military-Industrial Courier" dergisinde yayımlanan "The Value of Science in Prediction" başlıklı makale Rusya'nın hibrit savaşa bakış açısını gösteren önemli bir çalışmadır. Bu makale ilk olarak Rusça yayımlanmış ve daha sonra İngilizce ve Almanca dillerine çevrilmiştir. İngilizce çevirisini okumak için bkz. <https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/> (Erişim Tarihi: 27 Ekim 2017).

KAYNAKÇA

- Aaronson, M., Diessen, S., De Kermabon, Y., Long, M. B. ve Miklaucic, M. (2012). **NATO Countering the Hybrid Threat**. *Prism*, 2(4), 111–124.
- Angstrom, J. (2017). **Escalation, Emulation, and the Failure of Hybrid Warfare in Afghanistan**. *Studies in Conflict & Terrorism*, 40(10), 838–856.
- Army, U. S. (2008). **FM 3-0 Operations**. Department of the Army (US).
- Bachmann, S.-D. ve Gunneriusson, H. (2015). **Hybrid wars: the 21st-century's new threats to global peace and security**. *Scientia Militaria: South African Journal of Military Studies*, 43(1), 77–98.
- Barbu, F.-M. (2015). **Considerations concerning hybrid war**. *Strategic Impact*, (55), 50.
- Batyuk, V. I. (2017). **The US Concept and Practice of Hybrid Warfare**. *Strategic Analysis*, 41(5), 464–477. doi:10.1080/09700161.2017.1343235
- Comfort, K. D. (2003). **Preventing Terrorism Through Nation-Building: A Viable Way?** Army War College. <http://www.dtic.mil/get-tr-doc/pdf?AD=ADA414508> (Erişim Tarihi : 20 Ekim 2017).
- Connell, M. E., Evans, R. ve CNA Corporation. (2015). **Russia's "ambiguous warfare" and implications for the U.S. Marine Corps**. https://www.cna.org/CNA_files/PDF/DOP-2015-U-010447-Final.pdf (Erişim Tarihi : 20 Ekim 2017).
- Çelikpala, M. (2004). **From a Failed State to a Weak One? Georgia and Turkish-Georgian Relations**. *Development*, 24, 75–86.
- Dvorak, J. (2016). **Complexity In Modern War: Examining Hybrid War And Future U.S. Security Challenges**. (MSU Graduate Theses). <http://bearworks.missouristate.edu/theses/3029> (Erişim Tarihi : 21 Ekim 2017).
- Echevarria, A. J. (2005). **Fourth-generation war and other myths**. Army War College Strategic Studies Institute.
- Eker, S. (2015). **Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği**. *Turkish Journal of Middle Eastern Studies*, 2(1), 31–66.

- Fridman, O. (2017). **Hybrid Warfare or Gibridnaya Voyna?**. *The RUSI Journal*, 162(1), 42–49. doi:10.1080/03071847.2016.1253370
- Galkins, K. (2012). **NATO and Hybrid Conflict: Unresolved Issues from the Past or Unresolvable Threats of the Present?** Naval Postgraduate School. <http://www.dtic.mil/docs/citations/ADA567161> (Erişim Tarihi : 22 Ekim 2017).
- Grant, T. D. (2004). **Partition of Failed States: Impediments and Impulses**. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 11(2), 51–82.
- Haims, M. C. (2008). **Breaking the Failed-State Cycle** (C. 204). Rand Corporation.
- Hammes, T. X. (2006). **The sling and the stone: on war in the 21st century**. Zenith Press.
- Hoffman, F. G. (2007). **Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars**. Potomac Institute for Policy Studies Arlington. http://www.projectwhitehorse.com/pdfs/HybridWar_0108.pdf (Erişim Tarihi : 21 Ekim 2017).
- Huber, T. M. (2004). **Compound Warfare That Fatal Knot**. T. M. Huber (Ed.), İçinde *US Army Command and General Staff College* (s. 315). Fort Leavenworth: U.S. Army Command and General Staff College Press.
- Josan, A. ve Voicu, C. (2015). **Hybrid Wars in the Age of Asymmetric Conflicts**. *Review of the Air Force Academy*, (1), 49.
- Keskin, F. (1998). **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**. Ankara: Mülkiyeliler Birliği.
- Klein, M. (2015). **Russia's new military doctrine: NATO, the United States and the "colour revolutions"** (C. 9/2015). Berlin. <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0168-ssoar-423319> (Erişim Tarihi : 13 Ekim 2017).
- Kofman, M. ve Rojansky, M. (2015). **A closer look at Russia's "Hybrid War"**. *Kennan Cable*, 7.
- Lanoszka, A. (2016). **Russian Hybrid Warfare and Extended Deterrence in Eastern Europe**. *International affairs*, 92(1), 175–195.

- Liang, Q. ve Xiangsui, W. (1999). **Unrestricted warfare**. Beijing: PLA Literature and Arts Publishing House
- Lind, W. S., Schmitt, J. F. ve Wilson. (1989). **The Changing Face of War: Into the Fourth Generation**. *Marine Corps Gazette*, 22–26.
- McCulloh, T. ve Johnson, R. (2013). **Hybrid warfare**. Joint Special Operations University. <http://www.dtic.mil/docs/citations/ADA591803>. (Erişim Tarihi : 18 Ekim 2017).
- Mecklin, J. (2017). **Introduction: The evolving threat of hybrid war**. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 73(5), 298–299. doi:10.1080/00963402.2017.1362905
- Noetzel, T. ve Zapfe, M. (2010). **Force structure requirements for complex and conventional operations: the case of the Bundeswehr**. İçinde C. M. Schnaubelt (Ed.), *Complex Operations: NATO at War and on the Margins of War* (ss. 134–151). Rome: NATO Defence College, Research Division.
- Özer, Y. (2015). **Terörizmle Mücadelede İstihbaratın Rolü: Kültürel İstihbarat Konsepti**. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 51–80.
- Sadowski, D. ve Becker, J. (2010). **Beyond the “Hybrid” Threat: Asserting the Essential Unity of Warfare**. *Journal Article| January*, 7(1), 13.
- Schroefl, J. ve Kaufman, S. J. (2014). **Hybrid Actors, Tactical Variety: Rethinking Asymmetric and Hybrid War**. *Studies in Conflict & Terrorism*, 37(10), 862–880. doi:10.1080/1057610X.2014.941435
- Toptaş, E. (2009). **21. Yüzyılda savaş**. Ankara: Kripto Kitaplar.
- Türk Dil Kurumu. (2016). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59cd55be86e8e3.81990778 (Erişim Tarihi : 19 Ekim 2017).
- Tzu, S. (2004). **Savaş Sanatı**. (Çev. A. Demir). İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Uşaklı, A. B. ve Alper, H. (2010). **Teknolojik Gelişmelerin Savaşları Dönüştürmesi ve Gelecekteki Savaşlara Hazır Olmak**. İçinde H. Yalçınkaya (Ed.), *Savaş, Farklı Disiplinlerde Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitapevi.

- Von Clausewitz, G. C. (2013). **On war**. Simon and Schuster. <https://www.google.com/books?hl=tr&lr=&id=p2jsAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT6&dq=Clausewitz,On+War+2013&ots=nznVBTBsl&sig=bUs3LZfr-9DO67lXk38tkcVT3v4> (Erişim Tarihi : 22 Ekim 2017).
- Wright, Q. (1942). **A study of war**. 2 vols. <http://psycnet.apa.org/psycinfo/1943-01669-000> (Erişim Tarihi : 13 Ekim 2017).
- Yalçinkaya, H. (2004). *Devletlerin Dış Politika Aracı Olarak Kullandığı Savaşın Soğuk Savaş Sonrası Değişimi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Yalçinkaya, H. (2010). **Savaşın Değişimi ve Savaş Çalışmalarında Farklı Disiplinler**. İçinde H. Yalçinkaya (Ed.), Savaş, Farklı Disiplinlerde Yeni Yaklaşımlar. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Yalçinkaya, H. (2015). **Yabancı Terörist Savaşçılara Karşı Uluslararası İşbirliği: Türkiye'nin Tecrübesi** (ORSAM Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi No: 22) (s. 16). Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi. <http://www.orsam.org.tr/files/Degerlendirmeler/22/22tr.pdf> (Erişim Tarihi : 25 Ekim 2017).
- Yalçinkaya, H. ve Türkeş, K. T. (2008). **Yirmi Birinci Yüzyılda Çatışma Alanlarında Görülen Yeni Unsurlar**. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 7(7), 55 – 89. doi:10.17752/gsd.41655

KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE GÜVENLİK*

Çağla VURAL**

Öz

Dünya yüzeyindeki sıcaklık gittikçe artmaktadır. Hızlı nüfus artışı, kentleşme ve sanayileşme sonucunda atmosfere bırakılan kirlenici gazlar atmosferde sera etkisi yaratmaktadır. Ormanlık alanların yok olması sonucunda karbondioksit salımını dengeleyecek mekanizmalar işlevsiz hale gelmektedir. Tüm bunların sonucunda iklim değişikliği; küresel boyutlarda dünyanın en acil sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır ve söz konusu olaylar güvenlik boyutu ile de değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda küresel iklim değişikliği çevresel bir güvenlik sorunu olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte sorun geleneksel, ortak, insani ve ekolojik güvenlik yaklaşımları bakımından farklı bakış açılarıyla ele alınmaktadır. Bu çalışmanın gayesi; küresel ölçekte yaşanan iklim değişikliği sorununun güvenlikle ilişkisinin incelenmesi ve sorunun çözümüne yönelik en uygun bakış açısını sunabilen güvenlik yaklaşımının araştırılmasıdır. Bu araştırmalar yapılırken; literatür taraması yöntemine başvurulmuş; bilimsel kitaplardan, makalelerden, tezlerden ve internet kaynaklarından yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küresel Isınma, İklim Değişikliği, Çevresel Güvenlik, Ortak Güvenlik, İnsani Güvenlik, Ekolojik Güvenlik

GLOBAL CLIMATE CHANGE AND SECURITY

Abstract

World surface temperature is increasing gradually. Pollutant gases released into the atmosphere as a result of rapid population growth, urbanization and industrialization create a greenhouse effect in the atmosphere. As a consequence of the disappearance of the forest areas, the mechanisms to balance carbon dioxide emissions are becoming dysfunctional. Climate change as a result of this emerges as the most urgent problem of the world in global dimensions, and the related events have begun to be evaluated with the security dimension as well. In this context, global climate change is regarded as an environmental security problem. However, the problem is addressed by different perspectives in respect to traditional, common, human and ecological security approaches. This study therefore aims to examine the security implications of the global climate change, and study the security approach that can present the most appropriate perspective to solve the problem. In order to analyze these aspects, a thorough literature review was conducted, including scientific books, articles, theses; and internet resources.

Keywords: Global Warming, Climate Change, Environmental Security, Common Security, Human Security, Ecological Security

* Bu çalışma Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı 'Hindistan Örneğinde İklim Değişikliği Politikalarının Çevresel Güvenlik Bağlamında Değerlendirilmesi' konulu yüksek lisans tezi kapsamında hazırlanmıştır.

** cagla.vural@hotmail.com

GİRİŞ

Dünya ısınmaktadır. Küresel bazda gerçekleşmekte olan bu ısınma sonucunda değişen iklim şartları, uluslararası toplumun en acil sorunu olarak ön plana çıkmaktadır. İklim değişikliğinin gerçekleşip gerçekleşmediği ve gerçekleşiyorsa etkilerinin ne boyutta olacağı konusunda tartışmalar sürerken, bu değişikliğin insan kaynaklı etkilere (antropojenik) bağlı olarak gerçekleştiği geniş anlamda kabul görmektedir. Bireyleri, toplumları, devletleri ve genel olarak tüm ekosistemi tehdit eden iklim değişikliği, güvenlik meselesi olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte çevresel etkenlerin güvenlik yaklaşımları içinde belirgin olarak ortaya çıkması Kopenhag Okulu'nun 'güvenlikleştirme' ve 'sektörel analiz' kavramlarını temel alan çalışmaları ile bağlantılı olarak gelişmiştir. Kopenhag Okulu, güvenliğin kapsamını genişletmiş ve geleneksel güvenlik anlayışının aksine güvenliğin, devlet içi ve devlet dışı aktörleri de kapsamaması gerektiğini ortaya koymuştur. Çevresel güvenlik kavramı da bu temelde tetkik edilen sektörlerden biridir.

Kaynak kıtlıkları, iklim değişikliği, kuraklık ve diğer çevresel felaketlerin hepsi ve bunların yarattığı tüm sorunlar çevresel güvenliğin konusu içine girmektedir. Bu nedenle çalışmada, küresel iklim değişikliği öncelikle çevresel güvenlik yaklaşımı içerisinde değerlendirilmektedir. Daha sonra bu küresel sorunu başvuru nesnesi ve aktörlerin çeşitliliği bakımından farklı yönlerden ele alan geleneksel, ortak, insani ve ekolojik güvenlik yaklaşımlarına odaklanılmaktadır. Bu çalışmanın amacı; küresel ölçekte yaşanan iklim değişikliği sorununun güvenlikle ilişkisinin incelenmesi ve sorunun çözümüne yönelik en uygun bakış açısını sunabilen güvenlik yaklaşımının araştırılmasıdır. Bu bağlamda ilk olarak küresel iklim değişikliği sorununa değinilerek neden olduğu güvenlik tehditleri belirlenmektedir. Ardından çevresel güvenlikle olan bağlantıları incelenen iklim değişikliği; geleneksel, ortak, insani ve ekolojik güvenlik yaklaşımları içerisinde değerlendirilmektedir.

1. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

İklim değişikliği, gezegenin hava modelleri veya ortalama sıcaklıklarında büyük ölçekli ve uzun vadeli kaymaları ifade etmektedir. 4,5 milyar yıl boyunca yeryüzünde tropikal iklimler ve buzul çağları yaşanmıştır (<https://www.metoffice.gov.uk>). Dünya genelinde yaşanan bu iklimsel

değişimler, sıcaklık artışı ve azalışıyla beraber çeşitlilik göstermiştir. Yaklaşık 11.000 yıl önce sona eren buzul çağından (Pleistosen Çağ) bu yana devam eden Holosen Çağı boyunca; sıcaklıklar, birkaç dönem (holosen buzullaşması) haricinde nispeten (bir önceki çağa göre) sabit kalmıştır (Fisher, 2014); fakat son yıllarda ortalama sıcaklıklar artış göstermektedir. Sanayi Devrimi'nden bu yana yeryüzü üzerinde büyük oranda artan insan faaliyetlerinin sonuçları belirginleşmeye başlamış (<http://quaternary.stratigraphy.org>) ve sıcaklık artışının etkisiyle beraber iklim koşulları da dâhil tüm çevrede birtakım değişiklikler gözlenmiştir (<https://theanthropocene.org>); bu nedenle içinde yaşanılan dönem Antroposen Çağ¹olarak da adlandırılmaktadır.

İklim değişikliği konusuna detaylı olarak değinilmeden önce hava, iklim, küresel ısınma ve iklim değişikliği kelimelerinin arasındaki ayrımın yapılması gerekmektedir. Hava, kısa vadede belirli bir yerde atmosferin halidir. İklim ise bir yerdeki hava koşullarının, 30 veya daha fazla yıldan uzun bir süredeki verilerinin ortalamasıdır. Hava koşullarının değişkenliği hızlı, ikliminki ise yavaştır (<http://www.noaa.gov>). Küresel ısınma ve iklim değişikliği, genelde birbiri yerine kullanıma eğilimi taşıyan iki kavram olmakla beraber, farklı anlamlar içermektedirler. İklim değişikliği, uzun yıllar ve hatta daha uzun süreler boyunca belli bir seyirde giden iklim koşullarının önemli ölçülerde değişimini ifade etmektedir. İklim değişikliği; sıcaklık, yağış, nem, deniz seviyesi, buzul miktarı vb. faktörlerdeki büyük değişimleri ve bu değişimlerin dünya üzerindeki yaşamı nasıl etkilediğini içermektedir. Hem insani faaliyetlerden hem de doğal nedenlerden kaynaklanmaktadır. İnsan faaliyetlerine örnek olarak atmosfere bırakılan sera gazları ve tarım, kentleşme gibi arazi kullanım modellerindeki değişimler; doğal nedenlere örnek olarak ise güneşten dünyaya ulaşan enerji miktarlarındaki değişimler gösterilebilmektedir. Küresel ısınmaya gelindiğinde ise kavram, iklim değişikliğinin bir parçası olarak belirtilmektedir. Küresel ısınma, dünya yüzeyi yakınında son zamanlarda yükselen ve yükselmeye devam eden küresel ortalama sıcaklıklarla ilgilidir. Küresel ortalama sıcaklıktaki artışlar, son 11.000 yıldaki herhangi bir noktadan çok daha hızlı gerçekleşmektedir. Bu durum iklim modellerinin değişmesine neden olmaktadır. Genellikle bilim insanları tarafından küresel ısınma denildiğinde ise insan kaynaklı bir ısınma anlaşılmaktadır (<http://www.noaa.gov>). Buna göre küresel ısınma, Sanayi Devrimi'nden itibaren sera gazlarının atmosferde birikmesi sonucu,

sıcaklıkların ortalamasının üzerindeki artışı olarak açıklanmaktadır (Özmen, 2009). Özetle küresel ısınma, gezegen üzerinde olağanüstü felaketlere yol açabilecek bir iklim değişikliği türüdür.

Gezegenin ısınmasıyla ilgili en çarpıcı detaylar sıcaklık ölçümleriyle ortaya çıkmaktadır. Dünya yüzeyindeki sıcaklık, ölçümlerin başladığı 1880 yılından 2012'ye kadar 0,85 derece artmıştır. Hatta 1983 yılından 2012'ye kadar olan 30 yıllık dönem, son 1400 yılın en sıcak dönemi olarak kabul edilmekteydi (IPCC Working Group, 2013: 5). 2012'ye kadar durum böyle iken takip eden yıllarda sıcaklıklar daha da artmış ve geçen 136 yılda en yüksek sıcaklıkların yaşandığı 10 yıl, 1998 yılı haricinde 2000'den sonra meydana gelmiştir (<https://www.nasa.gov> a). 2015 yılı, sıcaklık kayıtlarının tutulmaya başlandığı 1880 yılından beri geçirilen en sıcak yıl olarak kabul edildikten sonra 2016, 2015'i de geçerek en sıcak yıl olma rekorunu kırmıştır (<http://www.noaa.gov> b). Son olarak 2017 yılı ise kayıtlara geçen en sıcak üçüncü yıl olmuştur (<http://www.noaa.gov> c).

Küresel düzeyde ortalama sıcaklıkların yükselişine beraber, birtakım etkiler meydana gelmektedir. Bu etkiler iklimde, bölgesel ve küresel anlamda farklı değişimlere yol açmaktadır (Barlas, 2013: 80). Bu anlamda sıcaklık artışıyla birlikte tetiklenen olaylar ve etkilerinin daha geniş bir çerçevede incelenebilmesi bakımından bu çalışmada küresel ısınma kavramından daha çok küresel iklim değişikliği kavramı kullanılmaktadır. Küresel ısınmanın gerçekleşmekte olduğuna dair kabul edilmiş genel bir görüş olsa da iklimi etkileyen faktörlerin karmaşık bir sistem olduğuna ve atmosferdeki sera gazlarının ısınmayı tetiklediğine yönelik görüşlerin ispatlanamadığına dair iddialar da mevcuttur. Hatta ölçümlerin hatalı olabileceği nedeniyle ısınmanın gerçekleşmediği, tam tersi küresel bir soğuma yaşanacağı gibi iddialar barındıran görüşler de bulunmaktadır (Barlas, 2013: 80). Bununla birlikte çalışmada, küresel ısınma ve iklim değişikliğinin gerçekleşmekte olduğu temeline dayanarak araştırmalar yapılmıştır. Küresel sıcaklıkların yükselmesiyle birlikte iklimde meydana gelmekte olan bölgesel ve küresel değişimler, insanın da dâhil olduğu pek çok ekolojik sistemi etkileyecektir. Bir sonraki bölümde küresel iklim değişikliğinin yol açtığı değişimlerin güvenliğe etkileri incelenmektedir.

2. KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN GÜVENLİĞE ETKİLERİ

Küresel iklim değişikliği, sebep olacağı durumların detayları bakımından birtakım belirsizliklere sahiptir. Bu anlamda gerçekleşecek olan belirsizliklerin bir kısmı, ilgili süreçlerin karmaşıklığına; bir kısmı ise bireylerin, hükümetlerin ve şirketlerin zamanla sera gazı salımlarını nasıl değiştireceğini (verilen taahhütlere rağmen) kesin olarak bilmememize bağlıdır (Henson, 2011: 5). Belirsizliklere rağmen kesin olan durum ise değişimlerin; ulusların ve uluslararası ilişkilerin siyasi, ekonomik, sosyal ve toplumsal anlamda tüm birimlerini etkileyecek olmasıdır. Küresel iklim değişikliği tam bu noktada güvenlik kavramıyla etkileşim içine girmektedir. Bu etkileşim, Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (*Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC*) çalışmalarında dikkate alınmış; 4 ve 5. değerlendirme raporlarında konuyla ilgili dikkat çekici uyarılara yer verilmiştir. 5. IPCC raporu, 2014 yılı içerisinde tüm belgeleriyle birlikte yayımlanmıştır. Rapor; iklim değişikliği konusunun bilimsel ve fiziksel anlamdaki temelini inceleyen Çalışma Grubu 1 (*Working Group 1, WG1*), etkileri, uyumu ve kırılganlığı inceleyerek değerlendiren Çalışma Grubu 2 (*Working Group 2, WG2*), iklim değişikliğinin ve etkilerinin azaltılmasına ve giderilmesine yönelik stratejileri inceleyen Çalışma Grubu 3'ten (*Working Group 3, WG3*) oluşmaktadır (IPCC, AR5). Raporda da belirtilen küresel iklim değişikliği sonuçlarının, doğal kaynaklar ve toplum üzerindeki en belirgin etkileri şunlardır (Field vd., 2014: 1-1131):

(a) Küresel İklim Değişikliğinin Doğal Kaynaklar Üzerindeki Etkileri

(1) Tatlı su kaynakları: Küresel iklim değişikliğinden dolayı hidrolojik döngülerde meydana gelen değişiklikler, çeşitli etkilere ve risklere neden olabilmektedir. Su, iklim değişikliğinin etkilerinin birçoğunu topluma yansıtan (enerji, tarım ve ulaştırma sektörleri açısından) aracıdır ve sel ile kuraklık gibi suya bağlı tehlikelere karşı savunmasızlıklar bölgelere göre farklılıklar göstermektedir. Antropojenik etkilerle yaşanan iklim değişikliği, su kaynaklarında sıkıntıya neden olan birçok stres yaratıcı kaynaktan biridir. Nüfus artışı, ekonomik kalkınma, kentleşme veya arazi kullanımı veya doğal jeomorfolojik değişimler gibi durumlar su arzını azaltarak ya da su talebini artırarak kaynakların sürdürülebilirliğine meydan okumaktadırlar (Field vd., 2014: 234). Birçok bölgede; değişen yağış şekilleri veya eriyen kar ve buz, hidrolojik sistemleri değiştirmekte ve su kaynaklarını nicelik ve

kalite yönünden etkilemektedir (Field vd., 2014: 44). Değişen yağış şekillerinin su seviyesini ve su hacmini etkilemesi nedeniyle kuruma ve daralma yaşayan su kaynaklarından biri Nijerya'da bulunan Çad Gölü'dür. Bu havza yakınlarında yaşayan milyonlarca insanın hayatı, Sahra Çölü kenarında benzersiz bir sınır ötesi nehir yatağı olan Çad Gölü'ne bağlıdır. Göl; temizlik, içme suyu, tarım, balıkçılık ve dinî faaliyetler için kullanılmaktadır. Tüm bu durumların yerel geçim ve ekonomik gelişmeyle bağlantısı düşünülürse, iklim değişikliği neticesinde gölde gerçekleşecek olan kuruma ve daralmaların daha da artması, Nijerya'nın kuzey-doğu bölgesindeki havzada insan gelişiminin temelini zayıflatacaktır. Böyle bir olayın etkileri su kıtlığı, sağlık standartlarının düşmesi, gıda güvensizliği, yoksulluk ve yoğunlaşmış göç, havzanın içinde ve ötesinde kaynak ve kimlik konfigürasyonlarını tetikleme eğilimini içermektedir. Bunun dışında Viktorya Gölü ve Nil Nehri gibi doğal nehir yatakları da Çad Gölü gibi iklim değişikliği etkisiyle kurumaya başlamıştır (Onuoha, 2010: 28-32).

(2) Karasal ve Tatlı Su Ekosistemleri: Birçok karasal ya da tatlı su bitkisi ve hayvan türü, coğrafi aralıklarını ve mevsimlik faaliyetlerini değiştirmiş ve son on yılda gözlemlenen iklim değişikliğine tepki olarak azalım göstermişlerdir. Dünya çapında pek çok bölgede ağaç ölümlerinde artış görülmesi, iklim değişikliği etkisi olarak kabul edilmektedir. Kuraklıklar, fırtınalar, yangınlar ve salgınlar gibi ekosistem sorunlarının sıklığında ve yoğunluğundaki artışlar da iklim değişikliği etkisi olarak görülmektedir. Bunun dışında bazı karasal türlerin yok oluşu da iklim değişikliği nedeni düşünülmektedir (Field vd., 2014: 44). Bununla ilgili en net örneklerden biri 2016 yılında bilim insanları tarafından açıklanmıştır. Avustralya'nın tek bir adasında yaşayan küçük bir kemirgen türü olan "melomys rubicola" memelisi, dünyada küresel iklim değişikliği nedeniyle yok olan ilk memeli türü olmuştur. Mozaik kuyruklu sıçan olarak da anılan bu memeli türü Avustralya'nın deniz seviyesinden çok da yüksekte olmayan Bramble Cay Adası'nda yaşamaktaydı. Hayvan en son 2009 yılında bir balıkçı tarafından görülmüştür ve o tarihten beri yapılan tüm çalışmalara rağmen bir daha görülmemiştir. Mozaik kuyruklu sıçan türünün yok olmasındaki en önemli faktörün ise ortalama rakımı düşük olan adanın, geçtiğimiz yıllarda birkaç kez yükselen suların altında kalması olduğu düşünülmektedir. Su seviyesindeki bu yükselmelerin hayvan türünün yaşam alanında önemli kayıplara veya doğrudan ölümlerine yol açtığı belirtilmektedir. Bu anlamda

Bramble Cay Adası gibi ortalama rakımı düşük olan adalarda deniz seviyesindeki yükselmelere, antropojenik iklim değişikliği etkisinin de büyük oranda katkı sağladığı bilinmektedir (Howard, 2016).

(3) Kıyı Sistemleri ve Düşük Tabanlı Alanlar: Kıyı sistemleri; özellikle deniz seviyesindeki değişimlere, okyanus sıcaklıklarına ve okyanus asitleşmesine duyarlıdır. Mercanların beyazlaşması ve türler arası geçişler, okyanus sıcaklığında meydana gelen değişimlerle ilişkilendirilmiştir. İklim değişikliğinin diğer birçok kıyı değişikliğine nasıl etki edeceğinin tanımlanması, antropojenik etkenler göz önüne alındığında zor olmaktadır (Field vd., 2014: 47). İklim değişikliği etkileri sonucu okyanus sıcaklıklarının artması durumuna El Niño olayının da eklenmesiyle, dünya çapında yaşanan toplu mercan ölümleri hızlanmıştır. Pasifik Okyanusu bu meselenin merkezinde yer almaktadır. Bu bölgedeki mercan toplulukları daha büyük baskılarla karşı karşıyadır. El Niño dışında yıkıcı etkileri olan bir diğer iklim olayı ise La Niña'dır. Pasifik Okyanusu'nun doğu ve orta kısımlarında, tropik kuşakta su sıcaklığını normalden daha soğuk seviyelere indiren La Niña; batıda, Endonezya ve Papua Yeni Gine dolaylarında ise daha yüksek su sıcaklıklarına neden olmaktadır. Mercan Üçgeni adı verilen bu bölge mercan, balık, kaplumbağa ve suda yaşayan birçok deniz canlısı için ekolojik yönden hayati önem taşımaktadır (Kahn, 2016).

(4) Deniz Sistemleri: Isı ve karbondioksit emme kapasitesi çok büyük olmasına rağmen, iklim değişikliğinin okyanuslar üzerindeki etkileri artık çok dramatik ve nettir (Fujita, 2013). Isınma; vücut boyutlarındaki en yüksek azalmaya eş zamanlı olarak deniz canlılarının mevsimsel faaliyetlerinde, coğrafi dağılımında, bolluğunda, göç şekilleri ve göç zamanlarında kaymalar meydana getirmiştir. Bu canlılar arasında, rekabet ve av-avcı dinamikleri açısından birtakım değişikliklere neden olmuştur ve olmaya da devam edecektir. Son yıllarda yapılan gözleme göre (Poloczanska vd., 2013, Nature Climate Change) birçok deniz ekosistemi bileşeni değişmektedir. Birçok balık, omurgasız hayvan ve fitoplankton dağılımı, bolluğu; kutuplara veya daha serin sulara kaymıştır. Sıcaklık, birçok türün coğrafik dağılımını ve iklim değişikliğine verdiği tepkileri tanımlamaktadır. Bu anlamda sıcaklık değişimi ve aşırılıkları habitatı (*Bir organizmanın yaşadığı ve geliştirdiği yer*) değiştirmektedir. Genetik

adaptasyon meydana gelmesine rağmen fauna veya floranın, devam etmekte olan termal değişim oranını telafi etme kapasitesi sınırlıdır. Tüm bunların dışında tropikal Pasifik, Atlantik ve Hint Okyanuslarında oksijenin en az olduğu bölgeler aşamalı olarak genişlemektedir. Kıyı sistemlerinin verimliliğini artıran insan faaliyetleriyle birlikte, ölü bölgelerin (*Düşük oksijenli [hipoksik] alanlar*) sayısı ve alanı gittikçe artmaktadır (Field, 2014: 47). Bu ölü bölgelere örnek olarak Meksika Körfezi verilebilmektedir. Aşırı derecede yağın yağmurlar ve eriyen karlar; çimenlerden, kanalizasyonlardan, çiftlik arazileri ve diğer kaynaklardan çok miktarda besleyici maddeyi (özellikle azot ve fosfat) Mississippi Nehri boyunca Meksika Körfezi'ne taşımıştır. Bitkilerin ve ekinlerin büyümesi için gerekli olan bu besinler, suda oksijeni kesen ve deniz canlılarının hayatta kalmasını zorlaştıran alglerin oluşmasını tetiklemektedir. Böylece sudaki çözülmüş oksijen miktarı azalmakta ve uzun vadede su ekosistemi ölmektedir (<https://www.nature.org>).

(b) Küresel İklim Değişikliğinin Toplum Üzerindeki Etkileri

(1) Gıda Güvenliği ve Gıda Üretim Sistemleri: İnsanlar, sağlıklı ve etkin bir yaşam sürdürebilmek için yeterli, güvenli ve besleyici gıdalara her zaman erişebiliyorsa gıdaları güvende kabul edilmektedir. Küresel iklim değişikliği, gıda güvenliği ve gıda üretim sürecine etki edebilecektir (<http://www1.wfp.org>). Çok çeşitli bölge ve mahsulleri kapsayan birçok çalışmaya (Tubiello vd., 2008 The World Bank) dayanarak, iklim değişikliğinin ürün verimliliği üzerindeki olumsuz etkileri, olumlu etkilerden daha yaygın olmuştur. Örneğin birçok bölge için, buğday ve mısır verimini olumsuz etkilemektedir. Bununla birlikte gözlemlenen etkiler, çoğunlukla güvenli gıdaya erişim veya diğer gıda güvenliği unsurlarından ziyade üretim güvenliğiyle ilgilidir. Bir gıda sistemi, bir nüfusun gıda güvenliğini tatmin etmek için gerekli olan yiyecek toplamak, yetiştirmek, hasat etmek (üretim yönleri), depolamak, işlemek, ambalajlamak, taşımak, pazarlamak, tüketmek ve gıda atıklarının yok edilmesi (üretim dışı yönler) gibi gerekli olan tüm süreçler ve altyapıdır. Bu faaliyetler gıda güvenliğini içermektedir (Field vd., 2014: 47). İklim değişikliği bu süreçlerin tamamını etkilemektedir. Gıda eksikliği ve açlık yaşayan insan sayısı her geçen gün artmaktadır (Field vd., 2014: 490-519). Bu durum çatışmalara da sebep olmaktadır; bu anlamda iklim ve hava ile ilgili felaketlerin (özellikle hükümetlerin, afetlerin etkilerini hafifletmemesinin) Ortadoğu ülkelerinde iç çatışmalara katkıda

bulduğuna dair kanıtlar bulunmaktadır. Örneğin; 2006 ve 2010 yılları arasında Suriye'de yaşanan yıkıcı kuraklıklardan sonra, Suriye iç savaşı patlak vermiştir. Sığırların %80'i 2009'da bu kuraklığın etkileri sonucu ölmüştür, bununla birlikte su sıkıntısı ve kurak hava, çiftçilerin ve çobanların %50'den fazlasının geçim kaynaklarını yok etmiştir ve şehirlere doğru kitlesel göçler başlamıştır. Ayrıca bu etkilerle beraber buğday ve arpa fiyatının artmasıyla ekmek fiyatları da yükselmiş ve gıda güvensizliği artmıştır. Toplam 2-3 milyon insan kuraklıktan etkilenmiş, sekiz yüz bini aşırı yoksulluğa maruz kalmış ve neredeyse her şeyini kaybetmiştir. Suriye hükümetinin de krize yetersiz tepki vermesi, durumu daha da kötüleştirmiştir. Bu anlamda Suriye'de Mart 2011'deki protestoları tetikleyen unsurlardan birinin de bu olduğu düşünülmektedir (International Food Policy Research Institute, 2015: 55).

(2) Kentsel Alanlar: Kentsel alanlar, dünya nüfusunun yarısından fazlasına, inşa edilen varlıkların ve ekonomik faaliyetlerin çoğuna sahiptir. İklim değişikliğinden kaynaklanan risklerin büyük bir kısmı nüfus yoğunluğunun ve ekonomik faaliyetlerin bulunduğu kentsel alanlardadır; ayrıca küresel sera gazı salımlarının büyük bir kısmı da kentlerde yapılan etkinlikler ve kent sakinleri tarafından üretilmektedir (Field vd., 2014: 48). Kentsel şartlar, çoğu kırsal şarta göre, tehlikelerin ve stres kaynaklarının mekânsal olarak yoğunlaşması, tehlikelerin sayısı ve bunların karışımı ile birbirlerini daha da kötüleştirir. Bakımından daha riskli alanlardır (Satterwaite vd., 2007: 6). Örneğin Arjantin'de nüfusun 14 milyonluk bir kısmı merkezi Buenos Aires olan La Plata Nehri kıyısına konumlanmıştır. Seller bu alanda yaygındır. Rio de la Plata'ya yakınlığı bulunan kentsel alanlar, deniz seviyesindeki yükselişe, fırtına dalgalanmalarına ve dolayısıyla aşırı yağışlardan kaynaklanan sellerle karşı önemli derecede savunmasız (yüzey drenajındaki yetersizlikler nedeniyle) bir konumdadır ve meydana gelen sellerde can ve mal kayıpları gerçekleşmektedir. Metropol alanında özellikle 1985'ten beri çok sayıda sel meydana gelmiştir (Satterwaite vd., 2007: 19). İklim değişikliği etkileri neticesinde meydana gelen aşırı hava olayları bu şekilde nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu kentlerde büyük yıkımlara sebebiyet vermektedir.

(3) Kırsal Bölgeler: Kırsal alanda yaşayan topluluklar geçim ve sosyal yapıları açısından doğal kaynaklara oldukça bağımlıdır. Bu anlamda

iklim değişikliği kırsal toplulukları yoğun olarak etkilemektedir (<https://www.globalchange.gov>). Kırsal nüfusun tarıma bağımlılık oranı bölgelere göre değişmekle birlikte, her yıl azalmaktadır (Field vd., 2014: 48). Kırsal bölgelerde tarımsal etkinlikler ön planda olduğu için iklimin doğal çevrede meydana getirdiği olumsuz etkiler, kırsal alandan kentsel alanlara göç edilmesine sebep olmaktadır. Uluslararası Gıda Politikası Araştırma Enstitüsü ve Carolina Nüfus Merkezi'ndeki araştırmacılar, Pakistan'da kırsal bölgedeki hane halkı üzerinde aşırı sıcaklığa ve yağışa tepki olarak yapılan göçleri incelemek amacıyla yirmi bir yıl süren bir anket çalışması yapmışlardır. Bu araştırmadan elde edilen bulgular aşırı iklim olaylarının (yüksek sıcaklık, seller) göçle ilişkili olduğunu ortaya çıkartmıştır. Araştırmacılar, aşırı sıcaklık ve sellerin tarım ve tarım dışı gelir ve ücretleri olumsuz olarak etkilediğini bulmuşlardır (Bremner ve Hunter, 2014: 7). Dolayısıyla meydana gelen fiziksel (gıda, su vs.) ve ekonomik yoksunluklar bu ihtiyaçların karşılanabileceği başka alanlara göçe sebebiyet vermektedir.

(4) Ekonomik Sektörler ve Hizmetler: Aşırı hava olaylarına bağlı ekonomik kayıplar, küresel olarak artmıştır. Örneğin sel baskınları, büyük ekonomik maliyetlere sebep olabilmektedir. 20. yüzyılın ortalarından bu yana, sel baskını kaynaklı sosyo-ekonomik kayıplar, daha çok maruz kalma ve kırılabilirlik nedeniyle artmıştır (Field vd., 2014: 49). İklim değişikliği pazar vasıtasıyla imalat sanayini de etkilemektedir. Tüketim, giyinme ve diğer yaşam biçimleri her zaman fiziksel çevre tarafından şekillendirilmektedir. Bu nedenle iklim değişikliği, malların ve hizmetlerin kalitesini ve talebini etkilemektedir. Örneğin sıcaklık artarsa, yünlü ürünlerin kalitesi düşecektir. İklim değişikliğinin Avustralya yün endüstrisi üzerindeki ekonomik etkilerinin değerlendirilmesine göre, hem yün üretimi hem de fiyatlar 1987'den beri düşmektedir. Bununla birlikte sıcaklık artışı, bazı ürünler (klima vs.) için artan kalite ve tercih nedeniyle sektörde kazanç da yaratmaktadır. Genel anlamda ise; aşırı hava değişimlerinden çok fazla etkilenen endüstriler (inşaat sanayi vs.), bozulabilir mal ve hizmetler (oteller, restoranlar, yiyecek fabrikaları) ve turistik yerler yüksek risk primine tabidirler ve bu endüstrilerin üretim maliyetlerini de etkilemektedir (Kumar ve Yalew, 2012: 43). İklim değişikliği aynı zamanda sigorta sektörünü de etkileyecektir. Özellikle değişimlerin neden olduğu sel ve kuraklık gibi doğal afetler, sigortalı çiftçiler vb. grupların karşılaştığı finansal kayıpların telafi edilmesine ilişkin sektörün kilit konumundan dolayı, hasar ödemelerinde artışlara neden olmaktadır.

Bu durum iklim değişikliğinin sektöre yönelik doğrudan etkilerini oluştururken, sektörün kârlılığın ve iş modeline olumsuz yönde etki edecek dolaylı etkileri ayrıca bulunmaktadır (<http://www.sigortacigazetesi.com.tr>, 2017).

(5) İnsan Sağlığı: Binlerce yıldır, en azından Hipokrat döneminden bu yana iklimin sağlığa geniş kapsamlı etkileri olan bir yapıya sahip olduğu bilinmektedir. İklimin sağlığı etkileyecek mekanizmaları vardır. Isı dalgaları, sel baskınları ve kuraklık gibi sıcaklık ve yağış aşırılıkları, ölüm oranlarının yanı sıra sağlık üzerinde uzun vadeli olarak doğrudan etkilidir (Haines vd., 2005: 585-586). Sıcaklık ve yağıştaki yerel değişiklikler, bazı su kaynaklı hastalıkların ve hastalık vektörlerinin dağılımını değiştirmiştir (Field vd., 2014: 49). Örneğin 1990'lı yıllarda "dang humması" Güney Amerika'da ortaya çıkmış ve vaka Karayipler ve Hindistan'da da görülerek salgın halini almıştır. Döküntü eşliğinde şiddetli kas ağrıları ve kemiklerde ağrı belirtileri içeren virüs, sivrisinekler tarafından yayılmaktadır. Tipik bir durum birkaç hafta sürmektedir. Bununla birlikte dang humması iç kanamaya neden olabilen ve ölümlerle sonuçlanabilen ciddi bir virüs şeklidir. Kalabalık kentsel alanlar dang humması salgınlarına karşı daha hassastır. 1993 ve 1994'te Kosta Rika Pasifik kıyıları boyunca dang humması salgını görülmüştür. Daha sonraları 1995 yılının olağandışı sıcak yazında, sivrisineğin taşıdığı hastalık yelpazesi, Kosta Rika Dağları'ndan ülkenin geri kalan kısmına, Orta ve Güney Amerika'nın diğer bölümlerine doğru genişlemiştir. Yaklaşık yüz elli bin kişiye virüs bulaştığı ve binlerce kişinin kanama ile öldüğü tahmin edilmektedir. Kayıttaki en büyük salgınlardan biri, 2007'de Karayipler'de yüzbinlerce kişiyi etkilemiş ve iki yüz kişi hayatını kaybetmiştir. Bu bölgeler iklim değişikliğinin bir sonucu olarak daha yüksek yağış miktarlarına maruz kaldıkça, yol kenarı hendekleri boyunca ve açık konteynırlarda durgun su havuzları virüsü taşıyan sivrisineklerin sayısının artmasına katkıda bulunmaktadır (Snow ve Snow, 2015: 1).

(6) Geçim ve Yoksulluk: İklim ile ilgili tehlikeler, genellikle yoksulluk içinde yaşayan insanlar için, geçim sıkıntısı açısından olumsuz sonuçlar veren diğer stres yaratıcılarını ağırlaştırmaktadır. Bu tehlikeler yoksulların yaşamlarını; doğrudan geçim kaynakları, ürün verimlerindeki düşüşler, evlerinin tahrip edilmesi veya dolaylı olarak artan gıda fiyatları ve gıda güvensizliği gibi unsurlar yoluyla etkilemektedir (Field vd., 2014: 51).

Örneğin Orta Amerika'da 1998'de gerçekleşen Mitch Kasırgası insani ve ekolojik bir yıkıma sebep olmuştur ve bu yıkım iklim ile ilgili felaketlere karşı savunmasızlığı hatırlatmıştır. Saatte 180 km rüzgar ve 127 cm yağmur sadece bir hafta içinde gelmiş, fırtına büyük sellere ve heyelana neden olmuştur. 18.000 kişi ölmüş; binlerce ev, yol, köprü, su sistemi, bitki ve hayvan tahrip olmuştur. Mitch Kasırgası Orta Amerika'da tahmini 6.4 milyon kişiyi etkilemiş ve nüfusun tüm kesimleri içinde en fakir gruplar en çok zararı görmüştür. Mitch Kasırgası, ani şok ve eğilimlerle baş etmeye yönelik duyarlılıkları ve kapasiteleri şekillendiren karmaşık güçleri vurgulayarak, fakirlerin zenginlere oranla oldukça yüksek seviyelerdeki güvenlik açığı konusunda dünya çapında dikkat çekmiştir. Burada en savunmasız bireyler ise; geçim yerleri, yamaçlar ve nehir kıyıları (sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik arasındaki yaşamsal ilişkiye dayanan) olan çiftçilerdir (Climate Change Vulnerable Communities and Adaptation, 2003: 13).

5'nci IPCC raporunda iklim değişikliğinin etki edeceği sistemler bu şekilde belirtilmiştir. Bu çalışmanın devamında söz konusu sistemleri tehdit eden iklim değişikliği etkilerinin giderilmesine yönelik öne çıkan güvenlik yaklaşımları incelenmektedir.

3. KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE YÖNELİK GÜVENLİK YAKLAŞIMLARI

Güvenlik, güvende olmak zarara karşı korunaklı durumda olmaktır (Griffiths vd., 2013: 133). Wolfers'in yaptığı tanıma göre ise güvenlik kavramının iki yönü bulunmaktadır. Buna göre nesnel olarak sahip olunan değerlere ilişkin bir tehdidin bulunmaması, öznel olarak ise bu değerlere ilişkin bir saldırı olacağı korkusu bulunmamasıdır (Wolfers, 1952: 485). Güvenlik üzerine yapılan araştırmalar ve çalışmalar genel anlamda 'ulusal güvenlik' ağırlıklı olmuştur. Güvenlik, askerî çerçevede düşünülmüş ve temel aktörü (koruyan ve korunan) devlet olagelmıştır. Bununla birlikte küreselleşme ve karşılıklı bağımlılığın artmasıyla beraber ortaya çıkan terör örgütleri, ozon tabakasının incilmesiyle birlikte baş gösteren çevre sorunları, kaynak kıtlığıyla alakalı sorunları gözler önüne seren 1973 petrol krizi gibi yeni sorunlar güvenlikle ilgili endişeler yaratmış ve mevcut güvenlik yaklaşımları bu sorunların çözümünde yetersiz kalmaya başlamıştır (Kılıçaslan, 2016: 45-64). Bu noktada Kopenhag Okulu'nun² bakış açısı dikkat çekmektedir. Kopenhag Okulu geleneksel güvenlik yaklaşımlarını eleştirmiş ve teorilerini bu kapsamda geliştirmiştir. Bu

eleştirilerdeki temel odakları ise güvenlikle ilgili yaklaşımlarda, devletin tek ve temel aktör olması ve yalnızca askerî sorunların güvenlik tehdidi olarak görülmesidir (Bingöl, 2016: 21). Bu anlamda Okul'un çalışmalarında önem arz eden iki kavram güvenlikleştirme ve sektörel analizdir. Okul'a göre güvenlik var olmakla, mevcudiyetle ilgili bir durumdur. Dolayısıyla başvuru nesnesi³'nin var oluşuna, yani mevcudiyetine yönelik bir tehdit meydana geldiğinde, bu güvenlik sorunu olur. Sorunla birlikte başvuru nesnesine zarar gelmemesi amacıyla, önlem alma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu önlemleri almanın meşruluğu ise söz konusu tehditlerin başarılı bir şekilde sunulması ve kabul görmesiyle sağlanmaktadır. Böylece güvenlikleştirme süreci gerçekleşmiş olur. Güvenlikleştirme sürecinde, konuşmacı ve izleyiciler bulunmaktadır. Konuşmacı, güvenlikleştirici aktör⁴ konumundadır. İzleyiciler ise sorunu, güvenlik meselesi olarak algılayan ve kabul eden kitle konumunda bulunmaktadırlar. Süreci tamamlamak ve sorunu güvenlik meselesi olarak kabul ettirebilmek için; izleyicinin, varoluşsal bir tehdit durumu bulunduğunu kabul etmesi gerekmektedir (Buzan vd., 1998: 36).

Okul'a göre güvenlik; özgürlüğü tehditlerden, devlet ve toplumların kendi bağımsız kimliklerini, düşman olarak gördükleri değişimlerden korumak üzere sağlanan bir durumdur (Buzan, 1991: 431-451). Buradan anlaşılacağı üzere okul çalışmalarında analiz birimi olarak devlet ve toplumlara odaklanmıştır. Bu anlamda toplulukların güvenliğine etki eden beş durum belirlemiş ve bunları güvenlikleştirme sürecine adapte etmişlerdir. Güvenliği sektör analizi temelinde inceleyerek, her bir sektör arasındaki ilişkiyi dikkate almış ve bütüncül bir yaklaşım ortaya koymuşlardır (Buzan vd., 1998: 27-28). Sektörler; askerî güvenlik, siyasi güvenlik, ekonomik güvenlik, toplumsal güvenlik ve çevresel güvenlidir. Bu çalışmanın amacı gereği üzerinde genişçe durulacak kavram olan çevresel güvenlik; yerel ve evrensel anlamda yeryüzünde yaşam bulunan tüm bölgelerin üstünde bir savunma sistemi oluşturmakla ilgilenmektedir (Buzan, 1991: 431-451). Çevresel güvenliğin alanı oldukça geniştir. Kaynak kıtlıkları, iklim değişikliği, kuraklık ve diğer çevresel felaketlerin hepsi ve bunların yarattığı tüm sorunlar çevresel güvenliğin konusu içine girmektedir. Çeşitli çevresel sorunların etkisi yalnızca bir bölgede ya da alanda değil, küresel çapta tüm dünyayı etkileyebilmektedir. Küresel iklim değişikliği de bir çevresel güvenlik sorunu olarak, dolaylı ya da dolaysız tüm sistemleri etkilemektedir. Belirtilen etkiler; devletler, uluslar, topluluklar ve bireyler

açısından farklı güvenlik sorunları yaratmaktadır. Örneğin Tuvalu ve Kiribati gibi atol (mercan ada) ülkelerinde iklim değişikliğiyle ilişkili olarak deniz seviyesinin yükselmesi, insanların adalarında yaşamlarını devam ettirebilmesine yönelik tehdit oluşturmaktadır. Yine iklim değişikliği etkileri neticesinde, Bangladeş'te alçakta bulunan deltalar üzerinde yaşayan aileler, giderek daha fazla sel baskını riski taşımaktadır. Benzer şekilde birçok örnek verilebilmektedir; bu nedenle iklim değişikliği öncelikle belirli topluluklar, kültürler ve ülkeler açısından, ardından yaşanacak olan etkilerle tüm dünya açısından bir güvenlik meselesidir (Barnett, 2003: 2). Bununla birlikte çevresel tehlikelerin yol açtığı sorunlar, belli bir döneme kadar terör vb. ulusal güvenlik konularının gölgesinde kalmıştır; fakat özellikle iklim değişikliği endişelerinin artması ve etkilerinin gözlenmesiyle beraber, küresel iklim değişikliği "güvenlikleştirme" sürecine dâhil edilmiştir. Örneğin İngiltere Hükümetinin bilimsel başdanışmanı David King (2000-2007), iklim değişikliğinin, uluslararası terörizmden çok daha ciddi bir tehdit olduğunu iddia etmiştir (BBC News, 2004).

Aynı yıl ABD Savunma Bakanlığı'nın "ani bir iklim değişikliği" etkisinin açıklandığı raporu basına sızdırılmıştır (Brauch, 2009: 94). Raporda, hızlı bir iklim değişikliği ve yaratacağı tahribatlar öngörülmüş; ayrıca meydana gelen doğal afetler iklim değişikliği ile ilişkilendirilmiştir (*The Guardian*, 2004). Ardından "Yarıdan Sonra (*The Day After Tomorrow*)" ve "Rahatsız Edici Bir Gerçek (*An Inconvenient Truth*)" gibi iklim değişikliği etkilerinin konu edildiği film ve belgesellerle, iklim değişikliğinin bir tehdit ve güvenlik meselesi olarak gösterilmesi, "güvenlikleştirme" sürecini daha da güçlendirmiştir. Bu gelişmelerle, iklim değişikliğinin acil eylem gerektiren, varoluşsal bir tehdit olduğu tasvir edilerek "güvenlikleştirme" hareketi devam etmiştir. Bu sürece bir diğer katkı Margaret Beckett'in, İngiltere Dışişleri Bakanı olduğunda, uluslararası gündemde iklim değişikliğine öncelik vermeye yönelik etkin bir kampanya başlatması olmuştur (Trombetta, 2008: 594-595). Küresel iklim değişikliği, verilen desteklerin ve çevresel olumsuz etkilerin artmasıyla, güvenlik meselesi olarak kabul edilmiştir; fakat her bir güvenlik yaklaşımında farklı açılardan ele alınmıştır.

Küresel iklim değişikliğinin fiziksel etkileri; buzulların erimesi, deniz seviyesinin yükselmesi, adaların kıyı şeritlerinin kaybı, daha az kullanılabilir topraklar, kuraklık, seller, çölleşme, hastalıkların yayılması, ekim ve ürün verme mevsimlerinde değişiklikler olarak kısaca belirtilebilir. Bu fiziksel

etkilerin neden olacağı durumlar ise; geçim güvensizliği, gıda güvensizliği, artan sosyal gerginlik, kullanılabilir suya daha az erişim, ticaretin azalması, insan sağlığının bozulması, yoksulluğun artması, fiziksel güvenliğin azalması ve göçlerin artışıdır. Belirtilen durumlar; hükümetler, toplumlar ve bireyler tarafından doğru stratejiler uygulanmazsa, şiddetli çatışmalara yol açabilecektir (Smith ve Vivekananda, 2007: 10). Nitekim 2000'li yıllarda potansiyel çatışma bölgelerinde yapılan alan araştırmaları, kuraklıkların ve iklim değişikliğinin yarattığı diğer çevresel sorunların, çatışmalara katkı sağladığını ortaya koymuştur (Dalby, 2013: 35).

Belirtildiği üzere iklim değişikliği insanlar için, başta çevresel olmak üzere, ekonomik, sosyal, siyasi ve toplumsal yönden tehditlere neden olabilecektir. İnsan güvenliğine yönelik olan bu tehditler, hükümetler için baş edilmesi gereken geleneksel güvenlik (ulusal güvenlik) tehditlerini de ortaya çıkarmaktadır. Çevresel güvenlik üzerindeki iklim etkileri doğrudandır: Yağıştaki düzensizlikler, deniz seviyesindeki artış ve aşırı hava olayları, korunmasız bölgelerdeki gıda üretimini ve tatlı su kaynaklarının seviyesini düşürebilmektedir. Diğer güvenlik yaklaşımlarına yönelik tehditler ise çevresel bozulmanın yol açtığı tehditler olacaktır (Houger, 2012: 35). Bu nedenle doğrudan çevresel bir güvenlik sorunu olan küresel iklim değişikliği; geleneksel, ortak, insani ve ekolojik güvenlik yaklaşımları tarafından da çevresel bir tehdit olarak kabul edilmekte olup, aktör ve başvuru nesnesi yönünden farklı boyutlarda ele alınmaktadır.

(a) Çevresel Güvenlik ve Küresel İklim Değişikliği

1990'ların başından beri tartışılan çevresel güvenlik konusu, 2007'de küresel iklim değişikliği üzerindeki antropojenik etkilerin kesin olarak kabul edildiği IPCC Raporu'nun yayınlanmasından sonra, daha acil ve karmaşık bir hale gelmiştir. Buna ek olarak, ABD'nin "teröre karşı savaş" vurgusunun geri çekilmesi, diğer güvenlik gündemlerinin ön plana çıkmasına izin vermiştir. Yapılan birtakım araştırmalarda ise iklim değişikliğinin çatışma ve göç artışına neden olabileceği dikkatleri çekmiş ve çevresel güvenlik konusu aciliyetini pekiştirmiştir (Dalby, 2013: 35). İklim değişikliği ve güvenlik arasındaki bağlantılar hakkındaki endişeler yeni değildir. Bilim insanları ve politikacılar iklim değişikliği etkileri ve adaptasyonu tartışmalarında, etkilerin insan sağlığına zarar vereceğini vurgulamışlardır. Bunu çevresel güvenlik söylemiyle tutarlı olacak şekilde yapmışlardır.

Güvenlik bağlamında özellikle yiyecek ve suya erişim açısından çevreye zarar verme ve insan refahı arasındaki bağlantılar dikkat çekicidir. Dahası güvenlik teriminin kullanılmadığı zamanlarda dahi, çoğu belgede çevresel güvenlikle tutarlı konular bulunmuştur (Detraz ve Betsill, 2009: 310).

Çevresel güvenlik, küresel iklim değişikliğinin fiziksel etkileri dışında, bu etkilerin neden olacağı durumlarla da ilişkilidir. Bu anlamda kaynak kıtlığı ile ilgili endişeler çevresel güvenlik tartışmalarının konusu olmaktadır. Kaynak kıtlığı ve neden olduğu çatışmalarla ilgili yapılan araştırmalar ise etkili devlet kurallarının bulunmadığı yerlerde çıkan çatışmaların sayısının hiç de az olmadığını göstermiştir. Bu ise çevresel güvenlik ile ilgili tartışmalara yeni zorluklar getirmiştir (Dalby, 2013: 36). Böylece ulusal güvenlik ve çevresel güvenlikle ilgili bağlantılar da öne çıkmıştır. Aynı şekilde son yıllarda aşırı doğa olaylarına (kuraklık, seller, fırtınalar vb.) karşı daha fazla savunmasızlık yaşayan yoksul insanlarla ilgili olarak da insani güvenlik ve çevresel güvenlik bağlantısı dikkat çekmektedir (Dalby, 2013: 36). Burada karşımıza adalet ve eşitlik konuları da çıkmaktadır. Küresel iklim değişikliğinin nedeni olan sera gazı salımının en büyük sorumlusu, sanayileşmiş ülkelerdir. Sanayileşmemiş ve sanayileşmekte olan ülkelerdeki yoksul insanlar ise nedeni olmadıkları küresel iklim değişikliğinin etkileri karşısında, yoksulluk ve gelişmemişlik nedeniyle daha savunmasız durumdadır (<https://globaljusticeecology.org/>). Bu anlamda adalet ve eşitlik konuları ile ilgili olarak çevresel güvenlik söylemi, iklim değişikliği etkilerinin, savunmasız nüfusun üzerindeki baskısının anlaşılmasına dair yollar (doğal kaynaklar üzerinde hak eşitliği, çevre için uluslararası düzeyde sorumluluk alınması, insanların en uygun şartlar altında yaşaması adına kalitenin artırılması gibi ilkeleriyle) sunmaktadır (Detraz ve Betsill, 2009: 316). Çevresel güvenliğin; küresel iklim değişikliği etkilerinin, bu etkilerin sebep olacağı durumların ve söz konusu durumların doğru stratejiler izlenmezse yol açacağı çatışmaların tümünü kapsamı içinde bulundurduğu görülmektedir.

Küresel iklim değişikliğinin çevresel tehditler içermesi ve etkilerini doğrudan çevreye yansıtması nedeniyle çevresel güvenlik konusunun içine girdiği belirtilmişti (Houger, 2012: 35). Bununla birlikte küresel iklim değişikliği, genel olarak bir dizi aktör ve analist tarafından artan bir şekilde bir güvenlik tehdidi olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda iklimin (çevrenin) güvenliği konusu, kimin ya da neyin güvenliği (başvuru nesnesi) sorusunun

farklı cevaplarına göre dört ayrı güvenlik yaklaşımı tarafından ele alınmaktadır. Burada tanımlanan bu sorunun cevabı yaklaşımlara göre; ulus devletler (ulusal/geleneksel güvenlik), devletlerin güvenliğinin sağlanması gayesiyle uluslararası toplum (ortak/uluslararası güvenlik), insanlar (insani güvenlik) ve ekosistem (ekolojik güvenlik)'dir (McDonald, 2013: 42-51).

(b) İklim Değişikliğine Yönelik Diğer Yaklaşımlar

Çevresel güvenlik konusu içine giren iklim değişikliğine yönelik diğer güvenlik yaklaşımları; geleneksel, ortak, insani ve ekolojik güvenlik yaklaşımlarıdır:

(1) Geleneksel Güvenlik ve Küresel İklim Değişikliği: Küresel iklim değişikliğinin önde gelen söylemleri arasında en çok, iklim değişikliği belirtilerinin ulus-devlette yaratacağı tehditlerin önemine odaklanıldığı görülmektedir (McDonald, 2013: 45). Geleneksel güvenlik yaklaşımında devlet, uluslararası siyasette temel aktör ve güvenliği sağlayan birim olarak görülmektedir ve bu yaklaşıma göre ilk olarak ulusal güvenlik sağlanmalıdır (Bingöl, 2016: 17-21). Küresel iklim değişikliği ise ulusal güvenliği üç şekilde etkileyebilecektir (Matthew, 2013: 266): Ulusal gücün unsurlarını zayıflatarak, devletin başarısız olmasına katkıda bulunarak ya da şiddetli çatışmalara yol açıp çatışmaları destekleyerek. Ulusal güç, birçok değişkenin toplamıdır. Bu değişkenler genellikle coğrafya ve kaynak yeteneği (askerî kapasite, istihbarat kapasitesi, nüfusun boyutu, ulusal ekonominin boyutu vs.) gibi çevresel unsurları içermektedir. Bu ulusal güç unsurlarından herhangi biri, küresel iklim değişikliği etkisiyle zarar görebilecektir. Örneğin; askerî güçler, kuraklık koşullarında veya su basmış arazilerde kullanılmak isteniyorsa, güç tasarlama ve planlama konusunda sıkıntılarla karşı karşıya gelinecektir. Belki de öngörülebilir en büyük tehlike ise, iklim değişikliğinin ekonomik gelişimi, özellikle dünyanın fakir ve daha kırılgan ülkelerinde ne ölçüde olumsuz etkileyeceğiyle ilgilidir (Matthew, 2013: 268). Bu anlamda gelişmekte olan ülkelerin; iklim değişikliğine bağlı doğal kaynaklara daha fazla bağımlı olmaları ve uyum için finans ve altyapı eksikliği çekmeleri nedeniyle, meydana gelecek değişimlerden daha çok zarar göreceği yaygın olarak kabul edilmektedir (Mcsweeney vd., 2010: 157).

İkinci etki, devlet başarısızlığına yol açabilme ihtimali; iklim değişikliği etkilerinin yaşandığı koşullarda, devletlerin temel hizmetleri sunamamaları veya kendilerini ve vatandaşlarını yeterince koruyamamaları ile ilgili durumlardır. İklim değişikliği yiyecek ve su mevcudiyetini, halk sağlığını, kent gelişimini ve kırsal geçim yapısı gibi toplumun tüm yönlerini etkileyecektir (Matthew, 2013: 269). Dolayısıyla, doğru stratejilerin izlenmemesi ya da değişime uyum sağlanamaması gibi durumlarda devlet başarısız konuma düşecektir.

Küresel iklim değişikliğinin, ulusal güvenliğe son etkisi ise çatışmalarla ilgilidir. Değişimlerin etkisiyle ortaya çıkan kaynak kıtlıklarının, çatışmalara neden olacağı öngörüsü bazı akademisyenlerce dile getirilmiştir (Matthew, 2013: 270). Thomas Homer-Dixon ve ekibi çevresel kıtlıklar ve çatışmalar arasında bağlantılar kurmuştur (1994). Küresel iklim değişikliği, ulusal güvenliğe ana başlık olarak bu üç şekilde etki edecektir. Geleneksel güvenlikte, güvenlik söylemine ve politikaya hakîm olan başvuru nesnesi ulus devlet olduğu için, küresel iklim değişikliğinin etkileri bir ulusal güvenlik meselesi olarak düşünülerek, bu yönde stratejiler izlenmektedir (Barnett, 2001: 4).

(2) Ortak Güvenlik ve Küresel İklim Değişikliği: Ortak güvenlik, bir başka deyişle uluslararası güvenlik yaklaşımında; çevresel değişimler ve bozulmalar, ulusal güvenlik konuları içine dâhil edilmiş ve bu soruna küresel düzeyde tepkiler verilmesi savunulmuştur (Ak, 2013: 58). Küresel iklim değişikliği, gerçek ve ciddi bir sorundur. Dünyanın birçok yerinde hızla kötü sonuçlar doğurmaktadır. Bu anlamda iklimsel streslerin ve bu streslerin ulusal ve uluslararası güvenliği en fazla etkileyeceği alanlarda gösterilebilecek zayıflıkların tanımlanması hayati önem taşımaktadır.

Ulusal güvenlik açısından, iklim değişikliği etkileri nedeniyle tehdit altında olan beş kritik alan göze çarpmaktadır: Tarımsal üretkenlik, tatlı su kaynaklarının mevcudiyeti ve kalitesi, stratejik minerallere erişim, yükselen deniz seviyesi ve uluslararası iklim politikasıyla ilgili anlaşmazlıklar nedeniyle diğer ülkelerle olan siyasi ilişkilerin bozulması (Gleick, 2006). Ülkeler arası siyasi anlaşmazlıklar bu noktada dikkat çekicidir. Özellikle küresel iklim değişikliğinin en büyük nedeni olan sera gazı salımının azaltılmasıyla ilgili olarak, uluslararası toplantılar yapılmaktadır. Bu toplantılarda devam eden anlaşmazlıklar sürecinde, çözüm yönünde harekete geçmede yetersizlik nedeniyle, değişimler daha çok hızlanacak ve

kötülecektir. İklim değişikliği küresel bir sorundur. Sonuçları tüm gezegeni etkilemektedir. Bu anlamda sera gazı salımı azaltımına yönelik uluslararası mekanizmaların geliştirilmesi önemlidir ve yapılacak işbirliği stratejileri, iklim değişikliği etkilerinin azaltılması için en önemli basamak olacaktır (Gleick, 2006). Uluslararası güvenlik geleneksel güvenlik ve insani güvenliğin arasında bulunmaktadır. Bu anlamda iklim değişikliğinin istikrara ve ulusal güvenliğe getirdiği tehlikelere vurgu yaparken, bir taraftan da iklim değişikliği tehdidine karşı enternasyonalizm ve küresel işbirliğinin sağlanması gerektiğini savunmaktadır. Güvenlik unsuru, uluslararası topluluktur ve iklim değişikliği bu uluslararası toplumun kuralları için bir tehdit olarak görülmektedir. Küresel iklim değişikliğinin etkilerini azaltma ve uyum çabaları açısından, uluslararası işbirliği çok önemli görülmektedir (McDonald, 2013: 47).

(3) İnsani Güvenlik ve Küresel İklim Değişikliği: Güvenlik yaklaşımlarında, insani başvuru nesnesi olarak alan insani güvenlik, insanlar için çevresel yaşam alanını önemli bir unsur olarak kabul etmektedir (Ak, 2013: 60). İnsani güvenlik bakış açısı iklim değişikliğine karşı alınacak önlemleri, devletlerden ziyade halkın refahı etrafında yönlendirmek istemektedir (McDonald, 2013: 46). Küresel iklim değişikliği, çevresel yaşam alanının tamamını etkileyecek düzeydedir. Bilim insanları, politika yapımcılar ve uygulayıcılar, bölgesel ve yerel düzeyde; aşırı hava olaylarının sıklığının ve büyüklüğünün, potansiyel olarak tahrip edici ekonomik ve sosyal etkilerini artıracağı noktasında birleşmektedirler. Felaketler yalnızca bu tehlikelerle değil; büyük ölçekli çevresel, ekonomik, sosyal, demografik ve teknolojik değişimlerin birleşik etkileri nedeniyle tehlikelerin kapsamının artırılmasıyla da gerçekleşecektir. Bu anlamda iklim değişikliği etkileri, uzun vadede insan güvenliği için kritik eşikleri de beraberinde getirmektedir (O'Brien vd., 2008: 23). Geçtiğimiz 10.000 yıl içinde değişim oranının eşi benzeri görülmediği ve geçmişteki büyük ölçekli toplumsal aksaklıkların iklim farklılıkları tarafından tetiklendiği göz önüne alınırsa, bu değişikliklerin insanlar üzerindeki etkileri hakkında endişelenmek için bütün nedenler mevcuttur. Örneğin; 19. yüzyılın sonlarında tropik bölgelerde, El Niño olayları ve kıtlık arasındaki ilişkinin on milyonlarca kişiyi öldürdüğü belgelenmiştir (Barnett ve Adger, 2007: 650-641).

Geniş anlamda tanımlanan insan güvenliği; temel hakların ve geçim kaynaklarının güvence altına alınması ve insanın kendini gerçekleştirme ve geliştirmesi için fırsatlar araması anlamına gelmektedir. Küresel iklim değişikliği ve insan güvenliği ilişkisi bu anlamda hem birbirine bağımlı hem de karmaşıktır. Örneğin orta ve uzun vadede iklim değişikliğinin gıda güvenliği üzerindeki olumsuz etkileri gelecekte daha acil gıda ihtiyaçları yaratacaktır. İklim değişikliği etkilerinin insan güvenliği üzerinde oluşturduğu en önemli risklerden biri ise biyofizik ve ekolojik bozulmaların sonucunda, toplu göç veya şiddetli çatışma olasılıklarının bulunmasıdır (O'Brien vd., 2008: 23). İnsani güvenlik bakış açısı iklim değişikliğini, devletlerden ziyade halkın refahı etrafında yönlendirmek istemektedir.

(4) Ekolojik Güvenlik ve Küresel İklim Değişikliği: Ekolojik güvenlik; ortaya çıkış noktaları, gelişim süreçleri ve fiiliyattaki uygulamaları anlamında çevresel güvenlik yaklaşımıyla benzer olup, bazı temel noktalarda farklılıklar göstermektedir. En önemli fark, ekolojik güvenlik yaklaşımının, insanın da dâhil edilerek tüm türlerin eşit kabul edildiği ekolojik sistemleri başvuru nesnesi olarak ele almasıdır (Coldicott ve O'Brien, 2012: 77-79). Ekolojik güvenlik, insanlarla çevre arasındaki ilişkiyi temelde yeniden dengeleme ihtiyacına odaklanmaktadır. Hem insanları çevreden ayırmakta, hem de çevresel değişimlere neden olan politik, ekonomik ve sosyal yapıları yeniden gözden geçirme ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bu anlamda ekolojik güvenlik, insanların doğal çevre ile olan ilişki doğasının yeniden incelenmesini sağlamaktadır (McDonald, 2013: 48-49).

Ekolojik güvenlik söyleminin ana noktası, ekosistemin zaman ve türlere karşı dayanıklılığıdır. Bu dayanıklılık da, düzen bozukluğu ve değişikliklerle karşılaşma durumunda dahi yaşamı sürdürülebilir kılmaya, organizasyonel yapıyı ve fonksiyonelliği koruma kapasitesine bağlıdır. Bu konuda en önemli nokta aktörlerin adaptasyon kabiliyetidir ki bu kesin bir uyum, sürekli iletişim ve mütevazılık gerektirmektedir. Çünkü ekosistem, sert politikalar için fazlasıyla karışıktır. Tabiatıyla uygulanacak ilkeler yerel bilgi, yönetim, anlayış ve değerlere göre yeniden değerlendirilmelidir (McDonald, 2015). Bu bakımdan ekolojik güvenlik ilkeleri, küresel iklim değişikliği sorununun çözümünde oldukça etkilidir.

4. KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ SORUNUNUN ÇÖZÜMÜNDE EKOLOJİK GÜVENLİĞİN ÖNEMİ

Ekolojik güvenlik, ekosistem içindeki denge ve esenliği temel alan bir yaklaşım olmakla birlikte (Floyd ve Matthew, 2013: 9), insan refahı için daha geniş bir tehdit anlayışı sunmaktadır. Düşman ülkelerin askeri saldırılarının püskürtülmesinin ötesinde, diğer tür ekolojik ve ekonomik tehditlerin aşılması yönünde geniş bir bakış açısı sunmaktadır. Bu tehditler; diğer türlerin saldırıları (mikroorganizmalardan çekirgelere kadar), doğadan gelen su baskınları ve ekosistemin yanlış yönetilmesi sonucu oluşan ekonomik başarısızlıkları içerebilmektedir (Pirages, 1997: 37-38). Ekolojik güvenliğin en acil sorunu ise, sonuçlarının canlı cansız tüm varlıkları etkilemesi nedeniyle küresel iklim değişikliğidir. Ekolojik güvenlik çerçevesi içerisinde, hem genel olarak hem de küresel iklim değişikliği sorunun çözülmesi adına; sürdürülebilir bir kalkınmanın esas alınması, ekolojik düzeyde verilen zararların yasaklanması, çevresel konular ile ilgili küresel anlamda bilgi alış-verişi yapılması, çevresel faaliyetlerin yalnızca devletlerle değil bireylerin de katılımıyla gerçekleştirilmesi, sınırları aşan çevresel zararların önlenmesi ve uluslararası anlaşmazlıkların çözülmesi gibi uluslararası sorumluluk ve işbirliği gerektiren bir takım ilkeler bulunmaktadır (Timoshenko, 1990: 127-145). Buradan görüleceği üzere uygulanması gereken ilkeler ve politikalar, daha çok ortak güvenlik gerektiren, devletler dışında uluslararası örgütler ve sivil toplum örgütleri gibi kuruluşların da içinde bulunduğu küresel işbirliğini gerektiren politikalardır (Coldicott ve O'Brien, 2012: 77-79).

İklim değişikliği sorununun çözümünde devletlerin tutumları en önemli karar vericiler konumunda olmaları nedeniyle, sera gazı salımlarının azaltılması ya da tamamen durdurulması açısından kritiktir. İnsan faaliyetleri dünya atmosferinde sera gazı, aerosol ve bulutluluk miktarlarında değişikliklere neden olarak iklim değişikliğine katkıda bulunmaktadır. En büyük katkı ise atmosfere karbondioksit gazı salan fosil yakıtların kullanılmasından kaynaklanmaktadır (IPCC Working Group, 2007: 100). Sanayi Devrimi'nin başlangıcından beri artan bu insan faaliyetleri iklim değişikliği açısından negatif bir etkiye neden olurken, ülkelerin sanayileşmesi açısından pozitif bir etki yaratmıştır. Tabiatıyla devletler, küresel iklim değişikliği ile mücadele ederken kararlılıklarını

göstermek adına ya bu faaliyetleri durdurmalı ya da gelişmek için sürdürülebilir bir kalkınma yolu benimsemelidirler. Bu amaca uygun politikalar ise, yalnızca devletin, uluslararası ortamın ya da insanın çıkarlarının önde tutulması yerine insanın dâhil edildiği tüm ekolojik sistemlerin ortak çıkarı güdülerek uygulanabilecektir; çünkü bu odaklardan birinin yararına olan durum diğerinin zararına olabilmektedir. Dolayısıyla ekolojik güvenlik, sistemler içindeki tüm birimleri güvenlik odağına alması nedeniyle diğer güvenlik yaklaşımları içinde öne çıkmaktadır.

SONUÇ

Ekolojik sistemlerin zarar görmesine yönelik en büyük tehditlerden biri, dünyanın ısınmasıdır. Küresel ölçekte gerçekleşmekte olan bu ısınma sonucu değişen iklim şartları, uluslararası toplumun en acil sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Küresel iklim değişikliği doğal nedenler ve insan faaliyetleri sonucu gerçekleşmektedir. Sanayi Devrimi'nden itibaren sera gazlarının atmosferde birikmesi sonucu sıcaklığın ortalamanın üzerinde artışı, iklim sistemlerinde değişikliklere neden olmaktadır. Gerçekleşmekte olan ve gerçekleşmesi beklenen iklim değişikliği etkileri doğayı, bireyleri, toplumları, devletleri ve uluslararası alanı etkilemektedir. Küresel iklim değişikliğinin tam bu noktada güvenlik kavramıyla ilişkisi sorgulanmaktadır. Güvenlik iklim değişikliği etkileşimi, IPCC çalışmalarında dikkate alınmış ve 4 ve 5. Değerlendirme Raporları'nda konuyla ilgili dikkat çekici uyarılara yer verilmiştir. 5. IPCC Değerlendirme Raporu'na göre küresel iklim değişikliğinin sonuçlarının etki edeceği sistemler; tatlı su kaynakları, karasal ve tatlı su ekosistemleri, kıyı sistemleri ve düşük tabanlı alanlar, deniz sistemleri, gıda güvenliği ve gıda üretim sistemleri, kentsel alanlar, kırsal bölgeler, ekonomik sektörler ve hizmetler, insan sağlığı, geçim ve yoksulluktur.

Küresel iklim değişikliği çevresel tehditler içermesi ve etkilerini doğrudan çevreye yansıtması nedeniyle çevresel güvenlik konusunun içine girmektedir. Bu sebeple kimin ya da neyin güvenliği (başvuru nesnesi) sorusunun yanıtlarına göre geleneksel, ortak, insani ve ekolojik güvenlik yaklaşımları tarafından, iklim değişikliği konusu çevresel güvenlik kavramına benzer şekilde ele alınmaktadır. Buna göre iklim değişikliği çerçevesinde güvenlik nesnesi; geleneksel/ulusal güvenlikte devletler, uluslararası/ortak güvenlikte devletlerin güvenliğinin sağlanması gayesiyle uluslararası toplum, insani güvenlikte bireyler ve ekolojik güvenlikte ekolojik

sistemlerdir. Bu dört yaklaşım içinde iklim değişikliği etkilerinin azaltılması ve yol açtığı zararların giderilmesi konusunda en avantajlı stratejileri sunan yaklaşım ekolojik güvenlik yaklaşımıdır. İklim değişikliği sorununun küresel ölçekte gerçekleşmesi ve tüm sistemleri etkilemesi nedeniyle çözümü bireyden topluma, yerelden bölgeye kadar küresel bir işbirliği gerektirmektedir. Ekolojik güvenlik, bütüncül bakış açısı ve küresel işbirliğini gerçekleştirebilecek tüm aktörleri çözüme dâhil edebilen yapısıyla iklim değişikliği sorununda daha etkili sonuçlara ulaşabilecektir. Bununla birlikte insanın dâhil olduğu tüm ekolojik sistemleri güvenlik nesnesi olarak ele alması nedeniyle de sorunu daha ciddi boyutlarda gündemine almaktadır. İnsanın da ekosistemin parçalarından biri olduğu ve ekolojik denge içinde varlığını sürdürebildiği düşünülürse, bu denge içindeki tüm varlıkların güvenliği, karşılıklı bağımlılık çerçevesinde insan için kendisiyle eş değerdedir. İklim değişikliğinin bu denge içinde tüm varlıklar üzerindeki yıkıcı etkileri dikkate alındığında, sorunu ekosistem merkezli incelemek denge içindeki tüm varlıkların yararına olacaktır.

SONNOT

¹ İnsan etkinliklerinin üst düzeye çıktığı insan çağı olarak adlandırılmaktadır. Henüz resmî anlamda jeolojik çağ olarak kabul edilmemiştir.

² Kopenhag Okulu , 1985 yılında Kopenhag Üniversitesi çatısı altında "Barış ve Çatışma Araştırması Merkezi" adı ile kurulmuştur. (Kılıçaslan, 2016: 45-64).

³ Varoluşsal olarak tehdit altında olduğu sezilen ve hayatta kalmak için yapılacakları meşrulaştıracak şeylerdir.

⁴ Sorunları güvenlikleştiren aktörlerdir. Bunu başvuru nesnesinin, varoluşsal olarak tehdit edildiğini ilan ederek gerçekleştirirler.

KAYNAKÇA

Ak, T. (2013). *Ulusal Güvenlik-Çevresel Güvenlik Ekseninde Silahlı Kuvvetler Çevre İlişkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Anthropocene Project, Anthropocene Defined,
<https://theanthropocene.org/anthropocene/>(erişim tarihi: 02.03.2017).

Barlas, N. (2013). *Küresel Krizlerden Sürdürülebilir Topluma Çağımızın Çevre Sorunları*. Boğaziçi Yayınevi, İstanbul.

Barnett, J. (2001). *The Meaning of Environmental Security: Ecological Politics and Policy in the New Security Era*. Zed Books London and New York, New York.

Barnett, J. (2003). "Security and Climate Change". *Global Environmental Change*, 13(1): 7-17.

Barnett, J., ve Adger, W. (2007). "Climate Change Human Security and Violent Conflict". *Political Geography*, 26(6): 639-655.

BBC News, 2004 Scientist renews climate attack,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/3584679.stm (erişim tarihi: 25.04.2017).

Bingöl, O. (2016). "Yeni Güvenlik Yaklaşımları ve 21. Yüzyıl Sorunları". H, Çomak vd. (ed.). *Uluslararası Güvenlik*. Beta, İstanbul, s.17-44.

Brauch, H. G. (2009). "Securitizing Global Environmental Change". U, Spring; J, Grin; C, Mesjazs; P.K., Mbote; N, Behera; B,Chourou; H, Krummenacher (ed.). *Facing Global Environmental Change: Environmental, Human, Energy, Food, Health, Security Concepts*. Springer, Berlin, s.65-102

Bremner, J. ve Hunter, L. (2014) "Migration and The Environment". *Population Reference Bureau*, 69(1): 1-12.

Buzan, B. (1991). "New Patterns of Global Security in the twenty-first Century". *International Affairs*(Royal Institute International Affairs), 67(3): 431-451.

Buzan, B., Weaver, O. ve Wilde, J. (1998). *Security: A new Framework Analysis*. Lynne Rienner Publishers, Colorado.

Climate Change Vulnerable Communities and Adaptation, 2003, Livelihoods and Climate Change, https://www.iisd.org/pdf/2003/natres_livelihoods_cc.pdf (erişim tarihi: 07.04.2017).

Coldicott D. ve O'Brien, T. (2012). "Environmental Security". C, Snyder (ed.). *Contemporary Security and Strategy*. Palgrave Macmillan, Hampshire, s.72-88.

Dalby, S. (2013). "Climate Change: New Dimensions of Environmental Security". *The Rusi Journal*, 158(3): 34-43.

Detraz, N. ve Betsill, M. (2009). "Climate Change and Environmental Security: For Whom the Discourse Shifts". *International Studies Perspectives*, 10: 303-320

Field, C. B., Barros, V. R., Dokken, D., Mach, K., Mastrandrea, M. (ed.). (2014). *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability, Part A: Global and Sectoral Aspects, Working Group 2 Contribution to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press, Cambridge.

Fisher, P., The 'Pre-Holocene' Climate is Returning-and it won't be fun, The Conversations, <http://theconversation.com/the-pre-holocene-climate-is-returning-and-it-wont-be-fun-27742> (erişim tarihi: 02.03.2017).

Fujita, R., 5 Ways Climate Change Affecting Our Oceans, Environmental Defense Fund, <https://www.edf.org/blog/2013/11/14/five-ways-climate-change-affecting-our-oceans> (erişim tarihi: 27.03.2017).

Gleick, P. H. (2006). *The Implications of Global Climatic Change for International Security*. Pacific Institute. http://pacinst.org/app/uploads/2013/04/gleick_testimony_congress_5-16-06.pdf (erişim tarihi: 13.03.2017).

Global Justice Ecology Project, Climate Justice,
<http://globaljusticeecology.org/climate-justice/> (erişim tarihi:
26.03.2017)

Griffiths, M., O'Callaghan, T. Ve Roach, C. S. (2013). Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar. (Çev. CESRAN), Nobel, Ankara.

Haines, A., Kovats, R. S., Campbell-Lendrum, D. ve Corvalan, C. (2005). "Climate Change and Human Health: Impacts Vulnerability and Public Health". Public Health, 120:585-596.

Henson, R. (2011). The Rough Guide to Climate Change: The Symptoms, The Science, The Solutions. Rough Guides Ltd, Nev Delhi.

Homer-Dixon, T. 1994, <http://www.homerdixon.com/projects/evidence/evind1.htm> (erişim tarihi: 29.01.2017).

Houger, J. S. (2012). "Climate Change and Environmental Security in the Asia Pasific Region: A Role For APEC". R, Azizian ve A, Lukin (ed.). From APEC 2011 To APEC 2012: American and Russian Perspectives on Asia Security and Cooperation. Far Eastern Federal University Press, Vladivostok.

Howard, B. C., First Mammal Species Goes Extinct Due to Climate Change, National Geographic, Haziran 2016
<http://news.nationalgeographic.com/2016/06/first-mammal-extinct-climate-change-bramble-cay-melomys/> (erişim tarihi: 05.04.2017).

International Food Policy Research Institute (IFPRI). (2015). 2014-2015 Global Food Policy Report. A Peer Reviewed Publication, Washington.

IPCC, Fifth Assessment Report (AR5), <https://www.ipcc.ch/report/ar5/> (erişim tarihi: 24.03.2017).

IPCC Working Group, Climate Change 2007: The Physical Science Basis, Frequently Asked Questions,

<https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/wg1/ar4-wg1-faqs.pdf> (erişim tarihi: 07.03.2017).

- IPCC Working Group, Climate Change 2013: The Physical Science Basis, Summary For Policymakers, <http://www.climatechange2013.org/> (erişim tarihi: 06.03.2017).
- Kahn, B., Longest Global Coral Bleaching on Record isn't Over Yet, Climate Central, Şubat 2016, <http://www.climatecentral.org/news/longest-global-coral-bleaching-20062> (erişim tarihi: 05.04.2017).
- Kılıçaslan, E. (2016). "Kopenhag Okulu". H, Çomak vd. (ed.). Uluslararası Güvenlik. Beta, İstanbul, s.45-64.
- Kumar, S. ve Yalew, A. (2012) "Economic Impacts of Climate Change on Secondary Activities: A Literature Review". Scientific Research Low Carbon Economy, 3:39-48.
- Matthew, R. A. (2013) "Climate Change and Security". R, Floyd ve R, Matthew (ed.). Environmental Security: Approaches and Issues. Routledge, Oxon, s.264-278.
- McDonald, M. (2013). "Discourse of Climate Security". Political Geography, 33: 42-51.
- McDonald, M. (2015). "Ecological Security". E-International Relations. <http://www.e-ir.info/2015/11/28/ecological-security/> (erişim tarihi 27.03.2017).
- Mcsweeney, C., New, M., Lizcano, G. ve Lu, X. (2010) "The UNDP Climate Change Country Profiles: Improving the Accessibility of Observed and Projected Climate Information for Studies of Climate Change in Developing Countries". Bulletin of the American Meteorological Society, 91(2): 157-166.
- Met Office Hadley Centre, What is Climate Change, <http://www.metoffice.gov.uk/climate-guide/climate-change> (erişim tarihi: 05.03.2017).
- NASA Vital Signs of the Planet, <http://climate.nasa.gov/vital-signs/global-temperature/> (erişim tarihi: 06.03.2017).

NOAA a, What is the difference between climate change and global warming?,<http://www.noaa.gov/explainers/what-s-difference-between-climate-and-weather> (erişim tarihi: 07.03.2017).

NOAA b, State of the Climate, <https://www.ncdc.noaa.gov/sotc/summary-info/global/201612> (erişim tarihi: 07.03.2017).

NOAA c, Assessing the Globe Climate in 2017, https://www.ncei.noaa.gov/news/global-climate-201712?position=0&list=2mucoKpynDvvEJgbJPnWZ46WILhdpYEg0_HWLvsGbg (erişim tarihi: 31.01.2018)

O'Brien, K., Sygna, L., Leichenko, R., Adger, N., Barnett, J., Mitchell, T., Schipper, L., Tanner, T., Vogel, C. ve Mortreux, C. (2008). Disaster Risk Reduction Climate Change Adaptation and Human Security. GECHS Report, 2008: 3.

Onuoha, F. (2010). "Climate Change Population Surge and Resource Overuse in the Lake Chad Area". D, Anthony ve J, Wyk (ed.). Climate Change and Natural Resources Conflict in Africa, Make Peace Happen Institute for Security Studies, s.23-44.

Özmen, M. T. (2009). 'Sera Gazı Küresel Isınma ve Kyoto Protokolü' http://www.imo.org.tr/resimler/dosya_ekler/c513b61577481aa_ek.pdf?dergi=145 (erişim tarihi: 18.03.2017).

Poloczanska, E., Brown, J., Sydeman, J., Kiessling, W., Schoeman, D., Moore, P., Brander, K., Bruno, J., Buckley, L., Burrows, M., Duarte, C., Halpern, B., Holding, J., Kappel, C., O'Connor, M., Pandolfi, J., Parmesan, C., Schwing, F., Thompson, S. ve Richardson, A., (2013). Global İmprint of Climate Change on Marine Life. Nature Climate Change. https://www.researchgate.net/profile/Pippa_Moore/publication/256426448_Global_imprint_of_climate_change_on_marine_life/links/004635230186961bd3000000.pdf (erişim tarihi: 25.05.2017).

Sattertwaite, D., Huq, S., Pelling, M., Reid, H. Ve Lankao, P.(2007). Adapting to Climate Change in Urban Areas: The possibilities and constraint in low-and middle-income nations. Human Settlements Discussion Paper Series, London.

- Sigortacı, 'İklim değişikliği, sektörü kara kara düşündürüyor', <http://www.sigortacigazetesi.com.tr/iklim-degisikligi-sektoru-kara-kara-dusunduruyor/> (erişim tarihi: 24.05.2017).
- Smith, D., ve Vivekananda, J. (2007). A Climate of Conflict: The Links Between Climate Change Peace and War. International Alert. Jason Print.
- Snow, M. ve Snow, R. (2015). "The Climate Impact of Climate Change on Human Health". Journal of Climatol Weather Forecasting, 3(1): 1-3.
- Subcommission on Quaternary Stratigraphy, What is the Anthropocene-current definition and status, <https://quaternary.stratigraphy.org/workinggroups/anthropocene/> (erişim tarihi: 05.03.2017).
- The Guardian, 2004 Environment, Now the Pentagon tells Bush: climate change will destroy us, <https://www.theguardian.com/environment/2004/feb/22/usnews.theobserver> (erişim tarihi: 25.04.2017).
- The Nature Concervancy, Gulf of Mexico, <https://www.nature.org/ourinitiatives/regions/northamerica/areas/gulfofmexico/explore/gulf-of-mexico-dead-zone.xml> (erişim tarihi: 06.04.2017).
- Trombetta, M. J. (2008). "Environmental Security and Climate Change: Analysing the Discourse". Cambridge Review of International Affairs, 21(4): 585-602.
- Tubiello, F., Schmidhuber, J., Howden, M., Neofotis P. G., Park, S., Fernandes, E. ve Thapa, D., (2008) Climate Change Response Strategies for Agriculture and Rural Development Discussion paper 42 The World Bank.
- U.S Global Change Research Programme, National Climate Assessment, Rural Communities, <http://nca2014.globalchange.gov/highlights/regions/ruralcommunities#intro-section> (erişim tarihi: 27.03.2017).
- Wolfers, A. (1952). 'National Security As An Ambiguous Symbol'. Political Science Quarterly, LXVII(4): 481-502.
- World Food Programme, What is Food Security, <https://www.wfp.org/node/359289> (erişim tarihi: 27.03.2017).

KARAR VERME YÖNTEMLERİ VE ASKERİ MUHAREBE FONKSİYONLARI ALANLARINA YÖNELİK UYGULAMALARI

*Before doing battle, in the temple one calculates and will win, because many calculations were made;
Before doing battle, in the temple one calculates and will not win, because few calculations were made;
Many calculations, victory, few calculations, no victory, then how much less so when no calculations?*

Sun-Tzu: The Principles of Warfare “The Art of War”

Hakan Soner APLAK*

ÖZ

Karar ortamı; belirlilik, belirsizlik ve çeşitli seviyelerde risk durumları içeren ortamlardan oluşabilir. Karar süreci ise, çevresel faktörlerin bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirilmesi, problemlerin tanımlanması, çözüm olması muhtemel alternatiflerin belirlenmesi, sistematik bir değerlendirme yapılması ve aralarından en uygun kararın tespit edilmesi sürecidir. Sürecin etkin ve doğru yönetimi, organizasyonların hedefleri açısından önem teşkil etmektedir. Günümüzde milli güvenliğinin sağlanmasında; silahlı kuvvetlerin etkin kullanımına yönelik hareketin incelenmesi, problemlerin tanımlanması, askerî gücün analiz edilmesi, sistem ve analitik yöntemlerin kullanılarak optimal hareket tarzlarının bulunması giderek önem kazanmaktadır.

Bu çalışma ile askerî muharebe fonksiyon alanındaki problemlerin çözümünde karar sürecinin nasıl işletilebileceği ve hangi analitik yöntemlerin kullanılabileceği gösterilmeye çalışılmıştır. Öncelikle, genel olarak karar ortamı, kararı etkileyecek faktörler ve karar süreci anlatılmaktadır. Müteakiben, muharebe fonksiyon alanlarına göre muhtemel problem alanlarından bahsedilmektedir. Daha sonra, söz konusu problemlerin çözümünde kullanılabilecek analitik yöntemler ve uygulamaları anlatılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karar, Savunma Alanı Problemleri, Analitik Yöntemler, Optimizasyon

DECISION MAKING METHODS AND APPLICATIONS FOR COMBAT FIELD FUNCTIONS

ABSTRACT

Decision environment may comprise of certainty, ambiguity, and risk situations at various levels. The decision process is the process of assessing a holistic view of the environmental factors, defining the problems, determining the possible alternatives as a solution, making a systematic assessment and determining the most appropriate decision between them. Effective and accurate management of the process is very important in terms of the objectives of the organizations. Today, in maintaining national security; finding the optimal modes of operation by exploring the operation for the effective use of the armed forces, defining the problems, analyzing the military power, and using system and analytical methods, are becoming even more important.

In the study, it is aimed to show how the decision process can be implemented in the field of defense in the field of defense and which analytical methods can be used. Primarily, in general the decision environment, the factors that will influence the decision and the process are explained. Subsequently, probable problem areas for military functional areas are mentioned. Later, analytical methods and applications that can be used in the solution of these problems are explained.

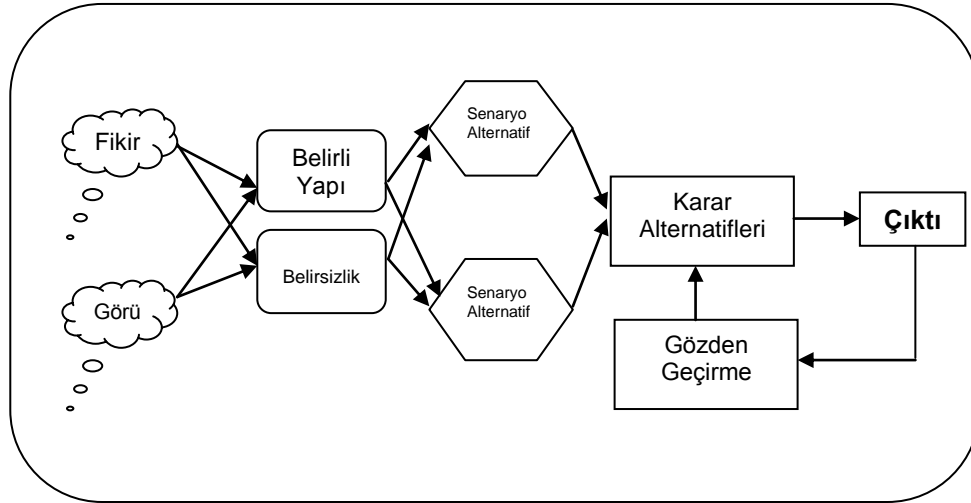
Keywords: Decision, Defense Field Problems, Analytical Methods, Optimization

* Doç.Dr., Milli Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu Endüstri ve Sistem Mühendisliği Bölümü, haplak@kho.edu.tr

1. GİRİŞ

Karar süreci, bir problem sahasına yönelik tüm çevresel faktörlerin bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirilmesi, mevcut problemlerin tanımlanması, çözüm olması muhtemel alternatiflerin belirlenmesi, bunların gerçekleşme olasılık ve risklerinin dikkate alınarak sistematik bir değerlendirme yapılması ve aralarından en uygun kararın tespit edilmesi süreci olarak tanımlanabilir. Sistem ise; belirli bir amacı gerçekleştirmek için aralarında karşılıklı etkileşim bulunan elemanların birleşmesinden oluşan bir bütündür.

Karar ortamı; belirlilik, belirsizlik ve çeşitli seviyelerde risk durumları içeren ortamlardan oluşmaktadır. Karar verme sürecinde ise bu tür ortamların yanında, zamanlar arasında farklı konumlandırmalar, disiplinler arası etkileşimler, karmaşıklıklar ve somut olmayan faktörlerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Gelişmeler, bazen kararların ani gerçekleşen durumlara karşı alınması, bazen ise uzun süren inceleme sonucunda ayrıntılı analiz gerektiren kararların alınmasını gerektirmektedir. İyi karar, doğru karar, zamanında karar, basit karar, ayrıntılı karar gibi sorular yönetsel çözüm beklenen sorunlardır. Şekil 1'de Senaryo planlaması ve karar verme süreci gösterilmektedir.

Şekil 1. Senaryo Planlaması ve Karar Verme Süreci [Malerud, 2006].

Şüphesiz karar verme, sadece günümüzde değil, geçmişte de insanlar için önemli sorunlar teşkil etmiştir. Karar problemlerine çözüm bulmak için en çok başvurulan yol, tecrübe ve yargılara dayalı sezgiler karar verme metotları olmuştur. Geçmişte yapılan doğrulara ve hatalara dayalı sınımayanılmaya dayanan karar verme, tecrübesi olanların izlenilmesi veya benzer durumlarda diğer karar vericilerin kararlarının taklidi gibi yöntemler, söz konusu sezgisel metotlara verilecek en iyi örneklerdir.

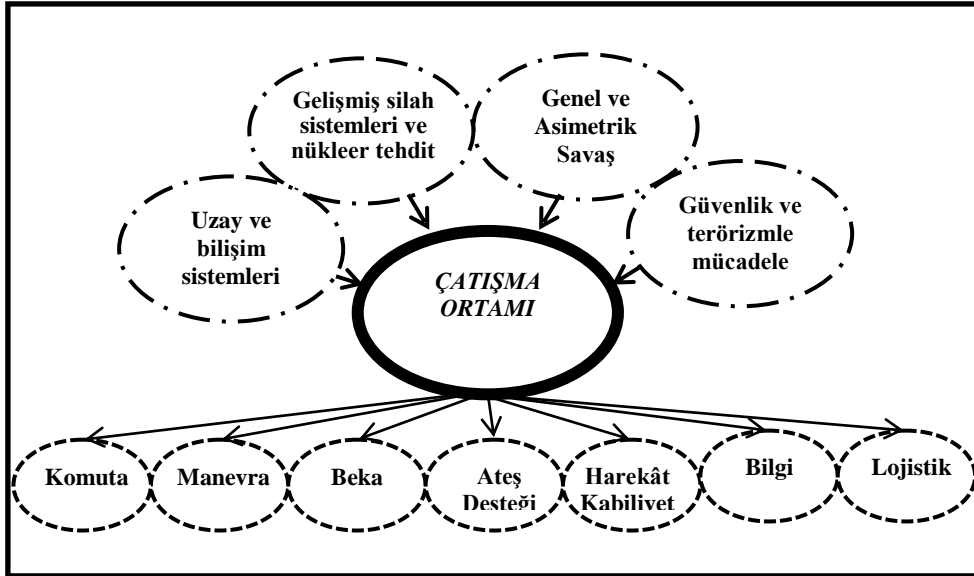
Karar sürecinde en önemli husus, kalitatif ve kantitatif metotlar yardımıyla karar vericinin en doğru kararı almasının sağlanmasıdır. Geleneksel karar verme sürecinde sezgi, tecrübe ve sınırlı bilgi söz konusu iken modern yaklaşımlarda sistematik ve bütünleştirilecek bir karar verme süreci yapısı öne çıkmaktadır. Elde edilen bulgular çerçevesinde kantitatif karar verme teknikleri, karar vericiyi iyi bir karar vermesi için desteklemektedir. Karar verme süreci; *karar vermede amaç ve kriterler nelerdir? Karar alternatifleri nelerdir? Hangi kısıtlamalar altında karar verilecek?* sorularına en iyi cevapları arayan ve sistematik olarak yönetilmesi gereken bir süreçtir (Taha, 2003).

Günümüzde milli güç unsurları, savunma alanı üzerindeki önemlerini gittikçe artırmaktadır. Bu kapsamda, milli savunmanın etkinliğini; askerî güçte de olmak üzere birçok faktörün sinerjisine bağlıdır. Söz konusu çalışmanın amacı, günümüzde milli savunmanın önemli ayaklarından birini oluşturan askerî gücün muharebe fonksiyonlarının çatisal olarak tanımlanması, sınırlandırılması, karar ve optimizasyon yöntemlerinin bu alana uygulanmalarının örneklerle açıklanmasıdır. Savunma alanında taktik ve operatif seviyede muharebe fonksiyonları dikkate alınmıştır, milli gücün savunmaya yönelik diğer unsurları ile müşterek ve birleşik harekât seviyelerindeki uygulamalar ise kapsam dışında bırakılmıştır.

Çalışma ile muharebe fonksiyonları alanındaki problemlerin çözümünde karar sürecinin nasıl yönetilebileceği ve hangi analitik yöntemlerin kullanılabileceğinin gösterilmesi amaçlanmıştır. İlk bölümde, genel olarak karar ortamı, kararı etkileyecek faktörler ve süreci anlatılmaktadır. Müteakiben, askerî muharebe fonksiyon alanlarına yönelik problem alanlarının tanımlanabileceğinden bahsedilmektedir. Daha sonra, söz konusu problemlerin çözümünde kullanılabilecek analitik yöntemler ve uygulamaları anlatılmaktadır.

2. SAVUNMAYA YÖNELİK KARAR VERME SÜRECİ

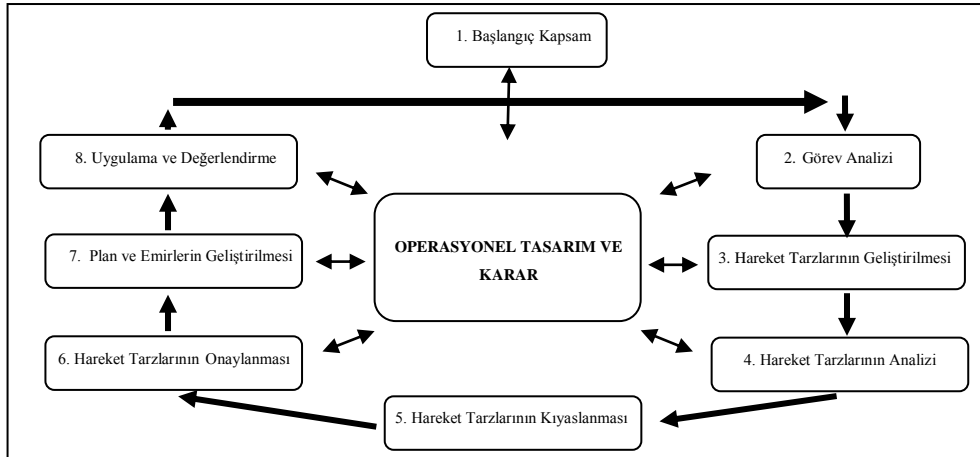
Milli güvenliği sağlayan silahlı kuvvetlerin etkin kullanımı ve bu kapsamda askerî harekâtın ve dolayısıyla askerî gücün analiz edilmesi artık tercih değil bir zorunluluk haline gelmiştir. Gelecek öngörüler ve çalışmalar ülkeler için savunma alanının fonksiyonlarının gün geçtikçe önem kazanacağını ve bu alanlarda gelişme kaydedenlerin lider rollere sahip olacağını göstermektedir. Uluslararası çıkar tartışmaları, tüm endüstriyel alanlarda olduğu gibi milli ve küresel savunma sektörünü de etkilemekte ve uluslararası aktörler arasında önemli bir rekabet alanı oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkeler savunma ve iç güvenlik konseptlerini, kendileri için tehdit oluşturabilecek dış ülke ve bölgelerin siyasi, ekonomik ve kültürel olarak kontrole alınması üzerine kurmaktadır. Savunma sanayinde özellikle silah sistemlerinde elde edilen teknolojik üstünlüğün askerî harekât kabiliyetinin etkinliği üzerinde önemli bir etkisi olduğu kabul edilmektedir. Bilgi teknolojileri üzerine kurulu yeni silah sistemleri geliştirme yarışı dünya güvenliği üzerinde söz sahibi olmak isteyen ülkeler için vazgeçilmez bir hale gelmiştir. Savunma ortaklıkları günümüzün vazgeçilmez stratejik yaklaşımları olarak dışa bağımlı olmayan öz savunma sistemlerinin oluşturulması yönünde kararlılık göstermektedir.

Şekil 2. Geleceğin Çatışma Ortamlarını Şekillendirecek Faktörler Ve Muharebe Sahası Fonksiyonları

Ayrıca, söz konusu ülkeler milli gücün önemli unsurlarından olan askerî gücün caydırıcılık etkisini artırmak ve silahlı kuvvetlerinin istenen seviyede idamesini sağlamak amacıyla ekonomilerinin önemli bir bölümünü savunma sanayi harcamalarına ayırmaktadırlar. Konvansiyonel veya klasik harp konsepti tümüyle terk edilmemekle birlikte askerî harekâtlar çok uluslu savunma paktlarının katıldığı barışı koruma ve destekleme harekâtları şeklinde icra edilmektedir. Günümüzde, savunma alanını etkileyecek faktörler olarak; geleneksel ve asimetrik savaş, güvenlik ve terörizmle mücadele, gelişmiş silah sistemleri, nükleer tehdit, uzay ve bilişim sistemleri öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, bu faktörlerin etkisi altında kalacak muharebe fonksiyon sahaları ise Şekil 2'de gösterildiği gibi; komuta, manevra, bekâ, ateş desteği, harekât kabiliyeti, bilgi yönetimi ve lojistik yönetimi olacaktır.

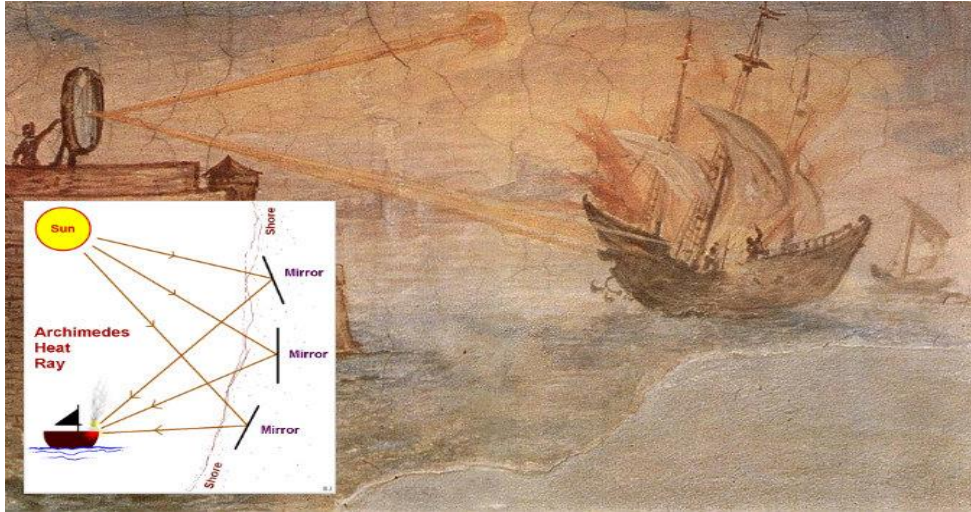
Tarihe bakıldığında bir ihtiyacın ve ona yönelik problemin öncelikle askerî alanda ortaya çıktığı ve çözüm arandığı görülmektedir. Bulunan çözümler, endüstriyel ve diğer gerçek hayat problemlerine çare olmuş ve olmaktadır. Tersine bir sinerjinin, bilimsel dallarda yapılan çalışmalar ve gelişmelerin savunma alanına yansması günümüzde oldukça rastlanan bir durumdur. Askerî karar verme süreci, özellikle tüm çevresel faktörlerin ayrıntılı değerlendirildiği ve çıktılarının birbirinin girdisini oluşturduğu adımların takip edildiği Şekil 3'te gösterilen süreçtir.

Şekil 3. Askerî Karar Süreci Aşamaları (Multinational Planning Augmentation Team, 2009)

Bu süreç, problemin tanımlanmasıyla başlayan ve uygulanmasıyla sona eren fonksiyonlardan oluşan bilimsel yöntemin aşamalarına benzemektedir (Winston, 1994).

Geçmişte de askerî harekâtın başarısını ve etkinliğini arttırmak için bilimsel yöntemlerin kullanılmasına yönelik birçok örnek vardır. Örneğin; Arşimet, enerji silahlarının ilk uygulaması olarak Şekil 4'te tasvir ettiği gibi iç bükey aynaları kullanarak, güneş ışınlarını Romalı General Marcus Claudius Marcellus'un gemilerine odaklamış ve yakılmasını sağlamıştır. Napolyon da seferlerine bilim adamlarını dâhil etmiş, özellikle analitik yöntemlerin muharebe sahalarına yansımaları sağlamıştır. 1916 yılında Frederic Lanchester ise hava muharebelerinin analizi için bir matematiksel model geliştirmiştir. Sonradan bu model askerî harekâtta yıpratma katsayılarını ve muharebeyi hesaplamada kullanılan teorilerin geliştirilmesinin temelini oluşturmuştur (Washburn vd., 2009).

Şekil 4. Arşimet'in, İçbükey Aynalarla Güneş Işınlarını Gemilere Karşı Kullanması (Web, 2018)

I.Dünya Savaşında Thomas Edison, Amerikan Deniz Kuvvetleri için denizaltı muharebelerine yönelik problemler üzerine çalışmıştır. II.Dünya Savaşı ise askerî harekâtın geliştirilmesi için bilimsel yöntemlerin yoğun uygulandığı harekât araştırması (Operations Research) adında disiplinler arası bir araştırmanın doğmasına sebep olmuştur. Karar verme yöntemlerinde ve yöneylem araştırması bilim dalında gelişimler birçok

alandaki karşılıklı sinerji yaratmış ve endüstriyel uygulamalar yapılmasına imkân sağlamıştır.

Uluslararası aktörler, dünya düzenini kendi istekleri yönünde şekillendirebilmek ve potansiyel rakiplerine kendi iradelerini kabul ettirebilmek amacıyla alışılmamış yöntemler de seçebilmektedirler. Bu yöntemlerin uygulaması politik, ekonomik, sosyokültürel alanlarda olabildiği gibi üstün askerî güçlerin avantajlarının konvansiyonel olmayan metotlarla etkisiz hale getirilmesi şeklinde askerî alanda da sıkça görülmektedir. Özellikle bilgiye dayalı olanlar başta olmak üzere, diğer güç araçları kullanılarak "düzensiz", "asimetrik" ya da "sınırsız" olarak adlandırılan savaş türleri de uygulanmaktadır (FM 3-05, 2008).

3. MUHAREBE ALANI FONKSİYON SAHALARI VE ANALİTİK YÖNTEMLER

Askerî karar verme, işletme ve endüstriyel alanlarında olduğu gibi çeşitli seviyelerde değerlendirilebilir.

- Stratejik Kararlar (Kaynak tahsisi, güç birleştirme ve modernizasyonu)
- Operasyonel Kararlar (Güç ve insan kaynak tahsisi, lojistik planlanması)
- Taktik Kararlar (Hedef yönetimi, taktik harekât ve optimal intikal planlaması)

Söz konusu karar seviyelerinde birçok karar alınmakta ve pratik anlamda uygulamalar yapılmaktadır. Karar sürecine yönelik ve çözümlerde analitik yöntemlerin kullanılması; muharebe sahası fonksiyon alanlarında önemli bir asimetrik çarpan etkisi yaratacağı düşünülmektedir. Bu sebeple özellikle akademisyenler tarafından karar verme yöntemleri kullanılarak birçok savunma problemine çözüm yolları yaratılmaya çalışılmaktadır.

2012-2014 yıllarında bir çalışmada; NATO ülkelerinde harekât araştırması, alanda faaliyetler gösteren akademisyenlerinin katılımı ile oluşturulan bir ekip tarafından çeşitli operasyonlar araştırılmış ve operasyonel analitik araçlarının kararlılık değerini göstermek için bir öğretim modül seti tasarlanmıştır. Bu ekip savunma problem alanları olarak: askerî operasyonlara destek, stratejik planlama, birlik dönüştürülmesi

(transformasyon), lojistik ile tedarik, planlama ve diğer gruplamaları ele almışlardır. Analitik ve değerlendirme, olasılık istatistiği veri analizi, optimizasyon, karar analizi ve oyun teorisi, yöneylem araştırması, simülasyon ve veri görselleştirme dallarını da bu alanlara yönelik yapılması gereken çalışma alanları olarak belirmişlerdir (NATO STO, 2014).

Çağımızın ihtiyaçları ve teknolojik gelişmeleri, geleceğin çatışma ortamlarının ve muharebe sahası fonksiyonlarının yeniden şekillendirilmesini sağlamaktadır. Komuta, manevra, bekâ, ateş desteği, harekât kabiliyeti, bilgi yönetimi ve lojistik olarak tanımlanabilecek muharebe fonksiyonlarındaki problemler için analitik yöntemlerle çözüm bulunabilmesi önemli bir kuvvet çarpanı etkisi sağlayacaktır. Söz konusu çalışmanın temel amacı; karar sürecinin tanımlanmasını müteakip muhtemel savunma problemlerinin nasıl çözüleceği yönünde bir farkındalık yaratmak ve mevcut sistemi analitik çözüm uygulama örnekleri üzerinden göstermektedir.

3.1. Karar Verme Sürecinde Kullanılabilecek Analitik Metotlar

Literatürde, özellikle endüstriyel alanda karar süreci problem sahalarına yönelik akademik uygulamaların kullanıldığı araştırmalar yaygın olarak görülmektedir. Aslında, savunma ve güvenlik alanına yönelik çalışmalar geçmişe kıyasla günümüzde daha fazla yer almaktadır. Bu bölümde, özellikle karar sürecinde uygulanabilecek çözüm metotları ve temelleri izah edilecek, müteakiben muharebe fonksiyon sahalarının tanıtılmasından sonra hangi metotların hangi alanda kullanılabileceğine dair bazı örnekler verilecektir.

3.1.1. Programlama ve Modelleme

Optimizasyon, belirli kısıtlar altında, bir veya daha fazla değişkene bağlı olan bir fonksiyonun, maksimum ya da minimum noktasını arayan problemlerdir. Modelleme, bir amaç etrafında problemin tanımlanmasına ve mevcut sınırlamalara karşı karar değişkenleri (Neye karar verilecek?) için en iyi sonucun bulunabilmesine yönelik bir sistem tasarımıdır. Fayda maksimizasyonu veya zarar minimizasyonu olacak şekilde eldeki kaynakların etkin kullanılması esastır. Matematiksel fonksiyonlarla tanımlanabilen problemler için, birçok programlama ve modelleme teknikleri ve çözümleri uygulanabilmektedir (Winston,1994).

Doğrusal programlama modelleri; sınırlı miktardaki kaynakların çeşitli faaliyetlere en optimal şekilde paylaşılmasına yönelik problemlerde kullanılır. Dualite teorisi, bu problemlerde, karar verici için karşı tarafa geçme ve farklı bir bakış açısı ve yorum fırsatı sağlamaktadır. Duyarlılık analizi ise, geri besleme ve düzeltme mekanizması olup, parametrelerde muhtemel değişikliğin çözüm üzerinde etkisinin görülmesini mümkün kılmaktadır (Hillier ve Liberman, 2001).

Tamsayılı programlamalar problemi, karar değişkenlerinin tamamının ya da bir kısmının tamsayılı değerler almaya zorlandığı doğrusal bir programlama problemi türüdür. İki karar alternatifi olan, tamsayı değeri alınması gereken insan ve araç planlanması gibi karar değişkeni olan özel tür problemlerde kullanılmaktadır. Hedef programlamada amaç ise, birden fazla amaç fonksiyonu veya birbiriyle çelişen hedefleri olan problemler için Karar Verici (KV)'ye yol gösterecek uzlaşık bir çözüm bulmaktır. Bu, KV'nin tercihleri ve sınırlanmaları ile şekillenecek, bütün hedefleri tek bir hedefe dönüştürerek optimal olmayabilecek, istenmeyen yöndeki sapmaları minimize eden bir etkin çözüm yaratmaktadır (Taha, 2003).

Dinamik programlama, problemleri safhalara ayırarak çözen ve pek çok alanda kullanılabilen genel bir yaklaşımdır. Doğrusal programlama, tamsayılı programlama ve hedef programlama gibi matematiksel programlama metotları temel olarak statik karar problemleri için tek safhada optimal çözümü bulur. Dinamik programlama ise, durağan olmayan ve parametrelerinin safhadan safhaya değiştiği çok safhalı veya çok dönemli problemlerin çözümünde kullanılabilen ve optimal kombinasyonunun oluşturulmasını sağlayan bir yaklaşımdır. En kısa yol problemleri, sırt çantası problemleri, kaynak tahsis problemleri ve stok modelleri için çözümler sağlayan metottur (Taha, 2003).

Ulaştırma problemleri; maliyeti minimize etmek amacı ile belirli kapasitedeki üretim ve depo merkezlerinden belirli talebi olan malların veya hizmetlerin ihtiyaç merkezlerine ulaştırılmasına yönelik programlama ve modelleme problemleridir. Ulaştırma problemlerinin özel uygulaması olan ve Eşitlik [1]'de matematiksel formülasyonu gösterilen atama problemleri ise işe, makine veya insanı; insanı ise işe atamanın yapıldığı bir problem türüdür (Bazaraa, 2006).

$$\text{Min } z = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n c_{ij} x_{ij} \quad [1]$$

$$\sum_{j=1}^n x_{ij} = 1 \quad (i=1, 2, \dots, n)$$

$$\sum_{i=1}^n x_{ij} = 1 \quad (j=1, 2, \dots, n)$$

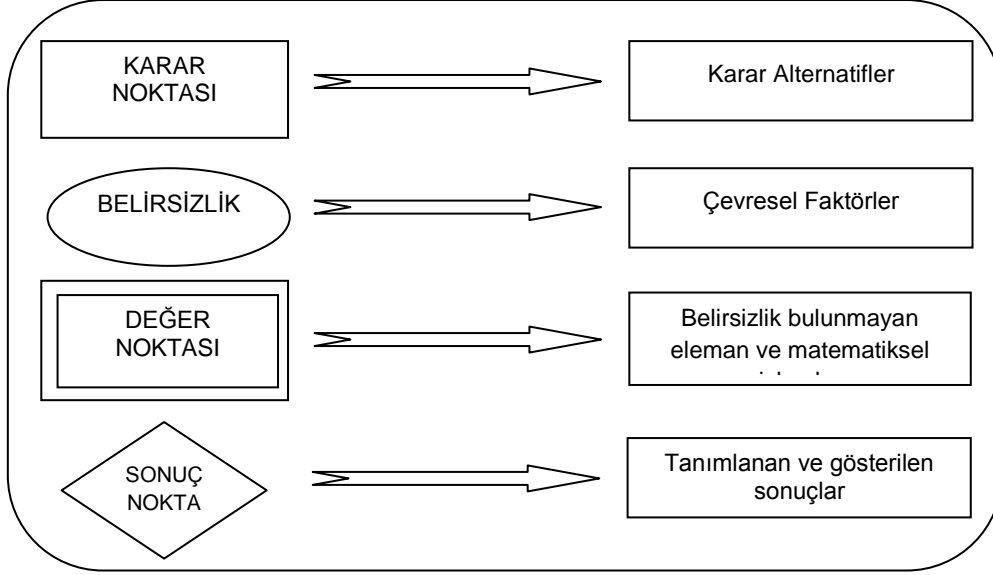
$$x_{ij} \geq 0 \quad (i=1, 2, \dots, n) (j=1, 2, \dots, n)$$

Bazı durumlarda, modelleme problemlerine matematiksel fonksiyonların doğrusal olmayan şekilde tanımlanması söz konusudur. Modellemenin amacının, gerçeği mümkün olduğunca tam ve doğru yansıtması olduğu düşünüldüğünde, çevresel faktörlerin çoğunlukla doğrusal trendler çizmesi beklenmeyecektir. Doğrusal olmayan programlama problemine ait parametreler; gerçeğe daha yakın fakat tanımlanması daha karmaşıktır. Çözüm yöntemleri de karmaşık ve zordur.

3.1.2. Karar Analizi

Karara etki eden tüm alternatiflerin tasarlanması ve resmedilmesi oldukça önemlidir. Fakat sürecin, analitik değerleriyle objektif olarak yorumlanması ve formülasyonu nihai kararın seçilmesi için büyük değer taşır. Karar alternatiflerinin başarı değerinin ölçülebilmesi için kriterlerin ve ağırlıklarının neler olabileceği, bunların tespitinde hangi yöntemlerin kullanılmasının uygun olacağı, karar değerleri ile olasılığın kümülatif olarak bir araya getirilerek nasıl hesaplanabileceği, verilecek karara güvenilirlik ve geçerlilik açısından olumlu etki yapacaktır.

Karar analizi, karar probleminin tanımlanarak bütünleşik resim şeklinde gösterilmesidir. Karar resminde amaç, karar problemine etki eden faktörleri ve aralarındaki ilişkiyi bütün olarak göstermek ve analiz için bir temel oluşturmaktır. Problemleri modelleyebilmek için öncelikle; etki diyagramı, karar matrisi, karar ağacı kullanılarak problemin yapısı, problemin elemanları ve bu elemanlar arasındaki ilişkiler Şekil 5'te gösterildiği gibi ortaya konulur.

Şekil 5. Etki Diyagramı

Karar ağacı, problemlere yönelik gerçekleşme olasılığı olan tüm senaryoların gösterildiği bütünsel bir bakıştır. Etki diyagramıyla belirlenen tasarımın, karar ve belirsizlik noktaları ile kronolojik resmedildiği bir araçtır. Karar ağacı çizilen bir problemde, analitik çözümlerin uygulamalar için hazırlığı tamamlanmış olsa da diğer yandan hesap yapılmadan önce problemin bütün boyutlarının görülmesi sağlanmış olacaktır (Clemen vd., 2014).

Karar alternatiflerinin değerlendirilmesinde ise, kriterlerin belirlenmesi, ağırlıklarının (derecelerinin) tespiti, alternatifin kıyaslanması ve fayda fonksiyonlarının hesaplanması çok önemlidir. İstatiksel analiz ise geçmişte olayların gerçekleşme sıklığı ve sonuçları gibi bulgularıyla karar vermeye yardım etmektedir. Tek kriterli karar problemlerinin analizinde, maksimaks, maksimin, minimaks pişmanlık kriterleri dengelenmiş iyimserlik kötümserlik, eş olasılıklı karar verme yöntemleri kullanılırken çok kriterli problemlerin analizinde ise basit ağırlıklandırma yöntemi, analitik hiyerarşi yöntemi (AHP), analitik ağ süreci (ANP) yöntemi, ideal noktalarla çok boyutlu ağırlıklandırma (TOPSIS), VIKOR ve ELECTRE yöntemleri kullanılmaktadır (Aktaş vd., 2015).

Risk ve ölçüsü; karar alternatiflerinin beklenen değerlerinin kullanılarak tercih edilecek sıranın belirlenmesine yardımcı olmaktadır. En yaygın risk ölçütü aşağıda denklemleri verilen standart sapmadır:

$$E(X) = \sum_{i=1}^n P_i * x_i \quad (\text{Beklenen Değer}) \quad [2]$$

$$\sigma_i = \sqrt{\sum_{j=1}^n P_j (x_{ij} - \bar{x})^2} \quad (\text{Standart Sapma}) \quad [3]$$

Karar süreçlerinde, rekabet içeren durumlarda çok kişili karar teorisi olarak adlandırılan oyun teorisi de sıkça kullanılmaktadır. Matematiksel tabanlı olan teori, rekabet içeren durumlarda taraflarının kendi amaçları doğrultusunda en iyi stratejilerini seçmesine imkân sağlamaktadır.

3.1.3. Ağ analizi

Faaliyetlerin veya işlerin; en iyi şekilde sıralanması ve projelerin programlanması ile ilgili işletme problemleri diyagramla gösterilebilir. Amaca ulaşabilmek için gereken faaliyetler ve olaylardan meydana gelen faaliyet ve olayların birbirleri ile bağlantı ve ilişkilerini gösteren şemaya şebeke/ağ/network denir. Söz konusu ağ içerisinde ilişkilerin tanımlanması, incelenmesi ve analizi de ağ analizi olarak adlandırılmaktadır.

Projeler, bir ekip tarafından yürütülen birbirini takip eden faaliyetler bütünüdür. Proje yönetimi, görevin zamanında, bütçe sınırları içerisinde ve beklenen özelliklere uygun olarak yapılmasını sağlamaktır. Ayrıca, projenin tamamlanabilmesi için kullanılacak olan kaynakların planlanması, çizelgelenmesi (zaman tahsisi), yönetilmesi ve kontrol edilmesidir. CPM (Kritik Yol Metodu), PERT (Proje Değerlendirme ve Gözden Geçirme Tekniği) proje yönetimi teknikleridir (Winston, 1994; Taha, 2003).

3.1.4. Simülasyon

Analitik olarak modellenmeyen gerçek sistemlerin benzetimidir. Benzetim modelleri, ortam ve problemlerin gerçeğe yakın şekilde yansıtılması ve yaşatılmasıdır. Böylece, öngörülerle geleceği tahmin etmek, muhtemel sonuçları görmek ve duyarlılık analizi yapmak mümkün olmaktadır. Simülasyonda matematiksel optimizasyon tam olarak sağlanmasa da maliyet, güvenlik, zaman ve gerçek canlandırılması faktörler KV'ye çok yararlıdır (Taha, 2003).

3.1.5. Sezgisel Yöntemler

Stokastik süreç, rastgele sonuçlar doğuran bir olaylar serisi olarak tanımlanmaktadır. Markov analizi, bir optimizasyon tekniği olmamasına rağmen, karar durumlarında karar verilmesine yönelik olasılıklı bilgiler sağlar. Zaman içerisinde bir durumdan diğer bir duruma olasılıklı olarak geçen sistemlere uygulanır (Taha, 2003).

Sezgisel algoritmalar, büyük boyutlu optimizasyon problemleri için kabul edilebilir sürede optimuma yakın çözümler verebilen algoritmalar olmasına rağmen kesin çözüm garanti edilememektedir. Sezgisel algoritmalar, karar verici açısından çok daha basit olması, optimizasyon problemlerinin kesin çözüm bulma işleminin tanımlanamadığı bir yapıya sahip olması ve öğrenme amaçlı kesin çözüm bulma işleminin bir parçası olarak kullanılabilirliğinden ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. (Karaboğa, 2011).

Sezgisel algoritmalar; doğal yaşam, olaylar veya insanların günlük yaşam uğraşı içerisinde olduğu alanlarda, benzetimlerin optimizasyonların çözümlerine yansıtılmasıdır. Tavlama benzetimi, bir metalin soğuyarak ve donarak minimum enerjili kristal yapısına dönüşmesi ile daha genel bir sistemde minimumun araştırılması arasındaki benzerlikten yararlanır. Tabu aramada, son çözüme götüren adımın, dairesel hareketler yaratmasını engellemek için bir sonraki döngüde tekrarın yasaklanması veya cezalandırılması söz konusudur. Genetik algoritmalar, evrimsel sistemin doğal işleyişini canlandırabilecek şekilde biçimlendirilmiştir. Karınca kolonisi algoritması, karıncaların yemek kaynağına gidip geldiklerinde yola feromon denilen bir madde bırakmalarından esinlenerek oluşturulmuştur. Yapay sinir ağları, beyin gibi biyolojik bir sinir sisteminden etkilenilerek ortaya atılmış olan bir bilgi işleme modelidir. Parçacık sürü optimizasyonu ise kuş sürülerinin davranışlarından hareketle geliştirilmiş popülasyon tabanlı optimizasyon tekniğidir (Ercan vd., 2013).

3.2. Muharebe Fonksiyonu Sahaları ve Bu Sahaları İçin Kullanılabilecek Analitik Metotlar

Geleceğin çatışma ortamına yönelik olarak "komuta, manevra, bekâ, ateş desteği, harekât kabiliyeti, bilgi ve lojistik yönetimi" muharebe fonksiyon sahaları belirlenmiştir (Şekil 2). Söz konusu sahalarda, karar süreci ve analitik yöntemler, birçok uygulama ve problem alanı için çözüm sağlamaktadır.

3.2.1. Komuta

Komuta, diğer birçok alanda olduğu gibi, bir amacın gerçekleştirilmesi için harekât ve bir hizmet faaliyetinin sistematik ve kontrollü yürütülmesi fonksiyonu şeklinde özetlenmektedir. Buradaki önemli nokta, planlamanın en az yürütme ve kontrol kadar önemli bir fonksiyonunun olduğunun unutulmaması gerektiğidir. Karar verici, karar alınmadan önce tüm çevresel değerlendirme ve tüm faktörlerin etkisinin karar sürecine yansıtılmasını sağlamalıdır.

Komuta muharebe fonksiyonuna ait problem sahaları genellikle tehdit analizi, her seviye (taktik, operatif, stratejik) harekât planlanması, insan ve silah, teçhizat planlanması, yer, kuvvet ve güç konuşlandırılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu karar noktalarının optimizasyonunda kullanılacak uygulamalar ve analitik süreçler ise karar analizi metotları ve yöneylem araştırması metotları olmaktadır.

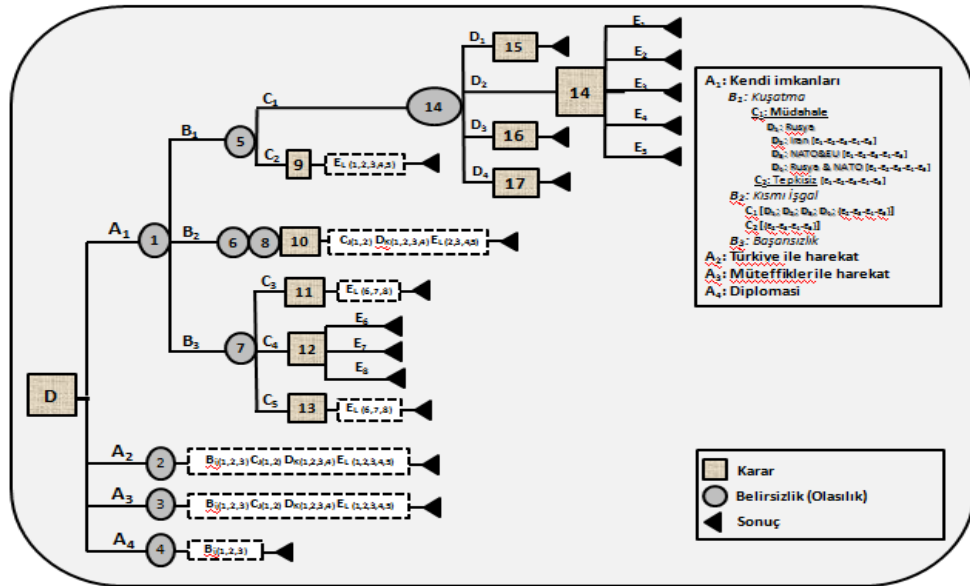
Askerî karar sürecinde özellikle acil durumlar için harekât tarzlarının (HT) karşılaştırılmasında kullanılan metotlar, Pozitif/Nötr/Negatif karşılaştırma, Ağırlıksız kriter ile karşılaştırma, Ağırlıklı kriter ile karşılaştırma ve tanımsal (betimleyici) dir [MNF SOP, 2009]. Örneğin, Tablo 1’de gösterildiği gibi, ağırlıklı kriter ve ölçek metodunda HT’leri için kriter ağırlıkları ve kriterlere uygunluk dereceleri belirlenmekte, bu değerler çarpılarak toplamları alınmakta ve yüksek toplam ağırlığı bulunan HT optimal strateji olarak seçilmektedir.

Tablo 1. Ağırlıklı Kriter Karşılaştırma Metodu İle Harekât Tarzlarının (HT) Kıyaslanması

Karşılaştırma Kriterleri	Ağ	HT#1		HT#2		HT#3	
Kriter-1	4	3	12	2	8	1	4
Kriter-2	2	3	6	3	6	2	4
Kriter-3	2	2	4	3	6	2	4
Kriter-4	1	2	2	3	3	3	3
Kriter-5	1	2	2	2	2	2	2
TOPLAM		12	26	13	25	10	17

Bu metotlar, özellikle muharebe ve harekât esnasında bir acil müdahale durumunda hızlı reaksiyon verilmesini sağlamaktadır. Arazi, düşman ve kendi harekât tarzlarının değerlendirilmesi, hangi silah sistemlerinin uygulanması gerektiği vb. önemlidir. Bu basit metoda ilaveten daha ayrıntılı ve hassas analizlerin kullanıldığı tek ve çok kriterli teknikler, basit ağırlıklandırma yöntemi, analitik hiyerarşi yöntemi (AHP), analitik ağ süreci (ANP) yöntemi, TOPSIS, VIKOR ve ELECTRE gibi yöntemler kullanılmaktadır.

Karar analizi ve oyun teorisi, karar planlanma açısından çok önemli olabilir. Azerbaycan'ın Karabağ ve işgal altındaki topraklar için Azerbaycan'ın karar sürecinin tasarlandığı karar ağacı çalışması Şekil 6'da gösterilmektedir:

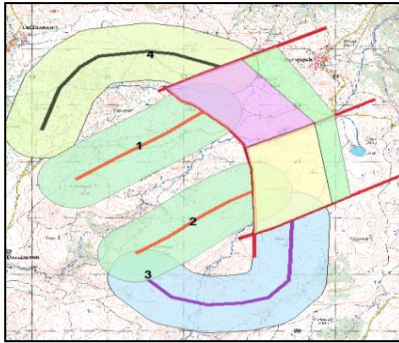
Şekil 6'da örnek olarak verilen karar ağacında amaç, bütünsel olarak sürecin bütün resminin görülmesi ve şartlara uygun karar alternatifinin analitik yöntemleriyle tespitidir. Karar alternatiflerinin beklenen fayda fonksiyonunun hesaplanması, optimal harekât tarzlarının bulunması ve duyarlılık analizi işlemi, KV için önemli bir asimetrik etki sağlayacaktır.

Şekilde KV için izlenmesi gereken bir karar yolu; $T(1) \{ A_1, B_1, C_2, D_3, E_3 \}$; (Kendi imkânlar ile savaş, Kuşatma yapmak, Karşıt Müdahale, NATO ve EU, tarafsız bölge durumu) verilmektedir.

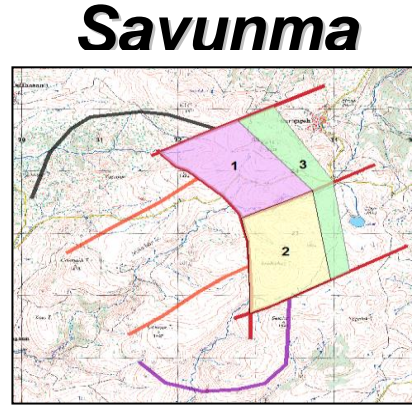
3.2.2. Manevra

Manevra, durum üstünlüğü elde etmek amacıyla yer değiştirme şeklinde özetlenmektedir. Muharebe veya harekâta hasmından önce hareket etmek ve bu üstünlüğü kazanmak başarı için önem taşır. Manevra fonksiyonuna yönelik optimizasyon arayan başlıca konular, kuvvetlerin konuşlandırılmasından başlayarak, harekât için teşkilatlanma, intikal ve harekât icrasına kadar uzanan konulardır. Modelleme ile muharebe için teşkilatlanma, tertiplenme, Markov analizi ile durumdan duruma geçiş olasılıkları, ağ analizi, dinamik programlama ve sezgisel algoritmalarla ise en kısa intikal ve manevra (yaya, mekanize, insansız hava taşıtları rota) imkânları konuları için en uygun çözümler sağlanmaktadır.

Karar ve oyun teorisi ile manevra harekât tarzları (HT)'lerinin kıyaslaması mümkün olabilir. Tarafların taarruz ve savunma manevra HT'lerinin bulanık mantık ve diğer hesap yöntemleri ile karşılaştırıldığı çalışma Şekil 7'de gösterilmektedir. Arazinin manevraya en fazla tesir ettiği değerlendirilen üç tematik unsuru, eğitim, görünürlük ve kullanım elverişliliği coğrafi bilgi sistemleri ve çok kişili karar süreci kapsamında analiz edilmektedir (Erbaş, 2016).

Taarruz

Savunma

Şekil 7. Tarafların Manevra HT'lerin Kıyaslanması (Erbaş, 2016)

3.2.3. Bekâ

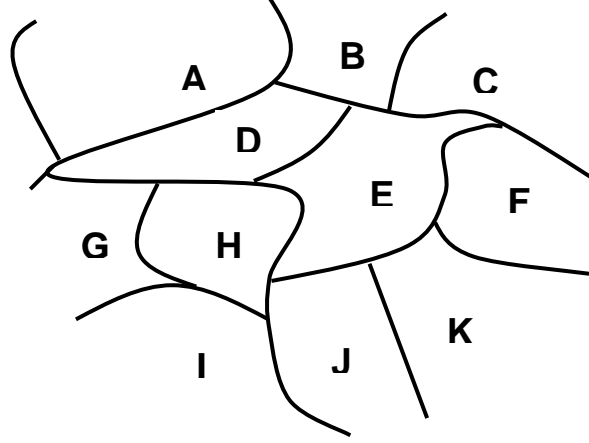
Bekâ, hayatta kalma ve bunun için gösterilen çabalarının tümüdür. Muharebe ve harekâta başarının temel şartı hayatta kalma yeteneğinin sistematik yönetimidir. Bu kapsamda, faaliyetler kaynaklarının optimizasyonun kullanılması önemlidir. Kuvvetlerin hayatta kalmasına yönelik problem sahaları genellikle; koruyucu teçhizat ihtiyacı ve kaynakların tahsisi, işe problemleri, yerleşim yerleri ve konuşlanma, karşı tarafın silah sistemlerinin etkisiz hale getirilmesi konularıdır.

Koruyucu teçhizatın geçmişte kullanıma miktarı, istatistik analizleri ile yiyecek, giyecek, silah ve araçlarının tahsisi zamana bağlı olarak dinamik programlama modelleri ile, yerleşim problemleri doğrusal veya doğrusal olmayan modellerle incelenebilecektir. Ayrıca, silah sistemlerinin tesirsiz hale getirilmesi ise sistemin zayıf taraflarının istatistiksel analizle ve simülasyon teknikleri ile tespit edilmesiyle mümkün olabilir.

3.2.4. Ateş Desteği

Ateş desteği, bir muharebenin hesaplanmaya en fazla gerek duyulan fonksiyon sahalarından biridir. Ateş desteği etkinliği, desteğin gerektiği zaman ve yerde, istenilen vasıfta karşılaşmasına bağlıdır. Frederick Lanchester, hava muharebesinin matematiksel analizini geliştirip, muharebe teorilerini geliştirmede ve askerî angajmanlarda güçlerin yıpranmasını hesaplamak için temel model olarak kullanmıştır. Genel kavram, yıpranma oranını, birim zaman başına tek bir kuvvet biriminin veya silahın etkili karşı atış hızının ürününe ve muharebe durumunda olan muhalif birimler veya silahların toplam sayısına eşit basit bir matematiksel ifadeye dayanmaktadır (Strickland, 2004).

Bir silahın etkili menzilini artırmak (ilk hız, atış açısı, mühimmat tespit gibi), sorumluluk sahalarının tümünü kapsayacak ve hizmet edecek silah mevzileri ve mühimmat noktalarının yerlerinin belirlenmesi, karşı tarafın ateş ve ateş desteğinin değerlendirilmesi önemlidir. Örneğin; silah mevzileri ve mühimmat noktalarının yerlerinin belirlenmesinde kullanılabilecek, komşu merkezi bir küme kaplama problemi uygulamasına ait kroki Şekil 8'de gösterilmiştir:

Şekil 8. Silah Mevzileri ve Mühimmat Noktalarının Yerlerinin Belirlenmesi

Ateş desteği etkinliği modellemeler oluşturularak artırılabilir. Karışım problemleri ile en etkin mühimmat dağılımının bulunması, küme kaplama problemleri (Şekil 8) ile sorumluluk sahalarının tespiti, dinamik programlama ile ateş programının oluşturulması, istatistiksel analizler ile zayıf etki durumu ve mühimmat ihtiyaçlarının belirlenmesi, ateş desteğinin etkinliğini artıracaktır.

3.2.5. Hareket Kabiliyeti

Hareket kabiliyetini artırma ve karşı hareket kabiliyetinin engellenmesi muharebede asimetrik üstünlük sağlamaktadır. Hareket kabiliyeti etkin yönetilirse karşı taraf üzerinde durum ve psikolojik dâhil birçok üstünlük kazandırmaktadır.

Arazi ve hava durumunun değerlendirilmesi, araç ve teçhizatların teknik özelliklerinin bilinmesine rağmen taktik kullanımı, kolaylaştırıcı ve engelleyici malzemenin tespiti, kaynak tahsisi gibi konular problem sahalarıdır.

Çok kriterli karar analiz metotlarıyla arazi ve hava durumun harekâta ne ölçüde etki yapabileceği, doğrusal, hedef ve dinamik programlama teknikleri ile kaynak tahsislerinin modellenmesi, simülasyon teknikleri ile engel sistemlerinin yerleşimi ve kullanımı sonuçlarının görülmesi mümkün olacaktır.

3.2.6. Bilgi Yönetimi

Bilgi yönetimi, muharebe ve harekâtın öncesi, esnası ve sonrasında, başka bir deyişle her safhasında ihtiyaç duyulan olgunun yönetimidir. Hem kendimize yönelik bilmemiz ve yönetmemiz gereken bilgi ihtiyacı hem de karşıt kuvvete ait her iz, olay ve istihbari bilgi ancak sistem analiz edilirse anlamlı hale gelmektedir.

Bilgi ihtiyacının paylaşımına ait teknik ve yönetsel sorunlar, bilgi kazanımından başlayarak sonuçların değerlendirilmesi süreçlerinde; kaynakların tahsisi, hangi bilgi kaynağına ne kadar ihtiyacın olduğu, bilgi analiz süreçleri gibi sorunlar ve bu alandaki analitik çözümlere ihtiyaç duyulan problemlerdir.

Bilgi yönetimi sorunlarına yönelik başta gelen yöntemlerinden biri, proje yönetimi tekniğidir. Proje yönetimi teknikleri (CPM ve PERT) ile maliyet, zaman ve bilgi niteliği kapsamında bilgi yönetimi sistematik hale gelecektir. Yine, istatistiksel analiz ve tahmin teknikleri, bilginin değerlendirilmesinde ve yorumlanmasında önemli bulgular sağlamaktadır. Bilgi toplama kaynaklarının sorumluluk sahalarının belirlenmesi için tamsayı (küme kaplama problemleri) ve hedef programlama tekniği mümkün olabilecektir. Ayrıca, bilgi teknik ve donanım tasarımı ve sorunları için ağ (network) analizi alternatif çözüm yolları gösterebilecektir.

3.2.7. Lojistik Yönetimi

Lojistik yönetimi, muharebe ve harekâtın yürütülmesinde gerekli olan ihtiyacı karşılamak üzere, mal, hizmet ve bilgilerin ileri ve ters yöndeki akışları ile depolanmalarının etkin ve verimli bir şekilde planlanması, uygulanması ve kontrolünü kapsayan süreçtir. Günümüzde lojistik, tedarik zinciri yönetiminin bütünleşmiş bir parçası olarak kabul edilmeye başlanmış ve bu nedenle sahasının sınırlarını genişletmiştir (Ghiani vd., 2004). Böylece, savunma sektöründe problem olabilecek konular ve buna karşıt çözümlerin kullanılmasına ve geliştirilmesine başlanmıştır. Askerî tedarik ve lojistik yönetimi alanlarına uygulanabilecek optimizasyon yöntemleri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Askerî Tedarik Ve Lojistik Yönetimi Alanlarına Uygulanabilecek Optimizasyon Yöntemleri

OPTİMİZASYON YÖNTEMLERİ	Doğrusal Prog. ve Modelleme	Tam sayılı Prog. ve Modelleme	Hedef Prog. ve Modelleme	Dinamik Prog. ve Modelleme	Şebeke Modelleri	Ulaştırma ve Atama Modelleri	Karar Analizi	Markov Analizi	Oyun Teorisi	Proje Yönetimi	Simülasyon
Araç atama ve rota güzergâhlarının belirlenmesi	+	+			+	+				+	+
İkmal maddesi ihtiyaçlarının tahmini, tedariki ve önceliklerinin belirlenmesi	+	+	+	+			+	+			
Silah, araç ve teçhizat arızalarının analizi ve bakım sisteminin oluşturulması				+			+	+		+	+
Araç yükleme ve yük birleştirme	+	+		+		+					
Tehlikeli madde taşımacılığında rota güzergâhlarının tespit edilmesi			+		+	+	+				
Depo, ikmal noktası, akaryakıt ve mühimmat noktalarının tespiti		+			+		+				
İkmal maddelerin temininde tedarikçi seçimi	+		+				+				
Stok seviye malzemelerinin tespiti				+			+	+			
Depo tasarımı ve yönetimi	+	+		+							
Afet merkezlerinin yer seçimi için modellenmesi	+	+					+				
İkmal ve bakım ağının optimizasyonu	+	+	+	+	+	+		+		+	+
Tedavi ve tahliye sisteminin modellenmesi	+	+	+	+		+				+	+
Tedarik sürecinde hareket tarzlarının analizi			+				+	+	+		+
Asimetrik lojistik harekâta karar alternatiflerinin değerlendirilmesi			+						+	+	+
Lojistik yönetim sisteminde alınacak kararların analizi (dış kaynak kullanımı gibi)			+					+	+	+	

4. SONUÇ

Karar ortamı, belirlilik, belirsizlik ve çeşitli seviyelerde risk durumları içermektedir. Karar süreci ise, çevresel faktörlerin bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesi ve sistematik bir değerlendirme yapılması sürecidir. Askerî karar verme süreci ise, özellikle muharebe veya harekâta yönelik faktörlerin ayrıntılı değerlendirildiği ve çıktı-girdi dengesi takip eden bir süreçtir.

Günümüzde millî güç unsurları, savunma alanı üzerine önemlerini gittikçe arttırmaktadır. Bu kapsamda, millî savunmanın etkinliği; askerî güçte de olmak üzere birçok faktörün sinerji etkisine bağlıdır. Savunma problem sahalarına yönelik çözümler, teknolojik imkânlar, kaynak imkânları ve bilgi yönetimi gibi konuların yanında bilimsel çözüm metotlarının kullanılma yeteneğine bağlıdır.

Söz konusu çalışmanın amacı, günümüzde milli savunmanın önemli ayaklarından birini oluşturan askerî gücün muharebe fonksiyonlarının tanımlanması ve bunlara yönelik problemlerin çözümlerinin karar ve optimizasyon yöntemleriyle açıklanmasıdır. Karar sürecinin nasıl işletilebileceği ve hangi analitik yöntemlerin muharebe sahası fonksiyonlarında kullanılabileceğini göstermek hedeflenmektedir.

Geçmişte bir ihtiyacın ve ona yönelik problemin öncelikle askerî alanda ortaya çıktığı ve çözüm arandığı görülmektedir. Bu kapsamda bulunan çözümler, endüstriyel ve diğer gerçek hayat problemlerine çare olmuş ve olmaktadır. Günümüzde, silahlı kuvvetlerin etkin kullanımına yönelik harekâtın incelenmesi, problemlerin tanımlanması, askerî gücün analiz edilmesi, sistem ve analitik yöntemlerin kullanılarak optimal harekât tarzlarının bulunması asimetrik durum üstünlüğü kazandırmaktadır.

Çağımızda, savunma alanını etkileyecek faktörler olarak, geleneksel ve asimetrik savaş, güvenlik ve terörizmle mücadele, gelişmiş silah sistemleri ve nükleer tehdit, uzay ve bilişim sistemlerinin öne çıktığı ve aynı şekilde muharebe fonksiyonlar sahaları olarak, komuta, manevra, bekâ, ateş desteği, harekât kabiliyeti, bilgi yönetimi ve lojistik yönetimi gözlenmektedir.

Optimizasyon yöntemleri, şartların gerektirdiği tüm faktörlerin değerlendirilmesini ve problemlere en uygun çözümlerin bulunmasını sağlamaktadır. Duyarlılık analizinde çözümler üzerinde analiz yapmak ve

geri besleme mekanizması oluşturmak da mümkün olmaktadır. Karar analizi metotları, istatistiksel analiz metotları, yöneylem araştırması teknikleri, simülasyon ve sezgisel metotlar, savunma alanına ortaya çıkacak problemler için nitelikli çözüm metotları önermektedir.

Çalışmada, savunma alanına taktik ve operatif seviyede muharebe fonksiyonları dikkat alınmıştır, millî gücün savunmaya yönelik diğer unsurlarıyla müşterek ve birleşik harekât seviyelerinde uygulamalar ise kapsam dışında bırakılmıştır. Örnek gösterilen ve önerilen uygulamaların daha üst seviyelerde karşılığını bulabileceği ve gelecekteki çalışmalar için yol gösterebileceği öngörülmektedir.

Savunma muharebe fonksiyonu alanlarının, ihtiyaç analizinden başlayarak sistematik olarak incelenmesi ve problem sahalarına analitik yöntemler kullanılarak çözümler bulunması çok önemli bir kuvvet çarpanı etkisi sağlayacaktır. Müteakip çalışmalarda, çözümlerin özellikle sezgisel optimizasyon teknikleriyle geliştirilebileceği ve endüstriyel uygulamaların savunma alanına oryantasyonun yapılabilmesi değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aktaş R., Doğanay M.M., Gökmen Y., Gazibey Y., Türen U. (2015), Sayısal Karar Verme Yöntemleri, Beta Basım Yayım, İstanbul.
- Bazaraa, M.S., Sherali, H.D., Shetty C.M. (2006), Nonlinear Programming Theory and Algorithms. Third Edition, John Wiley&Sons, Inc, Canada.
- Clemen, R. T. & Reilly, T. (2014). Making hard decisions with decision tools. 3rd Edition, US: South-Western, Cengage Learning.
- Erbaş M. ve Aplaç H.S. (2016), Karar Sürecinde Karşıt Kuvvetlerin Stratejilerinin Arazi Faktörü Kapsamında Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Analizi ve Değerlendirilmesi, Yöneylem Araştırması Endüstri Mühendisliği 36. Ulusal Kongresi, İzmir.
- Ercan, C. ve Gencer C., (2013), İnsansız Hava Sistemleri Rota Planlaması Dinamik Çözüm Metotları ve Literatür Araştırması, Selçuk Üniversitesi Mühendislik Bilim ve Teknoloji Dergisi, 1(2):51-72.
- FM 3-05.130, (2008), Army Special Operations Forces Unconventional Warfare, 1-1.
- Ghiani G., Laporte G. ve Musmanno, R., (2004), Introduction to Logistics Systems Planning and Control, JohnWiley & Sons Ltd, West Sussex , England.
- Hillier, F., S., ve Liberman, G., J., "Introduction to Operation Research", **McGraw Hill**, 7th Ed., New York, 485-487, 726, (2001).
- Karaboğa, D., (2011), Yapay Zekâ Optimizasyon Algoritmaları, Nobel Yayın Dağıtım, aktaran Arslan ve Özyörük, (2014).
- Malerud, S., (2006). "A Multi-Methodological Framework for Analyzing Crisis Management and Low Intensity Conflicts", Forsvarets Forskningsinstitut, Advanced Research Workshop, Velingrad, Bulgaria.
- Multinational Planning Augmentation Team, (2009), Multinational Force Standing Operating Procedures Planning Handbook, V. 2.4, Military Decision Making Process Multinational, U.S. Pacific Com.,3, 33-37.
- NATO Science And Technology Organization, (2014), Operations Research/Operations Analysis Orientation Course Curriculum for NATO Nations, STO Technical Report, TR-SAS-098.

- Sari, G. ve Aplaç, S. H. (2017). Modeling Azerbaijan's action process concerning Nagorno-Karabakh and the occupied territories. *Global Journal of Sociology: Current Issues*. 7(2), 127-133.
- Strickland, J.S. (2004), *Fundamentals of Combat Modeling with Microsoft Excel, Operations Research and Systems Analysis, Military Applications Course*, United States Army Logistics Management College.
- Taha, A. Hamdy. (2003), *Operations Research: An Introduction*, 8th Edition, Pearson Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey.
- Washburn A. ve Kress, M. (2009), *Combat Modeling*, International Series in Operations Research & Management Science 134, DOI 10.1007/978-1-4419-0790, Springer.
- Web, Internet, (Erişim 2018), Sirakuza'nın Savunması, [http://yavuztellioglu.blogspot.com.tr /2015/12/arsimet-in-laser-topu-sirakuzann.html](http://yavuztellioglu.blogspot.com.tr/2015/12/arsimet-in-laser-topu-sirakuzann.html)
- Winston, W. (1994), *Operations Research: Applications and Algorithms*, 4. Baskı, Thomson, Brooks/Cole.

SİLAHLI İNSANSIZ HAVA ARAÇLARININ KULLANIMINDA KARAR MEKANİZMALARI*

Tarık AK**

Öz

İnsansız Hava Araçları son on yılda teknolojik gelişmelerle birlikte daha çok görünür olmuş, araçlara silah monte edilmesi ile birlikte kamuoyu tarafından bilinirliği artmıştır. Ancak aracın teknolojik gelişmişliği, -insanlı uçaklardan farklı olarak- kullanımında çoklu karar mekanizmasını da gerekli kılmıştır. Bu nedenle silahlı insansız hava aracı kullanımında aracın kendisinden operatörüne, sorumlu komutanından politik karar alıcısına kadar kimlerin ne ölçüde yetkili ve sorumlu olacağı hususu çözüm gerektiren konular olarak ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda çalışmanın amacı, araçların kullanımına ilişkin karar mekanizmalarını belirlemek ve karar vericilerin sorumluluklarına yönelik öneriler getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, Silahlı İnsansız Hava Aracı, Silahlı Çatışma Hukuku, Karar Mekanizmaları, Yapay Zeka.

Decision Mechanisms At Using Of Armed Unmanned Aerial Vehicle

Abstract

In the last decade Unmanned Aerial Vehicles have become more visible with technological improvements, the public recognition has increased with the mounted arms on vehicles. However, the technological development of the vehicle has necessitated a multi-decision mechanism in its use-unlike human-on-board aircraft. For this reason, in the use of the unmanned aerial vehicle, subjects requiring solution have emerged; in terms of who will be and what extent be authorized and responsible from the vehicle itself to the operator, from the responsible commander to the political decision maker. In this context the aim of study is to determine the decision mechanisms for the use of vehicles and to make recommendations on the responsibilities of decision makers.

Key Words: Security, Armed Unmanned Aerial Vehicle, The Law of Armed Conflicts, Decision Mechanisms, Artificial Intelligence.

* Bu çalışma 1'nci Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Yeni Ufuklar Kongresi (ICES-2018)'nde sunulan "Güvenliğin Yeni Aktörü Silahlı İnsansız Hava Araçlarının Kullanımında Karar Mekanizmaları" başlıklı bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

** Dr., Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, tak@jandarma.gov.tr

GİRİŞ

İnsansız Hava Araçları (İHA), 2000'li yılların başından itibaren teknolojide yaşanan gelişmelerle birlikte daha görünür olmuş, kamuoyu tarafından bilinebilirliği artmıştır. İlk başta keşif ve gözetleme maksadıyla kullanılan bu araçlara silah monte edilmesi ile çatışma ortamlarında önemli bir unsur olması sağlanmış¹; bu sayede araçları kullanan taraf askerî açıdan tartışmasız bir kazanım elde etmiştir (Ak, 2017a: 7). Özellikle düşmana karşı mekânsal ve taktiksel üstünlüğün elde bulundurulması; insan, teçhizat, araç zayıtının en aza indirilmesi ve çatışmanın hemen her anında inisiyatif sahibi olunması Silahlı İnsansız Hava Araçları (SİHA) ile daha mümkün hale gelmiştir. Artık SİHA'lar ile çatışma ortamlarında düşman hedeflerini en az dost zayıtıyla imha imkânı kazanılabilmiş, bu ise çatışma ortamının çehresini değiştirmiştir (Gogarty & Hagger, 2008: 76; Ak& Çobanoğlu, 2015: 14). Bugün Ortadoğu, Irak, Pakistan, Yemen, Suriye, Güney Asya gibi dünyadaki birçok çatışma bölgesinde SİHA'ları kullanan ülkelerle karşılaşmaktadır. SİHA'ların çatışmaların çehresini değiştirecek kadar etkili olmasını sağlayan başlıca özellikleri ise; (i) Savaşı mekân ve zamandan koparabilmesi, (ii) Düşmana savaş düzeni almaya vakit vermeden, daha planlama aşamasında imha edebilirliği, (iii) SİHA pilotunun çatışma bölgesinden uzak olabilirliği ve öldürülme riski taşımamasıdır.

SİHA'lar uzaktan komuta ve kontrol ile otomatik veya otonom şekilde hareket edebilen, silah monte edilmiş, askerî görevlerin icrasında kullanılan ve üzerinde mürettebat olmayan araçlardır (Gogarty & Hagger, 2008: 75-76; JAPCC, 2010: 3; Gupta vd. 2013: 1647). SİHA'ların silahlı bir unsur olarak ortaya çıkması, çatışma alanlarının hukuki çerçevesini belirleyen silahlı çatışma hukuku bağlamında değerlendirilmesini de zorunlu kılmıştır. Özellikle önümüzdeki dönemde SİHA'ların kullanım alanları ve şekliyle ilgili aracın kendisinden operatörüne, sorumlu komutanından politik karar alıcısına kadar kimlerin ne kadar yetkili ve sorumlu olacağı hususu çözüm gerektiren konular olarak ortaya çıkacaktır. Bu bağlamda çalışmanın amacı araçların kullanımına ilişkin olarak yetkilendirilecek karar mekanizmalarını belirlemek ve bunların sorumluluklarına ilişkin öneriler getirmektedir.

Çatışma ortamlarında SİHA'ları değerlendirmeye esas olan silahlı çatışma hukukunun maksadı, silahlı çatışma dönemlerinde çatışmanın mağdurları ile silahlı çatışmaya doğrudan katılmayan sivil kişilerin ve mallarının korunması, kullanılan savaş yöntem ve araçlarının sınırlandırılması, silahlı şiddetin sadece askerî hedeflere odaklanması için uyulacak esas ve usulleri düzenlenmesi ve buna yönelik tedbirlerin getirilmesidir. Silahlı çatışma hukukuna bakıldığında bunun savaş hukuku ve uluslararası insani hukuk kavramları ile birlikte eş anlamlı kullanıldığını görebiliriz. Aynı konu askerler açısından "savaş hukuku" olarak tanımlanırken, uluslararası sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler gibi sivil-insani kimliği olan kurumlar tarafından "uluslararası insani hukuk", uluslararası kamu hukuku literatüründe ise daha çok "silahlı çatışma hukuku" olarak adlandırılmaktadır (Çaycı, 1995: 37; ICRC, 2004:9).

Silahlı çatışma hukuku ilkelerinin günümüze kadar oluşum evrelerine bakıldığında, uluslararası kamu hukukunun bir parçası olarak Lahey ve Cenevre Hukuku ile New York hukuku ve 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine ek 1977 tarihli Ek Protokolleri içerdiği söylenebilir. Bu anlaşmaların içeriğine bakıldığında; BM Anlaşması, devletlerin birbirine karşı saygı içerisinde bir hukuk düzeni oluşturması temelinde silahlı bir çatışmanın yönetimi hukuku/jus in bello yerine savaşa karar verme hukuku/jus ad bellum ile ilgilenmiştir. Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde öne çıkan haklı/adil savaş kuramı da bu ifadeler bağlamında değerlendirilir. Bu kuram sayesinde savaşın haklılığına ilişkin olarak; haklı bir neden, hukuka uygun bir niyet, orantılı kuvvet kullanma, savaşın son çare olarak görülmesi, barışa ulaşılmanın amaçlanması ile savaşta başarı şansının olması gibi ölçütler getirilmiştir (Ereker, 2004:2). Savaş ilanına ilişkin meşru ve haklı nedenleri tartışan haklı savaş kuramı, SİHA'ların kullanımının da sınırlılıklarını belirlemekle birlikte bu çalışmada SİHA'ların çatışma ortamında nasıl kullanılması gerektiğine ilişkin hususlara değinilmiştir.

Cenevre Hukuku, savaşa katılmamış ve savaş dışı kalmış askerî personel ile savaş ortamında kalmış siviller gibi savaşa aktif olarak dâhil olmayan kişilerin tespitine ve korunmasına odaklanmıştır. Lahey Hukuku ise, askerî harekâtın yönetiminde savaşanlar için hak ve yükümlülüklerini belirlemesi ile orantılı kuvvet kullanımı gibi düşmana zarar verme yöntemlerinin sınırlandırılması hususlarını vurgulamıştır. Savaş Hukuku, Silahlı Çatışma Hukuku veya Uluslararası İnsancıl Hukuku adıyla ifade

edebileceğimiz Lahey ve Cenevre Hukuku metinleri 1977 tarihli Ek Protokollerin oluşturulması ile güncelleştirilmiştir (ICRC, 2004: 9; Ak, 2015: 19).

Yukarıda ifade edilen metinlerin oluşumu tarihsel bağlamıyla birlikte değerlendirilirse, hukuki çerçeveye duyulan ihtiyacın önemi daha da anlaşılır kılınır, Örneğin, 1914-1918 yılları arasında gerçekleşen Birinci Dünya Savaşı, savaş yöntemlerinin en sınırsız bir şekilde uygulandığı yıllardır. Bu dönemde zehirli gazlardan ilk hava bombardımanlarına kadar birçok silah yöntemi ve şekli denenmiş, yüz binlerce asker savaş esiri olarak tutulmuştur. 1925 Yılında Cenevre Asfeksi, Zehirli ve Diğer Gazların ve Bakteriyel Savaş Yöntemlerinin Kullanımının Yasaklanması Protokolü, 1929 Yılında oluşturulan 1906 tarihli Karadaki Silahlı Kuvvetlere Mensup Yaralıların Durumlarının İyileştirilmesine Dair Cenevre Sözleşmesinin geliştirilmesi ve 1929 yılı Savaş Esirlerine Yönelik Muamele ile İlgili Cenevre Sözleşmeleri, Birinci Dünya Savaşı sonrası hazırlanmış anlaşmalardır (ICRC, 2004: 15).

1939-1945 yılları arasında gerçekleşen İkinci Dünya Savaşında ise, yüz milyondan fazla asker cephelerde savaşmış, elli milyondan fazla insan hayatını kaybetmiş, savaşta eşit sayıda sivilin ve askerın öldürüldüğü görülmüştür. 1949 yılında devletler benzer durumlarla karşılaşılmasını için sivilin korunmasıyla ilgili olarak Cenevre’de toplanmış, (i) Karadaki silahlı kuvvetlere mensup yaralıların durumlarının iyileştirilmesi, (ii) Denizdeki silahlı kuvvetlerin yaralı, hasta ve deniz kazazedelerinin durumlarının iyileştirilmesi, (iii) Savaş esirlerine yönelik muamele ve (iv) Savaş döneminde sivil kişilerin korunmasına yönelik hukuki metinleri hazırlamışlardır.

Daha sonraki süreçte dünyada manda ve sömürge devletlerinin bağımsızlık mücadelelerinin insanlar üzerindeki etkileri ve bu bağlamda silahlı kuvvetlerin kullanımının sınırlandırılması maksadıyla; 1977 yılında, 1949’da hazırlanan dört Cenevre sözleşmesi için (i) Uluslararası silahlı çatışmaların ve (ii) Uluslararası olmayan silahlı çatışmaların mağdurlarının korunmasına ilişkin ek iki protokol daha meydana getirilmiştir (ICRC, 2004: 15, Yamaner, vd., 2008:III).

Sonuç olarak; günümüzde silahlı çatışma hukuku denilince, yukarıda tarihsel bağlamında da açıkladığımız hukuki metinleri vurgularken, (i)

Ulusal kurtuluş mücadeleleri dâhil olmak üzere, en az iki devletin silahlı kuvvetleri arasındaki savaşı ifade eden uluslararası bir silahlı çatışmada ek birinci protokole bakılmakta, (ii) Bir devletin topraklarındaki düzenli ordu veya silahlı kuvvetler ile teşhis edilebilir olan silahlı gruplar arasındaki ya da birbirleriyle çatışan silahlı gruplar arasındaki belli bir şiddete ulaşmış ve belli bir zamandır süren muharebeye karşılık gelen uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda ise ek ikinci protokol esas alınmaktadır.

Silahlı çatışma yoğunluğunda olmayan şiddet durumlarında² ise, silahlı çatışma hukuku kuralları yerine silahlı çatışma dönemlerinde de uyulmaya devam eden insan hakları yasa hükümleri ve yerel kanunlar tarafından sağlanan önlemler uygulanmaktadır. Yine benzer olarak ülke içerisinde meydana gelebilecek terörist eylemler³; silahlı çatışma esnasında veya barış zamanında gerçekleşebileceğinden silahlı çatışma hukuku içerisinde bu konuyla ilgili bir düzenleme getirilmesi beklenmemiştir (ICRC, 2004: 21).

SİHA'ların silahlı çatışma hukuku bağlamında değerlendirilmesinin temel nedeni, bu hukukun kapsamına giren uluslararası silahlı çatışmalarda kullanılması ve gelecek dönemde yapay zekâ teknolojilerinin geliştirilmesiyle birlikte üzerinde silah taşıyarak ölümlere neden olacak iradeyi kendisinin gösterebilme hususudur.

SİHA'lar Ek (1) Protokol kapsamında değerlendirildiğinde öne çıkan hukuk ilkelerinin “yeni bir silah olması”, “gereklilik ve askerî zorunluluk”, “ayrım” ve “orantılılık” olduğu görülmektedir (Kreps & Kaag, 2012: 260). Çalışmamızda SİHA'ların yeni bir silah olması hususunu ayrı bir başlıkta açıklamakla birlikte, diğer ilkelere SİHA'ların kullanımında yer alan aktörlerin sorumluluk alanlarıyla birlikte yer verilecektir.

2. YENİ BİR SİLAH OLARAK SİHA

SİHA'larla ilgili ilk konu Ek (1) Protokolünün 36. maddesi kapsamında savaş araçları bağlamında değerlendirilmesidir. Bu madde ile protokole taraf devlete, uluslararası savaşlarda yeni bir silahın, savaş aracının ya da yönteminin üzerinde çalışmalar yapması, geliştirmesi ve kullanmasının, her koşul altında ya da bazı durumlarda bu protokol veya devleti bağlayan bir uluslararası hukuk kuralı ile yasaklı olup olmadığını belirleme yükümlülüğü vermiştir. Bu madde kapsamında getirilen eleştiriler, SİHA'ların yeni bir silah ve gelecek dönemde yapay zekâ ile birlikte bir savaş yöntemi olarak

yasallığının değerlendirilmesine ilişkin olacağı açıktır (Guettein, 2005: 8; Yamaner vd., 2008: 205; Arnold, 2015: 95; UK Ministry of Defence, 2017, s.5).

Son elli yılda savaşlar sırasında veya bilimsel araştırmalar neticesinde ortaya çıkan önemli silahlar için silahlı çatışma hukukuna uygunluğu, haklılığı veya kullanım hali açısından tartışmalar yaşanmış, bunlardan silahlı çatışma hukukunun değerlerine uygun görülmeyenler ya kınanmış ya da yasaklanmıştır. Örneğin, İkinci Dünya Savaşı sırasında Japonlara karşı kullanılan molotofa benzer yangın bombaları, Vietnam Savaşı sırasında uçaklardan atılan ve günümüzde kullanımı sınırlandırılan napalm bombaları orantılı olmayan silahlar olarak kabul edilmiştir (Mcdaniel, 2008: 5). 1995 yılında kör edici lazer silahlarının yasaklanmasına ilişkin protokol ile 1996 yılı ve sonrasında antipersonel mayınlarının yasaklanmasına ilişkin hazırlanan metinler de bu kapsamda sayılmaktadır. Bu bağlamda SİHA gibi çatışmaların kaderine doğrudan etki eden teknolojisi ve silah kapasitesi yüksek araçların sorgulanması ve eleştirilere maruz kalması kaçınılmazdır (Lin vd., 2011: 943).⁴

Her ne kadar SİHA'lara ilişkin dünyada kamuoyları tarafından tereddütler ve olumsuz eleştiriler dile getirilse de uluslararası ortamda devletler nezdinde SİHA'ların kullanımı lehine genel bir bakış açısı ortaya çıkmıştır. Örneğin, 2013 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması ve Geliştirilmesi Özel Raportörü, dünyada değişen savaş stratejileri içerisinde görülen terörizmle savaş bağlamında SİHA'ların kullanımına ilişkin BM Genel Kuruluna rapor sunmuştur (UK Ministry of Defence, 2017: 7). Raporda; silahlı çatışma hukuku ilkelerine bağlı kalınması suretiyle kullanılan uzaktan kumandalı SİHA'ların, askerî karar vericilerin durumsal farkındalığına önemli ölçüde fayda sağladığı ve sivil kayıplarının azaltılmasına katkı sağladığına ilişkin ifadeler kullanılmış, araçların olumlanması yönünde değerlendirmeler yapılmıştır (UN, 2013).

Yeni bir silah olması bağlamında diğer bir tartışma ve eleştiri konusu ise, önümüzdeki dönemde SİHA kullanacak ülkelerin yaygınlaşmasıyla birlikte araç sayılarının miktar olarak daha da artacak olmasıdır. Bu durumun gelecekte silahlanma yarışını körükleyebileceği ileri sürülmektedir. Ancak bunu söylemek için erkendir. Zira ülkelerin SİHA'ları arttıkça insanlı uçak sayılarının azaldığı, yani daha çok insanlı uçağı ikame ettiği söylenebilir. Örneğin, ABD'nin 2000'li yılların başına kadar insanlı uçaklar tarafından

yapılan muharebe hava devriye görevlerinin, %1200 kat artan şekilde İHA'lar vasıtasıyla gerçekleştiği, hava filosunun %31'ini İHA'ların oluşturduğu, 2011 yılında ABD Genelkurmay Başkanı olarak görev yapan Amiral Michael Mullen'in, üretim süreci devam eden son insanlı savaş uçağının F-35 JSF olacağını söylemesi, insanlı savaş uçağı döneminin bir müddet sonra sona ereceğine ilişkin değerlendirmeler olarak sayılabilir (Dowd, 2013: 7; Kreps & Kaag, 2012: 263; Hucklesby vd., 2013: 1; Noonan & Hilen, 2002: 230; Hobbs, 2010: 508).

Ayrıca, artan SİHA sayıları ve kullanımındaki tartışmalar nedeniyle Avrupa kıtasında silahsızlanmayla ilgili anlaşmalar içerisinde SİHA'ların ayrı bir maddeyle dâhil edilmesine ilişkin öneriler de getirilmiştir. 1990 yılı Avrupa Konvensiyonel Silahlı Kuvvetler Anlaşması ve 1991 yılı Stratejik Silahların Azaltılması gibi anlaşmalara SİHA'larla ilgili girdilerin yapılabileceği savunulmuştur (Altmann, 2013: 144-147).

Yukarıda da ifade edildiği üzere SİHA'ların yeni bir silah sistemi olmasıyla ilgili temel tartışma alanlarını belirttikten sonra, bu araçların silahlı çatışmalarda kullanıma şekline temel teşkil edecek aşamaları ve sorumluluklarını silahlı çatışma hukuku ve diğer önemli mevzuat bağlamında değerlendirebiliriz.

3. SİHA'LARIN KULLANIMINDA KARAR MEKANİZMALARI

SİHA'lar, çatışma bölgelerinde kullanım şekliinden hedeflerin belirlenmesine, hedef tespitinden imhasına kadar birçok aktör ve karar mekanizmasını içermektedir. Bu nedenle kullanımı insanlı uçağa göre daha karmaşıktır. SİHA'ların kullanımında karar mekanizmalarında yer alan unsurları (i) Politik karar alıcılar, (ii) Askerî karar alıcılar, (iii) Pilot ve operatörler ile (iv) Aracın kendisi olarak sıralayabiliriz. Bu aktör ve karar mekanizmalarının araçlar üzerindeki yetkileri ise hukuki çerçeveler yanında ülkelerin kendilerinin de ilave olarak belirledikleri (i) Ahlaki seçimler ve (ii) Ahlaki seçimlerini destekleyen değerleri ortaya koyma açıklıklarına göre belirleyicilik kazanmaktadır (Guetlein, 2005: 9).

a. Politik Karar Alıcılar

Politik karar alıcılar, SİHA'ların askerî harekâtlarda ve çatışmalarda kullanılmasıyla ilgili en üst karar alıcıdır. Politik karar alıcılar kararları ile SİHA'ların kullanımının meşru çerçevesini belirlemekte, siyasi sorumluluk

taşımakta, zaman zaman taktik ve stratejik safhada askerî harekâtın sonucunu da etkileyebilmektedir. Ayrıca ülkelerin konuyla ilgili her bir yaklaşımı uluslararası alanda eleştiri ve tartışma konusu haline gelebilmektedir. Genel olarak ülkelerin bu konuda gösterdikleri şeffaflık takdir edilmekte, kamuoyu ile paylaşmak kurumsal itibar kaynağı olarak görülmektedir. Örneğin, Birleşik Krallık⁵, SİHA'ların kullanımını meşru kılmak için Ek (1) Protokolü 1998 yılında onayladığını beyan ederek, silahlı kuvvetlerinin kullandığı silah ve sistemlerinin protokol kapsamında denetime ve müzakereye açıldığını ifade etmesi buna ilişkin bir yaklaşımdır (UK Ministry of Defence, 2017: 40). Diğer taraftan Obama Hükümeti ise, SİHA kullanımını insan zayıflığını azalttığı için özellikle teşvik etmiş, hatta uygulamaları bağlamında kendi kamuoyu ve Kongresi ile gerilimler yaşamıştır. Özellikle 2011 yılında NATO'nun Libya operasyonunda bulunurken yapılan faaliyetin insani bir operasyon olduğunu gerekçe göstererek Kongre'yi bilgilendirmesine rağmen iç onay sürecine dâhil olmamıştır. Böyle bir hareketin fiilen ve hukuken bir savaşa veya harekâta katılım olup olmadığı hususunda kendi iç kamuoyu tereddütler ve tartışmalar yaşamıştır (Ackerman, 2011a; Ackerman, 2011b; Ackerman, 2011; Kennedy, 2013: 25; Hucklesby vd., 2013: 1; Ak, 2017a, 37).

Benzer olarak ABD, kendi terörle mücadelesinde kendini savunma yaklaşımı kapsamında dünyanın her yerinde operasyon düzenlerken diğer devletlerin egemenliğini ihlal ettiği ve devletler hukukuna aykırı davrandığı yönünde eleştirilmektedir. Bu konuyla ilgili Uluslararası Adalet Divanı; eğer operasyona konu hedef, ev sahibi ülkeye isnat ediliyor ve ilgili ülke tarafından barındırılıyor ise saldırıya haklı gerekçe olabileceği, ancak böyle bir durum yok ise ev sahibi ülkeden ya izin alınması gerektiği ya da bu konuya ilişkin Güvenlik Konseyi kararı gibi uluslararası işbirliği kanallarının kullanılması gerektiğini kabul etmiştir (Bethlehem, 2012: 7; UN, 2013).

ABD'de diğer bir tartışma konusu da SİHA'ların çatışma bölgelerinde askerler tarafından değil de CIA (Central Intelligence Agency/Merkezî İstihbarat Teşkilatı) gibi istihbarat örgütleri tarafından kullanılmasıdır. Silahlı çatışma hukukunun konusu silahlı kuvvetlerin muharebe harekâtı iken, sivil nitelikteki istihbarat örgütlerinin muharebe niteliğinde harekât icrası, savaş suçu teşkil edebilecektir. Konunun bu boyutları, gelecekte de tartışılmaya devam edecektir.⁶

Politik karar alıcıları ilgilendiren bir diğer husus da, SİHA'ların taktik sahada kullanımudur. Silahlı çatışma hukuku her ne kadar SİHA'ların nasıl kullanılacağıyla ilgili yasal çerçeveyi belirtse de pilot ve operatörlerin insani özelliklerine binaen politik karar alıcılar, bu esasları uygulayan muharıplerin etik davrandığını bilmelidir. Örneğin, bu kapsamda Birleşik Krallık Savunma Bakanlığı Savunma Vizyonunun askerler için öngörülen temel değer ve standartların silahlı çatışma hukukuna bağlılığı şart koştuğu görülmektedir. Söz konusu vizyonun kabul ettiği etik ilkeler; (i) Bir silahlı çatışmaya katılım sağlandığında katılım sebebinin açıklanması ve haklılığının tanımlanması, (ii) Çatışmada orantılılık prensibine uyulması, (iii) Silahın son çare olarak görülmesi, (iv) Çatışmada hedeflerin ve amaçların doğru seçilmesi, (v) İnsanlık açısından daha kötü şartların meydana gelmesinin önlenmesi esaslarıdır (UK Ministry of Defence, 2008: 1-15/1-16). Askerler için kabul edilen temel değer ve standartlar ise askerî etik hareket etmesiyle ilgili olup Birleşik Krallık Deniz Kuvvetleri bunları bağlılık, saygı, cesaret, dürüstlük, sadakat, disiplin olarak sunmuştur (Quintana, 2008: 12).

Bunun yanında eğer SİHA'lar vasıtasıyla askerî hedef dışında ölümün gerçekleştiğine ilişkin bir kanaat oluştuğunda, politik karar alıcıların konuya ilişkin bir soruşturma açılmasını beklemesinin hem şeffaflık hem de caydırıcılık açısından önemli olduğu kabul edilmektedir. Kamuoyu ile birlikte paylaşılacak böyle bir iç denetim sürecinin kısıtlı bilgiyle bile yapılıyor olması işleyişin olumlu göstergesi olarak değerlendirilebilir (UN, 2013).

Politik karar alıcılara yönelik diğer bir konu gelecekte etkisi daha da artacak olan yapay zekâya ilişkin tavrıdır. ABD, Çin ve Rusya gibi bazı ülkeler için bu kabiliyet ulaşılabilecek kaçınılmaz son iken, Birleşik Krallık gibi ülkeler silahlı tam otonom uçak sistemleri geliştirme niyeti taşımadıklarını, silahlarının her zaman insan otoritesi altında kullanılarak hesap verebilirliğin mutlak garanti altında tutacaklarını ifade etmişlerdir (Cummings, 2017: 13; UK Ministry of Defence, 2017: 43; Cohen, 2017).

b. Askerî Karar Alıcılar

Askerî karar alıcılar, karar mekanizmasının en önemli aktörleri arasındadır. Askerî karar alıcıları, çatışma bölgesinde veya askerî harekât esnasında SİHA'ların kullanılması ve atış yapmasıyla ilgili olarak taktikten stratejik seviyeye kadar görev alan sorumlu kişiler olarak tanımlayabiliriz.

Çünkü askerî karar alıcılar, komuta zinciri içerisinde SİHA'lar uçarken pilot ve operatörlerin eylemlerini ve aracın her türlü sensör bilgilerini izleyebilirler (Boyle, 2015: 106). Askerî karar alıcıların önemi; (ı) Askerî harekâtın başarı ve başarısızlığını doğrudan etki etmesi yanında (ıı) Çatışmanın sonuçlarıyla ilgili kamuoyuna ve politik karar alıcılara hesap verme zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda, askerî karar alıcıların SİHA'ların kullanımı ve yaptığı atışlarla ilgili yetki, sorumluluk ve hesap verilebilirliğe ilişkin oluşabilecek belirsizlikleri önlemesi gerekir. Politik kararlardan bağımsız olarak hesap verilebilirlik maksadıyla araçların işletilmesi için cezai ve hukuki sorumluluğun çerçevesini saptamalıdır. Bunun için ise askerî karar alıcılar, harekâtın genel çerçevesini ve akışını belirleyen harekât emirlerinde vazifeyi, askerî hedefleri, kullanılacak silah ve mühimmat cinsleri gibi temel hususları öncelikli olarak belirlemelidir. Ayrıca çatışmanın özel şartlarını da içerecek şekilde harekâtın işleyişi ve sürekliliğini sağlayacak çatışma (rules of engagement) ve davranış (code of conduct) kurallarını tespit ve takip etmelidir.

Askerî karar alıcıların, silahlı çatışma hukuku kapsamında insanlı uçakların da tabi olduğu askerî gereklilik ve zorunluluk, ayırım ve orantılılık ilkelerine uymaları beklenir.⁷ Bu temel ilkeler sırasıyla açıklanırsa; gereklilik ve askerî zorunluluk ilkesinin Ek (1) Nu.lı Protokolün 48. maddesine göre düzenlendiğini görebiliriz. 48. Madde, sivil halkın ve sivil hedeflerin saygı görmesini ve korunmasını sağlamak için, çatışma taraflarının her zaman, sivil halk ile savaşımları, sivil kişiler ve malları ile askerî hedefleri birbirinden ayırması ve buna uygun olarak operasyonlarını sadece askerî hedeflere yöneltmesini istemiştir. Bu bağlamda gereklilik ve askerî zorunluluk ilkesi olarak, silahlı çatışmada hedef gözetilmeden taarruz edilmemesi, şiddetin zorunlu olmadıkça kullanılmaması, düşmanın gereksiz acıya can ve mal kaybına sebep olunmaması için en kısa zamanda teslim olmasını sağlayacak tedbirlere ulaşımları esas kabul edilir (Çaycı, 1995: 70). 52.2. Maddesi askerî hedeflerin yer ve amacı bakımından sınırlandırmasını, belirli bir zamandaki koşullar altında kesin bir askerî avantaj elde ediyor ise kısmen veya tamamen yok edilmesi veya izole edilmesini ister. 57. Madde ise, hedefin askerî bir hedef olduğunun doğrulanması maksadıyla mümkün olan her çabanın gösterilmesi gerektiğini, sivillerin ve varlıklarının gelişigüzel kaybının en aza indirilmesi için en uygun araç ve saldırı

yöntemlerin seçilmesini öngörmüştür (Çaycı, 1995: 70; Kreps & Kaag, 2012: 264-266; Ak, 2017b).

Savaşanların (combatants) ve savaşmayanların (non-combatants) ayırımı ilkesi ise, 1949 yılı III. Cenevre Sözleşmesinin 4. maddesi ve 1977 yılı Ek (1) Protokolün 50. Maddesinde açıklanmıştır. Sivillerin ve savaşanlarının ayrılması için şartları belirlemiştir. Savaşanlar, astlarından sorumlu bir kişi tarafından komuta altında olan, görülebilir bir mesafeden ayırıcı bir amblem taşıyan, belirgin bir şekilde silah taşıyan savaş geleneği ve kurallarına göre askerî harekâtları yürütüyor olanlardır (Ak, 2017a: 41-42).

Diğer bir prensip olarak orantılılık ilkesi, çatışmada belli bir hareket tarzının neden olacağı can ve mal kaybının o askerî harekât ile kazanılacak askerî avantajdan nispeten fazla olmamasını ifade etmektedir. Ek (1) Protokolün 51. maddesi ve 1998 tarihli Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü, 8.2.b.iv. Maddesi sivil kişi ve mallara hasar ve zarar verilmekten kaçınılmasını ve asgari seviyeye indirilmesini amaçlamaktadır. Roma Statüsü, kuvvet kullanma sonucunda elde edilecek askerî yarar ile neden olunacak can ve mal kaybı mukayese edildiğinde, bunlar arasında makul bir oranın bulunup bulunmadığı takdir edilmesini istemiş, askerî avantajı aşacak şekilde sivillere verilebilecek zararları yasaklamış, savaş suçu saymıştır (Kreps & Kaag, 2012: 264-268; Ak, 2017a: 45).

Bu tür kriterlerin uygulanmasının, savaşanların üniforma giydiği, sivillerin de çoğunlukla toplu yerleşim alanlarında olduğu konvansiyonel muharebelerde nispeten kolay olduğu, ancak günümüzde terörün bir taktik olarak kullanıldığı çatışma bölgelerinde uygulanmasının güçlüğü kabul edilebilir. Uzak mesafeden tanınabilecek bir amblem yerine sivil kıyafetlerin giyildiği, bir kimsenin savaşan mı yoksa sivil bir statüde mi olduğunun tespiti zor bir işlemdir. Bu nedenle askerî karar alıcılar, SİHA'ların keşif ve gözetleme imkânlarından daha fazla faydalanarak, hedefe yönelik karar vermeyi kolaylaştıracak doğru istihbarata ulaşmalıdır. Özellikle doğru istihbarat ve analizden fayda sağlanması, SİHA'ların hedeflerini mutlaka öldürmek zorunda olmadan da etkisiz hale getirebileceğine yönelik eleştirilere de yanıt vermek adına önemli bir işlemdir (US Joint Doctrine and Concepts Centre, 2004: 45; Quintana, 2008: 12; Kreps & Kaag, 2012: 264-268; US International and Operational Law Department, 2012: 91-92; Nolin,

2012: 8; Straub, 2013: 2; Altmann, 2013: 141; Hucklesby vd., 2013:4; UK Ministry of Defence, 2017: 6-41).

Sivil/savaşmayanlarla savaşanların ayırt edilebilmesinin, günümüzün çatışma ortamlarında zor olduğu açıktır. SİHA'ların kamera, sonar, lazer ve sıcaklık sensörlerine sahip olması bakımından ayırım ilkesinin kolaylıkla uygulanabileceği düşünülse bile, takipte olduğu hedefle ilgili farkı ayırt etmek için niyetinin anlaşılması, olası davranışlarının da öğrenilmesi zor bir iştir (Mcdaniel, 2008: 76-77). Bunun için askerî harekâtın başarısı tehlikeye atılmadan keşif ve gözetlemeye devam edilmelidir.⁸

Sonuç olarak; SİHA'ların çatışma alanlarında ve askerî harekâtlarda kullanılması teknolojik ve taktik seviyedeki gelişmelerle birlikte kısa süre almışsa da konuya ilişkin askerî doktrinlerin hazırlanması daha geri kalmıştır. Bu nedenle askerî karar alıcılar, kendi ülke tecrübeleri ile NATO ve müttefik ülke uygulamalarını her zaman takip ederek hem iç kontrol süreçlerini hem de SİHA'larla ilgili en iyi doktrine ulaşacak bilgilere kavuşmalıdır (UK Ministry of Defence, 2017: 6-7).

c. Pilotlar ve Operatörler

SİHA'ların pilot ve operatörleri hem askerî karar alıcıları içinde taktik seviyede olmaları hem de fiilen uygulayıcısı olmaları bakımından yetki ve sorumlulukları kritik olan kişilerdir. Yaptıkları faaliyetlerin icrasında silahlı çatışma hukuku ve ilgili mevzuata uygun hareket etmeleri beklenir. Her faaliyetlerinde ihtiyaç duyduklarında gerekli teknik ve hukuki desteği taktik gerçek zamanlı takip eden hukuki ve teknik destek personelinden alabilmelidirler. Saldırı öncesinde hedeflerin gerçekten bir askerî hedef olduğunda doğrulamalı, sivil kayıpları en aza indirmek için gerekli yeteneklere kavuşturulmalıdırlar (UK Ministry of Defence, 2017: 29-41). Askerî karar alıcılar tarafından hazırlanan harekât emirleri duruma uygun vazifeyi, hedefleri, çatışma ve davranış kurullarını belirtecek şekilde hazırlanmalı, pilot ve operatörleri çatışmanın ani akışı içerisinde doğru karar vermeye yönlendirmelidir.

Pilot ve operatörlerin SİHA'ları çatışma alanının dışında uzaktan kumanda ile kullanması onları çatışmanın verdiği ölüm korkusu, panik gibi psikolojik atmosferden kurtarmaktadır. Ancak diğer taraftan operatörün hareketleri gelişigüzel olmamalı, bilgisayar oyunu oynuyor izlenimini yaratmamalıdır. Pilot ve operatörler, araçları kullanırken kamuoyuna karşı

gerçeklerden uzaklaştığı yargısına neden olmamalı, tam tersine bu araçlar sayesinde eşdeğeri insanlı uçaklara göre çatışmanın genel resmini daha iyi görmeleri ve harekât analizi için daha fazla zaman kazanmaları gibi olumlu yönleriyle ortaya çıkmalıdır (Nolin, 2012: 8; Brooke-Holland, 2015: 46; UK Ministry of Defence, 2017, s.5).

SİHA pilot ve operatörleri insanlı uçağın pilotuna göre görevin fiziksel ve zihinsel zorluğunu yaşamaz. Zira tek koltuklu bir insanlı savaş uçağının yüksek iş yükü yerine angajman kurallarıyla ilgili daha bilinçli karar verebilecek teknik ve hukuki destek ile danışmanlık alabilir ve almalıdır (UK Ministry of Defence, 2017: 49). Ayrıca sistem odasında oturan bir pilot ve operatörün hedefleri saatlerce takip etmesi ve her biri için ayrı ayrı kimlik doğrulaması yapması gibi uğraşların bir insanlı uçağın hedef üzerinde bombalama eyleminden psikolojik olarak daha yorucu olduğunun farkına varılmalı, bu konuda askerî karar alıcılar tarafından gerekli desteğin verilmesi gerekmektedir (Schwappach & Smith, 2011; Nolin, 2012: 8).

Sonuç olarak; (ı) Pilotlar ve operatörler, askerî ve sivil havacılık kuralları ve düzenlemeleri konularında iyi eğitilmeli ve sertifikalandırılmalıdır. (ii) Göreve ilişkin iç hukuk, silahlı çatışma hukuku ve angajman kuralları gibi yasal çerçeve konusunda yetki ve sorumlulukları öğretilmelidir. (iii) Yaptıkları faaliyetler, tıpkı insanlı uçaklar gibi olduğundan komuta zinciri ve askerî karar vericiler tarafından denetlenmelidir. (iv) Görev esnasında pilot ve operatörlerin, eğitilmiş ve tecrübeli hukuki ve politik danışmanlara ulaşabilme imkânı sağlanmalıdır.

ç. Aracın Kendisi

Aracın karar mekanizması içerisinde değerlendirilmesi, yakın gelecekte yapay zekâ sayesinde rol alması ile gerçekleşecektir. Günümüzde SİHA'lar şimdilik uzaktan kumanda ile otomatik olarak kullanıldığı için karar mekanizmaları içerisinde doğrudan dâhil edilmemektedir. Tam otonom yeteneğini karşılayacak bir yapay zekâ teknolojisinin önümüzdeki 20 yıl kadar insan beyni gibi benzer bir süreci işleyecek yazılımları oluşturması tahmin edilmemektedir (Quintana, 2008: 5; Lin vd., 2011: 944). Buna karşılık, tam otonom yeteneği kazandığında hedefi bulma ve imha etmeye ilişkin hazırlanacak yazılım içeriklerinin silahlı çatışma hukuku ilkelerine uygun olması önemli konular olarak ortaya çıkacaktır.

SİHA'ların bir makine olarak bir insan hedefini tespit etmeye, saldırmaya ve etkisiz hale getirmeye ilişkin yaşam ve ölüm kararlarını alacak yetkinin verilip verilmeyeceği üzerinde yakın dönemde tartışmalar olacaktır. Örneğin, (i) Önem derecesi yüksek bir hedefin tespiti yapıldığında çevredeki sivillerin durumu nasıl değerlendirilecek? (ii) Araç yüksek hedef tanımlama özelliğinde iken düşük tali hasar moduna girecek mi? (iii) Çöl, boş arazi gibi çevresel kıymetlerin ve sivillerin az olduğu bir yerde hedefe ilişkin hangi angajman kuralları ile yaklaşılacak? (iv) Sivillerin yoğun olduğu kalabalık bir ortamda orantılılık ilkesine ne kadar kıymet gösterilecek? (v) Görevlerde orantılılık ve ayırım ilkelerini yoğun uygulayan bir SİHA'lara karşı düşman fayda sağlar mı? gibi sorular kodlama yapılırken karşılaşılabilecek sorulardan birkaçıdır. Gerçekten de çatışma ortamında bir insanın savaştan mı yoksa sivil mi olduğunun anlaşılması subjektif bir değerlendirmeyi gerektirirken bunların kodlamalara dökülmesinin zorluğu ortadadır (Guetein, 2005: 4-13; Stansbury, 2014; Mayer, 2015: 77). Nitekim Birleşik Krallık benzer sorun alanlarındaki belirsizliklerin uzun yıllar süreceğini iddia ederek tamamen otonom sistemlere sahip olmak niyetinde olmadığını beyan etmiş, bu bağlamda silahların insan gözetimi ve denetimi altında kullanıldığının garantisini vererek hesap verebilirlik prensibine açık olduğunu göstermek istemiştir (UK Ministry of Defence, 2017: 14).

SİHA'ların yapay zekâ ile birlikte tam otonom yeteneği kazandırılmısına ilişkin görüşler bilim ve teknoloji etiği açısından da tartışmaya açık bir konudur (Roorda, 2015, s.153). Nitekim sosyal ve fen bilimlerinin çeşitli disiplinlerinden bilim insanlarının bir araya gelmesiyle oluşturulan Robot Silahların Kontrolü için Uluslararası Komite Derneği, tam otonom yeteneğin kazandırılmasına ilişkin itirazları dile getirmiştir. Dernek, insanlığın her ne olursa olsun böyle kararlara karşı olarak işin içinde olmasını istemiş, 2010 yılında Berlin Bildirgesi ile bunu kamuoyuna sunmuştur (Mcdaniel, 2008: 4; Nolin, 2012: 8; Marcus, 2013; Altmann, 2013: 146).

Diğer bir konu ise yukarıda sayılan bütün karar mekanizmalarına etki edebilecek olan aracın işletim ve bakım sorunları ile bu sorunların görevin icrasına olumsuz etkileridir. Bu kapsamdaki risk durumlarıyla karşılaşılması için üretici firma, araca ait yazılım programcısı, bakım personeli ve diğer lojistik destek personelinin sorumlulukları ayrı olarak bilinmeli, araçların bakım ve işletilmesi her daim uygun personel tarafından yerine getirilmelidir. Üretici firmanın, SİHA'ların her türlü söküm, taşınma,

montaj, bakım, çalıştırma ve kurtarma görevlerinde destek sağlayacak şekilde düzenleme yapılmalıdır (UK Ministry of Defence, 2017: 31). Aracın, görev esnasında uçarken korsan kullanıcı tarafından ele geçirilmesinden silahın istenmeden ateş almasına ya da komutlara geri bildirimde gecikme gibi sistem kaynaklı sorunlarla karşılaşabileceği unutulmamalıdır.

4. SONUÇ

Önümüzdeki yıllarda teknolojik gelişmelerle birlikte SİHA'ların çatışma ortamlarında kullanılmasına daha fazla şahit olunacaktır. Hem dost insan ve teçhizat zayıyatını en aza indiren, hem de çatışmaların hemen her anında inisiyatifi koruyan böyle bir silahlı aktörün göz ardı edilmesini düşünmek imkânsızdır. Diğer taraftan SİHA'ların, tıpkı önceki silahlar gibi iç hukuku ve silahlı çatışma hukukuna tabi bir yasal çerçeve içinde kullanılması gerektiği hususu genel bir kabuldür. Ancak aracın kullanımı teknolojik gelişmişliği nedeniyle insanlı uçaklardan farklı olarak çoklu karar mekanizmasını gerektirmektedir. Bunlar, (i) Politik karar alıcılar, (ii) Askerî karar alıcılar, (iii) Pilot ve operatörler ile (iv) Yakın gelecekte yapay zekâ sayesinde aracın kendisidir. Karar mekanizmalarının, karar verme ile ilgili sorumlulukları açısından önemli hususlar Tablo-1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Karar Alıcılar ile Karar Alma Sorumlulukları ve Sorun alanları

Karar Mekanizmaları	Sorumluluklar ve Sorun Alanları
Politik karar alıcılar	<ul style="list-style-type: none"> - Kamuoyuna karşı şeffaflık - İstihbarat örgütlerince kullanılma durumu - SİHA kullanıcılarının etik davrandığının teminat altına alınması - Soruşturma açma yetkisi vb. ile hesapverilebilirlik - Yapay zekânın kullanımına ilişkin tercihin belirtilmesi
Askerî karar alıcılar	<ul style="list-style-type: none"> - Kamuoyu ve politikacılara karşı hesapverilebilirlik - Askerî gereklilik ve zorunluluk, ayırım ve orantılılık ilkelerine uyum - Askerî doktrinlerin hazırlanması
Pilot ve operatörler	<ul style="list-style-type: none"> - Silahlı çatışma hukunun öneminin bilinmesi ve bu çerçevede kullanılması - Aracın kullanımı sırasındaki olumsuz psikolojik etkilerden arınma - Uygun sertifikalandırılmış eğitim alınması
Yapay zekâ ile birlikte SİHA'nın kendisi	<ul style="list-style-type: none"> - Aracın yapay zekâ teknolojisini kazanması durumunda çatışma ortamındaki yeni işlevi

	- Diğer karar mekanizmalarına; (ı) Etki edebilecek korsan kullanıcı ve araç sistemlerinde geri bildirimde yaşanabilecek gecikmeler (ıı) Araçların işletim ve bakımlarıyla ilgili sorunlar ile üretici firma, araca ait yazılım programcısı, bakım ve lojistik destek personelinin sorumluklarının belirlenmesi
--	--

Politik karar alıcılar SİHA'ların kullanımının siyasi sorumluluğunu taşımakla birlikte, zaman zaman taktik ve stratejik safhada askerî harekâtın sonucunu da etkileyebilmektedir. Askerî karar alıcılar ise SİHA'ların kullanılmasında taktikten stratejik seviyeye doğru görev alan kişilerdir. Pilot ve operatörler, aracın bizzat kullanıcısı olmaları bakımından yetki ve sorumlulukları kritik olan kişilerdir. Aracın kendisi ise, yapay zekâ teknolojisiyle birlikte karar alıcı olarak yakın dönemde rol üstlenebilecektir.

Kuşkusuz, böyle çok katmanlı bir karar süreci içinde görevin icrası zor görünebilir. Ancak, karar mekanizmaları ile doğru uyum ve iletişim başarıyı sağlayacak, dünyadaki ülke uygulamaları ve kazanılan tecrübeler ise en iyi askerî doktrine ulaştırılacak bilgilere imkân verecektir.

SONNOTLAR

¹ İnsansız Hava Araçlarının silah monte edilerek çatışma alanlarında kullanılması ilk defa, ABD'nin 2001 yılında Predator adlı İHA'lara füze montajı ve test atışları yapmasıyla başlamıştır (UN, 2013).

² Silahlı çatışma yoğunluğunda olmayan şiddet durumları ile iç karışıklıklar, isyanlar, karşıt gruplar arasında veya devlete karşı yapılan mücadeleler olarak şiddet eylemlerinden kaynaklanan, silahlı bir çatışmayı temsil etmeyen iç düzenin ciddi şekilde bozulması anlaşılmalıdır (ICRC, 2004: 8).

³ Silahlı bir çatışma durumunda, asıl maksadı halkı korkuya ve dehşete düşürmek olan şiddet eylemleri, yani terör, bir savaş suçu olarak kovuşturulabilir.

⁴ Hâlihazırda SİHA gibi gelecek dönemde robot ve otonom teknolojisine tamamen sahip olabilecek sistemlere yönelik eleştiriler bilim dünyasında da tartışılmaktadır. Sosyal ve fen bilimlerinin çeşitli disiplinlerinden bilim insanlarının bir araya gelerek oluşturdukları Silahların Kontrolü için Uluslararası Komite Derneği (International Committee for Robots Arm Control) buna örnek olarak verilebilir.

⁵ Dünyada birçok ülke SİHA'ları kullanmasına rağmen, bu araçların kullanımına ilişkin askerî doktrinler sayıca yetersizdir. Araçların tasarım ve mühendisliği ile günümüzdeki çatışma ortamlarındaki kullanım ihtiyaçlarına ilişkin birçok doküman hazırlanmışsa da nasıl kullanılacağına ilişkin doktrin ve askerî yönergelerin eksiklikleri göze çarpmaktadır. Bu bağlamda makalede araçların karar mekanizmalarına ilişkin hususlar açıklanırken Birleşik Krallığın hazırladığı "İnsansız Hava Sistemleri" dokümanından örnekler verilmiştir.

⁶ 2004 ile 2013 yılları arasında CIA'ın Pakistan'da SİHA'lar ile 891'den azı sivil olmamak üzere 3.491 kişiyi öldürdüğü tespit edilmiştir (Kennedy, 2013: 26-27).

⁷ Örnek olarak Birleşik Krallık Silahlı Kuvvetleri konuya ilişkin iç denetim faaliyetlerini kurum avukatları (service lawyers) vasıtasıyla yerine getirdiğini beyin etmiştir (UK Ministry of Defence, 2017: 40-43).

⁸ Bu konuyla ilgili yaşanan hadiseler olmuştur. Örneğin, İsrail Yüksek Mahkemesi, 2006 yılında SİHA hedefinin imhasıyla ilgili verdiği bir mahkeme kararında savaşanlarla ilgili sadece fiziksel saldırı eyleminde bulunanları değil, düşmanca amaçlar için onlara yardım eden, istihbarat toplayan, ulaştıran kişileri de bu kapsama dâhil ederek SİHA'ların kullanımı açısından hukuki alanı genişletme eğilimi göstermiştir (Ak, 2017a: 43).

KAYNAKÇA

Ackerman, S.(2011a). **While Libya War Grows, Obama Team Denies It's a War**, <https://www.wired.com/2011/03/while-libya-war-grows-obama-team-denies-its-a-war/> (24.03.2011) (erişim tarihi:21.11.2017).

Ackerman, S.(2011b). **Libya: The Real U.S. Drone War**, <https://www.wired.com/2011/10/predator-libya/> (20.10.2011) (erişim tarihi:21.11.2017).

Ackerman B. (2011). **Legal Acrobatics, Illegal War**, <http://www.nytimes.com/2011/06/21/opinion/21Ackerman.html> (erişim tarihi: 14.03.2018).

Ak, T. & Çobanoğlu N. (2015). "İnsansız Savaş Araçları ve Etik", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 6 (2), 13-25.

Ak, T. (2017a). **Günümüzün Değişen Çatışma Koşullarında İnsansız Savaş Araçları ve Etik Tartışmalar**, Sistem Ofset Yayıncılık, Ankara.

Ak, T. (2017b). "Günümüzde Değişen Savaş Koşulları ile İnsansız Hava Araçlarının Kullanımına İlişkin Hukuki Çerçeve", **3rd International Congress on Political, Economic and Social Studies Abstracts Book** (ICPESS/ 3. Uluslararası Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı) 9-11 Kasım 2017, Ankara/ Türkiye.

Altmann, J. (2013). "Arms Control for Armed Uninhabited Vehicles: an Ethical Issue", **Ethics and Information Technology**, (15), 137–152.

Arnold, R. (2015). "The Legal Implications of the Use of Systems with Autonomous Capabilities in Military Operations", **Autonomous System, Issues for Defence Policy Makers**, ed. A.P.Williams & P.D. Scharre, NATO, Virginia, USA, 83-97.

Bethlehem D. (2012). "Principles Relevant to The Scope of A State's Right of Self-Defence Against An Actual or Imminent Armed Attack By Non-State Actors", **American Journal of International Law**, 106 (4), 1-8.

- Brooke-Holland, L. (2015). **Overview of Military Drones Used by the UK Armed Forces**. Briefing Paper, Number 06493, 8 October 2015, House of Common Library.
- Boyle M. J. (2015). "The Legal and Ethical Implications of Drone Warfare", **The International Journal of Human Rights**, 19 (2), 105-126.
- Cohen Z. (2017). **US risks losing artificial intelligence arms race to China and Russia**, <https://edition.cnn.com/2017/11/29/politics/us-military-artificial-intelligence-russia-china/index.html> (erişim tarihi: 14.03.2018).
- Cummings M. L. (2017). **Artificial Intelligence and the Future of Warfare**, The Royal Institute of International Affairs, Chatham House, London, UK.
- Çaycı, S. (1995). **Silahlı Kuvvetlerin Kullanılması**, Ankara, Genelkurmay Basımevi.
- Dowd, A. D. (2013). "Drone Wars: Risks and Warnings", **Parameters**, 42(4)/ 43(1), 7-16.
- Ereker, F. A. (2004), "İlkçağlardan Günümüze Haklı Savaş Kavramı", **Uluslararası İlişkiler**, 1(3), 1-36.
- Gogarty, B., Hagger, M. (2008). "The Laws of Man over Vehicles Unmanned: The Legal Response to Robotic Revolution on Sea, Land and Air", **Journal of Law, Information and Science**, (19), 73-145.
- Guettlein, M. (2005). **Lethal Autonomous weapons-Ethical and Doctrinal Implications**, Naval War College, USA.
- Gupta, Suraj G., Ghonge, Mangesh M., Jawandhiya, P. M. (2013). "Review of Unmanned Aircraft System (UAS)", **International Journal of Advanced Research in Computer Engineering & Technology (IJARCET)**, (2/4), 1646-1658.
- Hobbs, A. (2010). "Unmanned Aircraft Systems", **Human Factors in Aviation**, ed. E.Salas& D.Maurino, San Diego: Academic Press, 505-531.
- Hucklesby, S., Lee, P., Morrison, P., Reed, E. & Schulte, P. (2013). **Drones: Ethical Dilemmas in the Application of Military Force**. Joint Public Issues Team, s.1. www.jointpublicissues.org.uk/drones-ethical-dilemmas-in-the-application-of-military-force/ (erişim tarihi: 09.03.2014).
- ICRC (2004). **Uluslararası İnsalcıl Hukuk Sorularınıza Cevaplar**, Türk Kızılayı, Ankara.

- JAPCC/ Joint Air Power Competence Center (2010). **Strategic Concept of Employment for Unmanned Aircraft Systems in NATO**, Kalkar/Germany.
- Kennedy, G. (2013). "Drones: Legitimacy and Anti-Americanism", **Parameters**, 42(4) /43(1), 25-28.
- Kreps, S., Kaag, J. (2012). "The Use of Unmanned Aerial Vehicles in Contemporary Conflict: A Legal and Ethical Analysis", **Polity**, 44 (2), 260-285.
- Lin, P., Abneyb, K. & Bekey, G. (2011). "Robot Ethics: Mapping the Issues for a Mechanized World", **Artificial Intelligence**, (175), 942–949.
- Marcus, J. (2013). **Robot Savaşları Mümkün mü?** http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/03/130304_robot_savaslari.shtml (erişim tarihi: 09.03.2014).
- Mayer, C. (2015). "Developing Autonomouous Systemsin an Ethical Manner", **Autonomous System, Issues for Defence Policy Makers**, ed. A.P.Williams & P.D. Scharre, NATO, Virginia, USA, 65-82.
- Mcdaniel, E. A. (2008). **Robot Wars: Legal and Ethical Dilemmas of Using Unmanned Robotic Systems in 21st Century Warfare And Beyond**, Missouri State University, Springfield, Missouri, A thesis presented to the Faculty of the U.S. Army Command and General Staff College in partial fulfillment of the equirements for the degree, Master of Military Art And Science General Studies.
- Nolin, P. C. (2012). **Unmanned Aerial Vehicles: Opportunities and Challenges for the Alliance**. Special Report, 157 Science and Technology Committee, 12 E rev. 1, NATO Parliamentary Assembly.
- Noonan, M. P., Hilen J. (2002). "The Promise of Dicisive Action: The New Protracted Conflict", **Orbis**, 46 (2), 229-246.
- Roorda, M. (2015). NATO's Targeting Process: Ensuring Human Control Over (and Lawful Use of) 'Autonomous' Weapons, *Autonomous System, Issues for Defence Policy Makers*, ed. A.P.Williams & P.D. Scharre, NATO, Virginia, USA, 152-168.
- Schwappach, A., Smith, A.(2011). **The Ethics of Unmanned Vehicle Warfare**.www.spacewar.com/reports/The_ethics_of_unmanned_vehicle_warfare_999.html (08 Dec 2011) (erişim tarihi:08.03.2014).

- Stansbury, R.S. (2014). Ethical Concerns of Unmanned and Autonomous Systems in Engineering Programs, **121st ASEE Annual Conference**, 15-18 June 2014, Indianapolis, USA.
- Straub, J. (2013). "Unmanned Aerial Systems: Consideration of the Use of Force for Law Enforcement Applications", **Technology in Society**, xxx, 1-10.
- Quintana, E. (2008). **The Ethics and Legal Implications of Military Unmanned Vehicles**, The British Computer Society, Royal United Services Institute for Defence and Security Studies, Occasional Paper.
- UK Ministry of Defence. (2008). **British Defence Doctrine**, Joint Doctrine Publication 0-01 (JDP 0-01), UK.
- UK Ministry of Defence (2017). **Unmanned Aircraft System**, Wiltshire, UK.
- United Nations (2013), **Report of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms While Countering Terrorism**, A/68/389, 18 September 2013, <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/2DAADAF4682762585257C0B00609364>
- US International and Operational Law Department (2012). **Law of Armed Conflict Deskbook**, The United States Army Judge Advocate General's Legal Center and School Charlottesville, VA.
- US Joint Doctrine and Concepts Centre (2004). **The Joint Service Manual Of The Law Of Armed Conflict**, Joint Service Publication 383.
- Yamaner M.B., Öktem, E., Kurtarcan, B., Uzun, M.C. (2008). **12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Protokolleri**, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları Nu:42, İstanbul.

ÖZEL GÜVENLİK GÖREVLİLERİNDE KURUMSAL UZMANLAŞMA: BİR MODEL ÖNERİSİ

Hüseyin ARAS*

Öz

Özel güvenlik görevlilerinde uzmanlaşma kamu güvenliği açısından elzemdir. Özel güvenlik hizmetlerinden sorumlu kamu otoritesi bu konuda ihtiyaç duyulan düzenlemeleri kamu yararı gereğince gerçekleştirmeye yetkilidir. Özel güvenlik görevlileriyle güvenlik hizmetleri sunulan yerler "hizmet dalı" temelinde sınıflanmalı ve bu yerlere özgü uzmanlıklar tanımlanmalıdır. Bundan sonra her bir hizmet dalında "uzman özel güvenlik görevlisi" unvanlarıyla görev yapacak olan görevlilere o hizmet dalına özgü uzmanlıkların kazandırılması için kullanılacak eğitim programları hazırlanmalıdır. Çünkü eğitim, uzmanlaşmanın ilk ve en önemli araçlarından biridir. Ancak hazırlanacak eğitim programlarının elemanlı özel güvenlik hizmetlerindeki arz aktörlerinin inisiyatiflerine bırakılması bu hizmetlerin niteliğinin artırılmasına yönelik çalışmaların amacına ulaşmasını engeller. Eğitim programlarına, ilgili süreçlere, uzmanlık gereklerine vb. yasal düzenlemelerle kurumsallık kazandırılmalıdır. Bu çerçevede çalışma, elemanlı özel güvenlik hizmetlerinde uzmanlaşmanın sağlanabilmesinin önemine ve yararlarına odaklanmakta, uzmanlaşmanın kurumsallaşmasına katkı getirebilecek eğitim ve yeterlilik süreçlerine ilişkin bir model önerisi sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Özel güvenlik görevlisi, özel güvenlik eğitimi, özgün güvenlik ihtiyaçları, uzmanlaşma, kurumsallaşma

INSTITUTIONAL SPECIALIZATION FOR PRIVATE SECURITY OFFICERS: A MODEL SUGGESTION

Abstract

Specialization for private security officers is essential in terms of public safety. The public authority responsible for private security services is empowered to make the necessary arrangements in this respect in accordance with the public interest. Locations where security services are provided by private security officers should be classified on the basis of "service branch" and these local specialties should be defined. Next, the curriculums to be used in order to gain specializations specific to the service sector should be prepared for the duties to be assigned with the titles of "specialist private security officer" in each service branch. Because education is the first and most important means of specialization. However, leaving curriculums to the initiative of the supply actors in the private security services prevents them from attaining the aim of increasing the quality of these services. Curriculums, related processes, expertise requirements etc. should be institutionalized by legal arrangements. In this framework this study focuses on the importance and benefits of providing expertise in private security services, and presents a model suggestion for training and qualification processes that can contribute to the institutionalization of specialization.

Keywords: Private security officer, private security training, the authentic security needs, specialization, institutionalization

* Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Avanos Meslek Yüksek Okulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, huseyinaras06@gmail.com

GİRİŞ

Özel güvenlik sektörü, Türkiye’de kamu hizmeti anlayışının değişmeye başlamasıyla birlikte önemli gelişme gösteren sektörlerden biri olmuştur. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (2014: 2)’ne göre bu sektör Türkiye’de 3 milyar \$ düzeyinde bir pazara sahiptir. Sektör toplumun çeşitli türden güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla hizmetler sunan birçok alt sektörden oluşmaktadır. Güvenlik eğitimi, atış poligonu, alarm, değerli eşya ve para nakli, güvenlik danışmanlığı, güvenlik araç gereçlerinin imalatı, pazarlanması ve kurulumu ile bunların bakımı ve onarımı, özel dedektiflik, kiralık kasa, bilirkişilik vb. gibi hizmetler yasalar izin verdiği için ya da yasalarla yasaklanmadığı için hâlihazırda alt sektörlerde sunulmaktadır. Kurum/kuruluşlarda, çeşitli etkinliklerde, önemli kişilerin korunmasında vb. can ve mal güvenliğini sağlamak için özel güvenlik görevlileri aracılığıyla sunulan “*elemanlı özel güvenlik hizmetleri*” de bu sektördeki alt sektörlerden birinde sunulan hizmetlerdendir.

Elemanlı özel güvenlik hizmetleri Türkiye’de 2004 yılında çıkarılan 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun hükümleri çerçevesinde sunulmaktadır. İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü’nün 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu gereğince yapılan bir başvuruya verdiği cevaba göre, 24 Temmuz 2017 tarihi itibarıyla Türkiye genelinde silahlı ve silahsız olarak toplam 284.399¹ özel güvenlik görevlisi aktif olarak çalışmaktadır (www.cumhuriyet.com.tr, 2017).

284.399 özel güvenlik görevlisinin aktif olarak çalışmakta olduğu elemanlı özel güvenlik hizmetleri Türkiye’nin sosyal ve ekonomik hayatında çok önemli bir yerde bulunmaktadır. Özellikle genç nüfus için sunduğu istihdam olanakları, çok sayıda şirketten sağlanan vergi gelirlerinin büyüklüğü ve ülkede kamu güvenliğinin sağlanması konusundaki katkıları nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti Devleti için önemli bir sektördür. Ancak sektör diğer yandan elemanlı özel güvenlik hizmetlerinin nitelikli biçimde sunulmadığı gerekçesiyle çeşitli eleştirilere² hedef olmaktadır. Eleştiriler bu güvenlik hizmetlerinde görev yapan özel güvenlik görevlilerinin kamu güvenliğini sağlamaya yönelik hizmetleri başarılı şekilde gerçekleştiremedikleri ya da bu hizmetlerin ifası sırasında kimi zaman hukuk sınırlarını aştıkları vb. gibi konularda yapılmaktadır. Bu tür eleştirilerde haklılık görülebilir. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde

elemanlı özel güvenlik hizmetlerine ilişkin bir “*eğitim sorunu*” bulunmaktadır. Elemanlı özel güvenlik hizmetlerinde “*nitelikli hizmet sorunu*”na yol açan bu eğitim sorununun çözüme ulaştırılması ise elzemdir. Çünkü bu sorunlar Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin meşruiyetinin güvenlik hizmetleri temelinde sorgulanmasına sebep olmaktadır.

Sektör paydaşları ve ilgilileri öteden beri bu sorunlara ilişkin olarak çeşitli söylemlerde bulunmaktadırlar. Bu söylemlerde özel güvenlik hizmetlerindeki nitelik sorunu, doğal olarak, “*uzmanlaşmanın yokluğu*”na dayandırılmaktadır.³ Bu çalışmada, bu söylemlerden hareketle, elemanlı özel güvenlik hizmetlerinde hizmet kalitesinin artırılmasına katkı sağlayabileceği düşünülen “*eğitim*” faaliyetlerine kurumsallık kazandırılması suretiyle uzmanlaşmanın sağlanabilmesi sorununa odaklanılmıştır. Özel güvenlik görevlileri için kurumsal nitelikli uzmanlaşmanın sağlanmasına katkı getirebilecek bir model önerisi sunmak çalışmanın en temel amacıdır.

Çalışmada uzmanlaşmanın özel güvenlik görevlilerinin farklı hizmet dallarında güvenlik hizmetlerini başarılı biçimde sunabilmelerinin en temel şartlarından biri olduğu savunulmaktadır. Kuramsal düzeyde bir inceleme niteliği taşıyan çalışma, kurumsal nitelikteki uzmanlaşmanın elemanlı özel güvenlik hizmetlerine ilişkin toplumsal algılara olumlu yönde etki edeceğini ve özel güvenlik hizmetlerindeki bu alt sektörün daha fazla gelişmesine katkı sunacağını da ileri sürmektedir. Çalışmada öncelikle Türkiye’de elemanlı özel güvenlik hizmetlerinde uzmanlaşmanın varlığına yönelik mevcut durum incelenmiş ve bununla bağlantılı olarak uzmanlaşmanın gerekçeleri ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Türkiye’de kurumsal nitelikteki bir uzmanlaşmayı sağlayabilecek yegâne güç konumunda bulunan kamu otoritesinin bu uzmanlaşmadaki rolü konusunda gerekçeli birtakım öneriler getirildikten sonra, bu doğrultuda gerçekleştirilecek düzenlemelere referans olabilmesi gerekçesiyle uzmanlaşmanın felsefesi tartışılmıştır. Uzmanlaşmanın temel gerekliliklerinden biri olan eğitim programlarının her bir uzmanlık dalı için eğitim bilimlerinin ilkeleri ışığında hazırlanarak işe koşulmasının gerekleri ve yolları üzerinde durulduktan sonra nihayetinde “*eğitim*” ve “*yeterlilik tespiti*” boyutlarını esas tutan bir uzmanlaşma modeli önerisi getirilmiştir.

1. TÜRKİYE’DE ELEMANLI ÖZEL GÜVENLİK HİZMETLERİNDE UZMANLAŞMA: MEVCUT DURUM

Özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesi 5188 sayılı Kanun’la ve ilgili mevzuat hükümleriyle öngörülmüş olan silahlı ve silahsız özel güvenlik temel ve yenileme eğitimlerinin sektördeki tüm hizmet dallarında güvenlik hizmetlerinin nitelikli şekilde sunulabilmesini sağlayabilme özelliğinde olmadığını ilk beş yıla ilişkin gözlemleriyle anlamıştır. Bunun sonucunda ilgili yönetmeliğin Eğitim Programı başlıklı 33. maddesine 2009 yılında eklediği 4. fıkrayla⁴ özel güvenlik görevlilerine çalışacakları yerin ve yapacakları görevin özelliğine göre alan (uzmanlık) eğitimleri verilebileceğine hükmetmiştir. Ancak özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesi bu yönetmelik maddesiyle uzmanlık eğitimlerini zorunlu hale getirmemiş, bu eğitimleri sektördeki ilgili paydaşların inisiyatifine bırakmayı tercih etmiştir.

Geçen zamanda özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesi tarafından umulan sonuçlara ulaşamadığı söylenebilir. İstisnaları bulunsa da elemanlı özel güvenlik hizmetlerinde görev yapan özel güvenlik görevlilerine yönelik uzmanlık eğitimleri gerçekleştirilmemektedir. Çünkü uzmanlık eğitimleri bazı arz aktörleri tarafından “maliyetleri artırarak kârlılığı azaltan” bir gider türü olarak değerlendirilmektedir. Bu konuda Orçun (2014: 78) özel güvenlik görevlisi işgücü devrinin yüksek olması nedeniyle uzmanlık eğitimlerine yapacakları yatırımın karşılığını alamayacaklarını düşünen şirketlerin (arz aktörlerinin) bu yatırıma olumlu bakmadıklarını ifade etmektedir.

Türkiye’de elemanlı özel güvenlik hizmetlerinde uzmanlık eğitimleri konusunda zorlayıcı bir yasal düzenleme bulunmasa da istisnai bir durum mevcuttur. Türkiye’de özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesi elemanlı özel güvenlik hizmetlerinin sunulduğu dallardan biri olan Sivil Havacılık Güvenliği ve Deniz Limanı Güvenliği dallarındaki uzmanlık eğitimlerini uluslararası yükümlülükler gereğince tanımakta ve kabul etmektedir.⁵ Türkiye’de bu hizmet dallarında görev yapan özel güvenlik görevlileri de diğerleri gibi öncelikle 5188 sayılı yasayla öngörülmüş olan özel güvenlik temel ve yenileme eğitimlerini tamamlayıp sınavlara katılmaktadırlar. Ancak bu hizmet dallarında görev yapan özel güvenlik görevlilerinin ayrıca Sivil Havacılık Güvenliği ve Deniz Limanı Güvenliği ile ilgili uluslararası mevzuatın zorunlu kıldığı eğitim programlarını da tamamlamaları

gerekmektedir. Böylece bu hizmet dallarında görev yapan özel güvenlik görevlileri güvenlik hizmetlerini “sektörlere özgü güvenlik ihtiyaçları çerçevesinde” gerçekleştirmek üzere uzmanlaşmaktadırlar.

Hava ve deniz limanlarına yönelik gerçekçi risklerin yönetilmesi amacıyla kurumsallaşmış güvenlik eğitimi hizmetleri, elemanlı özel güvenlik hizmetlerinin sunulduğu diğer güvenlik hizmet dalları için de işe koşulabilir. Sağlık kurumlarında güvenlik hizmeti sunan özel güvenlik görevlileriyle, alışveriş merkezlerinde güvenlik hizmeti sunan özel güvenlik görevlileri aynı bilgi, beceri ve tutumlarla donatılmamalıdır. Eğitim kurumlarında güvenlik hizmeti sunan özel güvenlik görevlileri enerji tesislerinde ya da turizm tesislerinde güvenlik hizmeti sunan özel güvenlik görevlileriyle aynı bilgi, beceri ve tutumlarla donatılmaları halinde güvenlik hizmetlerini başarılı şekilde sunamayabilirler. Güvenlik hizmetlerinin “sektörlere özgü” niteliği göz ardı edildiğinde elemanlı özel güvenlik hizmetlerinden beklenen faydanın elde edilmesi güçleşir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bu gerekçeyle, kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyetteki elemanlı özel güvenlik hizmetlerini, dallarında kurumsal çerçevede uzmanlaşmış özel güvenlik görevlileri aracılığıyla sağlamaya yönelmelidir. Bu, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yararınadır. Türkiye’de çeşitli nedenlerle eleştirilerin hedefi olan özel güvenlik sektörü kurumsal uzmanlaşmanın sunacağı fırsatlardan en çok yararlanan taraflardan biri olacaktır.

2. ELEMANLI ÖZEL GÜVENLİK HİZMETLERİNDE UZMANLAŞMANIN GEREKÇELERİ

Cumhuriyet Savcısı Mehmet Selim Kiraz’ın 31.03.2015 günü İstanbul’da Çağlayan Adliyesi’nde terör örgütü DHKP-C’nin militanları tarafından şehit edilmesi sonrasında Türkiye’de elemanlı özel güvenlik hizmetleri kısa süreli de olsa bir kriz yaşamıştır. Özel güvenlik hizmetlerindeki “*nitelikli hizmet sorunu*” bu suikast nedeniyle yeniden tartışılırken, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın “özel güvenliğin kaldırılması gerektiğini” (bkz. <https://www.ntv.com.tr>, 2015; www.aksam.com.tr, 2015; www.haberturk.com, 2015) ifade etmesiyle birlikte elemanlı özel güvenlik hizmetlerinin bazı paydaşları açısından kaygılı bir döneme girilmiştir. Özel güvenliğin kaldırılması konusunda geçen zamanda somut bir adım atılmamış olsa da Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın bu değerlendirmesi “*elemanlı özel güvenlik hizmetlerine ilişkin algının*

anlaşılması” ve “devletin elemanlı özel güvenlik hizmetlerine ilişkin yönetsel rolünün fark edilmesi” bakımlarından önemlidir.

Kamuya ve özel sektöre ait kurum/kuruluşlarda görev yapan özel güvenlik görevlilerinin kamu güvenliğinin sağlanması konusunda yetersiz oldukları hususunda yaygın kabuller bulunmaktadır. Cumhuriyet Savcısı Mehmet Selim Kiraz’ın adliyede şehit edilmesinin önlenememiş olmasında özel güvenlik görevlilerinin ihmallerinin bulunduğu yönündeki kamuoyu değerlendirmeleri (bkz. <https://www.cnnturk.com>, 2015; www.hurriyet.com.tr, 2015; www.sozcu.com.tr, 2015) bu kabullerin gerçekliğinin bir göstergesidir. Bu durum “gerçekleşmeyen” suçlar ve olaylarla da değerlendirilmesi gereken elemanlı özel güvenlik hizmetlerinin kamuoyunda daha ziyade “gerçekleşen” suçlar ve olaylarla değerlendirildiğini göstermektedir. Aslında bu yaklaşım anlaşılabilir bir durumdur. Zira gerçekleşmeyen suçlara ve olaylara ilişkin istatistikler hakkında bilgi sahibi olmayan kamuoyunun, gerçekleşen suçlara ve olaylara bakarak değerlendirmeler yapması son derece doğaldır. O halde, elemanlı özel güvenlik hizmetlerinin önleyici hizmetler temelinde daha fazla geliştirilmesine katkı getirebilecek düzenlemelere açıkça ihtiyaç duyulmaktadır. Özel güvenlik görevlilerinin bu çalışmada sözü edilen çerçevede hizmet dallarında uzmanlaşmaları bu ihtiyacı karşılayabilir.

Cumhuriyet Savcısı Mehmet Selim Kiraz’ın adliyede şehit edilmesi sonrasında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın özel güvenliğin kaldırılması konusundaki açıklamaları, Gülcü (2005: 1-3)’nün 5188 sayılı Kanun’un birinci yılındaki şu uyarısını da akıllara getirmiştir:

“5188 sayılı Yasa tam rekabet piyasasına imkân tanımıştır. ... Bir yıl içerisinde gerek grafik ve tablolara yansıyan, gerekse gözlemleyebildiğim bir dizi irrasyonel davranış belirleyebildim. Küçük ölçekli çok sayıda ÖGŞ’nin kurulması, “Denize nazır, sertifika hazır” mantığıyla işleyen eğitim kurumları, silahını satma imkânı bulunduğu halde kamuya bağışlayan ÖGB’ler, ucuza silah alma imkânı varken pahalısını tercih eden ÖGŞ’ler bunlardan bazıları. ... Tehlike, bazı firmaların iflası ihtimalinden öte daha vahimdir. Arz aktörlerinin kısa vadeli kazanç hesapları ve “gemisini kurtaran kaptan” anlayışı nedeniyle göz ardı ettikleri bir gerçek var: Güvenlik piyasasının başrol oyuncusu devlet, somut olarak kamu güvenliği makamlarıdır. Türkiye’nin mensubu olduğu Kıta Avrupası hukuk sistemi, ÖG’ye Anglo Sakson sistemi gibi kapılarını ardına kadar açmış değildir. .... Sistemin kamu güvenliğiyle ilişkisi akit serbestisine değil, devletin egemenlik yetkisine dayanır. Bu ilişkinin hiç değilse önümüzdeki yüzyıl boyunca süreceği ortadadır. ... Bu bakımdan ÖGŞ’leri fil ile aynı havuza giren çocuklara benzetmek mümkün. Havuzda filin kurallarına göre

yüzebilirsiniz, ... fil istemezse havuzda kalmazsınız. ... İlk bir yılda çocukların havuzdaki kural dışı davranışları, fil onların olgunlaştığını kabul edinceye kadar bir daha havuza girmelerinin yasaklanmasıyla sonuçlanabilir. ... ÖG aktörleri artık “devlet” olmadıklarını, piyasa aktörü olduklarını fark etmeli, eski aşinalıklarına dayanarak fil ile oynamayı denememeli ve filin kendilerinin gizli destekçisi olduğu propagandasını pazarlama stratejisi olarak kullanmayı terk etmelidirler. ... Vahim tablo ÖG piyasasının kapanmasıdır” (s. 1-3).

Özel güvenlik piyasasının kapanmasına ilişkin bu uyarısının devamında Gülcü (2005: 3) “*özel güvenlik müşterilerinin ve genel kamunun, arz aktörlerinin meşruiyetlerine dair kanaatleri*”nin devletin özel güvenlik sektörüne ilişkin bu yöndeki bir kararının en temel dayanağı olabileceğine dikkat çekmektedir. Arz aktörlerinin meşruiyetlerine dair bir kanaat Emniyet Genel Müdürlüğünde Özel Güvenlik Daire Başkanı olarak görev yaptığı dönemde Musa Tiyek (2016) tarafından “Özel güvenlik şirketleri kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyette görev yapmaktadır. Ancak işin kamu tarafını geri planda tutarak ticari kaygılarını ön plana çıkardıkları için sektörün gelişmesi istenilen düzeye ulaşmamaktadır.” sözleriyle dile getirilmiştir. Sektördeki arz aktörlerinden birinin temsilcisi olan Koca (2015: 58)’nin “maalesef biz güvenlik konsepti satmıyoruz, insan satıyoruz” sözleriyle ortaya koyduğu “gerçek” ise arz aktörlerinin meşruiyetlerine dair olumsuz kanaatin yeterince olgunlaşmasına katkıda bulunabilir. İşte bu “gerçek” açıkça elemanlı özel güvenlik hizmetleri başta olmak üzere özel güvenlik sektörü için bir varlık sorunu yaratma potansiyeli taşımaktadır. Sektörün Türkiye Cumhuriyeti Devleti için önemi göz önünde bulundurulduğunda ise, bu “gerçek”e “*nitelikli hizmet sorunu*”nu ortadan kaldırma hedefi gereğince müdahale edilmesi daha makul bir yaklaşım olabilir. Bu nedenle elemanlı özel güvenlik hizmetlerinde uzmanlaşma Türkiye Cumhuriyeti Devleti için cazip faydalar sağlama potansiyeline sahip bir yönetim stratejisi olarak görülmelidir.

Elemanlı özel güvenlik hizmetleri uzmanlaşma sayesinde daha nitelikli şekilde sunulduğunda Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yerli ve yabancı yatırımcının gözünde “güvenli ülke” olarak kabul görmesine katkı sağlayabilir. Üstelik her yeni yatırım hem özel hem de genel güvenlik hizmetlerinin sürekli olarak iyileştirilmesini doğal olarak kaçınılmaz hale getirerek güvenlik hizmetlerinde daha fazla kurumsallaşmanın yolunu da açar.

Özel güvenlik görevlilerinin öz denetim mekanizmasını harekete geçirerek güvenlik hizmetinin profesyonelce sunulmasının önemli bir ön koşulunu oluşturacak olması da uzmanlaşmayla sağlanabilecek cazip faydalar arasındadır. Yasal düzenlemelerle “uzman” statüsü verilmiş olan ve buna bağlı olarak özlük hakları iyileştirilmiş⁶ bulunan uzman özel güvenlik görevlileri güvenlik hizmetini sunarken “en iyisini yapmak” hususunda öz denetim kaynaklı bir “mecburiyet” yaşayacaklardır.

Görece düşük maaşlar verilmesi, ileri yaşlardakilere çalışma fırsatı sunulmayacak olduğuna inanılması, sektörden emekliliğin olanaklı görülmemesi vb. gibi nedenlerle toplumda ve özel güvenlik görevlilerinde bu işe ilişkin olumsuz algılar mevcuttur. Özel güvenlik işi hem toplumun hem de özel güvenlik görevlilerinin algılarında genellikle “yedekte bulundurulması gereken işler” ya da “daha iyi bir iş bulana kadar geçici olarak çalışılabilecek işler” kategorisinde yer almaktadır. Bazı istatistikler özel güvenlik işine ilişkin olumsuz algıların varlığını göstermektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü, Özel Güvenlik Daire Başkanlığının 31.03.2014 tarihli verilerine göre, ilgili mevzuatın yürürlüğe girişinden itibaren 1.147.241 kişi özel güvenlik eğitimlerini tamamlayarak özel güvenlik eğitim sertifikası edinmiş, ancak bunların 640.475'i özel güvenlik kimlik kartı çıkarmıştır (bkz. Özel Güvenlik Daire Başkanlığı, 2014). Bir başka ifadeyle, özel güvenlik eğitimini tamamlayıp sınavda başarılı olarak sertifika edinmiş olanların %44'ü özel güvenlik görevlisi olarak çalışmak için özel güvenlik kimlik kartı çıkarma girişiminde ya bulunmamış ya da bulunamamıştır. Özel güvenlik kimlik kartı çıkarma girişiminde bulunamayanlardan bazılarının eğitim ve sınav için yaptıkları harcamalardan sonra sağlık raporu, ruhsat harcı, kimlik bedeli vb. için yapacakları harcamanın büyüklüğünden şikâyet ettikleri bilinmektedir. Görece düşük maaşlı bir işte çalışabilmek için bu kadar çok harcama yapmayı kabul edilebilir bir durum olarak değerlendirmemektedirler. Ancak yine de işsiz kalınırsa kullanmak üzere, sertifika edinmiş olmak gerekli görülmektedir. Özel güvenlik eğitim sertifikası edinmiş olan kişi sayısı ile özel güvenlik kimlik kartı çıkarmış olan kişi sayısı arasındaki bu büyük fark, daha önce sözü edildiği üzere, özel güvenlik görevlisi olmanın “yedekte bulundurulması gereken işler” kategorisinde değerlendirildiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Sektörde aktif olarak çalışan kişi sayısı da özel güvenlik işine ilişkin olumsuz algının başka bir göstergesi olarak dikkat çekmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Güvenlik Daire Başkanlığının 31.03.2014 tarihli verilerine göre, ilgili mevzuatın yürürlüğe girişinden itibaren 640.475 kişi özel güvenlik kimlik kartı çıkarmış olmasına rağmen, o tarihte aktif olarak çalışan özel güvenlik görevlisi sayısı 217.302 idi (bkz. Özel Güvenlik Daire Başkanlığı, 2014). Buna göre, özel güvenlik kimlik kartı çıkarmış olan 640.475 kişinin %66'sı o tarihe kadar ya hiç özel güvenlik görevlisi olarak çalışmamıştır ya da belirli bir süre çalıştıktan sonra sektörden ayrılmıştır. Kimlik kartı çıkarmış olan kişi sayısı ile sektörde aktif olarak çalışan özel güvenlik görevlisi sayısı arasındaki bu büyük fark da özel güvenlik işinin “yedekte bulundurulması gereken işler” ya da “daha iyi bir iş bulana kadar geçici olarak çalışılabilecek işler” kategorisinde değerlendirildiğinin göstergesi olarak kabul edilebilir.

Özel güvenlik işine ilişkin bu olumsuz algılar sektördeki yüksek işgücü devrinin müsebbibi olabilir. Bunun sonucunda ise nitelikli hizmet sunumu gerçekleştirilemeyebilir. Uzmanlaşma, daha önce sözü edilen çerçevede özel güvenlik görevlilerine yasal düzenlemelerle “uzman” statüsü verilmesini ve buna bağlı olarak özel güvenlik görevlilerinin özlük haklarının iyileştirilmesini içermesi halinde, özel güvenlik işine ilişkin olumsuz algıların giderilmesine katkı sağlayarak elemanlı özel güvenlik hizmetlerindeki işgücü devir oranlarını düşürebilecektir.

Türkiye’de elemanlı özel güvenlik hizmetlerinde uzmanlaşmayı sağlamaya yönelik düzenlemelerin olumlu sonuç vermeyebileceği de değerlendirilmektedir. Gülcü (2002a: 68) Türkiye’deki hızlı nüfus artışı ve yüksek işsizlik oranları nedeniyle asgari ücretle işe razı çok sayıda işsiz varken, “yüksek fiyat” demek olan uzmanlığın kayıt dışı ve sigortasız istihdamı özendirceğini öngörmektedir. Ancak olası risk, mutlak fayda karşısında çekinceli davranmayı meşru kılsa da özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesini devletin düzenleyici ve denetleyici rolünü kamu yararı doğrultusunda gerektiğinde işe koşturmadan alıkoymamalıdır. Kamu otoritesinin elemanlı özel güvenlik hizmetlerindeki nitelikli hizmet sorununa kalıcı bir çözüm üretmesi ancak bu anlayışın benimsenmesi sayesinde mümkündür.

3. UZMANLAŞMADA KAMU OTORİTESİNİN ROLÜ

Özel Güvenlik Federasyonu Başkanı Oryal Ünver (2017: 6) devletin özel güvenlik sektörüne ilişkin atmasını bekledikleri bazı adımları at(a)mamasını “devletin özel güvenlik sektörünün gelişmesi ile ilgili talep ve önerileri ‘ticari bakış’ açısıyla değerlendirmesi zaman zaman karar alma süreçlerinde yeterince etkin olunamaması sonucuna sebebiyet vermektedir.” diyerek eleştirmektedir. Ancak özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesinin arz aktörlerinin ticari bakış içermediği iddia edilemeyecek olan talep, öneri ve değerlendirmelerine karşı sergilediği yaklaşım son derece isabetli bir yaklaşımdır. Kamu otoritesi elbette arz aktörlerinin uzmanlık eğitimlerine ilişkin talep, öneri ve değerlendirmelerine karşı gerektiği kadar demokratik yaklaşımlar sergilemelidir. Ancak arz aktörlerinin uzmanlık eğitimlerine ilişkin talep, öneri ve değerlendirmeleri onların kimliklerinden bağımsız düşünülemez.⁷ Hukuki nitelikli herhangi bir düzenlemenin “kamu yararı gereğince değil” de “çeşitli grupların istek ve baskıları sonucu yapılan” veya “nepotizm esaslı” bir düzenleme olduğu konusunda eleştirilere maruz kalma riski vardır. Bu riskle yüzleşmemek adına kamu otoritesinin arz aktörlerinin ticari girişimlerinin bir aracı olmaktan kaçınması başarılı olmaya aday yasal bir düzenlemenin gereğidir. Bu minvalde özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesinin elemanlı özel güvenlik hizmetlerinde uzmanlaşmayı sağlamaya yönelik çalışmaları arz aktörlerinden olabildiğince bağımsız şekilde yürütmesinin son derece önemli bir zorunluluk olduğu ifade edilebilir.

Özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesi öncelikle elemanlı özel güvenlik hizmetlerinde uzmanlıkların öngörüldüğü ve öngörülmediği hizmet dallarını belirlemeli ve elemanlı özel güvenlik hizmeti almakta olan yerleri bu kapsamda sınıflamalıdır. Bu yerler arasından uzmanlıkların öngörüldüğü yerleri Sivil Havacılık Güvenliği ve Deniz Limanı Güvenliği için olduğu gibi, Sanayii Tesisleri Güvenliği, Kampus Güvenliği, Enerji Tesisleri ve Enerji Nakil Hatları Güvenliği, Spor Güvenliği, Alışveriş Merkezi Güvenliği, Kamu Kurumları Güvenliği, Önemli Kişi Güvenliği (VIP Güvenliği), Turizm Güvenliği, Yerleşim Merkezleri Güvenliği, Geçici Etkinlikler Güvenliği, Ulaşım Güvenliği, Banka Güvenliği, Sağlık İşletmeleri Güvenliği, İş Merkezleri Güvenliği, Şantiye Güvenliği gibi hizmet dalları altında toplamalıdır.

Elemanlı özel güvenlik hizmetleri kapsamında uzmanlıkların öngörüldüğü hizmet dallarında “Özel Güvenlik Görevlisi” ile birlikte zorunlu

olarak “Uzman Özel Güvenlik Görevlisi” çalıştırılması da hüküm altına alınmalı ve bu yerlerde çalışması zorunlu görülen uzman özel güvenlik görevlisi sayısının alt sınırı belirlenmelidir. Bu hususların yasal düzenlemeyle hüküm altına alınmaması veya bunların tercihe bırakılması halinde, kurum/kuruluşlarda uzman özel güvenlik görevlisi istihdam edilmesi mümkün olmayabilir. Bu aşamada ayrıca uzmanlıkların öngörüldüğü hizmet dallarında hâlihazırda çalışmakta olan özel güvenlik görevlilerine ve kurum/kuruluşlara makul bir süre tanınmalı; bu sürenin sonuna kadar bu çalışmada önerilen “Uzman Özel Güvenlik Görevlisi Eğitimi”ni tamamlayarak “Uzman Özel Güvenlik Görevlisi Yeterlilik Sınavı”nda başarılı olmaları istenmelidir.

Elemanlı özel güvenlik hizmeti alan bazı yerler ise uzmanlık kapsamı dışında tutulmalıdır. Uzman özel güvenlik görevlisi olmak istemeyen ya da olamayan özel güvenlik görevlileri bu yerlerde süresiz çalışabilmelidir. Kamuya açık parklar, piknik alanları, açık ve kapalı otoparklar, akaryakıt istasyonları, yeraltı ve yerüstü çarşıları, altın ve döviz büroları, düğün ve cenaze törenleri bu kapsamdaki yerler olmalıdır. Ayrıca küçük ölçekli olmak şartıyla tüm alışveriş merkezleri, marketler, konaklama tesisleri, fabrikalar, üretim tesisleri, oto galerileri, eğlence mekânları, iş merkezleri, işhanları, pasajlar, şirketler de özel güvenlik hizmetlerinin uzmanlıklar dâhilinde sunulmayacağı yerler olarak değerlendirilebilir. Küçük ölçekli olma esasına dayalı sınıflamada kuruluşun faaliyet alanındaki toplam yüzölçümünün ya da o kuruluşta çalışmakta olan personel sayısının üst sınırı bir ölçüt olarak kabul edilebilir. Ancak yine de bu yerlerin uzmanlık öngörülen hizmet dalları kapsamına alınmaları ya da bu kapsamdan çıkarılmaları kişilerin/kuruluşların isteğine bırakılmalıdır.

Uzmanlıkların öngörüldüğü her bir hizmet dalında güvenlik hizmetlerinin nitelikli biçimde sunulmasını sağlamak için kullanılacak eğitim programlarının hazırlanmasını sağlamak da özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesinin yetkisinde olmalıdır. Bu eğitim programlarının hazırlanmasında eğitim bilimlerinin ilkeleri ışığında eğitimde program hazırlama ve geliştirme süreçlerine başvurulmalıdır. Bu husus ileride “Uzmanlık Eğitimleri İçin Program Hazırlama ve Geliştirme Süreci” başlığı altında detaylı şekilde ele alınacaktır.

Uzmanlık eğitimlerinin hangi eğitim kurumlarında verilmesinin uygun olacağını belirlemek de önemlidir. 31.03.2014 tarihi itibarıyla Türkiye’de

5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun hükümleri doğrultusunda faaliyet göstermekte olan 546 adet özel güvenlik eğitim kurumu bulunmaktadır (bkz. Özel Güvenlik Daire Başkanlığı, 2014). Bu eğitim kurumları uzmanlık eğitimleri kapsamında kendi varlıklarını dikkate alan yasal bir düzenleme yapılması konusunda beklenti içindedir. Ancak özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesi uzmanlık eğitimlerinin tüm özel güvenlik eğitim kurumlarında değil, il ve ilçelere yönelik olarak yapacağı bir çalışmayla belirleyeceği standartları ve kotaları sağlayan eğitim kurumlarında verilmesine karar vermelidir. İllerde ve ilçelerde bugüne kadar eğitim almış, sertifika edinmiş, özel güvenlik kimlik kartı çıkarmış, özel güvenlik görevlisi olarak çalışmış ve çalışmakta olan kişi sayılarının vb. özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesi tarafından biliniyor olması bunu mümkün kılar.

Uzmanlık eğitimlerinin üniversitelerin Güvenlik Bilimleri Fakültelerinde⁸ veya Sürekli Eğitim Merkezlerinde ya da bünyesinde Özel Güvenlik ve Koruma Programı bulunan meslek yüksekokullarında dönemsel eğitim programları statüsünde gerçekleştirilmesi de isabetli olabilir. Böylece uzmanlık eğitimlerinin sadece ticari bakışla değil, daha ziyade akademik bakışla gerçekleştirilmesinin yolu açılmış olur. Türkiye'nin her ilinde üniversite bulunması Sürekli Eğitim Merkezlerinde bu eğitimlerin gerçekleştirilmesini olanaklı hale getirmektedir.

Özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesinin uzmanlık eğitimlerinde eğitmen olarak görev yapacak olan kişilerin kimlikleri üzerinde titiz bir çalışma gerçekleştirmesi ve bu minvalde sivil kişilere açık olması da önemlidir. Kurum ve kuruluşların güvenlik temelli özgün eğitim ihtiyaçlarının sadece genel kolluk sınıfından kişilerle sağlanmasının mümkün ve doğru olmayabileceği özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesi tarafından kabul edilmelidir. Mevcut durumda özel güvenlik temel ve yenileme eğitimleri kapsamındaki güvenlik içerikli derslerin küçük bazı istisnalar dışında genel kolluk sınıfından kişiler tarafından verilmesi gerekli görülmüş olduğundan, aynı yanılgıya tekrar düşülmesi olasılığı bulunmaktadır. Gülcü (2002a: 70; 2002b: 63) bu konuda "Özel güvenlik sektörü polisliğin ve askerliğin bir uzantısı değildir. Özel güvenlik alanında çalışmış olan sivil kökenli kişilerin bu sektöre kuramsal düzeydeki katkıları zorunludur. Hatta özel güvenlik sektörü daha ziyade sivil kökenli kişilerin katkılarıyla daha fazla gelişebilecektir." diyerek sivil kökenli eğitmenlerin elemanlı özel güvenlik hizmetlerinde uzmanlaşma için gerekliliğine dikkat çeker.

Özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesinin özel güvenlik sınavlarının hangi kurum tarafından gerçekleştirilmesinin uygun olacağı konusunda vereceği karar da uzmanlaşma uğrunda dikkatlice verilmesi gereken bir karardır. Özel güvenlik temel ve yenileme eğitimleri sonrasındaki ölçme-değerlendirme süreci hâlihazırda Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Güvenlik Daire Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Ancak bu çalışmada “Elemanlı Özel Güvenlik Hizmetleri İçin Bir Uzmanlaşma Modeli” başlığı altında önerildiği üzere hem özel güvenlik görevlisi yeterlilik sınavları hem de uzmanlık eğitimlerine ilişkin diğer sınavlar Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından yapılmalıdır. Uzmanlaşmanın kurumsallaşması açısından gerekli olan bu durum, uzmanlık payeleri verilmesini haklı kılan öğrenmelerin geçerli ve güvenilir ölçme araçlarıyla ölçülebilmesi açısından elzemdir. Bu sayede özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesi, uzmanlık eğitimlerinin yetkilendirilen eğitim kurumlarında ciddiyle gerçekleştirilmesini de teşvik etmiş olacaktır.

Özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesi kimi zaman özdenetim mekanizmalarının işlemlerini sağlayacak düzenlemeler gerçekleştirerek, kimi zaman ise yasal düzenlemelere aykırılıkların tespiti halinde uygulanacak adli ve idari yaptırımlar belirleyip gerektiğinde bunları uygulayarak da uzmanlaşmanın kurumsallaşmasını sağlamalıdır.

4. ELEMANLI ÖZEL GÜVENLİK HİZMETLERİNDE UZMANLAŞMANIN FELSEFESİ

Güvenlik kişi, kurum ve kuruluşların en temel ihtiyaçlarından biridir. Ancak bu ihtiyacın standartlığından söz edilemez. Çünkü bu ihtiyacın duyumsanmasına sebep olan suçların ya da olayların niceliğini ve niteliğini etkileyen birçok bağımsız değişken vardır. O bağımsız değişkenlerin suçlar ya da olaylar üzerindeki etkisinin biçimi ve şiddeti, riskleri kişi, kurum ve kuruluşlara özgü hale getirerek kişi, kurum ve kuruluşların güvenlik ihtiyaçlarının niteliğini belirler. Başka bir ifadeyle, güvenlik ihtiyaçları bazı bağımsız değişkenlerin riskleri çeşitlendirici etkisiyle kişi, kurum ve kuruluşlara özgü bir hâl alır. Güvenlik hizmetlerinde asıl sorun bunu görebilmektir. Kişi, kurum ve kuruluşların özgün güvenlik ihtiyaçlarına odaklanıldığında bunu görebilmek mümkündür.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ndeki siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel, coğrafi vb. koşullar işlenebilecek suçların ya da gerçekleştirilecek çeşitli

olayların niceliğine ve niteliğine etki edebilecek olan genel nitelikteki bağımsız değişkenlerdir. Uluslararası alandaki mücadeleler gereğince çeşitli devletlerin Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne karşı geliştirdikleri açık ya da kapalı politikalar da birer bağımsız değişken olarak ülkedeki suçlara ve olaylara etki edebilmektedir. Bu bağımsız değişkenler elemanlı özel güvenlik hizmeti alan kişi, kurum ve kuruluşların özgün güvenlik ihtiyaçlarının anlaşılmasına yardımcı olabilir. Çünkü genel nitelikteki bu bağımsız değişkenlerin suçlar ve olaylar üzerindeki etkilerinin incelenmesi suretiyle, güvenlik ihtiyaçlarının kişi, kurum ve kuruluşlar özelinde çeşitlenmesine sebep olan suçlar ve olaylar hakkında derinlemesine bilgiler elde edilebilir. İşte bu bilgiler değerlidir. Çünkü bu bilgiler elemanlı özel güvenlik hizmetlerinin çeşitli yönlerini belirleyecektir. Çalıştırılacak özel güvenlik görevlisi sayısı, özel güvenlik görevlileri tarafından gerçekleştirilecek görevlerin türü ve niteliği, özel güvenlik görevlilerinin yetki ve sorumlulukları, kurulacak fiziki güvenlik donanımlarının ve elektronik güvenlik sistemlerinin niceliği ve niteliği vb. bu bilgiler sayesinde belirlenirse güvenlik hizmetlerinin rasyonelliğinden söz edilebilecektir. Örneğin, terör örgütleri Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bütün illerinde aynı derecede örgütlenmemektedir ya da turizm bölgelerinde gerçekleşen bazı suçlar ve olaylar sanayi bölgelerinde gözlenmemektedir. Alışveriş merkezlerini tehdit eden riskler ile havalimanlarını tehdit eden riskler aynı değildir. Kısacası Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde kişi, kurum ve kuruluşların güvenlik ihtiyaçları çeşitli nedenlerle özgünleşebilmekte, bazı suçlar ve olaylar özellikle bazı tesisleri hedef alırken, bazı suçlar ve olaylar bazı tesisler için risk niteliği taşımamaktadır.

Uzmanlaşma kişi, kurum ve kuruluşların özgün güvenlik ihtiyaçlarının özgün güvenlik yönetimiyle ve stratejileriyle karşılanmasını mümkün kılar. Çünkü uzmanlaşma bilinmesi gerekenlerin bilinmesini sağlamanın yanında, bilinmesi gerekli olmayanların öğretilmesi için özel çaba göstermemeyi gerektirir. Kişi, kurum ve kuruluşların özgün güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak için özgün güvenlik hizmetleri yerine standart güvenlik hizmetleri sunulduğunda, kişi, kurum ve kuruluşları tehdit edebilecek nitelikteki risklerin gerçekleşme olasılığı artar. Varlığı o zamana kadar fark edilmemiş olanlar bir yana, bilinen tehdit unsurlarının bile kontrol altında tutulması güçleşir. Daha düşük nitelikli özel güvenlik hizmeti için harcanan kaynakların yarattığı maliyet yükselir. En az girdiyle en fazla faydayı elde etmek isteyen kişi, kurum ve kuruluşların hedeflerine ulaşmaları güçleşir.

Bu noktada “Nasıl bir özel güvenlik görevlisine ihtiyacımız var?” sorusunun da cevaplanması gerekir. Kişi, kurum ve kuruluşlara yönelebilecek özgün riskler gereğince risk analizleri yapabilen, riskleri yönetebilen, gerektiğinde başarılı müdahaleler gerçekleştirerek kişi, kurum ve kuruluşların çalışmalarını kesintisiz şekilde sürdürmesinin güvenlik temelli şartlarını oluşturabilen, iletişim becerileri gelişmiş özel güvenlik görevlisi her bir hizmet dalında nitelikli güvenlik hizmetleri sunulabilmesinin temel gereğidir. Hizmet dallarına ilişkin eğitim programları bu niteliklere haiz uzman özel güvenlik görevlisinin yetiştirilmesini esas tutmalıdır.

5. UZMANLIK EĞİTİMLERİ İÇİN PROGRAM HAZIRLAMA VE GELİŞTİRME SÜRECİ

Özel güvenlik görevlilerinin nitelikli güvenlik hizmeti sunabilmelerinin şartlarından biri, hizmet dallarının gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumları planlı ve sistematik faaliyetlerle kazanmış olmalarıdır. Bu nedenle, uzman özel güvenlik görevlisi eğitimlerine (uzmanlık eğitimlerine) ilişkin eğitim programları eğitim bilimlerinin ilkeleri ışığında bilimsel bir yaklaşımla hazırlanmalı ve ihtiyaç duyuldukça geliştirilmelidir. Bu sayede oldukça heterojen nitelik taşıyan özel güvenlik hizmet dallarında nitelikli güvenlik hizmetleri için gerekli hâkimiyet sağlanmış ve her bir hizmet dalında özgün güvenlik hizmetleri sunulmasının en temel şartlarından biri yerine getirilmiş olur.

Ralph W. Tyler’ın 1949’da, Hilda Taba’nın ise 1962’de ortaya koydukları program hazırlama ve geliştirme modelleri özellikle Ertürk (1977) ve Varış (1988)’in öncülüğünde gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda Türkiye’de de kabul görmüştür. Okuldaki ve okul dışındaki eğitim faaliyetlerinin bilimsel yöntemler içeren eğitim programı hazırlama ve geliştirme süreçleriyle kontrol altına alınıp yönetilebilir bir niteliğe büründürülmesinin gerekliliğine olan inançlar bu kabulde etkili olmuştur. Bu konuda çalışmalar gerçekleştirmek isteyen eğitimciler için Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarındaki enstitülerin Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı’nda yüksek lisans ve doktora düzeyinde akademik eğitimler verilmektedir.

Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı’nın Türkiye’deki yaygın örgütlenmesinin de etkisiyle, hâlihazırda Türkiye’deki eğitim bilimcilerde herhangi bir eğitim programının ana öğelerinin “*hedefler*”, “*içerik*”, “*öğretim faaliyetleri*” ve “*değerlendirme*” olduğu konusunda ortak bir anlayış

gelişmiştir. Üstelik herhangi bir eğitim programının bu öğeleri arasında dinamik ilişkiler bulunduğu, bu nedenle eğitim programının bir ögesindeki değişikliğin programın tümüne etki edeceği konusunda da Türkiye'deki eğitim bilimciler arasında görüş birliği bulunmaktadır. Buna göre, gerçekleştirilecek eğitim faaliyetleri için öncelikle eğitimin *hedefleri* belirlenmelidir. Hedeflerin belirlenmesi; ulaşılmak istenen tüm sonuçların öngörülebilmesi, istendik nitelikteki hiçbir bilgi, beceri ve tutumların hedef-kitle konumundaki öğrenenlere kazandırılmasının tesadüflere bırakılmaması ve öğretim faaliyetlerinin etkili şekilde planlanabilmesi için son derece önemlidir. Hedeflerin çeşitli özellikleri taşıyacak biçimde belirlenmesi amaca hizmet edecek nitelikteki *içeriğin* oluşabilmesi açısından da gereklidir. Bir başka ifadeyle, “ne” öğretileceğini gösteren içeriğin oluşturucusu hedeflerdir. *Öğretim faaliyetleri* ancak bu iki aşamadan sonra planlanıp gerçekleştirilmelidir. Çünkü öğretim faaliyetleri sırasında “ne” öğretileceği aslında ilk iki aşamadaki işlemlerden sonra anlaşılabilir. Böylece “ne” öğretileceği öğreticilerin inisiyatiflerine bırakılmamış olacaktır.⁹ Üstelik bu aşamaya gelindiğinde hazırlanacak olan ders kitapları sayesinde, eğitim sürecindeki bütün öğretim faaliyetleri eğitim programlarının hedefleri doğrultusunda gerçekleştirilebilecektir. Bunun teminatı, *değerlendirme* aşamasındaki ölçme işleminin, hedeflerle belirlenmiş olan içeriğin öğrenenlere öğretim faaliyetleri sırasında istendik düzeyde kazandırılıp kazandırılmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilecek olmasıdır. Dört ana ögeli bu süreç hakkında detaylı bilgi için bkz. Ertürk, 1977: 12-13; Varış, 1988: 277; Demirel, 1998: 3-8; Fidan, 1985: 15-24; Bilen, 1996: 12-16; Erden, 1998: 1-18; Özçelik, 1987: 3-4.

Uzman özel güvenlik görevlilerine yönelik uzmanlık eğitimleri bir eğitim komisyonu tarafından yukarıda sözü edilmiş olan eğitim programı hazırlama ve geliştirme süreçlerinin kullanılmasıyla oluşturulabilir. Bu komisyonda özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesi, eğitim program hazırlama ve geliştirme konusu ile ilgili akademisyenler, özel güvenlik görevlilerine eğitimler veren genel kolluk mensupları ve sivil eğitimciler, özel güvenlik hizmetlerinde görev yapan özel güvenlik görevlileri ve yöneticileri, özel güvenlik hizmeti satın alan kurum/kuruluş temsilcileri ve elemanlı özel güvenlik hizmeti sunan arz aktörlerinin temsilcileri bulunmalıdır. Sürecin başlangıcında hem “özel güvenliğin felsefesi” (bkz. Gülcü, 2002a; 2002b), hem de bu çalışmada ele alınmış olan “elemanlı özel güvenlik hizmetlerinde uzmanlaşmanın felsefesi” kavranmış olmalıdır.

Bu süreçte öncelikle her bir hizmet dalında güvenlik hizmetlerinin başarılı biçimde sunulmasının gerekleri olan bilgi, beceri ve tutumlar belirlenmeli ve *hedefler* olarak tayin edilmelidir. Özel güvenlik görevlisinin sahip olması istenen nitelikler de bu hedeflerin tayininde yol gösterici olmalıdır. Hedeflerin kapsayıcılığı uzmanlık eğitimlerinin niteliğinin tartışılmaması ve özel güvenlik hizmetlerinin nitelikli biçimde sunulabilmesinin ön koşullarının oluşturulabilmesi açısından elzemdir. Bu nedenle her bir hizmet dalına ilişkin hedefler belirlenirken o hizmet dalının misyonu, sunduğu hizmetin niteliği, ülke ekonomisi için önemi, özel güvenlik hizmetlerine duyduğu ihtiyacın gerekçeleri ve o hizmet dalına yönelik olası tüm riskler dikkatten uzak tutulmamalıdır. Ancak özel güvenlik görevlilerinin her bir hizmet dalına ilişkin özel görev tanımlarının ve sorumluluklarının tanımlanabilmesine imkân verecek olan özel hedeflerin belirlenmesi de önemlidir ve bunlar kurum/kuruluşların inisiyatiflerine bırakılmalıdır.

Özel güvenlik görevlilerinin her bir hizmet dalına ilişkin genel görev tanımlarını, sorumluluklarını, yetkilerini vb. tanımlamaya da imkân verecek olan hedef ifadeleri uzmanlık eğitimlerinin içeriğinin kapsayıcı biçimde oluşturulabilmesini sağlayacaktır. Bu *içerik* sayesinde o hizmet dalına ilişkin güvenlik ders kitapları hazırlanabilecektir. Güvenlik ders kitaplarının hazırlanması her bir hizmet dalındaki özel güvenlik hizmetlerinin asgari standartlarının oluşturulmuş olması anlamına gelecektir. Güvenlik ders kitapları eğitim programının üçüncü ögesi olan *öğretim faaliyetlerinin* kontrol altına alınmasını da sağlayacaktır. Eğitim programının bu önemli ögesi üzerinde özdenetim oluşturulabilmesi mümkündür. Bunun yolu eğitim programının dördüncü ögesi olan *değerlendirme* sürecindeki ölçme işleminin nitelikli biçimde gerçekleştirilmesini sağlamaktır. Şayet ölçme işlemlerinin geçerli ve güvenilir ölçme araçları kullanılarak gerçekleştirilebilmesini sağlayacak bir değerlendirme süreci oluşturulabilirse, özel güvenlik görevlilerinin ve eğitimcilerin eğitim içeriğini ve öğretim faaliyetlerini yadsımaları önlenmiş olur.

Her bir özel güvenlik hizmet dalı için uzmanlık eğitimlerinin bu anlayışla hazırlanması ve ihtiyaç duyuldukça geliştirilmesi sayesinde, elemanlı özel güvenlik hizmetlerinde uzmanlaşma için kullanılacak bir modelin en önemli ögesi oluşturulmuş olacaktır. Ancak elemanlı özel güvenlik hizmetlerinin sunumundaki nitelik sorununa çözüm getirebilecek olan bu

eğitim programı hazırlama ve geliştirme sürecinin kurumsallaşması da önemlidir. Bu sürece yasallık kazandırılması ve sürecin çeşitli öğelerine ilişkin iş ve işlemlerin özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesinin teminatı altında yürütülmesinin kalıcı hale getirilmesi sağlanmalıdır. Bu kurumsallaşma sayesinde elemanlı özel güvenlik hizmetleri temelinde gelecekte yaşanabilecek olan bazı sorunların gerçekleşmeden önlenmesi mümkün olabilecektir.

6. ELEMANLI ÖZEL GÜVENLİK HİZMETLERİ İÇİN BİR UZMANLAŞMA MODELİ ÖNERİSİ

Türkiye’de ilk kez özel güvenlik görevlisi olabilmek için 5188 sayılı Kanun’un öngördüğü 100 saat süreli silahsız ya da 120 saat süreli silahlı özel güvenlik temel eğitimlerini yetkili özel güvenlik eğitim kurumlarında tamamlamak ve Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Güvenlik Daire Başkanlığı tarafından yapılacak sınavda başarılı olmak gerekmektedir. Bunun yanında Türkiye’deki üniversitelere bağlı meslek yüksekokullarında ön lisans düzeyinde iki yıl süreli Özel Güvenlik ve Koruma Programı’nı tamamlayanlara da sınava girme şartı aranmaksızın silahsız özel güvenlik görevlisi olma hakkı verilmektedir. Ancak bu programdan mezun olanların silahlı özel güvenlik görevlisi olabilmeleri yetkili özel güvenlik eğitim kurumlarında 20 saat süreli Silah Bilgisi ve Atış Eğitimi aldıktan sonra katılacakları sınavda başarılı olmalarına bağlıdır. Öngörülen eğitim ve sınav şartlarını karşılayanlara beş yıl süreli çalışma izni verilmektedir. Ancak bu çalışma izninin kullanılabilmesi silahlı ya da silahsız özel güvenlik kimlik kartının çıkarılmasını gerektirmektedir.

İlgili mevzuat gereğince silahlı ya da silahsız özel güvenlik görevlisi olarak çalışmaya devam etmek isteyen özel güvenlik görevlileri her beş yılda bir çalışma iznini yenilemelidir. Bunun için önceki beş yıllık iznin süresi dolmadan silahlı ya da silahsız özel güvenlik yenileme eğitimine katılmalıdır. Bu eğitim yetkili özel güvenlik eğitim kurumlarında gerçekleştirilmektedir. Yenileme eğitiminin sonrasında yine Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Güvenlik Daire Başkanlığı tarafından yapılacak sınava giren özel güvenlik görevlilerinin çalışma izinlerinin süresi beş yıl daha uzatılmaktadır.¹⁰

Türkiye’de özel güvenlik görevlisi olmak için öngörülmüş bulunan eğitim ve sınav ile ilgili bu şartlar, özel güvenlik görevlilerinin tüm hizmet dallarında nitelikli güvenlik hizmeti sunabilmelerinin yeter şartı olarak kabul edilemez.

Özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesi de, daha önce sözü edildiği üzere, bunun bilincindedir. Mevcut düzenlemeleri bütünüyle yok saymadan gerçekleştirilecek yeni bir düzenlemeye ihtiyaç olduğu çok açıktır. Aşağıdaki ayrıntılı biçimde açıklanan beş ana aşamalı “Elemanlı Özel Güvenlik Hizmetlerinde Uzmanlaşma Modeli” elemanlı özel güvenlik hizmetlerinde uzmanlaşmayı sağlamak amacıyla kullanılabilir.¹¹

1. Aşama: Özel Güvenlik Görevlisi Eğitimi: Mevzuatta yer alan “Özel Güvenlik Yenileme Eğitimi” ile bu eğitim sonrasında gerçekleştirilen “Özel Güvenlik Yenileme Sınavı” ve bunlarla ilgili tüm düzenlemeler yürürlükten kaldırılmalıdır. Çünkü özel güvenlik yenileme eğitimi, özel güvenlik temel eğitiminin toplam süresinin yarı oranında azaltılmasıyla oluşturulmuş olan bir eğitim programıdır. Bu eğitim programı da özel güvenlik temel eğitim programı gibi, özel güvenlik görevlilerinin uzmanlaşmalarına herhangi bir katkı sunmamaktadır. Özel güvenlik temel eğitiminin elemanlı özel güvenlik hizmetlerinde uzmanlaşma için yeterli olamadığı yönündeki eleştiriler, özel güvenlik yenileme eğitimi için de geçerlidir. Özel güvenlik görevlilerinin güvenlik hizmetlerine ilişkin bilgi ve becerilerinin beş yıl sonra yenilenmesi ve yeni bazı bilgi ve becerilerin özel güvenlik görevlilerine kazandırılması amacıyla gerekli görülmüş olsa da özel güvenlik görevlileri görevlerine devam ederken özel güvenlik yenileme eğitimine katılamamaktan şikâyet etmektedirler. Bu durumun ticari hedeflerine ulaşma kaygısı taşıyan özel güvenlik eğitim kurumlarını eğitime devam şartı konusundaki yükümlülükleri yerine getirmekten alıkoymaya yöneltmesi riski bulunmaktadır. Görece düşük ücretlerle çalışan özel güvenlik görevlilerinin kimi şehirlerde özel güvenlik yenileme eğitimi için yapacakları masraflarda maddi suiistimallere maruz kalmaları riski de söz konusudur. Özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesi asıl amacından uzaklaşarak özel güvenlik eğitim kurumlarının ticari beklentilerini karşılayıcı niteliğe bürünmüş olan bu düzenlemeyi yürürlükten kaldırmalıdır.

Çalışma iznini uzatmak isteyen özel güvenlik görevlilerinin özel güvenlik yenileme eğitimi sonrasında sınav ücreti ödeyerek katılmak zorunda oldukları özel güvenlik yenileme sınavı da meşru değildir. Çünkü hiçbir ölçme ve değerlendirme amacı bulunmayan bu sınava giren özel güvenlik görevlileri hiçbir soruya doğru cevap vermeseler de çalışma izninin yenilenmesi için gerekli bir şartı yerine getirmiş olmaktadırlar. Başarısız olma durumunun bulunmadığı bu sınav için sınav ücreti ödemek zorunda

olunması ise özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesinin özel güvenlik görevlilerince eleştirilmesine yol açmaktadır. Bu halde sınavın yapılması anlamlı değildir.

Bu bağlamda, ilgili mevzuattaki “Özel Güvenlik Temel Eğitimi” ve “Özel Güvenlik Yenileme Eğitimi” tanımlamaları yerine “Özel Güvenlik Görevlisi Eğitimi” tanımlaması kullanılmalıdır. Özel güvenlik temel eğitiminin niteliği, süresi, içeriği, uzman eğitmen nitelikleri vb. uygun görülüyorsa olduğu gibi korunmalı ve bu eğitim programı hâlihazırda olduğu gibi yetkili özel güvenlik eğitim kurumlarında silahlı ve silahsız olarak gerçekleştirilmelidir.

2. Aşama: Özel Güvenlik Görevlisi Yeterlilik Sınavı: Mevcut durumda Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Güvenlik Daire Başkanlığı tarafından “Özel Güvenlik Temel Eğitim Sınavı” ve “Özel Güvenlik Yenileme Eğitimi Sınavı” adlarıyla gerçekleştirilen kuramsal sınavlar, önerilen uzmanlaşma modelinin birinci aşamasında açıklanan nedenlerle yapılacak bir düzenleme gereğince “Özel Güvenlik Görevlisi Yeterlilik Sınavı” adıyla gerçekleştirilmelidir. Dahası bu sınav Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından yapılmalıdır. Sınavın ÖSYM'nin kurumsal kimliğinden yararlanılarak, geçerli ve güvenilir testler kullanılarak yapılması elemanlı özel güvenlik hizmetlerine ilişkin eğitim ve sınav süreçlerinin kurumsallaşmasına bu aşamada bile önemli katkı sağlayabilecektir.

Özel güvenlik görevlisi eğitimlerinin İçişleri Bakanlığı adına mevzuat gereğince gerçekleştirilmesini sağlamakla yükümlü olan emniyet ve jandarma birimleri sınavın gerçekleştirilmesi dışında hâlihazırda uygulamalarına devam etmeli, ihtiyaç duyulan bilgileri gerektiğinde sınavlar öncesinde ÖSYM'ye aktarmalıdır. Özel güvenlik görevlisi adayları sınav başvurularını şahsen ÖSYM'ye yapmalı ve ilgili mevzuatın öngördüğü sınav hakkı sayısı gereğince sınavlara katılmalıdır.

Silahlı eğitimlere ilişkin uygulamalı sınavlar ise, mevcut durumda olduğu gibi, Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Güvenlik Daire Başkanlığı koordinesinde İl Emniyet Müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmelidir.

5188 sayılı Kanun'un öngördüğü 100 saat süreli silahsız ya da 120 saat süreli silahlı özel güvenlik görevlisi eğitimlerinden sonra yapılacak olan bu özel güvenlik görevlisi yeterlilik sınavlarında başarılı olmak, mevcut durumda olduğu gibi, tüm özel güvenlik görevlileri için yeterli görülmelidir. Bir başka ifadeyle, bu sınavda başarılı olmak uzmanlıkların öngörüldüğü hizmet dallarında “Özel Güvenlik Görevlisi” unvanıyla çalışabilmenin ya da

uzmanlıkların öngörülmediği hizmet dallarındaki yerlerde özel güvenlik görevlisi olarak çalışabilmenin eğitim ve sınav yönünden yegâne şartı olarak kabul edilmelidir. Ancak bu yerlerde yasal bir süre düzenlemesi bulunmaksızın çalışabilecek olan özel güvenlik görevlileri için belirli dönemlerde İçişleri Bakanlığı tarafından zorunlu, kısa süreli ve ücretsiz hizmetiçi eğitim programları gerçekleştirilmesi yararlı olacaktır. Ayrıca uzman özel güvenlik görevlisi hizmetiçi eğitimleri bu özel güvenlik görevlilerinin katılımına açık olmalıdır. Talep eden özel güvenlik görevlisi ücreti karşılığında bu eğitimlere katılarak hem mesleki bilgi ve becerilerini geliştirebilmeli, hem de dilerse bu eğitimlerin gelecekte kendisine sunabileceğine inandığı çeşitli fırsatları erken dönemlerde elde etme imkânına sahip olabilmelidir.

Özel güvenlik görevlisi yeterlilik sınavında başarılı olan özel güvenlik görevlilerinin bu çalışmada sözü edilen çerçevede uzmanlıkların öngörüldüğü hizmet dallarında “Uzman Özel Güvenlik Görevlisi” olarak görev yapabilmeleri ise, uzman özel güvenlik görevlisi eğitimi aldıktan sonra katılacakları uzman özel güvenlik görevlisi yeterlilik sınavında başarılı olmalarını gerektirmelidir.

3. Aşama: Uzman Özel Güvenlik Görevlisi Eğitimi: Uzmanlıkların öngörüldüğü her bir hizmet dalı için hazırlanacak olan eğitim programları bu aşamada uzman özel güvenlik görevlilerinin yetiştirilmesi için kullanılmalıdır. Eğitim programları sadece kuramsal bilgileri içermemeli, bu kapsamda uzmanlık alanlarına ilişkin uygulamalı derslere özel önem verilmelidir. Bu eğitim programlarının hangi eğitim kurumlarında ve hangi temel niteliklere sahip eğitmenler tarafından gerçekleştirilmesinin uygun olacağı hususları bu çalışmanın “Uzmanlaşmada Kamu Otoritesinin Rolü” başlığı altında incelenmiştir.

Özel güvenlik görevlileri tek bir hizmet dalında uzmanlık edinebilme hakkına sahip olmakla sınırlanmamalı, farklı hizmet dallarına ilişkin uzmanlıklar edinme hakkına sahip olabilmelidirler. Bu haklarını özel güvenlik görevlisi olduktan sonra ya da herhangi bir hizmet dalında uzman özel güvenlik görevlisi olarak çalışırken istediği kadar sayıda uzmanlık eğitimlerine katılarak kullanabilmelidirler. Bir başka ifadeyle, özel güvenlik görevlileri talep etmeleri halinde tanımlı bulunan tüm hizmet dalları için öngörülmüş olan uzmanlık eğitimlerine katılabilmelidirler.

Uzman özel güvenlik görevlisi eğitimlerinin uygun görülen eğitim kurumlarında gerçekleştirilebilmesi için asgari ve azami katılımcı sayılarının belirlenmesi hem eğitim kalitesi açısından, hem de sektörde ihtiyaç duyulan uzman özel güvenlik görevlilerinin gecikmeden yetiştirilebilmesi açısından gereklidir. Ancak birtakım riskler öngörülürse, özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesi gerektiğinde bu eğitim programlarını bizzat gerçekleştirmeyi de düşünmelidir. Bu kapsamda, özel güvenlik hizmetleri sunulan her bir hizmet dalı için Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Güvenlik Daire Başkanlığı bünyesinde, Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü bünyesindeki Eğitim Araştırma Denetleme Uzmanlar Kurulu (EADUK)'na benzer bir eğitim birimi kurulması düşünülebilir.

4. Aşama: Uzman Özel Güvenlik Görevlisi Yeterlilik Sınavı: Uzman özel güvenlik görevlisi eğitimlerini tamamlayan özel güvenlik görevlisi, Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından yapılacak olan yeterlilik sınavlarına katılarak uzman özel güvenlik görevlisi unvanı almalıdır. Silahlı eğitimlere ilişkin uygulamalı sınavlar ise, özel güvenlik görevlisi yeterlilik sınavında olacağı gibi, Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Güvenlik Daire Başkanlığı koordinesinde İl Emniyet Müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmelidir.

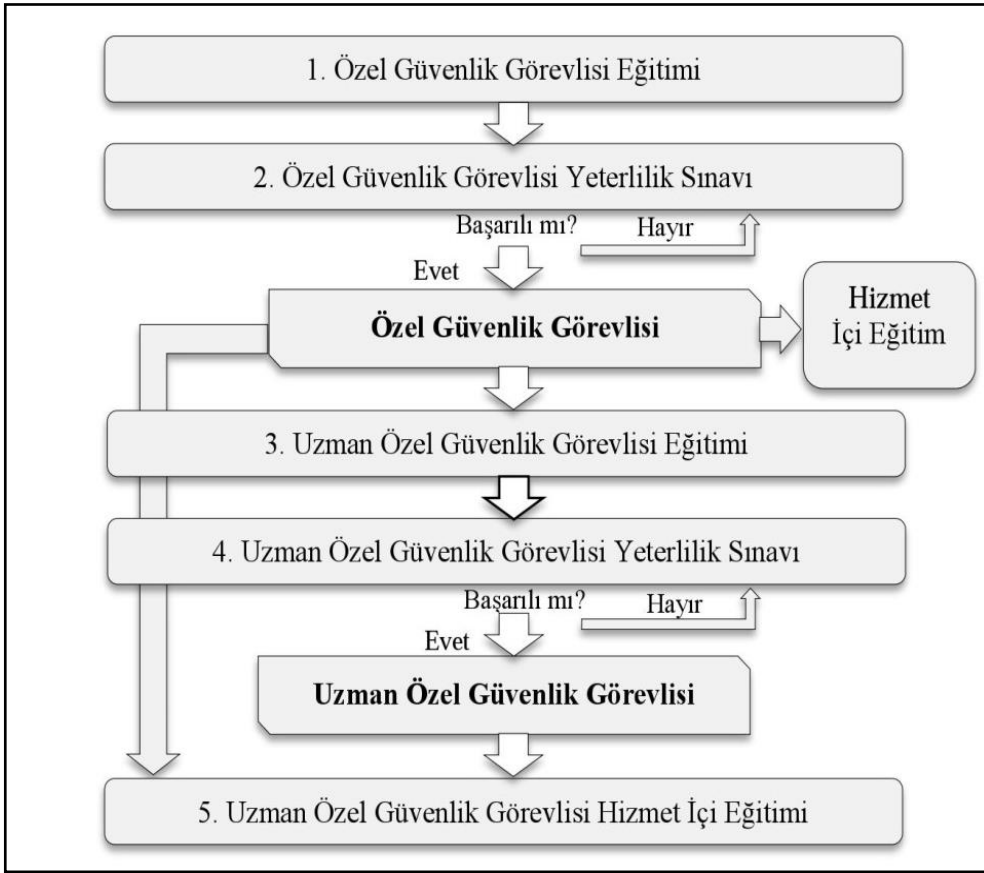
Uzman özel güvenlik görevlisi unvanını almış olmak kişiye o unvanla o hizmet dalında süresiz çalışma hakkı verse de hizmetiçi eğitimler uzman özel güvenlik görevlisi için zorunlu olmalıdır.

5. Aşama: Uzman Özel Güvenlik Görevlisi Hizmetiçi Eğitimi: Uzman özel güvenlik görevlisi belirli dönemlerde gerçekleştirilecek zorunlu ve düşük ücretli hizmetiçi eğitim programlarına katılmalıdır. Silah bilgisi, atış, kitle yönetimi, iletişim, yetki kullanımı, suçluya/şüpheliye müdahale teknikleri vb. gibi önemli konularda gerçekleştirilecek hizmetiçi eğitimlerle uzman özel güvenlik görevlilerinin bilgi ve becerileri yenilenmeli ve geliştirilmelidir. Uzman özel güvenlik görevlisinin hizmetiçi eğitimlere katılmasından ya da bu eğitimlere katılması için yönlendirilmesinden ise işveren sorumlu tutulmalıdır.

Uzman özel güvenlik görevlisi hizmetiçi eğitimleri uzman özel güvenlik görevlisi eğitimlerini gerçekleştiren eğitim kurumları tarafından gerçekleştirilmelidir. Ayrıca bu eğitimlere ilişkin kayıtlar İçişleri Bakanlığı tarafından tutulmalıdır. Belirli bir süre boyunca uzman özel güvenlik görevlisi olarak çalışmış ve belirli sayıdaki hizmetiçi eğitim programlarına

katılmış olan uzman özel güvenlik görevlilerine, belli şartlara sahip olmaları halinde, İçişleri Bakanlığına bağlı güvenlik birimlerinde ya da gelecekte oluşturulabilecek güvenlik birimlerinde görev yapabilme imkânı sunulmalıdır. Bu tür bir motivasyon sistemi, uzmanlaşmanın kurumsallaşmasına önemli katkı sağlayabilecektir.

Önerilen “Elemanlı Özel Güvenlik Hizmetlerinde Uzmanlaşma Modeli” akış şeması Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Önerilen Elemanlı Özel Güvenlik Hizmetlerinde Uzmanlaşma Modeli

SONUÇ

2004 yılında 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun'un yürürlüğe girmesiyle birlikte Türkiye'de elemanlı özel güvenlik hizmetleri kurumsallaşmıştır. Ancak bu kurumsallaşma bu hizmetlerde görev yapan özel güvenlik görevlilerinin güvenlik hizmetlerini nitelikli biçimde sunmalarını temin edebilen bir kurumsallaşma niteliğinde değildir. Çünkü özel güvenlik görevlilerine farklı kurum ve kuruluşların özgün güvenlik ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek nitelikteki bilgi, beceri ve tutumları kazandırabilme muhtevasına sahip olmayan standart bir eğitim programı tüm özel güvenlik hizmetleri için yeterli görülmemiştir. Türkiye özel güvenlik kültürünün toplumda kabul görmesini ve yerleşik hale gelmesini içeren geçiş dönemini tamamlamıştır. Artık özel güvenlik görevlilerinin hizmet dallarında uzmanlaşarak güvenlik hizmetlerini daha nitelikli biçimde sunmalarına katkı sağlayacak yeni eğitim programlarına ihtiyaç vardır. Bu eğitim programlarıyla birlikte yeni ölçme-değerlendirme süreçlerini de kurumsallaştıran yasal düzenlemeler sayesinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde elemanlı özel güvenlik hizmetleri daha fazla kurumsallaşma fırsatına sahip olabilecektir. 284.399 özel güvenlik görevlisinin çalışmakta olduğu bu büyük sektör için daha fazla kurumsallaşmanın bu fırsatları anlamazsa, bu güçten beklenen faydanın elde edilmesi güçleşebilir. Özel güvenlik görevlileri yetkilerinin sınırlarını aşarak suçlar işlediklerinde ya da önleyici güvenlik hizmetlerinde başarılı olamadıklarında kamu güvenliğini sağlama konusundaki rolleri her seferinde yeniden tartışılır.

Alan eğitimleri adı altında uzmanlık eğitimlerine ihtiyaç duyulduğu konusunda arz aktörleriyle genellikle görüş birliği içerisinde olan özel güvenlikten sorumlu kamu otoritesi "Elemanlı Özel Güvenlik Hizmetlerinde Uzmanlık Eğitimlerine İlişkin Yönetmelik" hazırlamalıdır. Her bir uzmanlık dalına ilişkin eğitim programları bu yönetmelikte ayrı ayrı düzenlenmelidir. İlgili diğer süreçlere de yönetmelikte yer verilmelidir. Bu sayede uzmanlaşmanın kurumsallaşması sağlanabilir. Bu tür bir yasal düzenleme, her şeyden öte, sınırlar içerisinde kamu güvenliğinin başarılı şekilde sağlanmasından sorumlu olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yararına olacaktır.

SONNOTLAR

- ¹ 5188 sayılı Yasa'yla geçirilen ilk on yıla ilişkin detaylı istatistikler için bkz. Gülcü, 2014.
- ² İçinde elemanlı güvenlik hizmetlerini de barındıran özel güvenliği Balta Paker (2009) olası tehditler üzerinden bilinçlice yaratılmış olan güvensizlik hissini ürün olarak eleştirmektedir. Bora (2004) ise özel güvenliğin devletin verdiği yetkinin hizmeti satın almakta olanların tehdit algılamasına ve tanımına bağlı olarak keyfi biçimde kullanılabilmesine imkân verebildiğini savunmaktadır. Sever (2011)'e göre, özel güvenlik özel alanların korunmasının ötesine geçip kamusal alana da taşmaktadır. Yardımcı (2009) ise özel güvenliğin suç oranlarında belirgin bir düşüşe katkı sağlayamadığını iddia etmektedir.
- ³ Bazı örnekler için bkz. <https://www.memurlar.net>, 2015; ogf.org.tr, ty; t24.com.tr, 2015; Tekek, 2012; Tiyek, 2016; Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 2014: 19, 23, 34, 45; Uçkun, Uçkun, Konak ve Demir, 2013.
- ⁴ Bkz. 26 Eylül 2009 tarihli ve 27358 sayılı Resmî Gazete, Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- ⁵ Bkz. 07 Ekim 2004 tarihli ve 25606 sayılı Resmî Gazete, 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun'un Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, Madde 33/3.
- ⁶ 5188 sayılı Kanun'un hazırlık aşamasında çok konuşulmuş olmasına rağmen "özel güvenlik görevlilerine asgari ücretin iki katından az maaş verilmemesi"ne ilişkin düzenleme gerçekleşmemiştir. Ancak bugün birçok kurum/kuruluşta özel güvenlik görevlilerine asgari ücretin belli bir orandaki katı kadar maaş verilmektedir. Demek ki özel güvenlik görevlilerine asgari ücretin üzerinde maaş verilmesi hem mümkündür hem de bunun nitelikli güvenlik hizmeti için gerekli olduğuna inanılmaktadır. Özel güvenlik görevlilerine hâlihazırda asgari ücret ödeyen kurum/kuruluşlar ise bu bağlamda özel güvenlik görevlisinin maaşına ilişkin yasal bir düzenleme bulunmamasını bir "fırsat" olarak görmektedirler. Uygulamaya bakıldığında, artık özel güvenlik görevlisinin maaşı konusunda yasal bir düzenleme yapılmasının koşullarının oluştuğu görülmektedir. Özel güvenlik görevlisi için olmasa bile, uzman özel güvenlik görevlisi için maaş alt sınırını belirleyen bir yasal düzenleme, elemanlı özel güvenlik hizmetlerinde nitelik sorununun çözümüne katkıda bulunabilecek en önemli değişkenlerden biri olacaktır. Uzman özel güvenlik görevlisi için yapılacak bir düzenleme, uzman özel güvenlik görevlisi olmayı teşvik etmesi açısından da önemlidir.
- ⁷ Mehmet Akif Ersoy'un şu dizeleri bu gereği ne güzel de ifade eder: "*Aldanma insanların samimiyetine/Menfaatleri gelir her şeyden önce/Vaat etmeseydi Allah cenneti/O'na bile etmezlerdi secde*".
- ⁸ Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) tarafından onaylanması halinde kurulacak olan "Güvenlik Bilimleri Fakültesi"nde 2018-2019 Akademik Yılı'nda eğitime başlanacağını açıklamıştır (bkz. www.haberturk.com, 2017).
- ⁹ Fidan (1985: 23)'in aktardığına göre, Taba 1962'de geliştirdiği program hazırlama ve geliştirme modelinin gerekçelerinden birini, "eğitim sürecinin en önemli ve karmaşık ögesi olan öğretim faaliyetlerinin öğretmenlerin inisiyatiflerine terk edilmiş olmasının sebep olduğu sorunları gidermek amacıyla eğitim süreçlerini kontrol almak" olarak açıklamaktadır.
- ¹⁰ Bu çalışma eğitim ve sınav ile ilgili hususlara yönelik olduğundan, özel güvenlik görevlisi çalışma iznini ilk kez alabilmek ve çalışma iznini yenileyebilmek için öngörülen yaş, mezuniyet, sağlık, güvenlik soruşturması vb. gibi şartlardan söz edilmemiştir.
- ¹¹ Önerilen bu modelde sadece eğitim ve sınav ile ilgili ana hususlara odaklanılmış; belgelendirme, işleyiş süreçleri, yetkilendirme, zaman, ön koşul nitelikler, eğitim ve sınav hakkı sayısı, başarı ölçüt puanları vb. gibi hususlar konusunda öneri getirilmemesi tercih edilmiştir.

KAYNAKÇA

- 26 Haziran 2004 Tarihli ve 25504 Sayılı Resmî Gazete, 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun.
- 07 Ekim 2004 Tarihli ve 25606 Sayılı Resmî Gazete, 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun'un Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik.
- 26 Eylül 2009 Tarihli ve 27358 Sayılı Resmî Gazete, Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik.
- Balta Paker, E. (2009). **Güvenlik Endüstrisi ve Güven(siz)liğin İnşası: Bir Toplumsal Paranoayı Anlamak.** *Toplum ve Bilim*, 115, 204-225.
- Bilen, M. (1996). **Plandan Uygulamaya Öğretim.** Ankara: Aydan Web Tesisleri.
- Bora, T. (2004). **Özel Güvenlik ve Polis Toplum.** *Birikim*, 178, 20-23.
- Demirel, Ö. (1998). **Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme.** Ankara: Kardeş Kitap ve Yayınevi.
- Erden, M. (1998). **Eğitimde Program Değerlendirme.** Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ertürk, S. (1977). **Eğitimde Program Geliştirme.** Ankara: Yelkentepe Yayınları.
- Fidan, N. (1985). **Okulda Öğrenme ve Öğretme.** Ankara: Alkim Yayınevi.
- Gülcü, M. (2002a). **Özel Güvenliğin Felsefesi (I).** *Polis Dergisi*, 31, 58-70.
- Gülcü, M. (2002b). **Özel Güvenliğin Felsefesi (II).** *Polis Dergisi*, 32, 59-70.
- Gülcü, M. (2005). **Özel Güvenlik Piyasasının Teşekkülü**, II. Ulusal Özel Güvenlik Sempozyumu, 03 Aralık, Kocaeli.
- Gülcü, M. (2014). **Özel Güvenlikte 5188 Sayılı Yasayla 10 Yıl.** Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları.
- <https://www.cnnturk.com>. (2015). "Çağlayan Adliyesi'nde o güvenlik görevlisi için gözaltı kararı!", <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/caglayan-adliyesinde-o-guvenlik-gorevlisi-icin-gozalti-karari> (Erişim Tarihi: 07 Nisan 2015).

- <https://www.memurlar.net>. (2015). “Özel güvenlik mevzuatı düzeltilecek mi?”, <https://www.memurlar.net/haber/508644/ozel-guvenlik-mevzuati-duzeltilecek-mi.html> (Erişim Tarihi: 07 Nisan 2015).
- <https://www.ntv.com.tr>. (2015). “Özel Güvenlik Kaldırılmalı”, <http://www.ntv.com.tr/turkiye/ozel-guvenlik-kaldirilimali,PzVvdNLAJEWgE5PLEeLC8w> (Erişim Tarihi: 04 Nisan 2015).
- Koca, O. (2015). **Oyun Şartlarını Değiştirmek Zorundayız. Güvenlik Yönetimi**, 20, 58-62.
- ogf.org.tr. (t.y). “Özel Güvenlik Sektöründe Alan Eğitimleri”, <http://ogf.org.tr/ozel-guvenlik-egitimi/ozel-guvenlik-sektorunde-alan-egitimleri> (Erişim Tarihi: 18 Ağustos 2017).
- Orçun, C. (2014). **Özel Güvenlik Sektörü ve Eğitim. Güvenlik Yönetimi**, 15, 78-80.
- Özçelik, D. A. (1987). **Eğitim Programları ve Öğretim Genel Öğretim Yöntemi**. Ankara: ÖSYM Eğitim Yayınları 8.
- Özel Güvenlik Daire Başkanlığı. (2014). “İstatistik Bilgileri”, <http://www.ozelguvenlik.pol.tr/Sayfalar/istatistikbilgiler.aspx> (Erişim Tarihi: 31 Mart 2014).
- Sever, D. Ç. (2011). **Kolluk Yetkilerinin Devredilmezliği İlkesi Açısından Özel Güvenlik. Sarper Süzek’e Armağan**, 3, 3279-3311.
- t24.com.tr. (2015). “Özel güvenlikçiler: Yüksek risk taşıyan binalarda profesyonel teröristlerin eylemlerini engelleme imkânı yok”, <http://t24.com.tr/haber/ozel-guvenlikciler-yuksek-risk-tasiyan-binalarda-profesyonel-teroristlerin-eylemlerini-engelleme-imkani-yok,292501> (Erişim Tarihi: 04 Nisan 2015).
- Tekek, M. (2012). “Özel Güvenlik’te Branşlaşma ve Uzmanlaşma”, <http://www.ozelguvenlikdunyasi.com/ozel-guvenlikte-branslasma-ve-uzmanlasma.html> (Erişim Tarihi: 18 Ağustos 2017).
- Tiyek, M. (2016). “Güvenlik İhtiyacı Artıyor, Özel Güvenlik Sektörü Güçleniyor”, <http://www.ticaretgazetesi.com.tr/guvenlik-ihyaci-artiyor-ozel-guvenlik-sektoru-gucleniyor> (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2017).
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği. (2014). **Türkiye Özel Güvenlik Hizmetleri Meclisi Sektör Raporu 2014**. Ankara: TOBB Yayınları.

Uçkun, C. G., Uçkun, S., Konak, O. ve Demir, B. (2013). *Özel Güvenlikte Gelecek Perspektifi ve Branşlaşma*, 3.Ulusal Özel Güvenlik Sempozyumu, 01-02 Mart, Gaziantep.

Ünver, O. (2017). **Özel Güvenlik Sektörüne Genel Bakış ve Sektör Koşulları**. *Güvenlik Yönetimi*, 48, 6.

www.aksam.com.tr. (2015). "Özel Güvenlik Kamuda Kaldırılmalı", <http://www.aksam.com.tr/siyaset/ozel-guvenlik-kamuda-kaldirilmali/haber-395100> (Erişim Tarihi: 04 Nisan 2015).

www.cumhuriyet.com.tr. (2017). "Özel Güvenlik Ordusu", http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/809844/Ozel_guvenlik_ordusu.html (Erişim Tarihi: 09 Eylül 2017).

www.haberturk.com. (2017). "Dokuz Eylül Üniversitesi Güvenlik Bilimleri Fakültesi Kuruyor", <http://www.haberturk.com/dokuz-eylul-universitesi-guvenlik-bilimleri-fakultesi-kuruyor-1760409> (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2017).

www.haberturk.com. (2015). "Erdoğan: Özel Güvenlik Kaldırılmalı", <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1061405-erdogan-ozel-guvenlik-kaldirilmali> (Erişim Tarihi: 04 Nisan 2015).

www.hurriyet.com.tr. (2015). "Özel güvenlik tartışması Akdeniz Güvenlik'in hisselerini vurdu", <http://www.hurriyet.com.tr/ozel-guvenlik-tartismasi-akdeniz-guvenlik-in-hisselerini-vurdu-28637714> (Erişim Tarihi: 04 Nisan 2015).

www.sozcu.com.tr. (2015). "Özel güvenlik niçin teröristlere 'Buyurun geçin' dedi?", <http://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/ozel-guvenlik-nicin-teroristlere-buyurun-gecin-dedi-809441/> (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2015).

Varış, F. (1988). **Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikler**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Yardımcı, S. (2009). **Kuşatma Altında Gündelik Hayat: Özel Güvenlik, Kent Yaşamı ve Yönetimsellik**. *Toplum ve Bilim*, 115, 226-260.

MAKALE YAZIM ESASLARI

Gönderilecek çalışmaların, daha önce yurt içi ve yurt dışında herhangi bir yerde yayımlanmamış olması gerekir. Ancak, bilimsel toplantılarda (kongre, sempozyum, seminer vb.) sunulan ve tam metni yayımlanmamış olan bildiriler, sunulduğu yer ve tarih belirtilmek şartıyla kabul edilir. Güvenlik Bilimleri Dergisi yılda iki defa yayınlanmakta olan hakemli uluslararası bir dergi olup Güvenlik Bilimleri Dergisi'ne; makaleler, özgün eserler ve daha önce yayınlanmamış veya herhangi bir yayın sürecine girmemiş olan makaleler kabul edilmektedir. Dergiye gönderilen makaleler, Hakem Kurulu'nun değerlendirmesinden sonra yayınlanmaktadır. Yayınlanan makalelerin bütün yayın hakları dergiye, yayınlanan yazıların içerik sorumluluğu ise yazara aittir.

Güvenlik Bilimleri Dergisi, “**güvenlik**” konusuna odaklı olarak şu konuları da kapsamaktadır.

Güvenlik Yönetimi	UA Güvenlik ve Terörizm	Suç Araştırmaları	Hukuk
Güvenlik Felsefesi	Uluslararası İlişkiler	Suç Önleme Stratejileri	Halkla İlişkiler
Adli Bilimler	Uluslararası Hukuk	Suç ve Suçlulukla Mücadele	İletişim
Psikoloji	Jeopolitik	Kriminoloji	Antropoloji
Sosyoloji	Kamu Diplomasisi	Davranış Bilimleri	İstihbarat
Kamu Yönetimi	Kriminilastik	Yönetim ve Organizasyon	Sayısal Yöntemler

A. YAZIM KURALLARINA İLİŞKİN ESASLAR

1. Bilimsel yayınlar Türkçe veya İngilizce olarak hazırlanabilir. Türkçe makalelerin yazım ve noktalamasında ve kısaltmalarda TDK İmlâ Kılavuzunun en son baskısı esas alınır. Gönderilen yazılar dil ve anlatım açısından bilimsel ölçülere uygun, açık ve anlaşılır olmalıdır.

2. Dergiye gönderilen makaleler, dipnotlar dâhil en az 4000 en fazla 7000 kelime olmalıdır. Olay incelemeleri en az 2000 en fazla 4000 kelime olmalıdır.

3. Yazılar, makalenin başlangıç kısmına yazılmış, Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanmış makale başlıklarını da içeren 150-250 kelimelik Türkçe özet ile İngilizce özet ve makale başlığı bulunmalıdır. İngilizce çalışmalarda önce İngilizce özet, Türkçe çalışmalarda önce Türkçe özet olacak şekilde yer almalıdır. Her iki özet de tek aralık, 8 punto ve italik olarak yazılmalıdır. Özetlere, her iki dilde de üç-yedi adet öz ve anahtar kelime eklenmelidir.

4. Yazarın akademik unvanı, görevi ve bağlı bulunduğu kuruluş e-posta adresi ile beraber ilk sayfanın altına dipnotta (footnote) (*) işareti ile 8 punto ile yazılmalıdır.

5. Tablo ve şekillere başlık ve sıra numarası verilmeli; başlıklar tabloların üzerinde, şekillerin ise altında yer almalıdır.

6. Denklemlere sıra numarası verilmelidir. Sıra numarası ayraç içinde ve sayfanın sağ tarafında yer almalıdır.

7. Yazılarda dipnotlara yer vermekten olabildiğince kaçınılmalı ve burada söylenecekler metin içinde ifade edilmelidir. Zorunlu olarak verilecek dipnotlar ise numaralandırılarak sayfa sonunda veya sonnot olarak metin sonunda kaynakçadan önce verilmelidir.

8. Teknik terimler tırnak içinde yazılmalı veya açıklanmalıdır. Kavramlar için kısaltma kullanımından kaçınılmalıdır.

9. Sıralamalarda her madde bir sekme içeriden başlanarak numaralandırılmalıdır. Herhangi bir öncelik sırasına gerek görülüyorsa (*, -, vb.) madde işaretlerinden biri kullanılabilir.

B. SAYFA DÜZENİNE İLİŞKİN ESASLAR

1. Yazılar, Microsoft Word'de, tek satır aralığı, Arial ve 11'lik punto; marjlar üst 4,6; sol 4; alt 4,6; sağ 4; cilt payı 0, üst bilgi 4,6, alt bilgi 5, kâğıt ölçüsü A4 olacak şekilde hazırlanmalıdır. Metin içerisinde yer alacak şekiller ve tabloların bu ölçülere uyması gerekmektedir.

2. Güvenlik Bilimleri Dergisinde beş seviye başlık kullanılmaktadır. Zorunlu olmadıkça beş seviyenin dışına çıkılmamalıdır. Giriş ve sonuç bölümlerine numara verilmemelidir.

1. BİRİNCİ SEVİYE	[1. seviye]
a. İkinci Seviye	[2. seviye]
(1) Üçüncü seviye	[3. seviye]
(a) Dördüncü seviye	[4. seviye]
(I) Beşinci seviye	[5. seviye]

3. Her tablo ve şekil için sıra numarası verilmeli (Tablo 1, Şekil 2 gibi); tabloların başlığı üstte, şekillerin başlığı ise altta yer almalı, başlıklar tablo veya şekle ortalanmış olarak ilk harfleri büyük yazılmalıdır.

4. Tablo ve şekil içeriği Times New Roman 10 punto olarak yapılandırılacaktır (Sayfa durumuna göre 9 veya 11 punto da kullanılabilir). İstatistikler için virgülden sonra üç haneden fazlası yazılmamalıdır. Denklemlere sıra numarası verilmelidir. Sıra numarası ayraç içinde ve sayfanın sağ tarafında yer almalıdır.

5. Sayfa numaraları altta sağda verilmelidir.

6. İlk sayfadan sonra, çift numaralı sayfalara yazar adı, tek numaralı sayfalara makale adı 9 punto karakterinde üst bilgi olarak eklenmelidir.

C. REFERANS VE GÖNDERMELERE İLİŞKİN ESASLAR

1. Atıflar yazar soyadları esas alınarak alfabetik sıraya göre düzenlenmelidir. Aynı yazar veya yazarların farklı çalışmalarında, çalışma tarihi daha eski olan önce yazılmalıdır. Aynı yazarın veya yazarların aynı tarihlerdeki çalışmalarında “a”, “b” şeklinde harfler, çalışmanın yapıldığı yılın yanına yazılmalıdır. Temel olarak atıf yapılan her çalışmanın referansı aşağıdaki örneklere uygun olarak verilir.

Örnek-1 (İsim, yıl ve sayfa numarası): Örgütsel nitelikteki öncüller, örgütsel adalet algısı (Brewer ve Kramer, 1986: 45; Cremer, 2005a: 33-45; Lipponen, 2001: 24, 87) gibi faktörlerden...

Örnek-2 (Sadece yıl ve sayfa numarası): Mael ve Ashforth (1992: 88) tarafından geliştirilen...

2. Üç, dört ve beş yazarı olan çalışmalarda ilk atıfta tüm yazarların isimleri verilmeli, müteakip atıflarda "vd." şeklinde kısaltılarak verilmelidir. Beşten fazla yazar varsa ilk yazarın soyadından sonra "vd." şeklinde ifade edilebilir.

3. Bir yazarın düşüncelerinin yeniden ifade edilmesi zorsa veya anlamını yitirecekse 40 kelimedenden daha fazla olmayan atıflarda kaynaktan alınan ifade tırnak işareti içinde belirtilerek yazılmalı ve o ifadenin bulunduğu sayfanın numarası belirtilmelidir. Örneğin: (Öztürk, 2003: 147). Eğer 40 kelimedenden daha fazla atıf yapılması gerekiyorsa alıntı yapılan kısım, iki sekme içeriden, tırnak içinde yazılmalı, en sonuna alıntı yapıldığı yerdeki paragraf (para. 15) veya sayfa numarası (s. 25) belirtilmelidir.

4. Yazar ismi belirtilmemiş bir çalışmaya atıf yapılması gerekiyorsa ve bu çalışma süreli bir yayındaysa yayının ismi, yazar olarak belirtilebilir. Örneğin; (Wall Street Journal, 2009), (Ticaret Bakanlığı, 1999). Aynı parantez içinde birden fazla çalışmaya atıf yapılacaksa çalışmalar alfabetik sıraya göre ve aralarına noktalı virgül konularak yazılmalıdır. Örneğin: (Abrams, 2000; Sullivan ve Hellman, 1999). İkincil kaynaklar, (Blau, 1964'ten akt. Tamer, 2003). Tamer'in (2003), Blau'dan (1964) aktardığına göre... şeklinde ifade edilerek ikincil kaynaklardan atıf yapıldığı belirtilmelidir.

5. Elektronik kaynaklara atıf yaparken genel atıf kuralları geçerlidir (Yazar soyadı, yıl). Eğer bu bilgi mevcut değilse, kaynağa ulaşılan web adresi parantez içinde verilmelidir. Yani yazarı belli olmayan bir elektronik kaynağa atıf yapmak gerektiğinde web sitesi parantez içinde verilmelidir. Şayet profesyonel bir web sitesine, veri tabanına veya bir projenin web sitesine atıf yapmak gerekiyorsa, elektronik adres parantez içinde verilmeli, kaynakçada da aşağıda ilgili bölümde verilen örnekte görüldüğü gibi belirtilmelidir. Örneğin: UNICEF web sitesi dünya çapında çocukların iyiliği için çalışan çeşitli yararlı kaynaklara bağlantılar sunmaktadır (<http://www.unicef.org>).

6. Teşekkür notu: Eğer mali destek veya diğer yardımları için teşekkür etmek istediğiniz kişi veya kurumlar varsa, çalışmanın sonuna bir not ekleyerek teşekkürlerinizi iletebilirsiniz.

7. Kaynakça 11 punto olarak düzenlenecektir.

D. BELGE, TABLO, ŞEKİL VE GRAFİKLERİN KULLANIMINDA UYULACAK ESASLAR

1. Diğer ekler (Tablo, Şekil ve Grafik) normal yazı dışındaki göstergelerin çok olması durumunda Tablo, şekil ve grafik için başlıklar; Ek Tablo: 1, Ek Grafik: 3 ve Ek Şekil: 7 gibi yazılmalı ve “Ekler” “Kaynaklardan” sonra verilmelidir.

2. Eklere metin içerisinde yapılan atıflar mutlaka Tablo-1.; Grafik-3: veya Şeki-7: şeklinde yapılmalıdır. Tablo, şekil, grafik ve resim için şayet alıntı yapılmışsa, mutlaka kaynak belirtilmelidir.

3. Metin içerisindeki “tablolar” tablo üstünde; şekil, grafik ve haritalar ise altında isimlendirilecek, alıntı yapıldığı kaynak türüne göre dipnot sistemine uygun olarak verilecektir.

4. Ekler başlıklandırılırken; “EK A”, “ EK B” şeklinde sıralanmalı ve ek içinde “Başlıklar” bölümünde ifade edilen başlıklandırma kurallarına uyulmalıdır.

E. KAYNAKÇA YAZIMINDA UYULACAK ESASLAR

1. Kaynakçada yazar soyadının tamamı baş harfi büyük, adının ise ilk harfi olacak şekilde aşağıda verilen örneklerde olduğu şekilde yazılacaktır.

2. Kaynaklar alfabetik sıraya göre tasniflenerek verilecektir. Ayrıca bir kategori yapılmayacaktır.

3. Kitaplarda sayfa numaraları belirtilmeyecek, makalelerde derginin ilgili sayfa aralığı belirtilecektir.

4. İnternet kaynaklarında erişim tarihi belirtilecektir.

5. Kaynakça ile ilgili ayrıntılı hususlar için APA (American Psychology Association)’nın bilimsel yazı kriterlerine, Publication manual of American Psychological Association (6. baskı, 2009)’a bakınız.

6. Yazım kurallarıyla ilgili örnekler aşağıdadır.

a. Kitaplar

Brannick, M.T., Levine, E.L. ve Morgeson, F.P. (2007). **Job and Work Analysis**. London: Sage.

Bloch, S. ve Whiteley, P. (2010). **Düz Bir Dünyada Yöneticilik**. (Çev. Ü. Şensoy), İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Rogers, P. (2008). Terorizm. İçinde P.D. Williams. (Ed.), **Security Studies: An Introduction** (ss. 171-185). New York: Routledge Press.

b. Makaleler

Özdemir, H. ve Sarı, G. (2004). **Uluslararası Güvenliğe Yönelik Yeni Tehditler bağlamında Önleyici Meşru Müdafaa**. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 3(2), 26-35.

c. Yayımlanmamış Çalışmalar

Aplak, H.S. (2010). *Karar Verme Sürecinde Bulanık Mantık Bazlı Oyun Teorisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Welch, K.E. (Baskıda). Technical Communication And Physical Location: Topoi and Architecture in Computer Classrooms. *Technical Communication Quarterly*, 14(3).

ç. Kongre Bildirileri

Aplak, H.S.ve Köse, E. (2011). *Çok Amaçlı Oyun Teorisi Uygulamaları*. 12. Uluslararası Ekonometri Yöneylem Araştırması ve İstatistik Sempozyumu (EYİ), 26-28 Mayıs, Denizli.

d. E-kitaplar

Shotton, M.A. (1989). *Computer Addiction? A STUDY of Computer Dependency*. <http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index> (Erişim Tarihi: 18 Ağustos 2011).

Dvorkin, V., 2003. Preventive Use of Force Justified. **CDI Russia Weekly**, 273, <http://www.cdi.org/russia/273-5.cfm> (Erişim Tarihi: 18 Ağustos 2004).

e. Yazarı belli olmayan web sitesi makalesi

New Child Vaccine Gets Funding Boost. (2001). http://news.ninemsn.com.au/health/story_13178.asp (Erişim Tarihi: 21 Şubat 2012).

F. DEĞERLENDİRME

1. Dergi Yayın Kurulu, biçim ve alanlar açısından uygun bulduğu yazıları konunun uzmanı hakemlere (iki hakeme), yazara ait bilgiler gizlenerek gönderir. Hakem değerlendirmelerinin ikisi de olumlu ise yayına kabul edilir. Biri olumlu, diğeri olumsuz ise makale üçüncü bir hakeme gönderilir. Yayınlanması için düzeltilmesine karar verilen yazıların, yazarları tarafından en geç (posta süresi dâhil) 20 gün içerisinde teslim edilmesi gereklidir. Düzeltilmiş metin, gerekli görüldüğü durumlarda, değişiklikleri isteyen hakemlerce tekrar incelenebilir.

2. Gönderilen yazılar iki alan uzmanının "yayımlanabilir" onayından sonra, Yayın Kurulu'nun son kararı ile yayımlanır.

3. Hakem tarafından "Gözden geçirildikten sonra yayımlanabilir." veya "Gözden geçirildikten sonra hakemin onayıyla yayımlanabilir." şeklinde yapılan değerlendirmenin içeriğine göre; yazarlar, gerekli düzeltme ve değerlendirmeleri dikkate almak zorundadırlar.

4. Yazarın hakem ve Yayın Kurulu'nun eleştirisi, değerlendirme ve düzeltmelerinden katılmadığı hususlar olması durumunda, yazar bunları gerekçeleri ile ayrı bir sayfada bildirme hakkına sahiptir.

5. Hakem oluru alan makaleler, Yayın Kurulu tarafından derginin konu içeriği esas olmak üzere, hakem raporlarının tamamlanma tarihlerine göre sıraya konarak yayımlanır.

6. Dergiye gönderilen yazılar yayımlansın veya yayımlanmasın iade edilmez.

7. Güvenlik Bilimleri Dergisi'nde yayımlanan makalelerdeki görüşler, yazarlarının şahsi görüşleri olup; hiçbir kurum ve kuruluşun resmi görüşü niteliğini taşımaz.

KİTAP İNCELEME ESASLARI

1. Güvenlik yönetimi, uluslararası güvenlik ve terörizm, suç araştırmaları, hukuk, güvenlik felsefesi, uluslararası ilişkiler, suç önleme stratejileri, halkla ilişkiler, adli bilimler, uluslararası hukuk, suç ve suçlulukla mücadele, iletişim, psikoloji, jeopolitik, kriminoloji, antropoloji, sosyoloji, kamu diplomasisi, davranış bilimleri, istihbarat ve kamu yönetimi alanlarında "güvenlik" odaklı yurt içi ve yurt dışında yayımlanmamış akademik eserlerin incelemeleri yapılmalıdır.
2. Kitap inceleme metinleri dipnotlar dâhil 1000-1500 kelime arasında olmalı ve dergi yazım kuralları ile sayfa düzenine ilişkin esaslara göre hazırlanmalıdır.
3. Başlık bilgilerinde inceleme yapılan eserin adı, yazarı, yayımlandığı Őehir ve yayınevi, yayım yılı ve ISBN numarası yazılmalıdır. Sayfa altında özel işarete karşılık olarak inceleme yapan yazarın akademik unvanı, mensup olduğu kurum ve e-posta adresi yazılır:

Örnek :

Ayaklanmalar .....Tecrübeleri

İncelenen eserin yazarının adı soyadı

Ankara: ....Yayıncılık, 2017, 146 sayfa, ISBN:.....-.....-.....

İnceleme yapan yazarın Adı Soyadı*(özel işaret, dipnot)

* Dr., Xxxx Üniversitesi, Ankara, xxxx@xxxx.tr (özel işarete-dipnota yazılan karşılık)

4. Kitap incelemesi bir kitapta yer alan temel iddialar ve konular çerçevesinde yapılan kapsamlı ve detaylı bir araştırmadır. İnceleme akademik bir yazı kurgusu içerisinde giriş, tartişma (yöntem, kapsam ve içerik) ve sonuç gibi hususları içermelidir. Giriş kısmında kitaptaki tezler ve ana hususlar ile kısa bir özete yer verilmelidir. Tartişma kısmında kitabın ilgili sayfalarına ve gerekiyorsa başka eserlere de atıf vermek suretiyle yöntem, kapsam ve içerikte yer alan konular bir bütünlük içerisinde irdelenmelidir. Sonuç kısmında ise kitaba ilişkin temel düşünceler ve yazarın alana yaptığı katkılar değerlendirilmeli ve eleştirel bir Şekilde ortaya konulmalıdır.

GUIDELINES

The submitted manuscripts should not be published elsewhere. However, if work presented in a conference (convention, symposium, seminar etc.) but not published in conference proceedings, it will be accepted on condition that the presentation date and place is specified. The Journal of Security Sciences is a peer-reviewed international journal which is published twice a year. Only original manuscripts which have not already been published or are being considered by another magazine or journal will be taken into consideration. Manuscripts submitted to the journal are published after the review of Editorial Board. All publication rights of the articles published belong to the journal, while the authors are responsible for the content of the articles.

Journal of Security Sciences covers the following topics about the concept "security" as well:

Security Management	International Security and Terrorism	Crime Investigation	Law
Security Philosophy	International Relations	Crime Prevention Strategies	Public Relations
Forensic Science	International Law	Fight Against Crime and Criminality	Communication
Psychology	Geopolitics	Criminology	Anthropology
Sociology	Public Diplomacy	Behavioral Sciences	Intelligence
Public Administration	Criminological Studies	MBA	Numerical Methods

A. PRINCIPLES FOR FORMATTING MANUSCRIPTS

1. Scientific publications can be prepared in Turkish or English. Turkish articles' spelling, punctuation, and abbreviations, should be arranged according to the latest edition of Turkish Language Association Spelling Book. The papers submitted should be suitable for scientific criteria in terms of language and expression, should be clear and understandable.

2. Articles should be between 4000 and 7000 words in length including footnotes. Case studies must be at least 2,000 to 4,000 words.

3. Articles, written at the beginning of the article, must include abstracts of 150-250 words with article title and summary prepared in Turkish and English. Initially an abstract in English should take place in studies written in English, and an abstract in Turkish should take place in articles written in Turkish. Both summaries should be one space, and 8 points, and written in italics. Authors should provide appropriate and short keywords and the maximum number of keywords is between 3 and 7 in both languages.

4. The author's academic title, position and the institution and e-mail address must be written at the bottom of the first page in footnote with the mark (*) and must be written with 8 points.

5. Tables and figures should be given a heading and a sequence number. Headings should be written above the tables and below the figures.

6. The equations must be given a sequence number. The sequence number must be in parentheses, and located on the right side of the page.

7. In the text, footnotes should be avoided as far as possible and the points in the footnote should be stated in the main text. If footnote is necessary, it must be numbered and shown in the endnote before the references.

8. Technical terms should be written in quotes. The use of abbreviations for concepts should be avoided.

9. In sequencing, each item should be numbered starting from a tab inside. If, any kinds of sequencing is not considered, bullets (*, -, ect.) can be used.

B. PRINCIPLES REGARDING PAGE LAYOUT

1. Manuscripts should be prepared in Microsoft Word, single spaced, Arial and 11 points and A4 paper size. Margins should be 4.6 at the top; 4 on the left; 4.6 at the bottom; 4 on the right; gutter 0, header 4.6, footer 5. figures and tables taking place in the text must comply with these measures.

2. Five level headings is used in the Journal of Security Sciences. Unless required the five levels should not be exceeded. Introduction and result section should not be numbered.

LEVEL ONE

a. Level two

(1) Level three

(a) *Level four*

(l) *Level five*

3. Each table and figure should be numbered (Table 1, Table 2), the title of the table should be on the top, the title of the figures should be placed at the bottom, titles should be centered and initials letters should be capital.

4. The content of the tables and figures will be written in Times New Roman 10 point (9 or 11 points can be used according to the situation). For statistics, after the comma it should not be written more than three digits. Equations must be numbered sequentially. The sequence number should be written in parentheses, and must be on the bottom-right corner of the page.

5. Page number should be on the bottom-right corner of the page.

6. After the first page, the name of the author must appear on even numbers and the name of the article must appear on odd numbers as header with 9 point.

C. GUIDELINES FOR REFERENCING

1. Citations should be arranged in alphabetical order on the basis of author's surname. In the different studies of the same author or authors, the older studies should be written. "a", "b" should be written next to the year in the studies written by the same author or authors on the same date. Basically, each study's reference which is cited is given according to the following examples.

Example-1 (name, year and page number): Such factors as premises in organizational characteristics, organizational justice perception (Brewer ve Kramer, 1986: 45; Cremer, 2005a: 33-45; Lipponen, 2001: 24, 87)

Example-2 (Only the year and page number): Developed by Mael ve Ashforth (1992: 88)

2. All the writers' names should be given in the studies which have three, four and five writers; they should be given in the shortened form "et al." in the following citations. If there are more than five authors, it can be expressed in the form of "et al" after the first author's name.

3. In the citations which are not more than 40 words, if it is difficult to express a writer's thoughts again or if they lose meaning, the expression taken from source should be written within quotation marks and the number of the page which has that statement should be stated. For example: (Öztürk, 2003:147). If citations which are more than 40 words need to be done, the citation part should be written two tabs inside and within the quotation marks and where the paragraph quoted (para. 15) or the page number (p. 25) should be stated.

4. If there needs to be a reference to a study which has no author name and this study is in a periodical, the name of the periodical can be stated as the name of the author. For example; (Wall Street Journal, 2009), (Ministry of Commerce, 1999). If more than one reference is done in the same parentheses, the studies should be written in alphabetical order by putting semicolon between them. For example: (Abrams, 2000; Sullivan and Hellman, 1999). Secondary sources should be stated in the form of Tamer (2003) quoted by Blau (1964) (Blau,1964. Edited in Tamer, 2003).

5. General reference rules are valid when referring to electronic sources (author's surname, year). If this information is not available, the web address to access to the source should be given in parentheses. So , if there is a reference to an electronic sources which has no author, the website should be given in parentheses. If you need to refer to a professional website, database or a project's website, electronic address should be given in parentheses and it should be stated in the bibliography like the example given in the relevant section below. For example: The UNICEF Website offers links to a variety of useful resources around the world that Works for children's well-being. (<http://www.unicef.org>).

6. Appreciation note: If you have institutions or people that you want to thank for their financial support or other assistances, you convey your thanks by adding a note to the end of the study.

7. References will be edited in 11 points.

D. PRINCIPLES REGARDING DOCUMENTS, TABLES, FIGURES, AND GRAPHICS

1. Other appendix (Table, Figure, and Graph) in case there are a lot of indicators other than written text, titles for table, figure, and graph must be written such as; Additional Table: 1, Additional Graph: 3, Additional Figure: 7, and appendix should be given after reference section.

2. In text reference to the appendix should be like Table-1:, Graph-3:, or Figure-7:. If tables, figures, graphs, and pictures are cited, the source of them must be definitely stated.

3. Within the text, the titles must be above the table, must be below the figures, graphs, and pictures, according to the type of citation, they will be given in accordance with the footnote design.

4. Appendix should be named and sequenced as "APPENDIX A" and "APPENDIX B" and must follow the rules stated in the headings section.

E. PRINCIPLES REGARDING REFERENCE SECTION

1. The full surname of the author with capital initials, and only the first letter of the **author's authors**² name in capital letter will be written as in the examples given below.

2. Referencing must be in alphabetical order . No ~~no~~ other categorization will be performed.

3. For books, page number should not be written, however for articles related page range will be written.

4. Retrieval date for online sources should be stated.

5. For detailed issues about referencing information, please check APA (American Psychology Association), and Publication Manual of American Psychological Association (Sixth Edition, 2009).

6. Citation and referencing section is provided below:

a. For Books

Brannick, M.T., Levine, E.L. ve Morgeson, F.P. (2007). **Job and Work Analysis**. London: Sage.

Bloch, S. ve Whiteley, P. (2010). **Düz Bir Dünyada Yöneticilik**. (Çev. Ü. Şensoy), İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Rogers, P. (2008). Terorizm. İçinde P.D. Williams. (Ed.), **Security Studies: An Introduction** (ss. 171-185). New York: Routledge Press.

b. For Articles

Özdemir, H. ve Sarı, G. (2004). **Uluslararası Güvenliğe Yönelik Yeni Tehditler bağlamında Önleyici Meşru Müdafaa**. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 3(2), 26-35.

c. For Unpublished Studies

Aplak, H.S. (2010). *Karar Verme Sürecinde Bulanık Mantık Bazlı Oyun Teorisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Welch, K.E. (Baskıda). Technical Communication And Physical Location: Topoi and Architecture in Computer Classrooms. *Technical Communication Quarterly*, 14(3).

ç. For Conference Proceedings

Aplak, H.S.ve Köse, E. (2011). *Çok Amaçlı Oyun Teorisi Uygulamaları*. 12. Uluslararası Ekonometri Yöneylem Araştırması ve İstatistik Sempozyumu (EYİ), 26-28 Mayıs, Denizli.

d. For E-books

Shotton, M.A. (1989). *Computer Addiction? A STUDY of Computer Dependency*. <http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index> (Erişim Tarihi: 18 Ağustos 2011).

Dvorkin, V., 2003. Preventive Use of Force Justified. **CDI Russia Weekly**, 273, <http://www.cdi.org/russia/273-5.cfm> (Erişim Tarihi: 18 Ağustos 2004).

e. For Anonymous Articles from Websites

New Child Vaccine Gets Funding Boost. (2001). http://news.ninemsn.com.au/health/story_13178.asp (Erişim Tarihi: 21 Şubat 2012).

F. EVALUATION

1. Editorial Board sends the articles considered appropriate in terms of format and subject to experts for evaluation (two journal reviewers) concealing information about the author. If the evaluations of both reviewers are positive, the article is accepted for publishing. If one of the evaluations is positive and the other one is negative, then the opinion of a third reviewer is consulted. For articles accepted for publication which need editing, must be delivered within 20 days at the latest (including mailing time) by the author. Corrected texts, where necessary, can be re-examined by reviewers who demand changes.

2. The manuscripts can be published after the approval of the two experts, with the final decision of Editorial Board.

3. If the reviewer states that “the manuscript can be published after revising” or “the manuscript can be published after revising with the approval of the reviewer”, the authors have to take into consideration the evaluation of reviewers.

4. If the author does not agree with the criticisms, evaluations, corrections, of the reviewers and Editorial Board, the writer has the right to justify his opinions on a separate page.

5. The articles approved by reviewers are placed in order according to completion date of reviews.

6. The articles submitted to the journal will not be returned regardless of whether they are accepted for publication or not.

7. The views, arguments, and ideas expressed in articles published in the Journal of Security Sciences are the personal opinions of the authors, and they absolutely do not represent the views of any institutions.

PRINCIPLES OF BOOK REVIEW

1. "Security" oriented academic works which are not published inland and abroad in the fields of security management, international security and terrorism, crime investigations, law, security philosophy, international relations, crime prevention strategies, public relations, forensic sciences, international law, combating crime and guilt, communication, psychology, geopolitics, criminology, anthropology, sociology, public diplomacy, behavioral sciences, intelligence and public administration should be examined .

2. Book review texts should be between 1000-1500 words including footnotes, and should be prepared according to the principles of journal publishing rules and page layout.

3. Title information should include the name of the work being researched, the author, the city and press, the publication year, and the ISBN number. The academic title of the author researching, the institution he is connected to and the e-mail address are written in the page below:

Example:

Rebellions..... Experiences

Name and surname of the author of the inspected work

Ankara: ..... Publishing, 2017, 146 pages, ISBN:....-...-.....-.-.

Name and surname of the author Reviewed*(special sign, footnote)

* Dr., Xxx University, Ankara, xxxx@xxxx.tr (correspondence written in special sign-footnote)

4. Book review is a comprehensive and detailed research in the framework of the main claims and topics in a book. The review should include such things as introduction, discussion (method, scope and content) and conclusion in an academic writing format. The introduction should include a brief essay with the theses and main points in the book. The methods, scope and contents should be examined in an integrated manner by referring to the related pages of the book in the discussion part and other works if necessary. In the conclusion, basic ideas about the book and the author's contributions to the field should be evaluated and critically presented.

G

Journal of Security
Sciences

B

Cilt/Vol.: 7

Sayı/Num.: 1

Mayıs/May 2018

D

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

- *Yumuşak Güce Bütünsel Bakış*
Cengiz ÖZEL
- *Savaşın Değişen Karakteri: Teori ve Uygulamada Hibrit Savaş*
Yusuf ÖZER
- *Küresel İklim Değişikliği ve Güvenlik*
Çağla VURAL
- *Karar Verme Yöntemleri ve Askeri Muharebe Fonksiyonları Alanlarına Yönelik Uygulamalar*
Hakan Soner APLAK
- *Silahlı İnsansız Hava Araçlarının Kullanımında Karar Mekanizmaları*
Tarık AK
- *Özel Güvenlik Görevlilerinde Kurumsal Uzmanlaşma: Bir Model Önerisi*
Hüseyin ARAS